

**Yavuz
Bahadıroğlu**

Osmanlı'da Çocuk Eğitimi

"Çocukların, Türklere
daha fazla sevgi, özen ve
şefkat içinde yaşadıkları bir
millet bilmiyorum."

*Abdülkârim Ubüklü
19. yy. tarihçilerinden*

ÖZEL
FİYAT
14,90

Hayat

Osmanlı'da Çocuk Eğitimi

© 2012, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti.

Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-151-235-8

Sertifika No: 12451

“Babalar Eve Dönsün” adlı kitap tasnif edilerek, “Osmanlı’da Çocuk Eğitimi” adıyla yeniden yayına hazırlanmıştır.

<i>Hayat Yayınları</i>	: 477
<i>Eğitim</i>	: 10
<i>Kitabın Adı</i>	: Osmanlı’da Çocuk Eğitimi
<i>Yazarı</i>	: Yavuz Bahadıroğlu
<i>Yayın Editörü</i>	: Erol Şahnacı
<i>Metin Editörü</i>	: Ekrem Altıntepe
<i>Kapak ve İç Tasarım</i>	: Hayat Yayınları
<i>Baskı Yeri ve Tarihi</i>	: Ankara, 2017
<i>Baskı ve Cilt</i>	: Ertem Basım
	Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cadde
	No:8 Malıköy - Temelli / ANKARA
	Tel: (0312) 284 18 14
	Sertifika No: 16031

Hayat Yayın Grubu

Nişancı Mahallesi, Davutağa Caddesi No: 26/1
34050 Eyüp - İstanbul

Tel: 0212 613 11 00 Gsm: 0530 290 99 78 Faks: 0212 613 11 55

www.hayatyayinlari.com | hayat@hayatyayinlari.com

[Instagram](https://www.instagram.com/hayatyayinlari) /hayatyayinlari [Facebook](https://www.facebook.com/hayatyayinlari) /hayatyayinlari

**Yavuz
Bahadıroğlu**

**Osmanlı'da
Çocuk
Eğitimi**

YAVUZ BAHADIROĞLU

1945 yılı başında Rize ilinin Pazar kazasına bağlı Hisarlı köyünde dünyaya geldi.

1971'de İstanbul'da gazeteciliğe başladı. Muhabirlik, araştırma-inceleme, röportaj ve fıkra yazarlığı yaptı. Gazete, dergi ve şirket yöneticisi olarak çalıştı.

Gazeteciliğini muhabir ve röportajcı olarak sürdürürken, Ni-yazi Birinci adıyla çocuklara yönelik eserler üretti. Yüzlerce çocuk romanı, hikâye yayınladı.

Asıl çıkışını tarihi romanlarıyla yaptı. İlk romanı Sunguroğlu ve ardından yazdığı Buhara Yanıyor, ülkenin en çok satan romanlarından oldu. Genelde Osmanlı'nın çeşitli dönemlerini ele alan otuzu aşkın roman yazdı.

Hâlen ulusal yayın yapan Moral FM radyosunda günlük yorumlar yapıyor ve bir günlük gazetede köşe yazarlığını sürdürüyor.

Yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9

Birinci Bölüm

OSMANLI'DA ÇOCUK EĞİTİMİ

Dünyanın aradığı model: Osmanlı aile tipi	13
Osmanlılar çocuklarını nasıl terbiye ederlerdi?	16
Osmanlı evleri ve modern evlerimiz.....	20
Eski terbiye metodumuz ve yeni aile hayatımız	25
“Çocukların yüreğine ‘kıblenâme’ koymak” ne demek?	31
Osmanlı’da çocuk okula nasıl hazırlanırdı?	34

İkinci Bölüm

FATİH NASIL YETİŞTİ?

Bir “Fatih” nasıl yetişir?	47
Fatih nasıl yetişti?	47
Bu çağda “Fatih yürekli çocuk” yetiştirmek mümkün mü? ..	51
Fatih’in hocaları.....	54
Fatih’in çocukluğu	57
Fatih’in yetiştiği çevre.....	60

Üçüncü Bölüm

BİR KARŞILAŞTIRMA: OSMANLI AİLESİ ve BİZ

Onlar ve biz.....	67
İman-ibadet	67

Hâl ve gidiş	68
Sevgi - saygı.....	68
Ahlâk	69
Çevre koruma	70
Hayvanları ve bitkileri koruma.....	71
Nezaket	73
Doğruluk - dürüstlük	87
Ahde vefa.....	89
Tevazu	91
Hak-hukuk ve adâlet.....	91
Hoşgörü	94
Sade yaşam	96

Dördüncü Bölüm

BİR OSMANLI TARİHÇİSİNDEN (SEVDALISINDAN) ÇOCUK TERBİYESİ TESPİTLERİ

Çocuklarla nasıl sağlıklı iletişim kuracağız?.....	103
Çocuk için bir hedef belirlenmeli mi?	105
“Kötü çocuk” yetiştirmek ister misiniz?	111
Çocuklarımız için neleri yapmayalım?.....	116
Okulla işbirliği şart mı?	119
Eğitim sistemimiz yasakların kısıkacında	122
Çocuğu nasıl mutlu edebiliriz?	126
Çocuklarımızın dünyası	136
İsimsiz gençlerimiz	139
Çocuğun kafasına soru eklemek	142
Çocuklarımıza ulaşamıyoruz.....	146

Çocuk katiller	148
Çocuk ve şiddet.....	151
Şiddetin türü:	152
Şiddete maruz kalma sebepleri:.....	152
Çocuk ve ceza	153
Dayak ve çocuk	156
Çocuklar kitap okumaya nasıl alıştırılır?	159
“Terörist” yetiştirmek ister misiniz?.....	162
Masal ve hikâyenin, çocuğun dünyasındaki rolü nedir?....	165
Çocuğa cinsel eğitim nasıl verilmeli?	169
Çocuk yetiştirmede ninelerin ve dedelerin rolü var mı? ...	171
Yaşlanma korkusu aşılabılır mı?	173
Kadınlar erkekleri nasıl görüyor?	176
Sevgi bağlarımız çözülüyor mu?	178
Şöhret bolluğunda neden “adam” kıtlığı çekiyoruz?.....	182
Nereye kadar aile içi özgürlük?	185
Anneliğe ve babalığa nasıl hazırlanmalı?	190
Aile kurmak kolay mı?.....	195
“Turn off Tv - Turn on life!” nedir?	203
Çocuklar hayatı bizim gibi mi algılar?	207
Gül veren el, gül kokar	211
Hadi gelin birazcık çocuklaşalım	213
Uyuşturucu ve “sanatçı”	217
Yasakların gölgesinde yaşamak	220
“Ah Biz!” ve “Ah Çocuklarımız!”	222
Kötü örnek çok	224
Gelinlerle kaynanaların kavga etmesi mecburi mi?.....	228
Aile içi kavgalarımız	231

Tartışma usulü.....	234
Evliliğinizden şikâyetçi misiniz?.....	238
Kadın dövmenin erkeksi keyfi	241
Ah gençlerim!	244
Hayatın çöplüklerinden “insan” toplamak	247
Eş, iş ve arkadaş seçimi	254
Evimiz ve kullanılmayan eşyalarımız	257
İstismar kavşağında annelik	261
Kadını tüketmenin öteki yanı.....	264
“Kadın” ile “anne” arasında kalmak	267
Din dersi ve çocuk	270
Büyük amcamın kıssaları ile yönelen çocukluğum.....	273
Kopuk hayatlar.....	276
Ufuklu insan nasıl yetişir?.....	279
Anne-baba dayatmacılığı.....	282
Şefkatli misiniz?	284
Sözün bittiği yerde evlilik de biter.....	286

Önsöz

Bu millet, geçmişte, insanlık tarihinde varlığını ölümünden sonra da devam ettirebilmiş, hayatıyla ve eserleriyle arkasında “hoş bir sadâ” bırakabilmiş pek çok “büyük insan” yetiştirdi...

Kimi kahramanlığı, kimi adaleti, kimi ilmî dirayeti, kimi hak-ka hizmeti, kimi engin tefekkür dünyası ile birer yıldız gibi parlamış olan bu şahsiyetler, insanlığın, tekâmülü açısından “rehber” ve “kilometre taşı” misyonu üstlendiler.

Osmanlı ailesi ve eğitimi, çocuklara müthiş bir özgüven veriyordu. Osmanlı insanı dinine, milletine ve devletine güveniyor, bunlara güvendiği için de kendine güveniyordu. Yılmaz ve yıkılmaz olduğunu düşünüyordu. Çocuklarını da bu öğreti ile yetiştiriyordu.

Bu gerçeği, Batı hayranlarını da etkilemek amacıyla, Avrupalı gezginlerin, yazarların, diplomat ve araştırmacıların eserlerinden aktaralım.

“Türkiye Seyahatnâmesi” yle meşhur Du Loir’ın 1650’lerdeki ahlâkımız hakkındaki hükmü şu:

“Hiç şüphesiz ki, ahlâk bakımından Türk siyasetiyle medeni hayatı, bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”

On yedinci yüzyılda İngiltere’nin İstanbul sefirliğinde bulunan Sir James Porter tam bir İslam ve Türk düşmanıdır. Buna rağmen hatıratının bir yerinde şöyle diyor:

“Osmanlılarda çocukların analarıyla babalarına karşı besledikleri hürmet, bilhassa şayan-ı takdirdir. İstanbul’da tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış evlâtlar az görülür...”

Düşünüyorum da, bugün bir yabancı sefirin aynı tarz cümleler kullanmasını pek imkân dâhilinde görmüyorum. Çünkü biz kendi kültür ve medeniyet sisteminden koparılıp boşluğa fırlatılmış bir milletiz.

Sir James Porter’i dinlemeye devam edelim:

“Osmanlılarda anne-baba sevgisi çok kuvvetlidir. Çocuklarda

sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık vazifesiyle alâkadar olabilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık görülür...”

Osmanlı ailesi çocuk yetiştirmek üzere kurumlaşmıştı. Dengelerini buna göre oturtmuş, buna göre kendini geliştirmişti.

Annelerde “kariyer” endişesi, babalarda “daha fazla kazanma” ihtirası yoktu. Aile ve toplum hayatının bir ayağı “tevekkül”, öteki ayağı “teşekkür”dü (şükür anlamında).

Annenin en önemli işi çocuk yetiştirmekti. Mimari de buna göre planlanmıştı. Her evin “olmazsa olmaz”ı sayılan avlular, kadının egemenlik alanıydı. Çamaşır bu avlularda yıkanır, misafir bu avlularda ağırlanır, su kuyusu, tandır, dokuma tezgâhı gibi âlet edevatlar yine bu avlularda yer alırdı.

Osmanlı asırlarında hemen her aile kendi ihtiyaçlarını üretir, ihtiyaç fazlası üretimini ise satıp geçinirdi. Aile işletmeciliği kanalıyla “hür teşebbüs” o kadar yaygındı ki, buna bakıp bugünkü anlamda “liberal ekonomi”nin temellerinin Osmanlı ailelerinde atıldığını söylemek bile mümkündür.

Kısacası, Osmanlı asırlarında hayatın hiçbir evresi boş ya da başıboş bırakılmaz, hayatın her yönü değerlendirilir, her anı dolu dolu yaşanırdı. Bu yüzden de ömür bereketlenirdi.

Bugün ise “cevher insan” yetiştirmede eskisi kadar velud değiliz.

Acaba neden?

Osmanlı ailesi ne yapıyordu, nasıl yaşıyordu da bugün bile örnek insanlar olarak andığımız fertler yetiştiriyordu?

Bir Fatih, bir Yavuz, bir Kanuni, bir Akşemseddin, bir Sinan, bir Ulubatlı ve daha niceleri nasıl yetişmişti?

Dünyaya hükmeden, üç kıtaya adalet ve barış götüren neslin yetişmesinde nasıl bir ruh yatıyordu?

Osmanlı ailesinin çocuklarını yetiştirirken nasıl davrandıklarını bu kitabın sayfaları arasında bir araya getirdim...

Yavuz Bahadıroğlu

İstanbul, 2017

Birinci Bölüm

OSMANLI'DA ÇOCUK EĞİTİMİ

Dünyanın aradığı model: Osmanlı aile tipi

İngiliz hükümeti, geçtiğimiz yıllarda aldığı bir kararla, “çerkeş aile”yi (aileyi anne, baba ve çocuklardan ibaret sayan anlayış) teşvik etmekten vazgeçti. Artık “büyük anne” ve “büyük baba” kavramları da aileye dâhil ediliyor.

Dünya biraz biraz “Osmanlı aile tipi”ni arıyor sanırım ...

Peki, nedir “Osmanlı aile tipi”...

Yazar, ressam ve gezgin Antoine-Laurent Castellan, Osmanlı toplumunun özünü şöyle açıklıyor:

“Osmanlılar, ihtiyaçlara ve çocuklara büyük ilgi ve özen gösterirler.”

19. yüzyılda İstanbul’da birkaç sene kalan tarihçi Abdoloyne Ubicini, bu “ilgi” ve “özen”e “sevgi” ve “şefkat”i de ekleyerek şöyle diyor:

“Çocuklarını bundan daha fazla sevgi, özen ve şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum. İşin garibi, bütün bu şefkatle ihtimamın annelerden çok babalarda derinleşmiş olmasıdır. Cuma günleri (Cuma Osmanlı’da tatil günüdür) veya bir bayram günü, Osmanlı Türkü’nün, çocuğunun elinden tutup sokakta gezdirmesi, adımlarını çocuğun adımlarına

“

“Çocuklarını
bundan daha fazla
sevgi, özen ve şefkat
içinde yaşatan bir
memleket bilmiyorum.

Abdoloynme Ubcini

”

göre ayarlaması, çocuğun yorulduğunu görünce omzuna alması veya bir aralık dinlendiği kahve peykesinde yanına oturtup en derin şefkatle konuşarak çocuğun bütün hareketlerini dikkatle takip etmesi görülecek şeydir.” (Siz bunu en son ne zaman yaptınız?)

Osmanlı toplumu, yaşlılarına “saygı” gösterirken geçmişine; çocuklara “ilgi” gösterirken geleceğine sahip çıkıyordu. Böylece, geçmiş gelecekle bütünlenip başarıyı inşa ediyordu.

Tarihi reddederek (ya da bozarak) geçmişimizi, Batı’daki benzerleri gibi “çekirdek aile”ye dönüşüp çocuklarımızı nine ve dedenin verebileceklerinden mahrum bırakarak geleceğimizi yitirdik. Dolayısıyla hâl (bugün) keşmekeşe döndü ...

Türkiye, yalnız ülkenin değil, hatta “Tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış” insanlarla dolu hâle geldi!

Bu tanımlama İngiltere’nin İstanbul sefirlerinden (1750’ler) Sir James Porter’e ait ... Elifi elifine şöyle bir cümle kuruyor:

“Osmanlılarda, çocukların analarıyla babalarına karşı besledikleri hürmet, bilhassa şayan-ı takdirdir. İstanbul’da tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış evlâtlar az görülür...”

Düşünüyorum da, bugün bir yabancı sefirin aynı tarz cümleler kullanması mümkün olmadığına göre, biz sadece imparatorluğumuzu değil, onunla birlikte meziyetlerimizi ve faziletlerimizi de büyük ölçüde kaybettik. Bu nedenle boşlukta debelenip duruyoruz!

Sıra söze gelince, yaşlılarımızı da seviyoruz çocuklarımızı da... Ancak bu nasıl bir sevgidir ki, evlerinde yaşamaları gereken yaşlılarımız için sürekli “huzurevi” inşa ediliyor, çocuklarımız ise “şefkat” ve “özen”den mahrum “kuru bir sevgi” ile büyüyor.

“Osmanlı toplumu, yaşlılarına “saygı” gösterirken geçmişine; çocuklara “ilgi” gösterirken geleceğine sahip çıkıyordu. Böylece, geçmiş gelecekle bütünlenip başarıyı inşa ediyordu.”

Ne demişler: “Men Dakka - dukka!”^{1*}

Anne-babalarımıza olan ilgisizlik, çocuklarımız büyüyüp bizler de yaşlandığımızda tersine dönüyor: Bu kez evlatlar anne babalara “ilgi, sevgi, özen” ve “şefkat” göstermiyorlar.

Bunun için de Türkiye’de sürekli “huzurevi” inşa ediliyor!

Oysa Dr. Brayer, Osmanlı aile hayatına temas ederken, bilhassa yetişkin çocukların anne-babaları ile birlikte oturmaktan derin bir haz duyduklarını belirtiyor:

“Çocuklar yetişip adam oldukları zaman, (Osmanlı toplumunda) analarıyla babalarını yanlarında bulundurmakla iftihar ediyor, küçükken onlardan gördükleri şefkate mukabele etmekle bahtiyar oluyorlar...”

İsveçli Prof. Gaston Jeze ise Osmanlı ailesi hakkında şunları yazıyor:

“Osmanlı aile hayatındaki güzellik, nezahet ve samimiyet, zannetmiyorum ki başka bir yerde olsun. Osmanlı’daki İslâmî hayat, huzurlu bir hayatın zirve noktasıdır. Birbirine sevgi-saygı ile bağlıdırlar. Bayramlarda, kandillerde küçüklerin büyükleri ziyareti, büyüklerin küçüklere iltifatı şiir gibi bir hayatın ipuçlarını veriyor.

¹ “Kötülük eden kötülük bulur” anlamında bir söz.

Osmanlı aile hayatı güzel-
liklerle doludur. Toplumsal yapı
edebiyatla süslenmiştir. Hayat
şair gibi yaşanmaktadır. Bütün
bunları ailede öğreniyorlar.

Ben Batılı bir aile hukuku
profesörü olarak diyorum ki;
Türk milletinin elinden aile
nizâmını alınız, geriye hiçbir
şey kalmaz.”

Bakin bakalım, geriye ne kaldı?

İngiliz yazar Thornton, “Türklerin ahlâkı, çocuklukta,
iyilik telkini alarak değil, toplumda kötü örnek görmeye-
rek gelişir...” der.

Diğerleri gibi, Thornton'da işin özünü kavramış, Osmanlı
aile yapısını ve terbiye sistematüğünü Osmanlı Devleti'ni yücelten
olgunun temeli olarak belirlemiştir. Ama tek örneğe mahkûm
edilmiş bir toplumda “iyi örnek” bulmak öyle kolay mı?

Unutmayalım: Bir daha hiç çocuk olmayacağız ama bir gün
hepimiz yaşlanacağız.

Osmanlılar çocuklarını nasıl terbiye ederlerdi?

Yukarıda belirttiğim Prof. Gaston Jezz'in yazısından sonra,
bu konuda dindaşı La Baronne Durand de Fontmange de en az
Gaston Jezz kadar şaşkındır. Diyor ki:

“Türklerin ahlâkı, ço-
cuklukta, iyilik telkini ala-
rak değil, toplumda kötü
örnek görmeyerek geli-
şir...”

İngiliz yazar Thornton

“Osmanlı aile haya-
tındaki güzellik, nezahet
ve samimiyet, zannetmi-
yorum ki başka bir yer-
de olsun. Osmanlı'daki
İslâmî hayat, huzurlu bir
hayatın zirve noktasıdır.

Prof. Gaston Jezz

“Ülkenin asırlık âdet ve
ananeleri ile dini hükümleri
her seviyedeki kadını koru-
duğu için, Osmanlı'da ne iş-
fal edilmiş kız hikâyeleri, ne
sokakta bulunmuş çocuk, ne
düello, ne de intihar var...”

Öncelikle şunu görmek gerekir ki, Osmanlı ailesi ve eğitimi, çocuklara müthiş bir özgüven veriyordu. Osmanlı insanı dinine, milliyetine, milletine ve devletine güveniyor, bunlara güvendiği için de kendine güveniyordu. Yılmaz ve yıkılmaz olduğunu düşünüyordu. Çocuklarını da bu öğretisi ile yetiştiriyordu.

Anlaşılan o ki, geçmişte bu coğrafyada yaşayan insanlar, yani ninelerimiz ve dedelerimiz, bugün hasretle andığımız “cevher insan”a ulaşmışlardı.

Bu gerçeği, Batı hayranlarını da etkilemek amacıyla, dilerse-niz Avrupalı gezginlerin, yazarların, diplomat ve araştırmacıların eserlerinden aktaralım.

Mesela, “Türkiye Seyahatnâmesi”yle meşhur Du Loir’in 1650’lerdeki ahlâkımız hakkındaki hükmü şu:

“Hiç şüphesiz ki, ahlâk bakımından Türk siyasetiyle medeni hayatı, bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”

On yedinci yüzyılda İngiltere’nin İstanbul sefirliğinde bulunan Sir James Porter tam bir İslam ve Türk düşmanıdır. Buna rağmen hatıratının bir yerinde şöyle diyor:

“Osmanlılarda çocukların analarıyla babalarına karşı besledikleri hürmet, bilhassa şayan-ı takdirdir. İstanbul’da tabiatın yüzünü kızartacak derecede çığırından çıkmış evlâtlar az görülür...”

Düşünüyorum da, bugün bir yabancı sefirin aynı tarz cümleler kullanmasını pek imkân dâhilinde görmüyorum. Çünkü biz kendi kültür ve medeniyet sisteminden koparılıp boşluğa fırlatılmış bir milletiz.

“ Osmanlı ailesi ve eğitimi, çocuklara müthiş bir özgüven veriyordu. Osmanlı insanı dinine, milliyetine, milletine ve devletine güveniyor, bunlara güvendiği için de kendine güveniyordu. ”

Sir James Porter'i dinlemeye devam edelim:

“Osmanlılarda anne-baba sevgisi çok kuvvetlidir. Çocuklarda sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık vazifesiyle alâkadar olabilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık görülür...”

Ne yazık ki, aile dışı bağlarımızdan sonra (komşuluk ilişkisi gibi) aile içi “sarsılmaz bağlılığı” da çoktan kaybettik. “Kuvvetli anne-baba sevgisini” ve “itaat duygusunu” gömdük. “Mürteci” derler korkusuyla arkalarından bir Fatiha bile okuyamıyoruz.

Osmanlı toplumuna hayranlık duygularını dile getiren sadece Sir James Porter değil elbet, daha birçok Avrupalı gezgin var sırada. Biri de Dr. A. Brayer'dir. Fransız yazar ve gezgin Brayer, *“Neuf anne'es a Constantinople”* isimli eserinde Osmanlı toplumunun sevgi, saygı ve dayanışma ruhundan, yardımseverliğinden, ikramından, insanı minnettar bırakan davranışlarından uzun uzun bahseder. Fransız toplumunun bu hasletleri örnek almasını diler. İnsanî hislerin ve hasletlerin, 18. asır Fransa'sında, neden Osmanlı toplumundaki gibi olmadığına hayıflanır. Bunun sebeplerini araştırır ve bir yabancının varabileceği bazı doğru tespitlere varır. Der ki:

“Dinin mânen zincirlemiş olduğu hakiki Müslümanlar, ancak onun kendilerine çizmiş olduğu daire dâhilinde hareket edebilirler.”

Kimi aydınlarımızın bir türlü varmak istemediği bu noktaya bir yabancı gezginin, üstelik 18. asırda ulaşmış olması düşündürücüdür.

Brayer, Osmanlı toplumunu yücelten esrarı keşfetmiş ve çeninden kitabına geçirmiştir. Şöyle devam ediyor:

“O su bentlerini, yol boylarıyla gezinti yerlerinde rastlanan sayısız çeşmelerle sebilleri, yolcuları barındırıp dinlendirmek ve

yiyeceklerini temin etmek için yapılan o hamamlı, çok odalı ve etrafları sıra sıra dükkânlı han-ları kuran da o ruhtur..."

"Hangi ruh" sorusuna, Dr. Brayer şu cevabı veriyor:

"Kur'ân'ın mü'minleri teshir eden ruhu!"

Dr. Brayer, Osmanlı'nın ruhu çalınmış torunlarını gör-se acaba şimdi neler söylerdi?

Dr. Brayer'i dinlemeyi sürdürüelim:

"Birtakım menfaat kaygıları, eğlence düşkünlükleri, çok defa kadınların da iştirak ettiği ticarî muamele gaileleri, hasılı başka memleketlerin her şeyleri, kadınların çocuklarına karşı şefkatlerini azalttığı halde; Osmanlı'nın harem hayatı, bilakis bütün bu hisle-rin bir merkezde toplanıp artmasını temin etmektedir."

Şerhe, izaha, yoruma gerek var mı?

İşin özü ve özeti şu ki: Osmanlı ailesi çocuk yetiştirmek üze-re kurumlaşmıştı. Dengelerini buna göre oturtmuş, buna göre kendini geliştirmişti.

Annelerde "kariyer" endişesi, babalarda "daha fazla kazan-ma" ihtirası yoktu. Aile ve toplum hayatının bir ayağı "tevekkül", öteki ayağı "teşekkür"dü (şükür anlamında).

Annenin en önemli işi çocuk yetiştirmektir. Mimari de buna göre planlanmıştı. Her evin "olmazsa olmaz"ı sayılan avlular, ka-dının egemenlik alanıydı. Çamaşır bu avlularda yıkanır, misafir bu avlularda ağırlanır, su kuyusu, tandır, dokuma tezgâhı gibi âlet edevatlar yine bu avlularda yer alırdı.

"Osmanlılarda anne-baba sevgisi çok kuvvet-lidir. Çocuklarda sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık vazifesiyle alâkadar ola-bilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık gö-rülür..."

Sir James Porter

“ Osmanlı ailesi çocuk yetiştirmek üzere kurumlaşmıştı. Dengelerini buna göre oturtmuş, buna göre kendini geliştirmişti. ”

Osmanlı asırlarında hemen her aile kendi ihtiyaçlarını üretir, ihtiyaç fazlası üretimini ise satıp geçinirdi. Aile işletmeciliği kanalıyla “hür teşebbüs” o kadar yaygındı ki, buna bakıp bugünkü

anlamda “liberal ekonomi”nin temellerinin Osmanlı ailelerinde atıldığını söylemek bile mümkündür.

Kısacası, Osmanlı asırlarında hayatın hiçbir evresi boş ya da başıboş bırakılmaz, hayatın her yönü değerlendirilir, her anı dolu dolu yaşanır. Bu yüzden de ömür bereketlenirdi.

Osmanlı evleri ve modern evlerimiz

Ev deyip geçmeyin, yaşanan mekânın karakteristik özelliklerinin insan üstünde kalıcı ve belirleyici etkisi olduğunu bilim söylüyor.

Bu bağlamda Osmanlı evlerine baktığımız zaman, cephelerinin kibleye dönük olmasına dikkat edildiğini görürüz. Bu, başta namaz olmak üzere tüm ibadetlere bağlılığın mekâna yansımaysıydı.

Cephesi kibleye dönük evlerde yaşayanların yürek pusulaları da kibleyi gösterirdi. (Cephemiz karışınca, kiblemiz tümenden karışmasa bile kafalarımız iyice karıştı; kimliksizleştik).

Osmanlı evlerinin giriş kapılarının üstündeki geniş saçak ise “toplumsal yardımlaşma” ahlâkının simgesi olarak görülebilir. Bu çatı, ev sahiplerinden çok, yağmurdan ve güneşten korunmak isteyen yorgun insanlara hizmet verir, altına sığınıp doludizgin yağmurdan ya da yakıcı güneşten korunurlar, sonra da ev sahiplerine dualar ederek giderlerdi. Bazen ev

sahipleri, kendi saçaklarına sığınanları “Tanrı misafiri” sayar, içeri buyur eder, karnını da doyurduktan sonra, yoluna uğurlarlardı.

Tek cümle ile Osmanlı'da hayat “muavenet”, yani yardımlaşma idi.

Yaralı göçmen kuşlara evlerinin saçak altında “kuş evi” yapmayı akıl eden yardım ahlâkı, elbette hayatın özü ve özeti olan insana karşı böylesine mehabetli, aşk yüklü, seveda dolu bir yaklaşım sergileyecekti.

Osmanlı kültüründe, insan hayatın merkeziydi ve Bediüzzaman'ın deyişiyle, “her şey ona musahhar”dı.

Osmanlı kapılarının tokmakları bile başlı başına bir kültürdü ve Osmanlı insanının sosyal hayata bakışının bir simgesiydi. Osmanlı insanı hayata “helâl” ve “haram” perspektifinden bakardı. Kapı tokmakları da bu hassasiyeti yansıttı.

Tokmaklar iç içe iki demir halkadan oluşurdu. Dış halka daha tok ses çıkardığından erkekler için, ondan daha ince ses çıkaran iç halka ise kadınlar içindi. Eve gelen erkek misafir dış halkayı, kadın misafir ise iç halkayı kullanarak ev sahiplerine cinsiyetleri konusunda bilgi verirlerdi. Ev sahibi de tokmakların sesine göre kendisini ayarlar, gelen erkekse ona göre giyinip kapıya çıkardı.

Dış kapı bir avluya açılırdı. Avlular çocuklarla kadınların “özgürlük alanı”nı oluştururdu. Çocuklar, avlularda hoplayıp zıplayarak enerji tüketirken; kadınlar; güller, çiçekler ve meyve ağaçları arasında dolma doldurur, dolma

“ Osmanlı asırlarında hayatın hiçbir evresi boş ya da başıboş bırakılmaz, hayatın her yönü değerlendirilir, her anı dolu dolu yaşanır. Bu yüzden de ömür bereketlenirdi. ”

sarar, sohbet eder, onlar da kendi açılarından hayatın stresinden arınırlardı.

Önce avluya girilirdi. Bazı avluların bir kenarında pekmez yapılan şirahane, kilim veya bez dokuma atölyeleri yer alırdı.

Başka bir köşede ocak, çamaşır taşı, dibek taşı, fırın, çeşme veya kuyu vardı. Avlu yeteri kadar genişse, bir kıyısında sebze de yetiştirilirdi.

1835'te İstanbul'a gelen Miss Julia Paradoe, Osmanlı evlerinin avluları için, "*Keşke Shakspeare, Romeo ve Juliet'in bahçe sahnesini yazmadan önce buraları görmüş olsaydı.*" demişti.

Ayrıca evler başkalarının avlularını göremeyecek şekilde konumlandırılırdı.

"Osmanlı insanı" dediğimiz zaman hem bir şefkat manzumesini hatırlamalıyız hem de bir cesaret âbidesini... Onların hepsini olmasa bile, birçoğunu "yürek adam" olarak tanımlamak mümkündür!

"Yürek adam" formasyonundan son derece mahrum olduğumuz ama son derece büyük bir iştiaqla da ulaşmak istediğimiz o hasrete acaba nasıl ulaşabiliriz? Bunun için sihirli bir formül yok; hatta bunun bir formülü de yok. Yönetimin, mahallenin, ailenin, eğitim sisteminin ve toplumun bu konuda bir "ortak niyet" belirlemesi gerekir.

"Yürek adam"ların yetişmesinde sokaklar kadar mahallelerin, eğitim sistemi kadar yaşanan evlerin de rolü var. Meselâ sayısız "yürek adam"ın yetiştiği Osmanlı evleri, sözün tam anlamıyla "yaşanacak mekânlar"dı ve evin tamamı kullanılırdı. Gösterişe açılan tek bir kapısı bile yoktu. Her kapı insana açılır, her bölüm insanın kendini huzurlu ve mutlu hissedeceği şekilde tasarlanırdı.

Osmanlı evinin odaları yüksek tavanlıydı. Tavanın yüksek oluşu insan ruhunu hem yüceltir, hem de ruha ferahlık ve

sükûnet verirdi. (Alçak tavanlı “daire”lerde ruhumuz bunalıyor, depresyona giriyoruz.)

Evlerin pencereleri karşılıklı birbirine açılırdı. Komşular pencereden pencereye sohbet eder, birbirlerine karşı muhabbetlerini artırırlardı. Ayrıca evde biten her-

hangi bir şeyi komşudan istemenin en kestirme yolu yine bu pencerelerdi. “Hû komşu, misafir geldi de bir içimlik kahveniz var mı?” diye başlayan sohbetler genelde koyulaşır, vakti unutturur ama komşuluğu da ilerletirdi. (Evler üst üste binip “apartman” olduğundan beri balkon kapıları halı-kilim silkme kavgasına açılıyor, komşuluk da gitti gidiyor.)

Tek veya çift katlı olan Osmanlı evlerinin bir tarafı, genellikle sokak ya da caddeye bakardı.

Alt katta kışın oturulan bir oda, mutfak, kiler ve ambar yer alırdı. Alt kattan üst kata çıkışlar ahşap merdivenle sağlanırdı. Üst katta “divanhane” (buna baş oda diyebiliriz), haremlik (kadınların bulunduğu bölüm), selâmlık (erkeklerin bulunduğu bölüm) olurdu.

Bazı evlerde ise bir “yaz odası” (evin nispeten daha serin olan bölümü) bulunurdu.

Merdiven başındaki geniş mekânın adı “sofa” idi. Sofadan odalara geçilirdi. Odalardan birinin sokağa bakan ve hane halının dışarıyı görebilmesini sağlayan bir çıkması olurdu. Buna “köşk” denirdi.

“Osmanlı insanı” dediğimiz zaman hem bir şefkat manzumesini hatırlamalıyız hem de bir cesaret âbidesini... Onların hepsini olmasa bile, birçoğunu “yürek adam” olarak tanımlamak mümkündür!

“Sayısız “yürekadam”ın yetiştiği Osmanlı evleri, sözün tam anlamıyla “yaşanacak mekânlar”dı ve evin tamamı kullanılırdı. Gösterişe açılan tek bir kapısı bile yoktu.”

Üst kat pencereleri “cumba”lı olup dışarıdan içerisi görünmeyecek şekilde kafeslenmişti. Kafesler, içeriden dışarıya bakanları değil, dışarıdan içeriye bakmak isteyenleri sınırlardı.

Odaların hemen hepsinde ısınmak, yemek pişirmek ve hatta aydınlanmak için birer ocak bulundurulurdu. Bir de odalarda yatak ve yorganların bulunduğu bir “yükçük” vardı. Yükçük gün bir köşesi banyo olarak kullanılırdı. (Asıl yıkanma yerleri, sıhhi olduğu da kabul edilen şehir hamamlarıydı.)

Osmanlı ailesi sofra bezi ya da “sini” denilen büyük bakır tepsi üzerinde yemek yer, yemek yediği mekânda oturur, gece olunca da yatakları serip uyurdu. Sabah yatakları kaldırıp hayatına devam ederdi. Odalar hemen hemen mobilyasızdı.

Yani evin her köşesi insana tahsis edilmiş, insanın yaşam alanı eşya ile sınırlandırılmamıştı. Bu da o mekânlarda yaşayanları rahatlatan bir faktördü. (Şimdiki evlerde insanın değil, eşyanın saltanatı var.) Mobilya yerine, pencere kenarlarında divan ve sekilleri, yerlerde çoğu zaman kilim, bazen halı ve yer minderleri bulunurdu.

Mimari anlayış tamamıyla Osmanlı insanının hayat görüşünün bir yansımasıydı. Evlerini kendi faniliklerini simgelercesine, kireç ve kerpiç gibi dayanıksız malzemelerden yaparken, cami, çeşme, kervansaray, hastane gibi hayır kurumlarıyla devlet binalarını, sağlamlığın sembolü olan taş malzemeyle yaparlardı. (Günümüzde ise depremlerde önce kamu binaları yıkılıyor.) Bu yansımanın bir boyutu “devlet-i ebed müddet” anlayışı, diğer boyutu ise “hayırda ebedileşme” arayışıydı.

Dışarıdan bakıldığında, zengin eviyle fakir evini ayırt etmek pek mümkün değildi. Bu da, bugün pek çok çatışma alanı oluşturan sınıflar arası farkın, Osmanlı toplumunda yok denecek kadar az olduğunun ilginç bir göstergesidir.

Osmanlı evlerini gayrimüslim evlerinden ayıran bir özellik var: Bir Batılı gezgin, bu özelliği şöyle açıklıyor: *“Türklerle Rumların karışık yaşadığı köylerde, bacasında leyleklerin yuva yaptığını gördüğünüz her ev bilin ki Türk evidir.”*

Kısaca söylemek gerekirse, Osmanlı evleri içe dönük ama dışa kapalıydı. Bu yapılanma hem İslâmî aile yapısının hassasiyetiyle, hem de aileyi ve çocukları dış etkilerden korumayla ilgilidir.

Bu evlerde ve ortamlarda yetişen isimleri hatırlarsak, mekânın ve ortamın, çocuk yetiştirmede ne kadar önemli olduğunu anlayabiliriz.

İnsan “tesadüfen” yetişmez!

Eski terbiye metodumuz ve yeni aile hayatımız

Osmanlıların aile hayatını inceleyen bir yabancı müellif şöyle bir hüküm veriyor:

“Osmanlılar, çocuklarını öğüt vererek değil, örnek olarak yetiştiriyorlar.”

İşin “püf noktası” galiba burası: Çocuklarımıza hâlâ bol bol öğüt veriyoruz ama örnek olamıyoruz. Yani arıza, çocuklardan çok ana-babalarda: Bizde!

Çocuklarımız

“ey-

“ Evin her köşesi insana tahsis edilmiş, insanın yaşam alanı eşya ile sınırlandırılmamıştı. Bu da o mekânlarda yaşayanları rahatlatan bir faktördü. (Şimdiki evlerde insanın değil, eşyanın saltanatı var.) ”

lem”den beslenmeyen “söy-lem”lerimizi ciddiye almıyor. Öğütlerimiz, işte bu yüzden yüreklerine inmiyor. Sonuç olarak da, “doğru insan” kaynaklarımız giderek kuruyor! Türkiye hemen hiçbir alanda “cevher insan” yetiştiremiyor...

“ Osmanlı evleri içe dönük ama dışa kapalıydı. Bu yapılanma hem İslâmî aile yapısının hassasiyetiyle, hem de aileyi ve çocukları dış etkilerden korumayla ilgilidir. ”

Oysa yalnız zaferler açısından değil, insan kaynakları açısından da son derece zengin bir geçmişe sahibiz. Tarihte Fatih’ler, Selim’ler, Süleyman’lar, Sinan’lar yetiştirmiş bir ceddin torunlarıyız ama dün başardığımızı bugün başaramıyoruz. Çünkü geleksel “terbiye metodu”ndan uzaklaşmışız.

Bu metodun özünü, “Haram yiyen harami (eşkiya) olur” (Sultan II. Murad’ın sözüdür) anlayışı teşkil ediyordu. Annebabalar “kul hakkı” yememe konusunda aşırı hassasiyet içindeydi. Çocuklarına da bu açıdan “iyi bir örnek” oluşturlardı.

İstanbul’un Vefa semtine adını veren mutasavvıf ve matematikçi Ebul Vefa Hazretlerinden “kul hakkı”na ilişkin hassasiyete bir örnek vermek istiyorum. Umarım derde deva olur.

Ebûl Vefa’nın on yaşlarında bir oğlu vardı. Bütün çocuklar gibi sevimliydi ama kötü bir huy peydahlamış, evlere su satan sakalara musallat olmuştu.

Malum, eski Osmanlı asırlarında evlere “saka” denilen sucular su servisi yapar, bunun için de deri kırbalar kullanırlardı.

Şeyh’in oğlunun en büyük eğlencesi, dergâha su veren Saka amcanın deri kırbasına iğne batırıp, akan suyu kahkahalar arasında seyretmektir. İşin zor yanı, deri kırbalara yama yapılamaz ve diki-lemezdi. Delinen yere düğüm atmaktan başka çare yoktu. Bu da kırbaları git gide küçültüyordu.

Saka bu işe çok bozuktu ama sabretmeye çalışıyordu. Çünkü bu yaramazlığı yapan sıradan birinin oğlu değil, sınırsız hürmet duyduğu Şeyh Efendi'nin oğluydu. Bu yüzden uzunca bir süre sineye çekti.

Bu süre içinde uyardı, olmadı... Öğüt verdi, olmadı... Yalvardı, olmadı... Kaşlarını çattı, biraz azarladı, yine olmadı. Çocuk hiç aldırmadan yaramazlığına devam etti.

Nihayet bir gün sakanın sabır taşı çatladı. Destur dileyip Şeyh Efendi'ye gitti. Utana sıkıla durumu arz etti: "Vaziyet böyleyken böyle Şeyhim, gayri siz bilirsiniz."

Ebul Vefa Hazretleri bir utandı, bir sıkıldı ki, tarife sığmaz. İlk iş olarak oğlunun deldiği tüm kırbaların parasını fazlasıyla ödedi. Sonra bütün işini-gücünü, müritlerini-derslerini bir tarafa bırakıp, kara kara düşünmeye başladı:

"Bu çocuğun yediğine-içtiğine bir şekilde kul hakkı karışmış ama bu nasıl olabilir?"

Saatlerce düşündü, nerede bir ihmale düştüğünü bulmaya çalıştı. Bulamayınca da dertli dertli karısına koştu, olayı anlattıktan sonra sordu:

"Bu çocuğu yetiştirirken bir yerde hata ettiğimiz kesin Hatun, belli ki rızkına kul hakkı katmışsınız, ben kendi hayatımı gözden geçirdim ama bir şey bulamadım. Bir de sen düşün bakalım."

Karısı bir hayli düşündükten, hamile kaldığı günden başlayarak

tüm hayatını safha safha irdedikten sonra, hatasını bulup Şeyh'e bildirdi:

"Osmanlılarda anne-babalar olumsuz örnekleri kötüleyerek değil, olumlu örnekler sergileyerek çocuklarını yetiştirirler."

"Oğlana hamile olduğum ilk dönemde kız kardeşim bize uğramıştı. Sebze dolu sepetçiği bana bırakıp başka bir şeyler

“Yanlış kullanılan televizyon, yanlış seçilmiş bir dergi, yanlış programlanmış bir bilgisayar ve internet, zamanla Nemrut ateşine dönüşebilir.”

almaya gitti. Sepetçiğin içindeki limonu fark ettim. Müthiş aşeriyordum. Çok canım çekti. Evde de limon yoktu. Dayanamadım, limonu iğneyle delip bir damla emdim. Aşermemi bastırmaya çalıştım. Sonra unuttum gitti. Helâllik isteye-

medim. Acaba sebep bu olabilir mi?”

“Budur.” dedi Şeyh Vefa, “Kalk, hemen gidip kardeşinden helâllik alalım.”

Gecenin bir vakti, baldızının evine gitti. Durumu anlattı. Helâlliğini aldı.

Çocuk ancak ondan sonra kötü huyundan vazgeçip sakayı rahat bıraktı.

Ne dersiniz, kırbaları çocuklarımız mı iğneliyor, yoksa biz mi?

Osmanlı aile yapısını inceleyen yabancılardan biri şöyle diyor:

“Osmanlılarda anne-babalar olumsuz örnekleri kötüleyerek değil, olumlu örnekler sergileyerek çocuklarını yetiştirirler.”

Sanırım bu cümle her şeyi açıklıyor...

Çocuklarımıza ya “iyi örnekler” göstermek, ya da kendimiz “iyi örnek” olmak zorundayız. Toplumumuzda “iyi örnek” oldukça az...

Çocuklarımızın, anne-babalarıyla birlikte kilitlendiği televizyonlarda envai çeşit şaklabanlar cirit atıyor... Gerçek kahraman boşluğunu “sanal kahraman”lar dolduruyor. Her gece ekranlar arasında onlarca kişi katlediliyor.

Böyle bir ortamda ana-babaların her zamankinden daha dikkatli, daha şefkatli, daha rikkatli, daha akıllı, bilgili, ilgili ve de çok dengeli olmaları lâzım...

Sokaklar dolusu “Nemrut ateşi” yanıyor! Dikkat dostlar!

Yanlış kullanılan televizyon, yanlış seçilmiş bir dergi, yanlış programlanmış bir bilgisayar ve internet, zamanla Nemrut ateşine dönüşebilir.

Hepsi bu kadar değil elbet... Kimi gazetelerle televizyonlar, yayınladıkları haberlerle, programlarla Nemrut ateşini körüklüyorlar.

Sözde “sanat çevreleri”nden bay ve bayanların “uygunsuz” yaşantılarını öylesine sorumsuzca allayıp pulluyorlar ki, bu programlar, henüz hayatı tanımayan genç yavrularımızın yüreğinde korkunç bir özentiye dönüşüyor.

Çocukları Nemrut ateşinden korumak o kadar basit ve kolay değil, yine de danıştığım/konuştuğum uzmanlardan öğrendiklerimi anne-babalarla paylaşmaya çalışayım:

Öncelikle siz, anne-baba olarak her türlü kavgadan uzak durun.

Dini inançlarınızı sağlamlaştırın, tüm detaylarıyla yaşamaya ve çocuklarınızla paylaşmaya çalışın.

Ailenize bağlı kalın, çocuklarınızla ilgi bağınızı güçlendirin; onlara sevginizi, şefkatinizi her fırsatta hissettirin ve bir masal veya hatıra anlatır gibi, onları sıkmadan hayat tecrübelerinizi aktarın.

“Televizyonunuzu kontrol altında tutun ama bunu çocuklarla anlaşarak yapmanın bir yolunu bulun, bazı programları da anelik-babalık otoritesini kullanarak yasaklayın.”

Karı - koca, gelin - kayna-
na olarak, kesinlikle çocuk-
ların önünde tartışmayın,
asla kavga etmeyin; onların
yanında yoksulluktan, para-
sızlıktan yakınmayın, süre-
kli para konuşmayın.

“Çocuğunuzun yapaca-
ğı her yanlışta anında mü-
dahale etmeyin. Her hata
yaptığında “Ben senin ya-
şında iken...” diye başla-
yan yerli-yersiz öğütler ver-
meyin, nutuk atmayın.”

Televizyonunuzu kontrol altında tutun ama bunu çocuklarla
anlaşarak yapmanın bir yolunu bulun, bazı programları da an-
nelik-babalık otoritesini kullanarak yasaklayın. Ama asla çocuk-
larınızın izlemesini yasakladığınız programları, onları yatakları-
na gönderdikten sonra izlemeyin.

Çocuğun harçlığını, ihtiyaçları ölçüsünde tutun (ne fazla,
ne az).

Sokaktaki tuzaklara, özellikle de içki ve uyuşturucu belasına
çocuğunuzun sık sık dikkatini çekin, dertlerini dinleyin, sakın
onunla alay etmeyin, onu fazla sıkmayın, sıkıştırmayın.

Hangi yaşta olurlarsa olsunlar çocuklarınıza sarılmayı, onları
sevdiğinizi söylemeyi ihmal etmeyin.

Çocuklarınızın üzerinde sevgi ile dengelenmiş bir otorite
kurmaya çalışın ama otoritenizi sık sık bağırma-çağırma var-
dırmayın.

“Yetişme çağındaki
çocuklarımıza,
gidecekleri yönü
gösteren bir “pusula”
veremiyoruz.”

Hem okuluyla hem ders-
leriyle ama en fazla kendi-
siyle ilgilenin. Kontrolünüz
altında gazete, dergi, kitap
okumasına izin verin. Hat-
ta kitap konusunda teşvik

edin. Zaman zaman birlikte dolaşmaya çıkın. Seviyorsa maça gidin, eğlenin, hayatı paylaşın.

Çocuğunuzun yapacağı her yanlışta anında müdahale etmeyin. Her hata yaptığında “Ben senin yaşında iken...” diye başlayan yerli-yersiz öğütler vermeyin, nutuk atmayın.

Çocuğunuzun başarısızlığını gördüğünüzde, “Ben sana demiştim” ya da “Sen adam olmazsın” gibisinden klâsik azarlamalarla onu canından bezdirmeyin, dahası kendinize düşman etmeyin. Tam tersine; başarının ve başarısızlığın geçici olduğunu söyleyin. Onu başarısıyla ölçeceğinize, insanlığıyla ölçün.

Hem pahalı oyuncaklar alıp hem de kırılmasın-bozulmasın diye oyuncaklarla oynamasını yasaklamayın.

Çocuğun beceri ve yeteneğini çok fazla zorlayacağını bildiğiniz bazı etkinliklere çocuğunuzu sokmayın. Kendi yapamadıklarınızı ona yaptırmak için zorlamayın. (Çocuğunuzu bu şekilde zorlamanız, kendi başarısızlıklarınızı aşmaya yönelik bir şuuraltı dürtüsü olabilir mi acaba?)

Yemek konusunda fazla üzerine düşmeyin. Üzerine haddinden fazla düşerseniz kendine özel tercihler geliştirecek ve sizin istediklerinizi yememekte daha çok direnecektir. Ama yemeği tabakta bırakıp kalkmasına da izin vermeyin. Tabağını mutlaka bitirmesini sağlayın. (Yemeği yarım bırakmaya alışan çocuk, başka işleri de yarım bırakır.)

“Çocukların yüreğine ‘kıblenâme’ koymak” ne demek?

Yetişme çağındaki çocuklarımıza, gidecekleri yönü gösteren bir “pusula” veremiyoruz.

Pusula veremediğimiz için, her şey tesadüflere kalıyor. Düşe-kalka yürüyor, el yordamıyla yönlerini bulmaya çalışıyorlar. Bu da daha fazla zaman ve daha çok çaba gerektiriyor. Tabiatıyla, pusulası olan bireylerden oluşan milletler tarafından geçiliyoruz. Çünkü onlar yönlerini el yordamıyla bulmaya çalışmıyorlar. Her birey, nereye ulaşması gerektiğini biliyor. Sistem, çocuklarını analiz ederek, kabiliyetlerini yönlendiriyor.

Osmanlı da zaten bu yüzden başarılıydı. Her birey ne yapacağını, nereye gideceğini biliyordu.

Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'yu Müslümanlaştırıp Türkleştirmek için, denize akan ırmaklar gibi Anadolu'ya akan onca aşiretin arasından neden sadece Kayı Aşireti'ne devlet nasip oldu sanıyorsunuz? Düşündünüz mü hiç?

Tacetinoğulları, Tekeoğulları, Çobanoğulları, Dulkadiroğulları, Eşrefoğulları, İnançoğulları, Karesioğulları, Menteşoğulları, Pervaneoğulları, Ramazanoğulları, Saruhanoğulları, Karamanoğulları, Çandarogulları, Germiyanogulları gibi, Anadolu'da onca Müslüman-Türk beyliği varken, bunların arasından neden sadece Osmanlı Beyliği, imparatorluk burcuna yükseldi?

Çünkü Osmanlıların önünde belirlenmiş bir “hedef” vardı. Yürek pusulaları o hedefe ayarlıydı. Her bireyin “varlık sebebi” hedefe ulaşmaktı. Hem “dini”, hem de “milli” hedefler belirlenmiş, herkes ölümüne yürümeye and içmişti.

Dini hedef “İlâ-i Kelime-tullah”;

Milli hedef “Kızıl Elma” idi.

“Pusula veremediğimiz için, her şey tesadüflere kalıyor. Düşe-kalka yürüyor, el yordamıyla yönlerini bulmaya çalışıyorlar.”

Bu ikisi bütünlendi ve devlet felsefesine dönüştü. Sonra araya “geçici hedef”ler serpiştirildi. Meselâ, Osman Gazi’nin hedefi aşiretini devlet yapmaktı fakat imkânlar elvermiyordu. Devlet hayatını, imkânlarının artacağı güne ertelemedi, elinde olanı en iyi şekilde değerlendirdi ve aşireti devlet yaptı.

“ Osmanlıların önünde belirlenmiş bir “hedef” vardı. Yürek pusulaları o hedefe ayarlıydı. Her bireyin “varlık sebebi” hedefe ulaşmaktı. Hem “dini”, hem de “milli” hedefler belirlenmiş, herkes ölümüne yürümeye and içmişti. ”

Orhan Gazi’nin oğlu Süleyman Paşa’nın hedefi, Rumeli’yi fethetmekti fakat Çanakkale Boğazı’nı geçebileceği gemileri yoktu. “Yoklar”a teslim olup bekleyeceğine, ağaç kütüklerini asmalarla birbirlerine bağladı, yaptığı ilkel sallara kırkar kişilik silâhlı kuvvet bindirip karşı tarafa geçirdi ve o kuvvetlerle Rumeli’yi fethetmeye başladı.

Sultan İkinci Murad’ın hedefi bir “Fatih” yetiştirmekti. Bunun için Ak Şemsüddin başta olmak üzere, devrin en kifayetli, en bilge hocalarını saraya çağırdı ve bir “oğul”dan “Fatih” yetiştirdi. Ayrıca, “Feth-i Mübin”e devletini bir an önce ulaştırmak için, hayatının en verimli çağında, tahttan feragat edip Manisa’ya çekildi. Bu feragati kavrayamayanların iktidar oyunları olmasaydı, fetih günü daha da erken gelebilirdi.

Sultan İkinci Mehmed’in hedefi Bizans’tı. Ya alacak ya da bu yolda ölecekti. Ölmedi, aldı.

Yavuz Sultan Selim’in hedefi hilafetti. Önce Çaldıran, ardından Trabzon Rum İmparatorluğu, nihayet Anadolu Birliği ve “Mısır Sefer-i Hümayûnu”... Kader, Yavuz Padişah’ı bu

meşakkatlerin içinde pişirdi, olgunlaştırdı ve hak ettiği zaman “halifelik”le ödüllendirdi.

Unutmayın: Ancak şartlara direnirseniz ödüllendirilmeyi hak edersiniz ve ancak ödülü hak ettiğinizde ödüllendirilirsiniz!

Gördüğünüz gibi, ancak milli hedefi dini hedefle bütünleyebilenler “Devlet-i Ebed Müddet” tefekkürüne ulaşır.

Osmanlı işte bunu başardı. Diğer beylikler yalnızca “Milli Hedef” belirledikleri için yarı yolda kalırken, o, hem imparatorluk oldu hem de tarihte hemen hemen hiçbir millete nasip olmayacak kadar uzun ömürlü bir devlet kurdu. İnancını aksiyona dönüştürebildi ve devlet hayatının itici gücü yapabildi.

İnsanlar da böyle olmak zorunda; bunun için de hedef sahibi çocuklar yetiştirmek durumundayız.

Gideceği yeri bilen, yılmayan, yıkılmayan, pes etmeyen, düş-tüğü yerden kalkabilen insanlara ihtiyacımız var.

Osmanlı'da çocuk okula nasıl hazırlanırdı?

Okulların açılmasına az bir zaman kala, çocukları okula gidecek ailelerde hummalı bir faaliyet olur. Aileler, imkânları ölçüsünde, eksiklerini tamamlamaya, çocuklarını okula hazırlamaya çalışırlar.

Peki, “çocuğu okula hazırlamak” nedir, çocuk okula nasıl hazırlanmalıdır?

Öncelikle şunu söyleyeyim ki, gerçek anlamda çocuğu okula hazırlamak, ona kaliteli defter, kalem, silgi, çanta, kıyafet almak

değildir. Çocuğu okula hazırlamak, ruhsal anlamda da hazırlık yapmaktır.

“Ancak milli hedefi dini hedefle bütünleyebilenler “Devlet-i Ebed Müddet” tefekkürüne ulaşır.”

Günümüzden iyi örnekler bulamadığımdan, yine Osmanlıları örnek vereceğim. Biliyorsunuz Osmanlılar “bilgi”yi önemserlerdi. Bu yüzden hemen hemen her büyük caminin yanı başına bir “Sıbyan Mektebi” kurar, çocuklarını beş yaşından itibaren eğitmeye çalışırlardı.

“Gerçek anlamda çocuğu okula hazırlamak, ona kaliteli defter, kalem, silgi, çanta, kıyafet almak değildir. Çocuğu okula hazırlamak, ruhsal anlamda da hazırlık yapmaktır.”

Bugünkü anaokullarına benzeyen sıbyan (çocuk) mektepleri, üç yıllıktı. Çocuklar orada Kur’ân, ilmiyal, yazı ve dört işlem öğrenirlerdi ama sistemin asıl dikkat çekici tarafı, çocuğu psikolojik olarak okula hazırlamasıydı.

Bakın çocuk okula nasıl hazırlanırdı?

O sene ilk kez mahalle mektebine gidecek çocuğa, aylar öncesinden okumanın faziletleri anlatılır, okula gitmeye özendirilirdi. O gün geldiğinde ise akrabalar, komşular, arkadaşlar eve davet edilir, hep birlikte eğlenilir, “okula başlama günü” neredeyse düğüne dönüştürülürdü.

Aileler çocuklarını kendileri okula götürmezlerdi. Bu iş merasimle yapılırdı. Daha önce okula başlayan çocuklar, el ele tutuşur, hocaları başlarında olduğu hâlde ilahiler, kasideler söyleyerek, okula başlayacak çocuğun evine gelirlerdi. Bu sırada bütün mahalleli sokağın sağına-soluna dizilir, manzarayı huşu içinde seyrederdi. Bir hoca eve girer, yeni alınan yaldızlı Elifbâ kitabını açar, Elifbâ’dan ilk harfleri çocuğa tekrar ettirirdi. Ardından şekere bulanmış bir parça mürekkep yalatılırdı. Sonra dua edilir, evin reisi, hocaya, “Eti senin, kemiği benim.” diyerek çocuğu teslim ederdi.

Bu merasimsel yaklaşım, hiç kuşkusuz çocuğun ruh dünyasını rahatlatırdı. Evde takdir görmek, uygulanan merasimin bir parçası olmak, nihayet mahalleli tarafından alkışlanmak, çocuğa, farklı olduğunu hissettirir, artık büyüdüğünü, sorumluluk alma seviyesine geldiğini düşündürürdü.

Tabii o zaman da, okula gitmemek için annenin eteğine yapışmaz, kendisiyle birlikte sınıfta oturması için mızdırılmazdı.

Artık böyle şeyler olmuyor. Olmadığı için de, ilk kez okula başlayan çocuk, en büyük yalnızlığını okula başladığı gün yaşıyor... İlk kez bilmediği bir sisteme dâhil oluyor... İlk kez evinden, muhitinden, eski arkadaşlarından ayrılıyor... İlk kez, her zaman yanında hissettiği annesinden ayrılıyor... İlk kez okuma-yazma mecburiyetiyle karşılaşılıyor, ilk kez içini “başarısızlık korkusu” kaplıyor.

Kısacası, okula yeni başlayan çocuğun hayatında büyük bir değişiklik olmaktadır. Bu yüzden tedirginlik duyması kaçınılmazdır. Bilinçli anne-babalar bu tedirginliği en aza indirebilirler. Bunun için de “Osmanlı Modeli” esas alınabilir.

Meselâ, okulların açılmasına bir hafta kala, çocukla birlikte birkaç kez okuluna gidip, çocuğun okulu benimsemesi sağlanabilir. Öğretmeniyle birkaç kez görüştürmek suretiyle onu sevmesi temin edilebilir.

Çocuğun okula başlayacağı günün öncesinde, okula başlaması şerefine, evde, akrabaların ve çocuğun arkadaşlarının katılımıyla bir toplantı (hatta düğün) düzenlenebilir. (Çocuğun okul çağına gelmesinin şükür nişanesi olarak, toplantıda Kur'an okunur, dua edilir, çocuğa hediyeler verilir, meşruiyet içinde eğlenilir.)

Bunlar ve bunlara benzer yöntemler çocuğun okul korkusunu hafifletecektir.

Bazı anne-babalar, kendi yaşlarından olaya baktıkları için, çocuklarının okul korkusunu yeteri kadar anlayamıyorlar. Çocuğu ikna etmeyi de bilmediklerinden, ya da buna vakit ayıramadıklarından, sadece kızıyorlar, bağırıp çağırıyorlar. Hâlbuki yeni durumu çocuğa izah etmek gerekiyor.

Anneden ayrı yaşama mecburiyetinin onu ne kadar yordugunu, korkuttuğunu, hatta nasıl paniğe kaptırdığını bilmek ve anlayış göstermek lâzım.

Bütün zorluklarına rağmen, çocukların okula başlaması, pek çoğumuzun içini rahatlatır. Bu rahatlamamanın temelinde, öğretmenlerin, çocuklarımızı bizden daha iyi yetiştireceklerini düşünmek yatıyor. Oysa bu doğru değil! En yetenekli, en idealist öğretmen bile, yarım anne-baba etmez! Çünkü hiçbir öğretmen çocuklarımızı bizim kadar sevemez, tanıyamaz, anlayamaz.

Evladımızı dünyanın en iyi öğretmenlerinin bulunduğu bir okula versek dahi, anne-baba olarak bizim yapmamız gereken çok şey vardır. Sırtına marka elbise, cebine bol para koyup özel okula uğurlamak da sorunu çözmez! Kaldı ki, öğretmen ne kadar iyi niyetli olursa olsun, genel müfredatın dışına çıkamaz. Sistemin belirlediği çerçeveyi çocuğun kafasına ekmek zorundadır. Öğretilenlerin çoğu da maalesef, çağın ihtiyaçlarıyla örtüşmüyor!

“Okula yeni başlayan çocuğun hayatında büyük bir değişiklik olmaktadır. Bu yüzden tedirginlik duyması kaçınılmazdır. Bilinçli anne-babalar bu tedirginliği en aza indirebilirler. Bunun için de “Osmanlı Modeli” esas alınabilir.”

Sistemin her tarafı ideoloji. Biraz lâiklik, biraz şiir, biraz marş, birkaç tavsiye ve tepeleme slogan. Sistem “insan”dan ziyade, “robot” yetiştirmeye ayarlı!

Çocuğu salt sisteme teslim ederseniz, ummadığınız, beklediğiniz sonuçlarla karşılaşabilirsiniz. Böyle olmaması için çabalamanız gerekiyor. Her akşam çocuğu denetleyin. Öğrendikleriyle ilgilenin. Öğrendiklerinin hayatla, çağla ve inançla çelişen yönlerini törpüleyin. Sabırla işleyin çocuklarınızı, onlara vakit ayırın.

“Çok zor” demeyin. İyi anne-baba olmak tabii ki zordur... Ayrıca, annelik-babalık, emekliliği ve istifası olmayan görevlerdir.

Malum, toplumda iyi insan örneği az. Onlar da zaten köşelerinde. Vitrine (ekrana) çıkanların çoğu ise kötü örnek... Politika ve sanat dünyasının tanınmış bazı isimlerin, gerek yaşama biçimi gerekse servetlerindeki karanlık noktalar, gelişme çağındaki gençlerimizin şuurunu bulandırıyor. Yani başlangıçta her şey özentile başlıyor. Gençler ve çocuklar sık sık ekrana gelen örneklerle özeniyorlar. Onlar gibi olma ya çalışıyorlar.

Bu aşamada aile tarafından yeterli uyarılar yapılmazsa iş git gide çığırından çıkabilir. Ekrandaki hayatla gerçek hayat karşılaştırması gençleri aileden soğutur. Zira ekrandaki parıltılı hayata karşılık, normal aile içi hayat tekdüzedir. Özellikle gençler için çok heyecansızdır. Çünkü ailenin geliri-gideri bellidir. Yıldızlı bir hayat satın alamaz. Satın alabilse bile inançları izin vermez.

Özenti bu noktada isyana dönüşür. Hele çocukluğundan itibaren aileden yeterli ilgiyi, sevgiyi görmemişse ya da herhangi bir sebepten dolayı kendisini böyle bir düşünceye kaptırmışsa, genç kız ya da erkek kolayca aile yuvasını terk edebilir. Artık o, kanadı kırık bir kuştur. Yalpalayarak uçmaya çalışırken acımasız bir avcının tuzağına kolayca düşecektir.

Sonuç hepinizin bildiği gibi işte... Zamanında kurtarılamaması hâlinde ya terörist olacaktır ya mafya fedaisi yahut da uyuşturucu müptelâsı. Böylece uygunsuzlar ordusuna yeni bir üye daha katılır. Uygunsuzlar ordusu biraz daha büyür.

Tehlike bununla sınırlı değil elbet...

Sokaklar boyu tehlike, caddeler boyu tuzak var: Adım başı birahane, her yer diskotek. Çocuk yaşta birahanelerin loşluğunda başlayıp diskoteklerde aşırı alkolle süren, nihayet uyuşturucunun koyu karanlığına yuvarlanarak ya hastanede ya hapishanede ya da kabristanda biten gençlik macerasını gerek devlet, gerekse aileler olarak artık ciddiyetle düşünmek zorundayız.

Yayınlarıyla gençleri hedefsizliğe, başıboşluğa teşvik eden gazetelerle televizyon kanallarının bile yakınmaya başlaması, problemin ciddiyeti ve büyüklüğü konusunda sanırım bir fikir verebilir. Televizyonlar bile tehlike sinyalleri vermeye başladığına göre, iş “eğlence-oyalamaca” sınırlarını çoktan aşmış demektir.

Özellikle de uyuşturucu kâbusunun şakaya gelir bir tarafı yok. Bir zamanlar bütün Çin'i uyutup önce Batı kapitalizminin boyunduruğuna, ardından komünizmin pençesine düşüren kahrolası beyaz zehir, bugün Avrupa-Amerika gençliğiyle birlikte, gençliğimizi de zehirliyor. Türkiye'de yapılan istatistiklere göre uyuşturucuya başlama yaşı 10 yaşın da altına düşmüş. Liseler, hatta ilköğretim okulları uyuşturucu taciri zebanilerin kâr mekânı. Henüz hayatı tanımayan çocuklarımız beyaz zehirin önce en iyi müşterisi, sonra da maalesef kurbanı oluyordular.

“Çocuğu salt sisteme teslim ederseniz, ummadığınız, beklemediğiniz sonuçlarla karşılaşabilirsiniz. Böyle olmaması için çabalamanız gerekiyor. Her akşam çocuğu denetleyin. Öğrendikleriyle ilgilenin.”

Görüntülü ve yazılı basının hemen hemen her türünde rastlanan eli kadehli meşhurlar, hedefsiz, gayesiz bırakılmış gençlere ilk tuzak.

Adım başı rastladığımız internet salonları (eskiden atari salonları vardı) ile birahaneler ikinci tuzak. Diskotekler, gece kulüpleri üçüncü tuzak... Ötesi biraz merak, biraz özentî, biraz çılgınlık... Nihayet son duraklar, hastaneler, hapishaneler, mezarlıklar...

Bu kâbus, yazık ki, ancak tanınmış ailelerin evlatları aşırı dozdan hayatını kaybedince gündemimize giriyor. Sonra unutuluyor. Oysa her gün isimsiz nice gencimizi bu kâbusa kurban veriyoruz. Nice isimsiz aile karalar bağlıyor. Kendi ihmallerinin faturasını ödüyorlar.

Bir gün, bu şekilde evlâdımızın ölümüne ağlamak istemiyorsak, onlara sahip çıkmalıyız.

Çocukları ve gençleri korumak, devletin anayasal görevi aslında, ama onun da yanlış tercihleri var. Sistem, dini “tehlike” saydığı için, gençlere kalıcı hedefler verebilecek en güçlü donanım olarak dinden faydalanamıyor. Tabiatıyla da gençleri ve çocukları koruma görevini yerine getiremiyor. Zaten kendisi israf içinde yüzen bir devlet, toplumun ekseriyetini fakirliğe mahkûm eden maneviyatsız bir sistem, zengin çocukları sarhoş, fakir çocukları da terörist yapar.

Öte yandan maddî mülâhazalar manevi dünyamızı aşındırılmış. Manevi dünyası aşınmış toplumlarda “her yol mübah”, “her şey meşru” anlayışı yaygınlaşır. “Günah-sevap”, “meşru-gayrimişru”, “iyi-kötü” ayırımı ortadan kalkar. Çok para kazanmak tek değer ve tek amaç hâline gelir. Tabiatıyla, uyuşturucu kaçakçılığı ile silâhlı terör dâhil tüm uygunsuzluklar ve yolsuzluklar artar.

Her şeyi para belirliyor. Fazilet bir eski zaman hasreti gibi. Etrafımız tümüyle para-ya endeksli. Dindar ailelerin ağzında bile ekonomik terimler var.

Artık “adam olmak” değil, zengin olmak önemli.

Ah kapitalist ahlâk, fena hâlde yaktın bizi!

Hepimiz paranın narına yandık!

Başta komşuluk olmak üzere temel hasletlerimiz birbiri ardına ölüyor. Aile içi ilişkilerimize bile menfaat hâkim. Zaten evliliğe de ortaklık nazarıyla bakılıyor; sözleşme, mal bölüşümü filan yapılıyor...

Bazen “Modern hayat buysa ben ilkel hayata razıyım” diye haykırmak geliyor içimden... Ne daracık evlerde ruhu sıkın eşyaların saltanatı, ne başköşede zehir kusan televizyon, ne tüm varlığımızı kontrol eden internet ve cep telefonu (bir de görüntüsü çıktı başımıza), ne vitrinlere dizilen incik-boncuklar, ne teflon tava. Ne hava kirliliği, ne asbest boru, ne PVC pencere, ne plâstik kap, ne çocuğu aileden koparan envai çeşit oyun. Ne hız denemesi yapılan otoyollar, ne toplu katliama

“Maddî mülâhazalar manevi dünyamızı aşındırmış. Manevi dünyası aşınmış toplumlarda “her yol mübah”, “her şey meşru” anlayışı yaygınlaşıyor.”

“Görüntülü ve yazılı basının hemen hemen her türünde rastlanan eli kadehli meşhurlar, hedefsiz, gayesiz bırakılmış gençlere ilk tuzak.”

dönüşen kazalarıyla trafik canavarı, ne Amerikan sigarası, ne uyuşturucu iptilâsı, ne birahane-diskotek tuzağı, ne gazino kâbusu...

İki kilim, üç somya, birkaç sandalye ile daha mutluyduk. Otomobilimiz yoktu, ama havamız temizdi. Çağdaş apartmanların yerinde cephesi kibleyi gösteren bahçeli, taşlıklı, cumbalı ahşap evler vardı.

Domuz gribi nedir bilmez, stresi, depresyonu, panik atağı tanımazdık...

Asfalt yerine çamura basardık ama çevre yeşildi; ağaç altında yemek yiyip buz gibi çene suyu içerdik. İstanbul'un tüm sahilleri pırıl pırıldı, her yerden denize girdik.

Elbiselerimiz son moda değildi belki ama içimiz-dışımız bir-di; riyakârlık nedir bilmezdik.

Çoktan beri her şey değişti.

Biz de çaresiz bu değişime ayak uydurduk. Daha doğrusu ayak uydurmaya çalışıyoruz...

Çevre kirliliğine katlanmayı, trafik canavarına dayanmayı, tıktırarak döşediğimizi zannettiğimiz apartman dairelerinde oturmayı, tıktış tıktış otobüslere binmeyi öğrendik... Ama çocuklarımızı modern hayatın onursuz zenginliklerine kurban etmeye razı olamayız. Direnmemiz lâzım. Modern hayatın getirdiği olumsuzluklar ve uygunsuzluklarla savaşmamız lâzım.

“İki kilim, üç somya, birkaç sandalye ile daha mutluyduk. Otomobilimiz yoktu, ama havamız temizdi. Çağdaş apartmanların yerinde cephesi kibleyi gösteren bahçeli, taşlıklı, cumbalı ahşap evler vardı.”

Bunu söyledim ya, yüzlerce anne-babanın kafasında aynı soru belirdi: Çocuklarımızı nasıl koruyacağız?

Bunun ön şartı, anne ile babanın “iyi insan” olmalarıdır. Gerisi gelir.

Unutmayalım ki, çocukların gördüğü ilk örnek anne-babadır. Çocuk onları taklitle hayata başlar. Çocuğunuzun olmasını istediğiniz gibi bir anne, bir baba olun ve onu yürekte sevin, sevginizi de mutlaka açık edin.

Bebekliğinden itibaren çocuğunuzu iyi kitaplarla tanıştırın, iyi kitaplarla buluşturun. Televizyonun tahripkâr etkilerini başka türlü kıramazsınız. İyi kitap, iyi anne-babanın öğretemediklerini de çocuğa öğretecektir.

Sürekli eleştirmeyin. Eleştirirken dozu kaçırmayın. Gerektiği zaman takdirlerinizi esirgemeyin. İyi bir iş yaptığında övün, çocuğu ödüllendirin. Olumsuz davranışları karşısında hoşnutsuzluğunuzu belli edin ama fazla üzerine gitmeyin.

Utanmayı öğretin. Hayâ ve edep duygusu aşılaysın. Dini konularda ya kendiniz ona öğretmen olun ya da konunun uzmanı olan bir kurumdan öğrenmesini sağlayın.

Tecrübesiz olduğunu, sizin yaşadıklarınızı yaşamadığını unutmayın. Bu bakımdan sizin kadar olgun davranmasını beklemeyin.

“İyi insan” olmanın temeli, dengeli geçen bir çocukluktur.

“Çocukların gördüğü ilk örnek anne-babadır. Çocuk onları taklitle hayata başlar. Çocuğunuzun olmasını istediğiniz gibi bir anne, bir baba olun ve onu yürekte sevin, sevginizi de mutlaka açık edin.”

İkinci Bölüm

FATİH NASIL YETİŞTİ?

Bir “Fatih” nasıl yetişir?

Bakmayın bugünümüzün insan kaynakları açısından çorak gibi görünmesine. Bu millet, geçmişte, insanlık tarihinde varlığını ölümünden sonra da devam ettirebilmiş, hayatıyla ve eserleriyle arkasında “hoş bir sadâ” bırakabilmiş pek çok “büyük insan” yetiştirdi...

Kimi kahramanlığı, kimi adaleti, kimi ilmî dirayeti, kimi hak-ka hizmeti, kimi engin tefekkür dünyası ile birer yıldız gibi parlamış olan bu şahsiyetler, insanlığın, tekâmülü açısından “rehber” ve “kilometre taşı” misyonu üstlendiler. Bugün ise “cevher insan” yetiştirmede eskisi kadar velud değiliz. Acaba neden? Bu sualin cevabını, dilerseniz, Sultan Fatih Mehmed’i yetiştiren şartlarda arayalım...

Şehzade Mehmed (geleceğin Fatih’i) Bursa’daki “Hünkâr Evi”nde dünyaya geldiği zaman, onu sıradan bir şehzade olmaktan kurtarıp çağları kucaklayacak bir fatih yapacak temel şartların hemen hemen tamamı hazırды.

“ Bu millet, geçmişte, insanlık tarihinde varlığını ölümünden sonra da devam ettirebilmiş, hayatıyla ve eserleriyle arkasında “hoş bir sadâ” bırakabilmiş pek çok “büyük insan” yetiştirdi...”

Ona, asırların gayretiyle hazırlanmış sihirli iksiri yudumlayıp hazmetmek, zamanla bunlara Allah vergisi dehasını katıp kendini ve çağını aşmak kalıyordu. Çok çalışmalı, çabuk öğrenmeli, vaktinden önce her bakımdan büyüyüp muhteşem fetih yürüyüşünü başlatmalıydı.

Büyük görev, ilk safhalarda, yine annenindi. “Evlât annenin göstergesidir” deyişini hayat prensiplerinin vird-i zebânı yapan annesi, “iyi kadın” olma hasletine annelik şuurunu da katarak yücelmişti.

Kusurları yok muydu?

Belki tarihe yansımayan ya da benim tespit edemediğim kusurları vardı, ancak bunları kendinde saklı tutup evlâdına yansıtmamayı başardı ki anne-babaların en çok dikkat etmeleri gereken hususlardan biri, hatalarını-kusurlarını aleniyete dökmek, açık açık kavga etmemek, dedikodu yapmamak, yani hatalarını çocuklarına yansıtmamaktır.

Hiç şüphesiz, Şehzade Mehmed'in kulağına Peygamber (sav) müjdesini ilk fısıldayan annesidir...

Mukaddes hedefini ve aslî vazifesini dem dem ruhuna nakşedenlerin başında yine o gelir.

Ondan sonra sırasıyla baba, çevre ve eğitim müesseseleri devreye girer. Ve bunlar topyekün devreye girdiğinde, “model insan”, “cevher insan”, “abide şahsiyet” dediğimiz örneği ortaya

“Evlât annenin göstergesidir” deyişini hayat prensiplerinin vird-i zebânı yapan annesi, “iyi kadın” olma hasletine annelik şuurunu da katarak yücelmişti.

çıkartılır. Öyleyse Fatih'i yetiştiren unsurları, yukarıdaki sırayı takiben gözden geçirmek durumundayız. Belki bu sayede, “Dünya örneği büyük insanlardan niçin mahrumuz?” sorusu da bir ölçüde cevaba ulaşacaktır.

Anneye daha dikkatle bakalım:

Bu muhterem kadın, Sultan II. Murad gibi bir padişaha eş, Fatih gibi dâhi bir cihangire anne olabilecek bütün vasıflara sahiptir. Bir fatihin annesinde bulunması gereken meziyetleri eksiksiz olarak nefsinde toplamış, kuvvetli iradesini anne şefkatiyle bütünleştirip dindarlığıyla besleyerek evlâdına sağlam emeller aşılacak için âdeta kendisini vakfetmiştir.

Nice hayırda imzası, mâbedlerde mührü, sebillerde emeği vardır...

Öyle bir şefkat manzumesi ki, yardımseverliğiyle yalnız kendi dönemini değil, asırlar sonrasını da kucaklamıştır.

Öylesine müstesna meziyetlerin insanı ki, onu tarih bile paylaşamamış, Sırlarla Fransızlar başta olmak üzere bazı milletler, Fatih'in annesini, kendilerine mal etmek suretiyle, muazzam fetihten şeref payı çalmaya çalışırlar.

Oysa ismet, iffet, şefkat ve basîret örneği Hatice Âlime Hüma Hâtun, Osmanlı Tarihi ile ilgili en önemli kaynaklardan biri olan Hoca Saadettin Efendinin, Tac-üt Tevarih isimli eserine göre, Türk'tür. İsfendiyaroğlu İbrahim Bey'in ya kızı, ya da torunudur.

Oğlunu karnında taşımaya başladığı andan itibaren Sünnet-i Seniyye terbiyesi vermiş, abdestsiz yere basmamış, besmelesiz emzirmemiştir...

“ Hiç şüphesiz, Şehzade Mehmed'in kulağına Peygamber (sav) müjdesini ilk fısıldayan annesidir...”

Mukaddes hedefini ve aslî vazifesini dem dem ruhuna nakşedenlerin başında yine o gelir.

“ Oğlunu karnında taşımaya başladığı andan itibaren Sünnet-i Seniyye terbiyesi vermiş, abdestsiz yere basmamış, besmelesiz emzirmemiştir...”

Oğluna bütün bildiklerini öğrettikten başka, bilmediklerini öğretmeleri için de devrin sadece en büyük âlimlerini değil, aynı zamanda ahlâken en sağlam, âmelen en müttakî ve her bakımdan en seviyeli hocalarını tutmuş, oğlunun şehzade olmasına bakmadan “Eti senin, kemiği benim” anlayışına uygun davranabilmiş, bir keresinde hocalarından biri tarafından (Gürani) dövüleceği yolundaki şikâyeti oğlu kendisine ulaştırdığında, onu korumak şöyle dursun, tam tersine, “Hocaların vurduğu yerde gül biter” demek basiretini göstererek hocaların otoritesini kırmaya yanaşmamıştır.

Bir annenin, gerektiğinde şefkatini saklayabilmesi, yerine göre otoriter, yerine göre yumuşak olabilme dengesini kurabilmesi çok nadir görülür. Ekseriya anneler şefkatin dozunu fazla kaçırır, çocuklar bunu bencilce istismar edip şımarırlar. Fatih'in annesi ise bu dengeyi son derece iyi kurmuş, şehzadenin hem sığınağı, hem yönlendiricisi hem de korku odağı olabilmıştır. Bunun neticesidir ki, Fatih, çocuk denebilecek yaşlarda İtalyanca dâhil birkaç Avrupa lisanıyla birlikte mükemmel şiirler yazacak kadar Farsça öğrenebilmiş, gencecik yaşında ise “Feth-i Mübîn”i gerçekleştirebilmiştir.

Aslında bu muhterem validenin anlatılmaya dahi ihtiyacı yoktur. Çünkü eseri ortadadır: Fatih Sultan Mehmed.

Bir taraftan “insan yetişmiyor” diye ağlarken, bir taraftan da Fatihler yetiştirmiş bir milletin torunları olduğumuzu hatırlamamız lâzım...

Ve kendimize “Onlar nasıl yetişti?” sorusunu sürekli sormamız lâzım.

Bu soru bizi çocuğun tabii ki öncelikle anne-babasına götürür.

Bu çağda “Fatih yürekli çocuk” yetiştirmek mümkün mü?

Hemen şunu söyleyeyim: “Fatih yürekli insan”, yahut “adam gibi adam” yetiştirebilmek için, öncelikle anne-baba, ardından da “hoca” yetiştirmek gerekiyor. Fatih’in annesine (Hüma Hatun), babasına (Sultan II. Murad) ve hocalarına (özellikle de Ak Şemseddin ile Molla Gürani’ye) bakarsanız Fatih’i, Fatih’e bakarsanız anne, baba ve hocalarını görürsünüz.

Fatih’i dünyada benzerlerine rastlanabilen bir cihangir olmaktan çıkarıp benzersiz bir hükümdar yapan sâikin baş mimarları öncelikle anne-babası, hemen sonrasında ise hocalarıdır. Özellikle de Molla Ak Şemseddin... Rivayete göre, Osmanlı Devleti kuruluş aşamasındayken, Kurucu Osman Gazi’nin kayınpederi (kaimpeder), maneviyat önderi ve şeyhi Edebalı Hazretleri, insanın önemini vurgulayan bir tavsiyede bulunmuş, demiş ki: “Oğul Osman, insanı yaşat ki, devletin yaşasın!”

Bu tavsiyeden yıllar sonra, Fatih Sultan Mehmed, aynen tavsiyeye uymakta, fetihten sonra katıldığı ilk Divan’da (Bakanlar Kurulu), “Bu ferah ki bende görürsüz; yalnız bir kal’a fethünden değildir; Ak Şemsüddin gibi bir pîr-i azizin, benum zamanumda olduğuna övünürüm” diyerek, fethettiği Konstantiniye ile

“ Fatih’in annesi ise bu dengeyi son derece iyi kurmuş, şehzadenin hem sığınağı, hem yönlendiricisi hem de korku odağı olabilmıştır. ”

“Fatih’i dünyada benzerlerine rastlanabilen bir cihangir olmaktan çıkarıp benzersiz bir hükümdar yapan sâikin baş mimarları öncelikle anne-babası, hemen sonrasında ise hocalarıdır.”

değil, Ak Şemseddin Hazretleri ile yani bir “insan”la övünmektedir.

Aslına bakarsanız, Ak Şemseddin de övünülmeye değer bir “insan”dır. İmanla tekniği içinde bütünlemiş, dünya ile ahiret arasında, her Müslüman’ın kurması gerektiği halde bir türlü kuramadığı,

sağlam bir denge kurmuştu ...

O sözün tam manasıyla hikmet dünyasının yol haritasıdır. Yalnız Müslümanlar tarafından değil, Hıristiyanlar tarafından da hürmetle anılan bir “cevher insan”dır. İstanbul’un mânevi fatihidir. Ve harap hâlde ele geçirilen şehri yeniden inşa eden aksiyonun merkezidir.

Ayrıca Eyüb Sultan’ın kayıp kabrini keşfeden bir büyük velidir.

O kadar büyüktür ki, huzurunda Fatih bile erimekte, tiril tiril titremektedir. Fatih’in, Vezir-i Âzamı Mahmud Paşa’ya şikâyeti meşhurdur: “Bu pîre (Ak Şemsüddin’e) hürmetim ihtiyarsızdır. Yanında heyecanlanırım, ellerim titrer.”

Ak Şemseddin için Sultan İkinci Mehmed bir şahıs değil, bir semboldü. Zira Hoca, cihanın, yeni çağa, talebesinin yüreğinden geçilebileceğini biliyordu.

Sultan İkinci Mehmed küçük yaşlarında iken hocası Molla Ak Şemseddin kulağına eğilir ve başarının en önemli kuralını fısıldardı: “Nereye gideceğini bilmeyen yolda kalır, nereye gideceğini belirle!” Birlikte bir hedef belirlendi: “Konstantiniye mutlaka fethedilecektir!”

Ak Şemseddin hedef tespitinden sonrasını da söyledi: “Dağ

ne kadar yüksek olursa olsun, yol onun üzerinden geçer. Sen dağ olmaya heveslenme, asla gururlanma; yol ol ki, herkes senin üzerinden geçerken, sen dağların ve surların üzerinden geçesin.”

“Hocam, ya şartlar elverişli olmazsa?” diye sordu. Ak Şemseddin hiç duraksamadan cevap verdi: “Şartlara teslim olmazsan şartlar değişir, sana teslim olurlar. Çok çalışır, çok dua eder ve çok istersen Allah’ın rahmeti tecelli eder, rahmet tecelli ettiğinde nice olmazlar olur.”

Ve Sultan İkinci Mehmed, günü gelince, çocuk yaşına bakmadan öncelikle Bizans’ın fethini düşünüp sonrasında konuşmaya başladı. Ütopyası o kadar zengindi ki, altmış yılı geçkin devlet tecrübesinin üstünde yürüyen Sadrazam Çandarlı Halil Paşa’nın bile hayali ulaşmıyordu.

Bu yüzden gencecik padişahın niyetini duyar duymaz, telaşlanmıştı. Sadrazamdı. Sadrazam olarak genç padişaha yol göstermek gibi bir sorumluluğu vardı. Bu çocuk (Padişah) bir çocukluk edip Bizans’ın üzerine yürümeye kalkarsa, alimallah Osmanlı mülkü pây-mâl olabilir, hatta elden gidebilirdi. Ümmet-i Muhammed’i bir aceminin acemiliğine kurban etmeyecekti. İkaz görevini yapacak, kelle pahasına olsa bile Padişah’ı bu maceradan vazgeçirecekti. Hışımına genç Padişah’ın huzuruna girdi ve selamı bile unutup sordu: “Sen ümmet-i Muhammed’i hisar önünde telef etmek mi istersün?”

Genç Hünkâr, baba yadigarı sadrazamının öfkelenmesinin sebebini az çok tahmin etmişti. Fakat ağzından duymak istiyordu: “Hangi sebepten ümmet telef olurdur koca vezir?”

“Nereye gideceğini bilmeyen yolda kalır, nereye gideceğini belirle!” Birlikte bir hedef belirlendi: “Konstantiniye mutlaka fethedilecektir!”

“Bizans’ı feth itmeğe and virmişsün. Ümmetun telefatine başkaca sebep ne lâzım?”

“Beli, and virdük. Ya biz Bizans’ı, ya Bizans bizi alacak dedük! Bir mahzuru mu var?”

“Elbette!” diye cevap verdi Sadrazam, “Elbette ki mahzuru var; bu olmayacak bir duadır ki, akl-ı selim, olmayacak duaya hiç bir vakit âmin dimez.”

Sultan İkinci Mehmed gülümsedi: “Hangi duayı kabul edeceğini ancak Hak Teâlâ bilir. Biz sadece arzımızı yapar, hükm-i İlâhiye râm olub bekleriz.”

Kalktı, sadrazamına doğru birkaç küçük adım attı. Gözlerine baktı: “Her daim dimez misiz ki, kul kısmı gâza yolunda elinden geleni yapmakla mükelleftur. Biz dahi muştunun (fetih müjdesinin) tahakkuku (gerçekleşmesi) cihetinde say edeceğiz. İnşaallah-ü Teâlâ fetih mukarrerdir.”

“Nereden belli ki?”

“Doğru, henüz belli değil. Zaten teşebbüs olmadan tahakkuk olmaz. Biz dahi teşebbüs üzereyiz.”

Sözün burasında herkese bir soru: Bu kadar isteyip, çabaladığınız halde hedefinize ulaşamadığınız olmuş mudur?

Fatih’in hocaları

“Fatih’in hocaları” derken, beşikten mezara uzanan ilim, takva ve terbiye zincirinin halkalarını bütün olarak düşünmek lâzımdır.

Okul öncesi eğitimi hayata ilk geçiren millet olan Osmanlıların anne-babadan hemen sonra ebeyi ve sütanayı “öğretmen” sayan yetiştirme tarzı, bu silsileye Ebe Hâtun”dan başlamamızı gerektiriyor...

Ebeyi nine ile eşdeğer sayan, böylece bebeği dünyaya getiren emeği mükâfatlandıran töremize uygun olarak, Şehzâde Mehmed, ebesini yarı anne saymış, ne ölçüde belirsiz, fakat mutlak surette ondan istifade etmiştir. İhtimal fetih menkıbelerini efsunkâr bir sır gibi kulağına ilk fısıldayanlardan biri odur. Ebe Hâtun bugün Bursa'da Muradiye'de ebedi dünyasını yaşarken, bir büyük Fatih'in ebesi olmakla taçlanan şerefi hakıyla taşımakta ve umarız Cennet'e doğru kıyamet yürüyüşü yapmaktadır.

Yine fetih ruhunu Fatih'e aşıl原因anlar arasında dadısı Cemaladdin Beyzâde Ahmet Bey'in kızı Hând Hâtun'u zikretmek lazım gelir. Bu muhterem kadının Edirne'de kendi adıyla, bir milletin ebedî minnet duygusunu dile getirircesine anılan bir mahallesi, bir camii, ayrıca İstanbul'da da iki camii mevcuttur. Mütevazı gelirini şahsına sarf etmeyip camilere hasretmesiyle dinî seciyesi müseccel hale gelen Hând Hâtun'un, bakıcısı ve kısmen terbiyecisi durumunda olduğu Şehzâde'ye cami yaptırmanın faziletleri hakkında telkinlerde bulunduğunu tahmin etmek zor değildir.

Lâlâsı Vezir Zağanos Paşa: Fatih'e devlet idaresinin bütün inceliklerini öğreten, babasının Manisa'ya çekilmesiyle açılan taht yolunda genç hükümdarın elinden tutup yürüten, sürekli şekilde kendisine güvenmesini, ama bu güveni asla kötüye kullanmamasını telkin edip karakterine padişahlık kıvamını veren müstesna insandır.

Hayatı boyunca unvanlarını kullanmamış, imzasını her zaman "El fakir Zağanos" diye atmış, böylece "kulluk" işlevini dünyevi rütbelerin üzerinde telâkki ettiğini tarihe geçirmiştir.

Diğer hocalarının başında ise Molla Yegân ve Şemsüddin Ahmed Molla Gürânî vardır. Derslerinde tembellik etmesi

“ Hayatı boyunca unvanlarını kullanmamış, imzasını her zaman “El fakir Zağanos” diye atmış, böylece “kulluk” işlevini dünyevi rütbelerin üzerinde telâkki ettiğini tarihe geçirmiştir. ”

halinde talebesini dövmek üzere bir sopayla derse giren meşhur Molla, geleceğin fatihinin tâlim ve terbiyesiyle yakından meşgul olmuş, ecnebi hocaların, talebesinin ahlâkına tesir edebilecek telkinlerini kırmak için, hemen daima derslerinde hazır bulunmuştur. Fatih'in son oğlu

Sultan II. Bâyezid'in ise ilk şeyhülislâmı olma şerefini taşıyan bu muhterem hoca, İstanbul Taşkasap'ta kendi adını taşıyan mahallesindeki camiinde gömülüdür.

İstanbul'un manevi fatihi olarak hâlâ selâmladığımız Molla Gürânî'nin yanı sıra, minnet duygusuyla andığımız Molla Hayrüddin, Molla Zeyrek, İbnü Temcid, Molla Hüsrev, Vezir ve Hoca Yusuf Sinan Paşa, Bursalı Vezir Ahmed Paşa, Çelebizâde Abdülkadir Âmidî, Molla Ayas, Molla Hasan Çelebi, Molla Siracüddin Paşa, Müderris Ispartalı Abdülkadir Hamidî, Hâcezâde Müslihüddin Mustafa Efendi de geleceğin fatihine kâh edebiyat, kâh din ilimleri, kâh fen ilimleri, kâh askerlik öğretmişler, onu her bakımdan iyi bir Müslüman, mükemmel bir insan, âdil bir padişah, kısacası bir “Fatih Sultan” olarak yetiştirmek için ellerinden gelen bütün gayreti göstermişlerdir.

Yalnız aralarında bir tanesi var ki, talebesi kadar dikkat çekicidir. Bu ruh insan, bu vecd ve duyguyu realizmle bağdaştırabilmiş, birine öbürünü ezdirmemiş, yedirmemiş mütefekkir zat, gerektiğinde askerleşip büyük fetihde müritleriyle ön safa geçerken, gerektiğinde padişahına ve talebesine dünyanın bütün nimetlerini, lezzetlerini, kıymetlerini, kısacası padişahlığı el tersiyile ittirip alelâde bir derviş olmayı özletecek derecede engin bir ahiret duygusu aşılayabilecek kadar mükemmel bir ummandır.

Anlaşıldığı üzere, “cevher insan” yetiştirebilmek için, evvelâ “cevher hoca” yetiştirmek gerekiyor. Örnek isterseniz Ak Hoca (Asıl adı Muhammed bin Hamza) yeter. Fatih’i dünyada benzerlerine rastlanabilen bir cihangir olmaktan çıkarıp benzersiz bir hükümdar yapan sâikin baş mimarı, Molla Ak Şemsüddin’dir...

Talebesinin ruhunu gergef gibi işlemiş, kozasını örmüş, nihayet ipekböceği kozasından çıkıp uçmaya başlayınca, kendisi için önünde tek bir rota bulmuştur...

Şehzade bu rotayı takiple fethi gerçekleştirmiştir. Fetih sırasında karşılaştığı muazzam güçlüklerle ümidi tökezler gibi olduğu bocalayış anlarında hep Ak Hoca’sını yanında bulmuş, Peygamber tebşirini onun sesinden her duyuşta âdeti yeniden dirilmiş, nice ümitsizliklerin, tersliklerin üstesinden gele gele yürüyüp Bizans kördüğümünü parçalamıştır.

Fatih’in çocukluğu

Fatih, imanlı, kararlı, hedefli, namuslu, âdil, tutarlı, cesur, fedakâr; kısacası özlediğimiz insana örnektir. Padişahlığı bir yana, sadece insanlığıyla bile çocuklarımız için “model” oluşturmuş bir karakterdir.

Günümüzde böyle modeller maalesef yok. Ailelerimiz, eğitimimiz ve çevremiz uzun zamandan beri “cevher insan” yetiştiremiyor.

Oysa geçmişimiz, yalnız zaferler açısından değil, insan kaynakları açısından da çok zengin. Geçmişimizin her yılına birkaç “cevher insan” düşüyor. Günümüz ise tamı tamına bir “kaht-ı rical = adam kıtlığı”. Temelde biz aynı milletiz. Peki dün insan yetiştirme bahsinde başarabildiğimizi bugün neden başaramıyoruz?

“Cevher insan” yetiştirebilmek için, evvelâ “cevher hoca” yetiştirmek gerekiyor. Örnek isterseniz Ak Hoca (Asıl adı Muhammed bin Hamza) yeter. Fatih’i dünyada benzerlerine rastlanabilen bir cihangir olmaktan çıkarıp benzersiz bir hükümdar yapan sâikin baş mimarı, Molla Ak Şemsüddin’dir...

Galiba geçmişimizden kopmakla yüreğimizden de koptuk! Sonuçta ne kendi kimliğimizi (tabii geçmişimizle birlikte) keşfedebildik, ne başkalarını (Avrupa filan) kavrayabildik. Bir kısır döngü (fasit daire) içinde dönüp duruyoruz.

“Neden”lere ulaşmak istiyorsak, önce geçmişimizle buluşmalıyız. Belli ki, geçmişte, bu coğrafyada yaşayan insanların, yani dedelerimizin

ve ninelerimizin insan yetiştirme konusunda sonuç veren metodları varmış. O metod sayesinde, bugün hasretle andığımız “cevher insan” a ulaşmışlar.

Fatih’in babası, Sultan İkinci Murad hakkında, yerli tarihçilerle birlikte, yabancı tarihçilerin birlikte verdikleri ortak hüküm şudur: “Mükemmel bir padişah, çok iyi bir insan, adâlet yolundan asla ayrılmayan dindar bir kişi ve hayatının en verimli çağında saltanattan rızasıyla çekilebilecek kadar da fedakârdı.”

Tarihci Ducass diyor ki: “Faziletli ahlâka malik ve vicdanı pâk idi. İyi bir zat olduğu gibi, kalbinde hiç hilesi yoktu.”

Çocuk yetiştirmede baba; anne, okul ve çevre ile birlikte çok önemli bir faktördür.

Çocuk durup dururken tinerci yahut Fatih olmaz. Yetiştirilir.

Sir James Porter’i dinlemeye devam edelim:

*“Baba sevgisi çok kuvvetlidir (Osmanlılarda). Çocuklar-
da sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık vazifesiyle alâkadar
olabilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık görülür...”*

Ne yazık ki, aile dışı bağlarımızdan sonra (komşuluk ilişkisi gibi) aile içi “sarsılmaz bağlılığı” da çoktan kaybettik. “Kuvvetli baba sevgisini” ve “itaat duygusunu” gömdük. Babalar huzurevlerine düştü!

Fransız yazar ve gezgin Dr. A. Brayer hafızamıza şunları kaydediyor: “Çocuklar arasında gürültülü oyunlardan, itişip kakışmadan, hele küfürleşme ve yumruklaşmadan eser görülmez. Bunlar İslâm terbiyesiyle ıslah edildikleri için, kendi aralarında sakın sakın oynayıp eğlenirler. Onlara anneleri değişik menkıbeler anlatır, hayat tecrübelerini aktarırlar.”

Gelin biraz da İngiliz gezgin ve yazar Thornton’u dinleyelim:

“Sâde bir din olan İslâmiyet’i, çocuklar, harem dairelerinde (evlerin aileye ait bölümünde -selamlık bölümü misafirler ve yabancılar içindir) analarıyla babalarından öğrenirler.”

Ve aşağı-yukarı her şeyi açıklayan flaş bir cümle: “Türklerin ahlâkı, çocuklukta iyilik telkini alarak değil, toplumda kötü örnek görmeyerek gelişir...”

Bence konunun nirenge noktası budur. Günümüz toplumunda kötü örnek çok, iyi örnek ise “yok” denecek kadar az. Çocuklarımız “kötü örnek”lerle iç içe büyüyor. Sonuçta “kötü” ve “kötülük” normalleşiyor, sıradanlaşıyor, tabiatıyla de kanıksanıyor.

En azından kendimiz “iyi örnek” olmak zorundayız.

“Geçmişimizden kopmakla yüreğimizden de koptuk! Sonuçta ne kendi kimliğimizi (tabii geçmişimizle birlikte) keşfedebildik, ne başkalarını (Avrupa filan) kavrayabildik. Bir kısır döngü (fasit daire) içinde dönüp duruyoruz.”

“Baba sevgisi çok kuvvetlidir (Osmanlılarda). Çocuklarda sonsuz bir itaatle birlikte, evlâtlık vazifesiyle alâkadar olabilecek her şeye karşı sarsılmaz bir bağlılık görülür...”

Fatih'in yetiştiği çevre

Bir insanın yetişmesinde çevrenin önemini inkâr kabil değildir...

En azından üzerine titren kişinin çevre tarafından ifsad edilmemesi gerekir. Sultan Mehmed'in yetiştiği çevre olgun insanların olgunlaştırdığı bir çevredir.

Mahalle şuuruyla oluşmuş gözetim mekanizması, çocuğu hem gözlemlemede, hem de doğru örneklerle doğruya yönlendirmektedir.

Çocuklara “adam” muamelesi yapılmaktadır. Onlara selam verilmekte, selamları alınmaktadır. Böylece çocuk kendine güveni ve kişiliğine saygıyı öğrenmektedir.

En önemlisi herkes helâlinden kazanmakta, helâlinden yaşamakta, “kalan alış-verişinizi komşu dükkândan yapın, o da nasıplensin” diyebilecek kadar tok gözlü davranmaktadır.

Gerçi büyük insan, sırf muhitin, çevrenin itelemesiyle değil, Allah vergisi kabiliyetlerini sonuna kadar seferber ederek, geceli gündüzlü çalışmak suretiyle yetişir... Ve büyük insanlar kendi muhitlerini, çevrelerini yetiştirirler.

İyi ya, Fatih'e gelene kadar Osmanlı padişahlarının hepsi, büyük oldukları için muhiti bu ölçüde teşekkül ettirmişler ve geleceğin fatihine sapa sağlam, dip diri, dinamik bir muhit intikal ettirmişlerdir.

“Sâde bir din olan İslâmiyet'i, çocuklar, harem dairesinde (evlerin aileye ait bölümünde -selamlık bölümü misafirler ve yabancılar içindir) analarıyla babalarından öğrenirler.”

“Çocuklara “adam” muamelesi yapılmaktadır. Onlara selam verilmekte, selamları alınmaktadır. Böylece çocuk kendine güveni ve kişiliğine saygıyı öğrenmektedir.”

Fatih biraz da bu muazam mirasın eseridir. Ama dizi film seyretmekten tarihsel gerçeklerimizi öğrenmeye vakit kalmıyor.

Peki, dizi filmlerden tarih öğrenmek mümkün mü?

Asla!

“Televizyon ve Aile”ye ilişkin olarak yapılan eski bir araştırmanın sonuçlarını unutamıyorum. Sık sık bakıyorum. Baktıkça da geleceğimiz adına üzülüyorum.

Çünkü bu araştırmaya göre, yüzde doksandan fazlası Müslüman olan toplumumuzun ekranlarına gelen insanların sadece yüzde 20’si Müslüman...

O da nasıl bir Müslüman, tartışılabilir!

Çünkü dizilerde namaz-niyaz, hac-zekât, hatta kelime-i şaha-det hak getire! Yeri geldiğinde “Lahavle” dahi çekemiyor, yanlış söylüyorlar, kötü örnek oluyorlar...

Bir dizide Kanuni Sultan Süleyman’ı oynayan aktör namaz kılmayı bilmiyor. Muhtemelen yönetmen ve senarist de bilmediği için namaz, namaz olmaktan çıkıyor, tuhaf hareketlere dönüşüyor...

En beteri de “Şeyhülislâm” rolünü oynayan aktöre yanlış namaz kıldırılmaları: Rüküa giderken “Allahüekber”, kalkarken yine “Allahüekber”!

“Semiallah” güme gidiyor.

Bu dizi bir de reyting rekortmeni: “Dinin direği” sayılan namaza bu kadar yabancı

“ekranlardaki ailelerin namus anlayışı, bizim toplum ekseriyetinin namus telâkkisine son derece ters. Ekranlar bizim toplum ekseriyetinin “sapıklık” saydığı aykırı ilişkilerden geçilmiyor.”

“ Her akşam ekranlarımızda içki içen, adam öldüren, sınırsız flört eden, hiçbir mahremiyet tanımayan, aile büyüklerini ayrı evlerde oturtan, namaz kılmayan, oruç tutmayan, hiçbir surette camiye girmeyen tipleri izleyip duruyoruz.”

duranların yaptığı dizilerde varlık arayacak kadar umursamazlaştık mı sahi?

Umursuyorsak hâlâ neden reyting yapıyor?

Şöyle bir hatırlar mısınız lütfen: Seyrettiğiniz kaç dizide namaz sahnesi var?

Yani çeşitli kanallarda “yerli dizi” olarak ekranlara sürülen dizilerin Türkiye’de

çekilmiş olması dışında bizden bir çizgi yok ... Bizim hayatımızdan izler taşıyor. Birçoğu Brezilya’nın “pembe dizi”lerinden farksız... Üstelik kötü kopyalar. Çete ve mafyadan geçilmiyor.

Oysa bu milletin bir dini hayatı, o hayattan kaynaklanan dinamikleri ve her şeye rağmen millî bir duruşu var!

“Yerli” dizilerde bunları bulamazsınız.

Adı geçen araştırmanın ulaştığı çarpıcı sonuçlardan biri de şu: Ekranlardaki ailelerin eğitim düzeyiyle eğitim düzeyimiz, varlıklarıyla varlığımız, terbiye anlayışlarıyla terbiye anlayışımız uyumuyor. Hatta yer yer taban tabana zıtlıyor.

Ayrıca, ekranlardaki ailelerin namus anlayışı, bizim toplum ekseriyetinin namus telâkkisine son derece ters. Ekranlar bizim toplum ekseriyetinin “sapıklık” saydığı aykırı ilişkilerden geçilmiyor (yeğen amcasının karısına âşık ve her türlü naneyi yiyorlar) ...

Üstelik dizilerdeki insan ilişkileri son derece yapay... Her şey hesaplı-kitaplı... Bu da gerçek hayatla örtüşmüyor. Buna rağmen dengesini henüz kuramamış olanların tüm dengesini bozabilecek bir etki bırakabiliyor.

Dizideki insanlarda yardımlaşma duygusu yok. Her şey menfaat üzerine dönüyor.

Televizyonda yoğun biçimde gösterilen aile yapısının yüzde 20'si Amerikan tipi, İstanbul tipi aile yüzdesi yalnızca 14.

Sık sık ekrana sürülen tiplerden yüzde 74'ü üst gelir grubundan. Toplumumuzda ekseriyeti teşkil eden gelir gruplarının ekrana yansıma oranı ise yalnızca yüzde 26.

Sonuç: Ekranlarda seyrettiğimiz insan modeli ve aile yapısı ile bizim insan modelimiz ve aile yapımız arasında hiçbir bağ yok... Televizyonlarımızdaki aileler aile hayatımızın bir iz düşümü değil. Amaç, toplumun yaşamadığı bir hayatı, topluma dört-beş saat yaşatmak...

Bunun tercümesi "toplumu boş şeylerle meşgul etmek" şeklinde yapılabilir.

Galiba oyuna geliyoruz dostlar, birileri hayal satın para kazanırken aile yapımızı ve tabii huzurumuzu bozuyor. Kısacası huzursuzluk satın alıyoruz!

Her akşam ekranlarımızda içki içen, adam öldüren, sınırsız flört eden, hiçbir mahremiyet tanımayan, aile büyüklerini ayrı evlerde oturtan, namaz kılmayan, oruç tutmayan, hiçbir surette camiye girmeyen tipleri izleyip duruyoruz.

Farkında olmadan, şuuraltımıza bu olumsuz tipler yerleşiyor. Zaman içinde yadırgamamaya, sonra sonra taklit bile etmeye başlıyoruz.

Suçlular ordusu nasıl oluşuyor sanıyorsunuz? Televizyonun buna katkısı azımsanamaz.

Üçüncü Bölüm

BİR KARŞILAŞTIRMA: OSMANLI AİLESİ ve BİZ

Onlar ve biz...

Kendime hep şunu sormuşumdur: Fatih, Yavuz, Kanuni, Abdülhamid gibi yöneticiler; Ak Şemseddin, Molla Gürani, İbn-i Kemal, Aziz Mahmud Hüdayi gibi âlimler; Ali Kuşçu, Ta-kiyüddin, Katip Çelebi, Hazerfen gibi bilim adamları; Mimar Sinan, İtri, Hattat Hamid, Şeker Ahmed Paşa gibi sanatkarları ve daha nicelerini yetiştiren Osmanlı toplumu ile günümüz toplumu arasında ne gibi farklar var?

Acaba iki toplumu bir karşılaştırmaya tabi tutsak karşımıza nasıl bir tablo çıkacak?

Hadi bir bakalım:

İman-ibadet

Müslümanlığımız, “Elhamdülillah Müslümanım” demenin ötesine geçiyor mu? Yani, imanımız, Müslüman ülkede Müslüman ana-babadan doğmaya bağlı “taklidi” bir iman mı, yoksa bilinç düzeyine getirilmiş sağlam, “tahkiki” bir iman mıdır?

Ya imanın ibadet boyutu? İbadetlerimiz “yasak savma” kabilinden mi, yoksa “zevk-keyif” düzeyinde mi?

Hiz. Mevlâna'nın hocalarından Seyyid Burhaneddin Tirmi-

“ imanımız, Müslüman ülkede Müslüman ahabadan doğmaya bağlı “taklidi” bir iman mı, yoksa bilinç düzeyine getirilmiş sağlam, “tahkiki” bir iman mıdır? ”

zi, namaz kılarken kendini kaybeder, özellikle secdeden öyle bir “zevk” alırdı ki, hayatı unuttur, secdeden kalkamaz olurdu.

Bu yüzden cemaate imamlik yapmaktan vazgeçmiş, bunun sebebini de şöyle açıklamıştı:

“Namazda iken beni özürülü sayın ve kusuruma bakmayın, zira ben ilahî huzurda kendimden geçiyorum ve her şeyi unutuyorum.”

Namaz esnasında ashab da böyle olurmuş... Hayatımızın herhangi bir döneminde böyle bir namazımız oldu mu?

Geçelim...

Hâl ve gidiş

“Hâl” yani durum-vaziyet, görünüş, tavır, suret, keyfiyet ve gidişat...

“Nereden geldim, nereye gidiyorum?” sorunun cevabı. “Bezm-i elest”den² gelip nereye gidiyorum? Salt para biriktirmeye, servet-şöhret kısılcığında tükenmeye mi, yoksa faniden ebediyete geçişi selâmetle sağlamaya mı? Kısacası, “Bu gidiş nereye?”

Sevgi - saygı

Hani öğrencilik yıllarımızda, içinde, “Küçükleri sevmek, büyükleri saymak” şeklinde bir cümle geçen “sabah andı” vardı ya (korkarım hâlâ var) büyüdükçe tam tersini yaşamaya başlıyoruz.

“Okul andı” gitgide, küçükleri (zayıfları, güçsüzleri, âcizleri)

² Bezm-i elest: Cenab-ı Hak ruhları yarattığında “Ben Rabbiniz değil miyim? meâlinde soru sorduğunda, ruhların, “Evet Rabbimizsin” diye cevap verdikleri an “Elest meclisi” veya “Bezm-i elest” olarak tabir edilir.

ezmek, büyükleri dışlamak şekline dönüşüyor. Sonra da “saygı kalmadı” diye yakınıyoruz. Tabii bu bizim geleneksel hayat tarzımız değil. Geleneksel hayat tarzımızda gerçekten küçüklere “sevgi”, büyüklere ise sevginin yanı sıra “saygı” var.

Fransız gezgin Dr. Brayer şöyle demiştir:

“Yaşlı ve büyüklere karşı hürmetle onların hakkına riayet, hayal edilemeyecek bir nezâket içindedir.”

Ahlâk

Buyurun, “Türkiye Seyahatnâmesi”yle meşhur Du Loir’ın 1650’lerde Paris’te yayınladığı anılarından okuyun:

“Hiç şüphesiz ki, ahlâk bakımından, Türk medeni hayatı bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”

A. L. Castellan, 1811’de yayınladığı “Türkiye Seyahatname-si”nde, o dönemin kadın-erkek münasebetlerini tek cümle ile çerçeveliyor:

“Türkler başkalarının kadınlarına azami derecede hürmet ederler ve gezinti yerlerinde tesadüf ettikleri kadınlara gözlerini dikip bakmayı haram sayarlar.”

Seyyah A. De Motraye ise şunları yazıyor: *“Hırsızlık İstanbul’da son derece nâdirdir. Türkiye’de takrîben on dört sene kaldığım hâlde, bu müddet zarfında hiçbir hırsızın orada cezâ gördüğünü işitmedim.”* A. De Motraye

Elisée Reclus: “Türk, nâmuslu ve iffetlidir. Yakınlarına çok bağlıdır; elinde bulunan her şeyi onunla paylaşır; karşılığında da hiçbir şey talep etmez. Aile içinde âdil ve müşfiktir.

“Yaşlı ve büyüklere karşı hürmetle onların hakkına riayet, hayal edilemeyecek bir nezâket içindedir.”

“Hırsızlık İstanbul'da son derece nâdirdir. Türkiye'de takrîben on dört sene kaldığım hâlde, bu müddet zarfında hiçbir hırsızın orada cezâ gördüğünü işitmedim.”

Umûmiyetle aile ve izdivaç bağlarına Avrupalılardan çok daha hürmetkârdır. Evin içinde mutlak hâkim olan kadın, daima müşfik ve mültefit bir muamele görür.”

De Amicis: “Türk kadınına umumiyetle bir şövalye kibarlığı ile hürmet edilir.

Osmanlı'da kadın hürdür ve 'köle' olduğunu söyleyenler alay edilmeyi resmen hak etmiştir. En çok dikkatimi çeken şey, kadının şahsiyetli, hür davranışlı ve son derece modern bir kıyafette oluşudur.”

James Porter: “Sokakta bir kadına rastlayan erkek, bakmak yasak edilmiş gibi, başını çevirir. Türkler küstah bir kadından, bir çeşit tiksinti ile kaçarlar. Böyle bir kadın onlarda sadece nefret uyandırır.”

Thornton'dan, bu konuda, aşağı-yukarı her şeyi açıklayan son bir cümle: “Türklerin ahlâkı, çocuklukta, iyilik telkini alarak değil, toplumda kötü örnek görmeyerek gelişir...”

Hâlâ aynı durumda olduğumuzu söyleyebiliyorsak ne âlâ, söyleyecek durumda değilsek, “Ahlâk notu” muz kırık demektir!

Çevre koruma

Siz bu konuda kaç verirsiniz kendinize?

Hiçbirimiz, eminim, on üzerinden on değiliz! Hatta çoğumuz, beş bile alamayız. “Alırız” diyen varsa, sormak lâzım: Boşalan sigara paketini, pet şişeleri, kâğıt mendilleri yollara, caddele-re, sokaklara uzaylılar mı atıyor?

Arabasının küllüğünü, çöp kutusu yerine sokağın kuytusuna kim boşaltıyor?

Kim ya da kimler denize sintina suyu döküyor, trolle balık avlayıp balığın kökünü kazıyor, egzozundan çiğ gaz püskürten otomobillerle kim cirit atıyor, kim fabrikasının bacasına filtre taktırmıyor, zehirli atıklarını arındırmadan dereye kim akıtıyor, kim uluorta sümürüp tükürüyor?

Vaktiyle, Comte de Marsigli, yere tükürmedikleri için bakın atalarımızı nasıl eleştirmiş:

“Türkler hiçbir zaman yere tükürmezler. Daima yutkunurlar. Bunun için de saçlarında sakallarında bir hararet olur ve zamanla saçları, kaşları, sakalları dökülür.”

Ne dersiniz? Çevre koruma konusunda geçer not alabileceğimizden hâlâ emin miyiz?

Ben pek değilim de...

Hayvanları ve bitkileri koruma

“Canlı-cansız her şey Allah’ı tesbih eder” hükmüne rağmen, ağaca “odun” muamelesi yapar, gövdesine yazı yazarız, imza atarız ... Parklardaki çiçeklere acımasızca basar, üzerinde top oynarız ... “Kıyamet koparken bile fidan dikiniz” buyuran Peygamber-i Âlişan’ı sevdiğimizi söyleye söyleye, tam tersi bir davranış sergileriz: Fidan dikmek bir yana, dikili olanlara envai çeşit zararlar veririz.

Hâlbuki eskiden hayvanları ve bitkileri koruma notumuz “pekiyi” idi.

Sözün tam burasında, dilerseniz, Elisee Recus’un, 1880’lerde yayınladığı “Küçük Asya” isimli eserinin dokuzuncu cildinde yer alan bir paragraf okuyalım:

“Sokakta bir kadına rastlayan erkek, bakmak yasak edilmiş gibi, başını çevirir. Türkler küstah bir kadından, bir çeşit tiksinti ile kaçarlar. Böyle bir kadın onlarda sadece nefret uyandırır.” James Porter

“Türkler hiçbir zaman yere tükürmezler. Daima yutkunurlar. Bunun için de saçlarında sakallarında bir hararet olur ve zamanla saçları, kaşları, sakalları dökülür.”

“Osmanlılardaki iyilik duygusu hayvanları dahi kucaklamıştır. Birçok köyde eşekler haftada iki gün izinli sayılır... Türklerle Rumların karışık olarak yaşadığı köylerde ise bir evin hangi tarafa ait olduğunu kolaylıkla anlayabilirsiniz. Eğer evin baca-

sında leylekler yuva yapmışsa bilin ki o ev bir Türk evidir.”

XVII. Yüzyılda Osmanlı ülkesini baştan sona gezmiş olan Fransız hukukçu Guer'in tespitlerine de göz atmakta fayda var:

“Hayvanları beslemek için vakıflar ve ücretli adamları vardır. Bu adamlar sokak başlarında sahipsiz köpeklere ve kedilere et dağıtırlar... Sokaktaki ağaçların kuraklıktan kurummasını önlemek için bir fakire para verip sulatacak kadar kaçık Müslümanlara bile rastlamak mümkündür...”

Ayrıca Guer, dünyadaki ilk hayvan hastanesinin Şam'da (o tarihte Şam bizimdir) kurulduğunu, hastalanan kedilerle köpeklere bu hastanede bakıldığını yazıyor...

Ayrıca yaşlanıp yük taşıyamaz hale gelen hayvanlar, bu iş için kurulmuş vakıflara götürülüyor, orada ölünceye kadar bakılıyordu. Şam Vakıfları arasında, kedilerin yiyip uyuyacağı ve gezineceği yerler bile vardı.

Sultan III. Murad'ın “Yük hayvanı olarak kullanılan atlara ve katırlara kapasitelerinin üzerinde yük yüklenmemesi” konusunda İstanbul Kadısı'na bir ferman çıkardığını hatırlatıp geçeyim.

Bu arada, “Gurabahane-i Laâklâkan” (leylek evi) isimli bir hastanenin de Bursa'da faaliyet gösterdiğini (şimdi kültür merkezi olarak hizmet veriyor) kaydedeyim.

Nezaket

Gelelim nezaket bahsine...

“Hanımefendi”, “Beyefendi” sözcüklerini unutalı çok oldu. Birbirimize gülümseyerek bir selâm vermeyi dahi esirgiyoruz...

“Selâmı yayınız” diyen bir Peygamber’in ümmeti, “selâm verdik borçlu çıktık” anlayışına nasıl geldi? Tanıdıklarımızla karşılaşmamak, “sadaka” niyetiyle dahi olsa bir selâm vermemek için sokak değiştiriyoruz.

Nezaketin en asgari kuralını yaşamakta bile sınıfta kalacak durumdayız.

Oysa Edmondo de Amicis isimli İtalyan gezgini, 1880’lerdeki toplumsal yapımızı şöyle anlatıyor: “İstanbul Türk halkı, Avrupa’nın en nazik ve en kibar insanlarıdır.”

Guer de şöyle diyor: “Türklerin pek mükemmel görgü kuralları vardır. Hepsine can-ı gönülden riayet ederler. Birbirleriyle karşılaştıklarında sağ ellerini göğüslerine götürmek suretiyle selâmlaşırlar. Muhataplarına, müjdeleyici bir surette, yani rütbe ve mevkilerine göre paşa, ağabey ve sultan gibi vasıflarıyla hitap ederler.”

Eskilerin “adab-ı muaşeret” dediği görgü kuralları, çoktan sizlere ömür! “Argo” geçer akçe oldu. Özellikle gençlerin konuşma tarzı, “Hay dilini eşek arısı soksun!” dedirtecek cinsten!

Artık hiç kimse “efendim”li konuşmuyor. Eskiden anne-babalardan, “Hanımannem”, “Efendibabam”, “Bey baba-cığım” diye bahseden neslin torunları, anne-babasından, “Bizim moruk”, “evdeki ihtiyarlar” diye söz ediyor...

“Selâmı yayınız” diyen bir Peygamber’in ümmeti, “selâm verdik borçlu çıktık” anlayışına nasıl geldi? Tanıdıklarımızla karşılaşmamak, “sadaka” niyetiyle dahi olsa bir selâm vermemek için sokak değiştiriyoruz.”

“Artık hiç kimse “efendim”li konuşmuyor. Eskiden anne-babalardan, “Hanımannem”, “Efendi babam”, “Bey babacığım” diye bahseden neslin torunları, anne-babasından, “Bizim moruk”, “evdeki ihtiyarlar” diye söz ediyor...”

Tarihimizin büyük şairlerinden Nedim’e bakın, nezaketle yetinmeyip onu bir de haddeden (kuyumcuların altını inceltip tel hâline getirdiği araç) geçiriyor, rafine hâle getiriyor:

“Haddeden geçmiş nezaket” diye başlıyor şair Nedim şiirine:

“Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana...”

Mey süzülmüş şîşeden ruhsar-ı âl olmuş sana.”

Yani, “Nezaket, kuyumcuların altını inceltip tel hâline getirdiği araçtan geçerek senin boyunu-posunu oluşturmuş.”

Baştan sona “nezaket” olmuşsun diyor, anlayacağınız.

“Baştan sona nezaket...”

Günümüzde çok rastlanmayan bir incelik...

O kadar ki, “nazik” insanlara “züppe” demeye başlamışız.

Kaba-saba olmak artık “meziyet” sayılıyor.

Geçenlerde Elbistan’da bir ilköğretim okulunda muhabbet ediyorum...

Çocuklar, sık sık alkışla eşlik ediyor: Maksat şamata olsun...

Çocukluğun bir gereği olarak arada şamata da olması normal...

Zaten “Şamata serbest” diye söze başlamıştım, “Burası ders-hane değil, özgürlük alanıdır. Nezaket kuralları çerçevesinde istediğiniz tepkiyi, istediğiniz zaman verebilirsiniz.” Ama çoban ıslığı çalmaya başladıklarında, sabrım taşı, hafiften azarladım...

Çünkü ıslıkla koyun çağrılır, köpek çağrılır, tezahürat yapılmaz; bir sevgi ifadesi değildir ıslık...

Ne var ki, konser salonları ıslıktan yıkılıyor. Çocuklar da ister istemez televizyonda gördüklerini taklit ediyorlar.

Televizyonlar çocuklarımızı kaba-sabalığa alıştırıyor... Hattâ Peygamber-i Âlişan'ı örnek alıp tüm davranışlarında rehber yapması gereken dindar Müslümanlarda bile nezaketin kırıntısı kalmamış...

Kaba-saba insanlara döndük!

Eski Müslümanlar nezaket kurallarına o kadar dikkat ederlerdi ki, nezaketsizlik olmasın diye küçükler büyüklere hâl-hatır sormazlardı.

Çünkü hâl-hatır sormak büyüklerin hakkıdır.

Ve Peygamberimiz dünyanın gelmiş geçmiş en nazik, en medeni insanıdır. Bir kez bile kaba davrandığı görülmemiştir.

Hicret ettiği “Yasrib”in adını “Medine” olarak değiştirerek “medeniyet” vurgusu yapmıştır...

“Müslüman medeni insandır” demeye getirmiştir.

“Medeniyet” aynı zamanda “edeb”dir, “nezaket”tir, “nezafet”tir, “nezahet”tir, “sabır”dır, “hoşgörü”dür, “tevazu”dur, “şefkat”tir; hülâsa kaba-sabalıktan “idrak ve inşa şuuru”na geçmektir.

Bunlar, “Devr-i Saadet” orjinli yaşam biçiminde, Osmanlı ceddimizin “olmazsa olmaz”larıydı...

Toplumsal hayat “edeb”, “nezaket”, “sabır”, “hoşgörü”, “tevazu”, “yardımlaşma” gibi kavramlarla çerçevesiydi.

Şimdiki gibi sokakta bağırılmaz, aşırı el-kol hareketi yapılmaz, muhatabını küçümsemez, onunla alay etmez, kusurlarını yüzüne vurmaz, bedensel kusurlarla istihzaya kalkmaz, bağırarak ko-

“Televizyonlar çocuklarımızı kaba - sabalığa alıştıyor... Hattâ Peygamber-i Âlîşan'ı örnek alıp tüm davranışlarında rehber yapması gereken dindar Müslümanlarda bile nezaketin kırıntısı kalmamış...”

nuşmaz, toplantılarda uluorta çiklet çiğnemez, kimseyi “hey”, “hişt”, “baksana”, “lanlen-ülen” diye çağırmaz, sokak ortasında ıslık çalmaz, kimseye rahatsızlık vermezlerdi.

Politikacılar rakiplerine hakaretler yağdırmaz, aileyi işin içine katmaz, “Recep Bey”, ya da “Kemal Efendi” muhabbeti yapmazlardı.

Yazık ki, topluma örnek olması gereken isimler bile asgari nezaket kurallarına riayet etmiyor artık ...

Farkında mısınız bilmiyorum, ama iyiden iyiye kabalaştık ...

Nezaket kültüründen mahrum yetiştirilmiş gençlerimize “Eski Dünya Masalları” gibi geleceğini bile bile, bugün size “Eski Türkiye”nin dillere destan nezaketinden bahsetmek istiyorum ...

Belki bir nebze derde deva olur.

Bu çerçevede belirtmeliyim ki, Osmanlı atalarımız, tanışınlar tanımasınlar, “Gülümseyiniz, müminin mümine gülümsemesi sadakadır” hadisi ve “Selamı yayınız” tavsiyesi çerçevesinde, karşılaştıkları herkese gülümseyerek selam verirlerdi ...

Tanıdıklarına ayrıca hal-hatır sorarlar, aile efradına (ailenin diğer bireylerine) selam yollarlardı.

Böylece gönüller birbirine ısınır, geniş anlamli toplumsal bir mutabakat oluşurdu. Osmanlı gerçek anlamda bir “Barış ve kardeşlik toplumu” ydu.

“Tevazu” (bunun yerine “alçakgönüllü”yü uydurduk, ama gönlün alçağı olmaz, gönüller daima yüksektir) ve “doğallık”

sıradan meziyetler sayılırdı. Hayata “sevgi-ilgi” kaynaklı yaygın bir “yardımseverlik” hâkimdi.

“Küstahlık” nedir bilinmez, büyüklerin sözü kesilmez, bilgiçlik taslanmaz, ar, namus ve hayâ gibi kutsallar görmezden gelinmezdi.

Kadınlara karşı, dinamiklerini imandan alan derin bir hürmet beslenirdi. Erkek ve kadın arasında mutlak surette bir mesafe vardı.

Sokakta karşılaşılan kadına asla dik dik bakılmaz, derhal başlar öne inerdi. Kadının sokakta rahatça yürümesi için, erkekler kendilerini hafif alargaya çekerler, kadına yol verirlerdi. (Sonra nasıl olduysa bu durum tersine döndü: Köylerde kadınlar erkeklere yol vermek için kenara çekilip çöelmeye başladılar).

Her kadın toplumsal edebin bir gereği olarak anne, teyze, hala ve bacı olarak görülürdü. Onları rahatsız edecek en küçük davranışta bile bulunulmaz, bulunanı toplum müthiş yadırgar, büyükler derhal müdahale ederlerdi.

Lady Craven, erkeklerin kadınlara karşı saygısını “aşırı” bile bulduğunu itiraf ettikten sonra, “Türklerin kadınlara karşı olan muameleleri bütün milletlere örnek olmalıdır.” diyor.

Osmanlı toplumunda “Nemelazımcılık” yoktu. En azından bu kadar yaygın bir hastalık değildi. Tüm toplum, kaynağı din olan geleneklerin bekçisiydi...

Geleneksel yapının bozulmaması için herkes üzerine düşeni yapar, bir bakıma her vatandaş “gönüllü polis” gibi çalışır, herkes “vatandaşlık” sorumluluğunu yerine getirirdi.

“ Osmanlı atalarımız, tanışınlar tanımasınlar, “Gülümseyiniz, müminin mümine gülümsemesi sadakadır” hadisi ve “Selamı yayınız” tavsiyesi çerçevesinde, karşılaştıkları herkese gülümseyerek selam verirlerdi...”

O kadar ki, mahalle kabadayları bile, toplumsal düzene bekçilik ederlerdi (Tophane olayına bir de bu çerçeveden bakın).

Osmanlı'nın toplum hayatı konusunda Avrupalı gezginlerin sayısız tespitleri olmuştur.

Meşhur Fransız gezgin Brayer:

“Türk halkının üstü-başı çok temizdir. Hâl ve tavırlarında büyük bir asalet, yüzlerinde tatlı bir sükûnet ve nezaket vardır! Konuştukları dil hoş ve ahenklidir... Sohbet edenlerin ifadeleri veciz, telaffuzları tertemizdir! Tebessümlerine incelik, el hareketlerine zarafet ve sadelik hâkimdir...”

Fransız müellif Dr. Brayer, 1830'larda geldiği İstanbul'da tanıdığı Osmanlı toplumunun bireylerini şöyle tasvir ediyor:

Yabancıları en çok hayrette bırakan şey, birkaçının birden konuşmayıp, yalnız birinin söz söylemesidir...

“Konuşan, umumiyetle sözünü kısa tutar. Dinleyen de, söz bitene kadar sabreder. Birbirlerine karşı fikirlerini hürmetle savunurlar...”

Söylenen sözlerde herhangi bir fenalık, koğuculuk, iftira gibi kötülükler ve edebe aykırı laubalilikler yoktur.”

Sözü Avrupa'da eşine rastlanmayan bir konuya getiriyor:

“Yaşlı ve büyüklere karşı hürmetle onların hakkına riayet, hayal edilemeyecek bir nezâket içindedir...”

“Diyebilirim ki, Osmanlıların ahlâkî hususiyetleri, insanı âdeta teshîr eder, büyüler. Yürüyüşlerinin serbestlik ve ihtişamı, misafir kabullerindeki güler yüzlülükleri ve nihayet selâmlığa

“ Osmanlı toplumunda “Nemelazımcılık” yoktu. En azından bu kadar yaygın bir hastalık değildi. Tüm toplum, kaynağı din olan geleneklerin bekçisiydi...” ”

girip çıkarken riayet etikleri teşrifat kurallarının zarâfeti karşısında hayran olmamak elde değildir.”

Bu meziyetlerimizden bugüne ne kaldı?

Türkiye’de, “Çocuk Kalbi” ismiyle ünlenmiş romanın yazarı da olan meşhur İtalyan romancı Edmon-

do de Amicis, iki ciltlik “Costantinopoli” (1877) isimli eserinde, Osmanlı’yı “Avrupa’nın en nâzik, en kibar ve en hoşgörülü toplumu” ilân ediyor:

“Tetkik ve tespitlerime göre, İstanbul’un Türk halkı, Avrupa’nın en nâzik ve en kibar topluluğudur... Koca şehrin en ıssız sokaklarında dahi bir yabancı için hiçbir hakaret ve zarara uğrama tehlikesi yoktur... Hatta namaz vakitlerinde bile camileri gezmek kabildir! Bu ziyaretlerde bir yabancı, kiliselerimizi dolaşan bir Türk’ten daha çok hürmet ve riayet görebileceğinden emin olabilir. Halk arasında küstahça bir bakış şöyle dursun, fazla meraklı bir bakışa bile hiçbir zaman tesadüf edilmez. Kahkaha sesleri gayet nadirdir. Sokakta kavgaya eden ayak takımı da enderdir. Kapı, pencere ve dükkânlardan hiçbir kadın sesi aksetmez.”

Du Loir ise yıllarca incelediği toplumsal yapımızı bize şöyle aktarıyor:

“Hristiyan memleketlerinde pek yaygın olan küfürbazlık, öfke ve intikam hissi Türklerde yoktur. Çünkü bunlar içki ve ku-

“Tetkik ve tespitlerime göre, İstanbul’un Türk halkı, Avrupa’nın en nâzik ve en kibar topluluğudur... Koca şehrin en ıssız sokaklarında dahi bir yabancı için hiçbir hakaret ve zarara uğrama tehlikesi yoktur...”

marın kıskırttığı alışkanlıklardır. Osmanlılar için içki ve kumar da meçhuldür...

“Sokaklarında da evlerinde de hiçbir küfür sözü işitilmez. Bunun yüzümüzü kızartacak ve bizi hayrete düşürecek tarafı ise, Osmanlıların yalnız ağızlarında değil, lisanlarında da küfür kelimelerinin bulunmayışıdır... Onlar yalnız ‘Vallâhi’ şeklinde Allâh’a yemin ederler.”

Du Loir haklı: Osmanlıların hayreti bile zikirdi. Şimdi olduğu gibi “Vaaaav yaaaa” diye Amerikan kırması çılgınlık atılmazdı...

Duygularını “Allah Allah”, “Fesübhanallah”, “Lailahe illallah”, “Tövbe estâğfurullah”, “Neuzubillah”, “Hasbinallah” gibi kelimelerle ifade ederlerdi.

Sakınmak istediklerinde “Neuzubillah” çeker, her işe “Bismillah” ile başarlardı.

Öfkelenmeleri halinde “Ya sabır” der, haksızlığa uğramaları karşısında “Hasbünallâhü ve ni’mel-vekil!” diyerek Allah’ı kendilerine “vekil” ederlerdi.

Kızdıklarında en çok, “Lâ havle” (velâ kuvvete illâ billâh-il aliy-yil azim) çekerler, beddua yerine “Hay Allâh derdini alsın!” türünden dua mırıldanırlar, şaşkınlıklarını “Fesübhanallâh!” eşliğinde yenerler, damarlarına basıldığında “Yâ sabır!” diyerek sabrın kuvvetine sığınırlardı.

Tekke ve zâviyelerin duvarlarında teselli edici levhalar asılıydı:

“Bu da geçer ya hû!”, “Vazgeç ya hû!”, “Hoş gör ya hû!”

Ticarethanelerin duvarlarını “Errizku Alellah”, “Tevekkeltü Alellah” gibi itikadi levhalar süslerdi...

Toplum “yaşamak” ve “yaşatmak” temelinde yücelmişti. Bu yüzden cinayete pek rastlanmazdı. Oysa aynı dönemde düel-

lo, (iki kişinin bir birlerini öldürmeleri) Avrupa hükümetleri tarafından “yasal” sayılırdı...

“Bunlardan geriye ne kaldı?” diye sormak yerine, “bunlardan geriye ne bıraktık?” diye sormak gerektiğini düşünüyorum.

“İnşa” eden, “ihya” eden bizdik!

Ne olduysa oldu, hayatımızı tersyüz ettik: “İnşa”dan (yapmak) “ifna”ya (yok etmek-tükenmek), “ihya”dan (güçlendirme - daha bir duruma getirme) “tahrib”e (harap etme) geçtik.

O gün bugündür tükeniyoruz.

Geçenlerde otomobilimde radyo dinliyordum. Programcı delikanlı bir güzelliği anlatmaya çalışıyor, ama aklına “güzel”den başka kelime gelmediği için sürekli tekrarlıyordu: “Güzel... Çok güzel... Valla-billa güzel!”

Buna mahkûmdu: Zira dağarcığında “güzel”i ifade için “güzel”den başka kelime yoktu. Oysa “muhteşem”, “mükemmel”, “muazzam”, “harika”, “harikulâde”, (daha eskilere gidersek) “âlâ”, “âli’y-ül âlâ” vs. diyebilirdi.

Suç onun değil, onu “Türkçe fukarası” hâline getiren sistemde...

Eski okullarda “Lisan Dersleri”nin üzerinde hassasiyetle durulurdu. Ayrıca terbiye ve “adab-ı muhaşeret” dersleri okutulur,

“Sokaklarında da evlerinde de hiçbir küfür sözü işitilmez. Bunun yüzümüzü kızartacak ve bizi hayrete düşürecek tarafı ise, Osmanlıların yalnız ağızlarında değil, lisanlarında da küfür kelimelerinin bulunmayışıdır... Onlar yalnız ‘Vallâhi’ şeklinde Allâh’a yemin ederler.”

“ Ne olduysa oldu, hayatımızı tersyüz ettik: “İnşa”dan (yapmak) “if-na”ya (yok etmek-tükenmek), “ihya”dan (güçlendirme-daha bir duruma getirme) “tahrib”e (harap etme) geçtik. ”

dili zengin, terbiyeli ve gör-gülü insan yetiştirmeye özen gösterilirdi.

Hele Beylerbeyi halkı nezaket ve dil konusunda tüm İstanbul’a örnekti. Kadınlar ve erkekler nezaket göstermekte âdeti yarışarlardı.

Vasıtaya binerken, şimdi-ki gibi itişip kakışmaz, bir-

birlerine yol verirler, hatta bunu biraz da abartırlardı.

Bir gün Şirketi Hayriye Müdürü Hüseyin Haki Bey, Boğaziçi’nde işleyen bir vapur kaptanına sık sık gecikmesinin sebebini sordu.

Aldığı cevap şu mealdedir:

“Muhterem Müdür Beyefendi. Malümaliniz Çengelköy’ün zerzevatı, Kuzguncuk’un haşeratı, Beylerbeyi’nin teşrifatı bir türlü bitmiyor ki, vaktinde gelebilelim. Vapur Beylerbeyi’ne uğrayınca daha iskelede herkes birbirine: ‘Efendim rica ederim zatiâliniz buyurun lütfen!’ demeye başlıyor.

‘Estağfurullah efendim, ne demek, önden zatiâliniz buyurunuz!’

‘Hakipayinize iltifat buyuruyorsunuz, ne haddime efendim, bendenize zatiâlinizden önce binmek yakışır mı?’

İşte böyle böyle gecikiyoruz, muhterem beyefendi.”

Nezakette kadınlar erkeklerden önce gelirdi...

Kadında güzellikten önce nezaket, nezafet, letafet ve kabiliyet aranırdı...

Bir de doğru-düzgün konuşma ...

Bu yüzden İstanbullu hanımlar son derece ölçülü ve yerli yerinde konuşmaya dikkat eder, şimdiki gibi bağırıp çığmazlardı.

Öte yandan “İstanbul hanımefendisi” ya da “İstanbul beyefendisi”, imkânları nispetinde şık giyinirlerdi...

Başa fes giyilse, ya da başlar “türban”la örtülse bile, saçlar özenle taralı olurdu.

Bilgili ve görgülüydüler. Nezaket kurallarına, çok sevdikleri o kelime ile söylersek, “ihtimam” (özen) gösterirlerdi.

Karşılarında kim olursa olsun asla küçümsemez, her yaştan ve her sınıftan insana saygılı davranırlardı.

“Dayı”lı, “amca”lı, “baba”lı değil, “efendim”li konuşurlardı.

Böbürlenmeyi sevmez, bu yüzden de asla “Ben” diye söze başlamazlar, “bendeniz” demeyi tercih ederlerdi:

“Bendeniz”, “köleniz”, “cariyeniz”, “hâk-i payiniz”...

Son derece mütevazı, kültürlü ve bir o kadar da görgülü insanlardı...

Eşlerinden saygıyla söz ederler, “Bizim hanımefendi”, ya da “cariyeniz hanımefendi” şeklinde ifadeler kullanırlardı.

Anne-babalarından “Bizim moruk”, “ihtiyar”, hatta “Anne-baba” diye söz etmezlerdi...

“Hanımannem”, “Efendibabam”, “Bey babacığım”!

Bağırarak konuşmaz, asla ıslık çalmaz, seslerinin tonunu muhataplarının duyacağı şekilde ayarlarlardı.

Çayı-kahveyi höpürdeterek içmek çok ayıp sayılırdı. Gözler anında ona döner, tuhaf bir yaratığa bakar gibi bakarlardı.

Keskin şive ile konuşanlarla kelimeleri doğru telaffuz edemeyenler de aynı muameleye maruz kalırdı.

Kısacası eski İstanbul insanı dili, terbiyesi ve nezaketi ile ünlüydü. İnsanlar terbiye ve nezaketleri ile değer kazanırdı.

“İstanbul hanımefendisi” ya da “İstanbul beyefendisi”, imkânları nispetinde şık giyinirlerdi...

Başta fes giyilse, ya da başlar “türban”la örtülse bile, saçlar özenle taralı olurdu.

İstanbul’un meşhur külhanbeyleri ile tulumbacıları bile terbiye ve nezaketi elden bırakmazlardı.

Osmanlı İstanbul’unda kaba-saba konuşanlar cemiyetlere giremezdi.

Kaba bir sözcük kullanmak zorunda kalırlarsa, peşinen özür diler, ondan sonra telaffuz ederlerdi.

Meselâ, “Eşek” sözcüğünü kullanmadan önce “Afedersiniz” demek adettendi. Bu kelimeyi kullanmadan “eşek”ten bahsetmek, görgüsüzlük ve nezaketsizlik sayılırdı.

Hanımefendi herhangi bir hastalığından söz edecekse, “Üzerinize âfiyet” diye söze başlarlardı: “Üzerinize âfiyet, bugün başım çok ağrıyor!”

Öksüren “Ya Şafi”, hapşırın mutlaka “Elhamdülillah” derdi.

Meşrutiyetle birlikte bozulma da başladı. Gelenekleşmiş nezaket kuralları, “hürriyet”, “adalet”, “uhuvvet”, “müsavat” çılgınlığının altında kaldı, sonra git gide ortadan kalktı.

“Afedersiniz” demeden “eşek” sözcüğünü ağzına almayan İstanbulluların hayatına, “Eşşek” isimli bir mizah dergisi girdi...

Kapatıldı, “Uzun Kulaklı” diye yayınlandı...

O da kapatıldı, ama bu kez, “El-Malum”, sonra “Şeddeli” gibi isimler altında ısrarla çıktı.

Hepsi de “Eşşek” anlamına geliyordu.

Argo yaygınlaşmaya, ortam kabalaşmaya, başlamıştı.

Doğrusu bu konuda basın da elden geleni ardına koymuyor,

yeni yeni yeşermeye başlayan karikatürler, toplumsal hayatın içine “bomba” gibi düşüyordu.

Zaman içinde buna muharrirlerin (köşe yazarları) kavgası da eklendi: Farklı inanç ve düşünce sahipleri birbirlerine ağza alınmayacak sözlerle saldırarak “edeb” dışına çıktılar.

Bütün bunları önce “dehşet”le, sonra “hayret”le karşılayan İstanbul halkı, zaman içinde alışkanlık kesbetti (kazandı) ...

Derken yavaş yavaş halk da kullanmaya başladı.

Nezaket bağları koptu.

Oysa eski İstanbul’un semt isimleri bile meşhur “İstanbul nezaketi”nden doğmuştu ...

Eski semt isimlerinden birkaçını hatırlayalım isterseniz:

Bebek, Beykoz, Beylerbeyi, Cihangir, Beyoğlu, Beşiktaş, Har-
rem, Eminönü, Cankurtaran, Sarayburnu, Dolmabahçe, Söğüt-
ce, Balat, Fener, Ayvansaray, Kâğıthane, Üsküdar, Hasköy, Kadı-
köy, Ayaspaşa, Ayazağa, Balmumcu, Büyükdere, v.s...

Bir de tarım kültüründen gelen Ankara’nın semtlerine ba-
kalım:

Saman Pazarı, At Pazarı, Koyun Pazarı, Tavuk Pazarı, Et-
lik, Nallıhan, Çukurambar, Hergele Meydanı, Keçiören,
Toklu, Kazıkıçı bağları, v.s...

Küçümsediğimden de-
ğil, bu isimler üzerinden bir
hikâye nakletmek istediğim-
den...

“Cumhuriyet dönemin-
de Ankara başşehir olunca,
kırk bin kişilik tarım şehri de
birden kalabalıklaştı” diyor,
Melik Arsel “İstanbul’un

“Eşlerinden saygıyla
söz ederler, “Bizim hanı-
mefendi”, ya da “cariye-
niz hanımefendi” şeklin-
de ifadeler kullanırlardı.

Anne - babalarından
“Bizim moruk”, “ihtiyar”,
hatta “Anne - baba” diye
söz etmezlerdi...

Ortası” isimli kitabında: “Okumuşların ve memurların çoğu İstanbulbullu idi...”

Memuriyetleri sebebiyle Ankara’ya taşınmışlardı. Ne de olsa, “İstanbul nezaketi” denen incelikten hâlâ izler taşıyorlardı.

Bu yüzden adres vermekte bile zorlanıyorlarmış...

Genç İstanbullu hanımlar, ev adresi verirken ezilip büzü-lüyor: “Afedersiniz efendim, bilmem nasıl söyleyeyim, ayıptır söylemesi Hergele Meydanı diyorlar, lütfen kabalığımı bağışla-yın, ama orada filan sokakta oturuyoruz” diyormuş.

Meşhur İstanbul nezaketini kısmen ben bile hatırlıyorum...

Meselâ, taksi şoförleri bile kravatlıydı. Tertemiz giyinirler, araçlarına da çok iyi bakarlardı.

Müşteriye “abla”, “dayı”, “teyze”, “enişte” diye seslenmez, “Hanımefendi-beyefendi” derlerdi... Kimseye “sen” diye hitap etmezlerdi...

Çok mecbur kalmadıktaki klâkson çalmaz, ortalığı velvele-ye vermezlerdi.

İnmek isteyen yolcu, “Müsait bir yerde inebilir miyim” diye rica eder, şoför “emriniz olur, efendim” diye karşılık verir, her müşteriyi “güle güle” diyerek uğurlar, müşteri de “hayırlı işler” dileyerek taksiden inerdi...

Kaş-göz işareti yapmak son derece ayıp sayılırdı...

Ter kokusu kabul edilebilir bir şey değildi...

El açan boş çevrilmez, az-çok sadaka verilirdi...

Hiçbir “İstanbul hanımefendisi” sokakta sigara içmez, hiç kimse sigara izmaritini yere atmazdı.

Camiye geç gelenler arka saflarda oturur, cemaati eze eze öne geçmeye çalışmazlardı...

Namazdan sonra cemaat birbirini kutlar, “Takabbellallah” ya-hut “Allah kabul buyursun” derlerdi.

Tek cümle ile Osmanlı bir “Nezakat Ülkesi” kurmuş, İstanbul’u “Nezakat Ülkesinin Başkenti” yapmıştı.

Bu algının kaynağı hiç kuşkusuz “Devr-i Saâdet”dir...

Doğruluk - dürüstlük

Yalan öylesine yaygın ve geçer akçe ki, karı kocasına, koca karısına, evlât anne-babasına yalan söylüyor...

Anne ve baba da evlâdına tabii ki...

Men dakka duka!

Yalanın her çeşidinin “kara” olduğunu ve menedildiğimizi bile bile, “Beyaz yalan” diye bir yalan uydurup, dört elle ona sarılmışız...

“Yalansız olmuyor birader” diyenin bini bir para! Böylece yalanlarımıza “meşruiyet” kılıfı geçirirken, Peygamberimizin ve ashabının yalansız nasıl yaşadıklarını aklımıza dahi getirmiyoruz...

Kısacası kendimize bir “Yalan dünya” kurmuşuz. Artık ne kimseye inanıyoruz, ne kimse bize inanıyor! Tabii güvensizlik diz boyu: Kimse kimseye güvenmiyor.

Oysa biz geçmişte “dosdoğru” insanlardık. Yalan-dolan bilmez, kimseyi aldatmazdık.

Fransız general Comte de Bonneval, doğruluk-dürüstlük bahsinde, ninelerimiz ve dedelerimiz hakkında şöyle diyor:

“Haksızlık, murabahacılık (tefecilik), inhisarcılık ve hırsızlık gibi suçlar, Türkler arasında meçhuldür... Öyle bir dürüstlük

“Taksi şoförleri bile kravatlıydı. Tertemiz giyinirler, araçlarına da çok iyi bakarlardı.

Müşteriye “abla”, “dayı”, “teyze”, “enişte” diye seslenmez, “Hanımefendi-beyefendi” derlerdi... Kimseye “sen” diye hitap etmezlerdi...”

“ Kendimize bir “Yalan dünya” kurmuşuz. Artık ne kimseye inanıyoruz, ne kimse bize inanıyor! Tabii güvensizlik diz boyu: Kimse kimseye güvenmiyor.

Oysa biz geçmişte “dosdoğru” insanlardık. Yalan - dolan bilmez, kimseyi aldatmazdık.

gösterirler ki, insan çok defa Türklerin doğruluklarına hayran kalır.”

17. yüzyılda İsveç'in İstanbul sefirliğinde bulunup daha sonra o dönem Osmanlı'sını anlatan “Tableau Général de l'Empire Ottoman” (Osmanlı İmparatorluğu'nun Genel Tablosu) isimli çok önemli bir eser yazan Mouradgea D'Ohsson,

Osmanlı insanının doğruluk/dürüstlük ve namus telakkisinden hayranlıkla bahsediyor:

“Osmanlı Türkleri, diğer faziletleri kadar namuskârlık, dürüstlük ve doğruluk gibi Kur'an'ın en kuvvetli hükümlerine dayanan meziyetleri itibarıyla da şayan-ı takdirdirler (takdir edilmelidirler)...

“Osmanlı Türkleri'nin övülmesi gereken meziyetlerinden biri de verdikleri söze umumiyetle sadık olmaları, hemcinslerini aldatmaktan ve emniyeti suiistimal ile insanların saflığından istifadeye kalkışmaktan veyahut safderunluğunu istismar etmekten vicdan azabı duymalarıdır.

“Kendi milletlerine karşı gösterdikleri bu yaklaşımı, hangi din ve mezhebe mensup olursa olsun bütün yabancılara karşı da gösterirler. Bu noktada Müslüman ile gayrimüslim arasında hiçbir fark gözetmezler...

“Faziletle sosyal düzenin idamesi (sürdürülmesi) bakımından fevkalâde bir kıymeti olan bu fikirler kanun esaslarıyla Kur'an'ın ayetlerine dayanmaktadır.”

Bu konuyu meşhur Arap bilgini Cahiz'in sözleriyle kapatalım: “Türkler çok temiz (iffetli-namuslu) insanlardır. Savaşta da

barışta da aldatmazlar. Uygun durumdan yararlanmaya çalışıp alçalmazlar. Özleri de doğrudur, sözleri de...”

1700’lerde İstanbul’a gelen Fransız müellif Motray, anılarında şunları yazıyor:

“Türk dükkânlarında hiçbir zaman tek meteliğim kaybolmamıştır. Ne zaman bir şey unutsam, hiç tanımadığım dükkâncılar arkamdan adam koşturmuşlar, hatta birkaç kere Beyoğlu’ndaki ikametgâhıma kadar gelmişlerdir.”

Yüzlerce örnek daha verebilecek durumdayım, ama zemin müsait, ne de zaman...

En iyisi konuyu bitirmek...

Ahde vefa

Osmanlı insanını Avrupalı çağdaşlarından ayıran farklarından biri de son derece güvenilir olmalarıdır ki, “ahde vefa”nın bilinmediği Avrupa’da yıllar boyu yankılanmıştır.

Bu özellik de, çok tabii olarak, inançlarının bir sonucudur. Kur’an’da, Allah, iman edenler için şöyle buyurmuştur:

“(Bir de) Onlar, kendilerine verilen emanete ve verdikleri ahde (harfiyyen) riayet edenlerdir.” (Mearic Suresi, 32)

Mehmed Âkif’in yakın dostlarından Mithat Cemal Kuntay (Mehmed Âkif’i en güzel zaman muharrire) anlatıyor:

“Kirada oturduğu evine, bir cuma günü gittim. Beş çocuğundan başka, dört çocuk daha vardı. ‘Bunlar kim?’ dedim. ‘Çocuklarım’ dedi.

“Sonra anlattı: Âkif, Baytar Mektebi’nde iken bir arkadaşıyla anlaşmışlar: ‘Kim

“Osmanlı Türkleri, diğer faziletleri kadar namuskârlık, dürüstlük ve doğruluk gibi Kur’ân’ın en kuvvetli hükümlerine dayanan meziyetleri itibarıyla da şayan-ı takdirdirler (takdir edilmelidirler)...”

“Türk dükkânlarında hiçbir zaman tek meteliğim kaybolmamıştır. Ne zaman bir şey unutsam, hiç tanımadığım dükkâncılar arkamdan adam koşturmuşlar, hatta birkaç kere Beyoğlu'ndaki ikametgâhıma kadar gelmişlerdir.”

önce ölürse, çocuklarına sağ kalan baksın!’ demişler. Arkadaşı vefat etmiş, Mehmet Akif de verdiği söze bağlı olarak anlaşma hükmünü yerine getirmiş.

“Hâlbuki o zamanlar, Akif Bey’in beş parası yoktu; fakat beş çocuğu vardı!”

“Ahidleştığınız zaman, Allah’ın ahdini yerine getirin, pekiştirdikten sonra ye-

minleri bozmayın; çünkü Allah’ı üzerinize kefil kılmışsınızdır. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı bilir.” (Nahl Suresi, 91) buyrulduğunu biliyordu.

“... Ahde vefa gösterin. Çünkü ahid bir sorumluluktur” (İsra Suresi, 34) emrini yerine getiriyordu ...

“Son Osmanlı”nın bu hassasiyeti, ceddimizin “ahde vefa” konusundaki anlayışı hakkında bir fikir verebilir.

İsterseniz bununla yetinmeyelim de Comte de Bonneval’ın Osmanlı’nın ahde vefasına, verdiği söze bağlılığına ilişkin tespitlerine de bir bakalım ...

“Türkler, vaatlerine dindarâne bir sadakat (bağlılık) gösterirler...”

Mouradgea d’Ohsson’u da dinleyelim: “Müslüman Türkler yeminleriyle ahitlerine son derece sadıktırlar...”

Ama Osmanlılar bu meziyetleriyle asla övünmezler. Çünkü ahde vefa göstermeyi, verilen sözü tutmayı bir meziyet şeklinde değerlendirmez, “insan” olmanın icabı sayarlar.

Çek bilgini Comenius (1592 –1670) şöyle diyor:

“Türk milleti tuttuğu eli bırakmaz, sözünden dönmez, iyi ve kötü günlerde dostundan ayrılmaz. Böyle bir ulusla el ele vermek yeryüzünde her zorluğu yenmek için sonsuz bir güç ve yetenek kazanmak demektir.”

“Bu tespitlerin bugün neresindeyiz?” diye sormayacağım.

Tevazu

Fransız yazar A. Brayer, Paris’te yayınlanan “Neuf annees a Constantinople” (Konstantinopolis’te Dokuz Yıl) isimli eserinde, Osmanlı tevazuunun kaynağına iniyor ve diyor ki:

“Müslüman Türkler arasında kibir ve gurur adeta bilinmez. Kur’ân’ın en şiddetle yasakladığı temayüllerin biri de budur... Bir taraftan da sürekli olarak alçak tevazu telkin edilir... İşte bundan dolayı Müslüman Türk’ün yürüyüşünde vakar ve ihtişam olmakla beraber, katiyen kibir ve azamet yoktur. Daima yavaş sesle konuşur; el ve kol hareketlerinde hiçbir zaman zorla hükmeden bir eda sezilmez.”

Buyruktur: “O Rahman (olan Allah)’ın kulları, yeryüzü üzerinde alçak gönüllü olarak yürürler ve cahiller kendileriyle muhatap oldukları zaman ‘Selam’ derler.” (Furkan Suresi, 63).

Peki ya bugün ne haldeyiz?

Hak-hukuk ve adâlet

Eskiden “göz hakkı”, “söz hakkı”, hatta “koku hakkı” olarak bilinen kavramlar vardı...

Evde pişen yemeği komşunun görmesi “göz hakkı”, kokusunun komşuya gitmesi

“ Ama Osmanlılar bu meziyetleriyle asla övünmezler. Çünkü ahde vefa göstermeyi, verilen sözü tutmayı bir meziyet şeklinde değerlendirmez, “insan” olmanın icabı sayarlar. ”

“Müslüman Türkler arasında kibir ve gurur adeta bilinmez. Kur’ân’ın en şiddetle yasakladığı temayüllerin biri de budur... Bir taraftan da sürekli olarak alçak tevazu telkin edilir...”

“koku hakkı”, evde komşudan bahsedilmesi “söz hakkı” oluşturunurdu.

“Söz hakkı” için helâllik istenir, “göz hakkı” ve “koku hakkı”nı ödemek için de evde pişen yemekten komşuya hisse çıkarılır, mutlaka bir tabak da ona ayrılırdı.

Bu jestler sayesinde “komşuluk” yıllarca sürececek bir dostluğa dönüşürdü.

Çoktandır herkes, “daire” dedikleri “bağımsız bölüm”lerinde kendi bencilliğini, kendi imkânını (yahut imkânsızlığını), dolayısıyla kendi yalnızlığını yaşıyor.

“Hak-hukuk” ve “âdalet” hissi ise bir eski zaman masalına dönüştü...

Şimdiki zaman insanına, “hak kuvvettedir” anlayışı hâkim: Dolayısıyla güçlü olan “haklı” sayılıyor.

Osmanlı hem devlet, hem de insan olarak “kuvvet haktır” (haklı olan güçlüdür) prensibine sıkı sıkıya bağlıydı. Öncülüğünü de devlet yapardı.

Osmanlı Devleti, “Bir saat adaletle hükmetmek, altmış sene nafile ibadetten daha hayırlıdır” mealindeki hadis-i şerifi rehber edinmişti... Millet de bu konuda devletini takip ederdi.

İşte bu yüzden ki, İngiltere’nin eski başbakanlarından William Pitt (1759-1806), “Türklerin en sevdikleri şey hak, hukuk, adalet ve hakikattir.” diyor.

Öyle bir “hak-hukuk ve adâlet” anlayışı düşünün ki, sevgili dostlarımız; başkasına ait buğdaydan yemekleri ihtimaline binaen, değirmen sahipleri, değirmenlerinde horoz ve tavuk beslemezlerdi

İngiltere'nin İstanbul sefaretî memurlarından Ricault, meşhur eserinde şöyle diyor:

“Osmanlı ordusu hareket hâlinde iken; geçtiği yerlerdeki ahalinin, yağmaya uğrama, kız ve kadınlarına taarruz edilme gibi ahvalden şikâyet ettikleri vaki değildir...

“Askerler ahaliye kötü muamele etmezler, sahip olmak istedikleri eşyayı pazarlık yaparak ve bedelini peşin ödeyerek satın alırlar. Bence bu adalet ve hakkaniyet halidir ki Türklerin muvaffakiyetine sebep olmakta ve imparatorlukları gittikçe büyümektedir (İ. Hakkı Uzunçarşılı: *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapukulu Ocakları* c. 2. s. 259).

Osmanlı tarihçisi Tursun Bey, “Târih-i Ebu'l-Feth” isimli eserinde Osmanlı'nın adalet anlayışı üzerine şunları yazıyor;

“Ve dimişlerdür ki, temâmet-i tavâ-yif-i muhtelif-e (çeşitli milletlerin tamamı) adle (adâlete) muhtacdur. Meselâ, uğrılar (hırsızlar) ve yol basıcılar (eşkiyalar) ve erbâb-ı mühâtarat (zararlı gruplar) ve gayrühum (benzerleri) aralarında bir mümtâz (seçkin) şahs olup, ‘eddi külle zî-hakkın hakkahû’ emrini ikâmet etmeyince, bir gün işleri muntazam olmaz.” (Tursun Bey, 1977:18).

Alman tarihçi Herbert Melzig, Kanuni ile çağdaşı Charles Quint'i (Şarlken) şöyle kıyaslıyor: “*Kanuni Sultan Süleyman'ın imparatorluğunda adalet hâkim iken, Avrupa'da Charles Quint rüşvetler sayesinde imparator olmuştur.*”

Şöyle de bir olay anlatıyor:

“Sultan Süleyman bir gün Süleymaniye Camii'ni inşa ettireceği arsa üzerindeki bir

“ Osmanlı Devleti, “Bir saat adaletle hükmetmek, altmış sene nafîle ibadetten daha hayırlıdır” mealindeki hadis-i şerifi rehber edinmişti... Millet de bu konuda devletini takip ederdi.”

“*Kanuni Sultan Süleyman’ın imparatorluğunda adalet hâkim iken, Avrupa’da Charles Quint rüşvetler sayesinde imparator olmuştur.*”

Yahudi’nin evini parasıyla istimlâk etmek istedi. Yahudi bu satışa razı olmadığından, Sultan, müftüye müracaat etti. Müftünün kararı şu idi: ‘Ancak bir mukavele ile bu evi kiralayabilirsiniz.’

“Bu karara Sultan boyun eğmiştir. O, dünyanın o devirdeki en büyük devletinin başkanı olarak, Yahudi’nin ufak evini zorla almazken; Portekiz Kralı, Yahudilere ‘program’ yaptırıp, ateşte diri diri yakıyordu.” (Yılmaz Öztuna, 1998/V:101)

Nakilleri uzatmadan, işi kişiselleştirip tekrar sorayım: Hak-hukuk ve adalet notunuz kaç?

Eşinize, çocuklarınıza, ana-babanıza, akrabalarınıza, komşularınıza, öğrencilerinize, işçilerinize, işverenlerinize karşı âdil olduğunuzu, haklarını-hukuklarını gözettiğinizi rahatlıkla söyleyebilir misiniz?

Bendeniz pek söyleyemem de...

Hoşgörü

Farklı inançlara, farklı düşüncelere, farklı duruşlara, kısacası kendi hayat tarzımıza aykırı hayatlara bakışımız nasıl?

17. yüzyılda İsveç’in İstanbul sefirliğinde bulunup daha sonra o dönem Osmanlısını anlatan “Tableau Général de l’ Empire Otoman” (Osmanlı İmparatorluğu’nun Genel Tablosu) isimli çok önemli bir eser yazan Mouradgea D’Ohsson, atalarımızın hoşgörüsünden hayranlıkla bahsediyor:

“Hangi din ve mezhebe mensup olursa olsun, bütün yabancılara karşı hoşgörülü davranırlar. Gülümseyerek selâm verirler. Bu noktada Müslüman’la gayrimüslim arasında hiçbir fark gö-

zetmezler... Faziletle sosyal düzenin idamesi bakımından fevkalade bir kıymeti olan bu fikirler kanun esaslarıyla Kur'ân'ın ayetlerine dayanmaktadır.”

Âyetin hükmüne de bakalım:

“Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde inanmaları için insanları zorlayacak mısın?” (Yunus Suresi, 99).

Peygamber'i Âlişan'ın uygulamaları da, bütün insanların Allah'a iman etmelerini arzu ettiği halde, hoşgörü esası üzerine kurulmuştur; Medine sözleşmesinin 25. Maddesinde, “Yahudilerin dinleri kendilerine, Mü'minlerin dinleri kendilerinedir” denmektedir.

Osmanlı hoşgürüsünün çıkış noktası budur...

Sultan II. Mahmud'un 1837 yılında Şumnu'da yaptığı konuşma, Osmanlı padişahlarının, dolayısıyla da Osmanlı insanının hoşgörü anlayışını yansıtan iyi bir örnektir. Şöyle diyor:

“Siz Rumlar, siz Ermeniler ve siz Yahudiler hepiniz Müslümanlar gibi Allah'ın kulu ve benim teba'amsınız. Dinleriniz başka başkadır. Fakat hepiniz devlet kanunlarının ve irade-i şahanemin himayesindesiniz.”

Avrupalı tarihçilerden Richard Peters'in demesi de zaten budur:

“Türkler asırlar boyunca birçok millete hâkim oldular; fakat onları asimile etmeye asla gayret etmediler. Onlara hürriyet verdiler ve din ve kültürlerinin yaşanmasına müsaade ettiler.” (Ateş, 1982:116).

“Hangi din ve mezhebe mensup olursa olsun, bütün yabancılara karşı hoşgörülü davranırlar. Gülümseyerek selâm verirler. Bu noktada Müslüman'la gayrimüslim arasında hiçbir fark gözetmezler...”

“Türkler asırlar boyunca birçok millete hâkim oldular; fakat onları asimile etmeye asla gayret etmediler. Onlara hürriyet verdiler ve din ve kültürlerinin yaşanmasına müsaade ettiler.”

Richard Peters

Türk düşmanlığıyla tanınan Fernand Grenard bile Osmanlı müsamahasını övmekten kendini alamıyor:

“Osmanlı idaresinin, fethe edilen memleketler için, son derece liberal olduğunu kaydetmeden geçmemelidir. Bu memleketler ahalisini Türkler, dillerinde, dinlerinde hatta bazen iç düzenleri-

nin büyük bir kısmında tamamen serbest bırakıyorlardı. Osmanlılar için çok defa, nereyi almak ve memleketin dış savunma ve iç asayişini sağlamak kâfi geliyordu.” (Grenard, 1939:126).

Fatih Sultan Mehmed'in, İstanbul'u fetihten hemen sonra yayınladığı “Amaünnâme” ile memleketlerini fethetmesini, ama inançlarına ilişmemesini öneren Sırlı önderlere verdiği teminat, konumuza “kapak” olabilecek mahiyettedir.

Bizans'ın Hristiyan halkına inanç, ibadet, kıyafet, seyahat ve ticaret serbestisi tanıdığı, Sırp önderlere de şu mealde bir söz vermiştir:

“İnşallah Sırbistan'a hâkim olduğumuzda, camiler yaptıracağız, ancak kiliselerinize dokunmayacağız. Siz nerede bir cami görürseniz yanına kilise yaptırabilirsiniz... Bizim dinimiz işte böyle bir dindir.” (İ. Hami Danişmend, Tarihi Hakikatler, c. 1, s.501-502, İstanbul 1979, Tercüman Yayınları)

Kısacası “hoşgörü”, bizim hem dinî, hem millî karakterimizdi. Hor görmeyi Batı'dan öğrendik.

Sade yaşam

Fatih Sultan Mehmed, Bizans Sarayı'ndan kalma altın tasları sofraya koyduğu için hocası Molla Gürani tarafından azarlanmıştı...

Yavuz Padişah, süslü giyinen şehzadesi Süleyman'ı "Anana giyecek bir şey bırakmamışsın a oğul" diye uyarmıştı...

Gösteri ve gösterişe kaçmamak, saçıp savurmamak bizim dinî ve millî seciyemizin öznesidir. O kadar ki, Hammer gibi, bize son derece "yabancı" bir tarihçi bile bu yüzden bizi övüyor:

“Gösteri ve gösterişe kaçmamak, saçıp savurmamak bizim dinî ve millî seciyemizin öznesidir. O kadar ki, Hammer gibi, bize son derece “yabancı” bir tarihçi bile bu yüzden bizi övüyor.”

“Sadelik içinde görkem, sükûnet içinde ihtişam, tahakküm kabul etmeyen bir yüreklilik, alabildiğine geniş bir fetih aşkı, sonsuz bir teşebbüs kabiliyeti, bölgelere uymaktan çok bölgele-ri kendine uydurma zevki ve alışkanlığı, kadim Türk Milleti'nin asırlar dolduran tarihinde açıkça görülür.”

Fransız yazar Dr. A. Brayer ise, Osmanlı faziletinin ilham kaynaklarına inip daha “nirengi” bir noktaya parmak basıyor:

“Kur’ân, daima kardeşçe geçinilmesini tavsiye etmekle, az yemeğe kanaat düsturunu koymakla, şarap vesâir müskirat gibi insanı baştan çıkaran içkileri ve her türlü hava oyunlarını menetmekle, kadınların evlerinde oturmalarını ve sokağa örtülü çıkmalarını emretmekle cemiyet hayatı için meşûm olan bu temâyülleri mümkün olduğu kadar imhâ etmiştir. Avrupa'nın bazı pâyitahtlarında çok büyük polis kuvvetleri bulunduğu hâlde, cinayetleri önleyip cânileri yakalamaya kâfi gelmemesine mukâbil, İstanbul'da polisin hemen hiçbir işi yok gibidir. Yılda azami altı hırsızlık vak'ası olur.”

İngiliz yazar T. Thornton:

“Rumlarla karışık olmayan Türk köylerinde hayatın masumiyetiyle örf ve adetlerin sadeliği pek şayanı dikkattir ve hilekârlıkla dolandırıcılık oralarda tamamıyla meçhuldür.”

Yine Brayer:

“Müslüman Türkler arasında kibir ve gurur adeta bilinmez. Kur'an'ın en şiddetle yasakladığı temayüllerden biri de budur... Bir taraftan da sürekli olarak alçak gönüllülük telkin edilir... İşte bundan dolayı Müslüman Türk'ün yürüyüşünde vakar ve ihtişam olmakla beraber, katiyen kibir ve azamet yoktur. Daima yavaş sesle konuşur; el ve kol hareketlerinde hiçbir zaman zorla hükmeden bir eda sezilmez; hizmetinde tatlılık ve kolaylık vardır.”

Çek bilgini Comenius'a (1592 – 1670 göre ise, *“Türkler kahramandır, ama dostlarına asla zarar vermezler. Türk milleti tuttuğu eli bırakmaz, sözünden dönmez, iyi ve kötü günlerde dostundan ayrılmaz. Böyle bir ulusla el ele vermek yeryüzünde her zorluğu yenmek için sonsuz bir güç ve yetenek kazanmak demektir.”*

Osmanlı insanının hayata karşı duruşu sanatına da yansımış ve belirleyici olmuştur...

Tezhip zarafetin, hat sabrın, mozaik çok renkliliğin, vitray renklilik içindeki insicamın, gergef gibi işlenen mezar taşları

“Türkler kahramandır, ama dostlarına asla zarar vermezler. Türk milleti tuttuğu eli bırakmaz, sözünden dönmez, iyi ve kötü günlerde dostundan ayrılmaz. Böyle bir ulusla el ele vermek yeryüzünde her zorluğu yenmek için sonsuz bir güç ve yetenek kazanmak demektir.”

Comenius

ebediyet arayışının, görkemli camiler, medreseler, türbeler ise Allah'a itaat hâlindeki gücün şahitleri ve sembollelidir.

Ayrıca Osmanlı insanını kuşatan merhametin sembolü tüm yardım kurumları, özellikle de vakıflardır.

Osmanlı insanı, edep, nezaket ve yardımlaşma üçge-

“ Dolayısıyla “Osmanlı insanı” ter kibine, kendi döneminde tepeden tırnağa edep, nezâket, merhamet ve hayâ kavramları yüklenmiş, bu ikisi bir birinden ayrı düşünülmemiştir. ”

ninde şekillenen bir terbiye sistemiği içinde yetişmiştir...

Dolayısıyla “Osmanlı insanı” ter kibine, kendi döneminde tepeden tırnağa edep, nezâket, merhamet ve hayâ kavramları yüklenmiş, bu ikisi bir birinden ayrı düşünülmemiştir.

Dördüncü Bölüm

BİR OSMANLI TARİHÇİSİNDEN (SEVDALISINDAN) ÇOCUK TERBİYESİ TESPİTLERİ

Çocuklarla nasıl sağlıklı iletişim kuracağız?

Çocuklarla daha sağlıklı iletişim kurmanın en kestirme yolu, onlarla sohbet etmektir. Sohbet, Osmanlı Devleti’ni kuran ümmi (okur-yazar olmayan) önderleri pişirip olgunlaştırarak gerek askerlikte, gerekse siyaset ve diplomaside “kurmay”laştıran en önemli etkidir.

Çocuklarınızla sohbet etmek istediğinizde “Hadi gelin biraz sohbet edelim” diye söze girmeyin; her biri bir köşeye kaçır, sizi dinleyecek kimse kalmaz.

Siz laf arasında meraklı bir konuyu gündeme getirin. Mesela ailenin babası, anneye şöyle bir sual sorabilir:

“Hayatım, düğünümüzü hatırlıyor musun, nasıl da yağmur yağıyordu?”

Anne-babasının evlenme serüveni çocukların genelde ilgi odağıdır. Bir süre o günleri konuşup çocukların dinlediğini garantiledikten sonra, peygamber kıssalarına geçebilirsiniz ...

Bir yerde konuyu unutmuş gibi yaparak, kitaba geçersiniz. Daha önce işaretlediğiniz bölümü açır, çocuklarınızdan birine işaretlediğiniz yerden okuması için verirsiniz. Çocuklar kitabı sırayla okurlar. Anne ya da baba, zaman zaman okumayı keserek izahlarda bulunur. Sonuçlar çıkarır.

“Sohbet, Osmanlı Devleti'ni kuran ümmi (okur-yazar olmayan) önderleri pişirip olgunlaştırarak gerek askerlikte, gerekse siyaset ve diplomasi-de “kurmay”laştıran en önemli etkindir.”

Bendeniz, peygamber kıssalarının çocukların ufkunu çok açacağına inanıyorum. Çünkü Kur’ânî kıssalar, hayat kendini tekrarlamaya başladığında onları hatırlayalım ve ona göre bir “hayat felsefesi” ve hatta “davranış biçimi” geliştirip strateji tespiti yapalım diye indirildi.

(Fakat biz de tıpkı Avrupalılar gibi, o derece sekülerleştik [dünyevileşme] ki, Kur’ân’a değil de sebeplere, sonuçlara, gerekçelere, güç dengelerine filan bakmaya başladık.)

Kur’ân’daki kıssalar, mü’min yüreklerin güç karşısında pes etmemesi, gücün saldırganlığı karşısında hakkı hukuku savunanların umutsuzluğa düşmemesi; Müslümanların yılmaması, yıkılmaması için bire birdir!

Tabii çocuklara kıssalarla “ders” verebilmek için, zamanında “ders” almış olmak gerekiyor. Yani anne-babalar bu konularda en az birkaç kitap okumuş olmalıdırlar...

Hâlbuki anne-babaların çoğu kitaba küs. Kur’ân’ı yıllar boyu yüzünden okuyanlar, bir kez olsun ne dediğini merak etmemiş. Kendileri ve çocukları için ne tür hayat prensipleri çıkarabileceklerini düşünmemişler.

Artık bu kasnağı kırmak gerekiyor!

Çocuklarımıza bir şeyler anlatabilmenin, onlarla sohbet edebilmenin tek yolu, kendimizi eğitmektir. Kendimizi eğitmezsek çocuklarımıza ulaşamayız.

Ulaşılamayan her çocuk kaybolmaya adaydır. Unutmayalım ki, bu ülkede 42 bin sokak çocuğu yaşıyor.

Çocuk için bir hedef belirlenmeli mi?

“Allah, meşru bir hedefe yürüyen insanın önünü açar” diyor, Yavuz Sultan Selim ...

“İnsanın meşru bir hedefi olmalı” demeye getiriyor ...

Osman Gazi’nin hedefi devlet kurmaktı: Kurdu ...

Fatih’in hedefi Bizans’ı fethetmekti: Fethetti ...

Yavuz’un hedefi “İslâm Birliği”ni sağlamaktı: Sağladı ...

Louis Pasteur’un hedefi kuduz aşısını bulmaktı: Buldu ...

Thomas Alva Edison’un hedefi ampülü yakmaktı: Yaktı ...

Nepalli dağcı Mallory’nin hedefi Everest Dağı’na çıkmaktı: Çıktı ...

Dünyada medeniyet nimetleri, teknoloji ve başarı adına ne varsa, hedef sahibi insanların çabası sayesinde gerçekleşti ...

Bunu bir kenara yazın ... Sonra da kendinize dönüp şu soruyu sorun: “Benim hedefim nedir?”

Bu soru, “Niçin varım?” sorusuna paralel bir sorudur.

Sahi niçin? Yiyip içip eğlenmek için mi? Kahvehanelerde, meyhanelerde, bulvarlarda, kulvarlarda vakit öldürmek için mi? Niçin sahi?

Soruyu eğitim politikasını yönlendirenleri de kapsayacak biçimde genişleterek soralım:

“Çocuklarımızı hangi hedefe (hedeflere) yönlendiriyorsunuz?”

Başka bir soru: “Cumhuriyet, Laiklik, Atatürkçülük gibi soyut hedefler bir insanın varlık sebebini izah etmesi için yeterli olabilir mi?”

“Çocuklara kıssalarla “ders” verebilmek için, zamanında “ders” almış olmak gerekiyor. Yani anne-babalar bu konularda en az birkaç kitap okumuş olmalıdırlar...”

“Dünyada medeniyet nimetleri, teknoloji ve başarı adına ne varsa, hedef sahibi insanların çabası sayesinde gerçekleşti...”

Kişinin hayatın içinde karşılaştığı sorunları bu donanım ile çözmesi mümkün mü?

Tabii ki hayır! Açıkçası çocuklarımız kimliksiz, kişiliksiz, hedefsiz, gayesiz; üstelik klişeci, şabloncu ve slogancı

bir eğitim sistemine teslim. Ve eğitim sistemindeki bozuk yapılanma çocuklarımızın üzerinde son derece ciddi tahribatlar yapıyor... Bu yüzden toplumsal yapımız sık sık çözülüyor, kekeleyor, yalpalıyor.

Hepimiz bu eğitim kıskacından geçtik. Hiçbir kutsal hedef göstermeyen bu kıskaktan geçtiğimiz için de, hayatta hedefsiz ve felsefesiz kaldık.

Kutsal hedefi bulunmayan toplumlar, kendilerine fani, geçici hedefler belirler. Toplumumuz da “Ne pahasına olursa olsun para kazanma” biçiminde bir hedef belirledi kendine. Helalinden kazanmak zor geldiği için de, kolayından “köşe dönme” felsefesi, toplum ekseriyetinin “hayat felsefesi” oldu.

Zaman içinde bu öylesine yaygınlaştı ki, “borsa”, “repo”, “hisse senedi”, “döviz” gibi ekonomik terimler en cahil insanımızın bile hayatına girdi.

Yetmedi, “kolayından köşe dönme” felsefesinin bir ürünü olan “lotarya”, “yarışma” adı altında her televizyon ve radyo kanalında arz-ı endam eyledi.

Kanallar bol para vadeden abuk-sabuk yarışmalardan geçilmiyor...

İnsanımız çalışıp çabalayıp üreteceğine kanallar arası lotaryalara girebilmek için ömrünü telefon başında geçiriyor... Öte yandan, kestirmeden para kazanma düşüncesi insanlarımızı doğruluktan, dürüstlükten, helâl-haram kavramından uzaklaştırıyor.

Bu yöneliş hayali ihracatçıları, rüşvetçileri, uyuşturucu tacirlerini, banka hortumcularını besliyor. Bilgisi olan değil parası olan itibar görüyor.

Dürüstlük aşağılanıyor, horlanıyor; dürüst insan -eğer varlıklı değilse- küçümseniyor.

Kıyası değerler aşınmış. “Büyük adam”ın tarifi bile değişmiş. Artık “büyük adam” kestirmeden küpünü dolduran adamdır! Bilgiye, fikre, düşünceye dönüp bakan yok. Günlük gazeteler bile verdikleri promosyonun kıymetine göre değer kazanıyor.

Toplumun en dinamik ayaklarından birini teşkil etmesi gereken üniversitelerimiz başörtüsüne kilitlenmiş. Laikliği hedef ve amaç yapan kurumlar “laikçi”leşip cemiyetin değer hükümleriyle savaşıyor.

Kıyası, değerlerin aşınmasından kaynaklanan tüm olumsuzluklarla iç içeyiz: Bir yanımız terör, bir yanımız uyuşturucu, bir yanımız içki, bir yanımız rüşvet, vurgun, soygun, kumar, kaçakçılık, hortumculuk... Darbe tartışmaları da cabası!

Ve bunların getirdiği sorunlar, sıkıntılar, tikanlıklar, cinayetler, krizler... Görüyor musunuz, ebedî hayatı kazanma cehdi ortadan kalkınca, toplum nasıl da hedefsizleşiyor?

Dünya hayatı bile nasıl zindana dönüşüyor?

* * *

Eğitim sistemi içten çürümüş olmasaydı olumsuzlukları asgarî düzeyde tutabilirdik.

“Çocuklarımız kimliksiz, kişiliksiz, hedefsiz, gayesiz; üstelik klişeci, şabloncu ve slogancı bir eğitim sistemine teslim. Ve eğitim sistemindeki bozuk yapılanma çocuklarımızın üzerinde son derece ciddi tahribatlar yapıyor... Bu yüzden toplumsal yapımız sık sık çözülüyor, kekeleyor, yalpalıyor.”

Ne var ki, sistemin özü çürük. Hem taklitçi, hem hedefsiz, hem de kimliksiz. Kendisi ne olacağına karar verememiş bir sistemden hedef sahibi kimlikli ve kişilikli insanlar yetiştirmesini bekleyebilir misiniz?

Tek çare, ailelerin diri durması... Ne var ki uzun zamandan beri Avrupa taklitçiliği aileleri de içten içe kemiriyor. Annenin etkisi bitti, babanın etkisi azaldı. Çocuklarımıza televizyonla internet hükmediyor. Bu hükmedişin nelere mal olduğunu ise her gün gazetelerde okuyoruz. Çocuklarımız evlerinden kaçıyor, kimisi uyuşturucuya saplanıyor, kimisi Beyoğlu batakhanelerinde tükeniyor.

Bu durumda ne çocuklarımızın, ne toplumumuzun geleceğinden emin olmamız çok zor.

Yine de ümitsizliğe kapılmamak lâzım. Eğer inanıyorsak, inancımızı yaşıyor ve aile fertlerimizle paylaşıyorsak, karanlıkta bir mum yaktık demektir.

Dolu dolu yaşanan inanç, yalnız ahiretimizi değil, dünyamızı da kurtarır.

Hazreti Âdem ile Hz. Havva'nın hedefi, gönderildikleri vahşi dünya karşısında pes etmeden hayatta kalmaktı...

İmkânsızlıklardan şikâyet etmek yerine hedeflerine kendilerini ulaştıracak imkânlar bulmaya çalıştılar. Ve buldular. Çünkü çabaları Allah tarafından ödüllendirilmiş, hem hayatta, hem ayakta kalmaları sağlanmıştı. Kulca duruş elden geleni yapmaktan ibaretti. Ötesi Rabbin muradına kalırdı.

İmkânsızlıktan imkân çıkarmaya en iyi örnekler hiç kuşkusuz peygamberlerdir.

Hız. Nuh tufan karşısında, Hız. Eyyüb hastalık, Hız. Yusuf kuyu ve zindan, Hız. İbrahim Nemrut ateşi, Hız. Musa Firavun'un gücü, Hız. İsa Roma despotları karşısında ve niha-yet Hatemul Enbiya Efendimiz, Ebuçehil'in temsil ettiğı maddi

güçler karşısında (mal, para, servet, şöret, güç, asker, v.s.) pes etmediler...

Ayrıca, Hz. Hacer çöl yalnızlığına direndi ve Zemzem'i kazandı... Hz. Asiye, Hz. Musa'yı Firavun sarayında büyüttü... Hz. Meryem, Hz. İsa'yı babasız dünyaya getir-

menin kışkırttığı tüm saldırılara dayandı... Hz. Hatice, kızların diri diri gömüldüğü bir dünyada kadınca bir duruş sergileyip sivrilebildi. Hz. Ayşe üzerine atılan iftiraya rağmen çökmedi, binlerce erkeğe meydan okuyabildi.

Bu diri duruşlar Allah'ın rahmetini çekti. Sonuç olarak ödülendirilip muratlarına erdirildiler.

Sultan İkinci Mehmed'in örnekleri işte bu kıssalardı. O da imkânsızlıklara teslim olmamaya and içti. Yüreğini hedefine (Bizans'ı fethetme) kilitledi. Yazık ki, Çandarlı Sadrazam onca tecrübesine rağmen bunu kavrayamıyordu. Huzura girdiği gün, itirazı bastı:

"Konstantiniye'yi baban (Sultan II. Murad) alamadı, deden (Çelebi Sultan Mehmed) alamadı, onlardan öncekiler de alamamıştı, peki sen onlardan daha iyi kumandan, daha iyi idareci misin? Onların alamadığını sen bu yaşında nasıl alacaksın?" dedi hafiften alaycı.

Genç hükümdar hışımla pencereye döndü. Bir süre yeniçerilerin koşturmasını seyretti. Onlar fethetmeye inanıyordu. Ama yaşlı sadrazamını henüz inandıramamıştı. Yüreğine ince bir sızı girdi. Bir an için endişelendi. Ne de olsa yaşlı sadrazamın müthiş bir tecrübe birikimi vardı. On beş yaşından beri devlet hizmetindeydi. Kendisi ise on beş yaşını geçeli ancak birkaç yıl olmuştu. Bu açıdan şartlar aleyhine görünüyordu.

“ Uzun zamandan beri Avrupa taklitçiliği aileleri de içten içe kemiriyor. Annenin etkisi bitti, babanın etkisi azaldı. Çocuklarımıza televizyonla internet hükmediyor. ”

Fakat şartlara teslim olmayacaktı. Çandarlı'ya döndü: “Bak a vezirim!” diye söze başladı, öfkesini tereddüdüne sarıp yutkunarak; “Ben ne babama benzerim ne babamdan öncekilere. Bil ki, Peygamberim Hz. Muhammed’in müjdesini Sultan Muhammed gerçekleştirecek.”

İhtiyar sadrazam, tezini savunma kararlılığı içinde tek geri adım atmadı: “O zaman sen de şunu bil ki, bunun mes’uliyeti tamamıyla sana aittir. Ben akıbeti hayır görmüyorum. Bizans imparatoru unvanını alayım derken, korkarım padişahlıktan da olacaksın. Bu ne hırs!”

Padişah ilk defa öfkelen-di: “Hırs değil iman!” diye bağırdı, “dedik, ya biz onu, ya o bizi! Hakikatli hükümdar olmanın başkaca yolu yoktur.”

“Elinde olanla yetinsen...”

“Elimizdekiyle yetinirsek elimizde olan da gider Çandarlı, ne belledin? Zirvede durulmaz, ya devamlı tırmanırsınız, ya da kaymayı göze alırsınız. Ben gencim, tırmanacağım!”

“İmkânsız!” diye dudak büzdü Çandarlı Halil Paşa.

“Neden koca vezir?”

“Çünkü surlar çok muhkemdir, muhkem surları yıkacak cesamette (büyükölükte) topumuz yoktur.”

Genç hükümdarın karşısına yine şartlar ve sebepler çıkmıştı. Ak Şemseddin Hoca'nın sözlerini hatırladı. Gülümseyerek sordu: “Surları yıkacak toplar günün birinde yapılacak mı?”

“Evet” dedi Sadrazam, “günün birinde elbet yapılır.”

Genç hükümdar kükredi: “İşte o gün, bugündür vezirim! Şahi toplanını yapacak zanaatkâr da biziz, Bizans'ı alacak Hünkâr da biziz!”

Ne demişti Ak Hoca: “Şartlara teslim olmazsan şartlar değişir, sana teslim olurlar. Çok çalışır, çok dua eder ve çok istersen Allah’ın rahmeti tecelli eder, rahmet tecelli ettiğinde nice olmazlar olur.”

“Elimizdekiyle yetinirsek elimizde olan da gider Çandarlı, ne belledin? Zirvede durulmaz, ya devamlı tırmanırsınız, ya da kaymayı göze alırsınız. Ben gencim, tırmanacağım!”

Şartlar değişti, Bizans teslim oldu, çünkü hedefine yüreğini kilitleyip emeğini yüreğinin yanına koyan gencecik Padişah rahmetin tecellisini hak etmişti. Rahmet indi, fetih gerçekleşti.

Müverrih Tursun Bey, kendi adını taşıyan tarihinde der ki:

“Çün erkân-ı devlet vü mülâzımân-ı hazret kal’anun kapuların açdılar, Sultan Mehmed-i Gazî, Hazret-i Muhammed-i Arabî aleyhi efdalü’s-salavât, Burâka binüp seyr-i cennet ider gibi, ulema ve umerâsı ile kal’ayı (İstanbul’u) teşrif buyurdu.”

* * *

“Fetih eksen” birbirini tamamlayan üç “âbide insan”dan oluşuyor. Biri Fatih Sultan Mehmed, ikincisi Ak Şemseddin, üçüncüsü Ulubatlı Hasan...

Bu terkipte Fatih adaleti, asaleti, liyakati ve devleti, Ak Şemseddin hikmeti, himmeti, rahmeti, Molla Gürani ile Molla Hürev milleti, şeriati, ilmi, Ulubatlı Hasan ise izzeti, cesareti ve himmeti temsil etmiştir.

Millet bu terkiibi yeniden bir araya getirebilirse, başka biçimde fetih yolları tekrar açılacaktır.

“Kötü çocuk” yetiştirmek ister misiniz?

“Doğru çocuk” yetiştirmek isteyen anne-babalara yıllardır öneriler yapıp durdum. Sanırım yeteri kadar etkili olmadı. Bu

kez tersinden deneyeceğim: “Kötü çocuk” yetiştirmek isteyen anne-babaların neler yapmaları gerektiğini yazacağım...

Belki bu, istediğim tesiri yapar.

1. Anne ve baba olarak birbirinizle sürekli çekişin, didişin, çocuklarınızın gözlerinin önünde kavga edin, birbirinize ağır sözler sarf edin, hatta baba olarak anneyi zaman zaman darp edin!

Bu durumda çocuklarınız size güvenmeyecek, her türlü şiddete meyilli olarak yetişeceklerdir.

2. Anne ve baba olarak birbirinizin arkasından konuşun, birbirinizi aşağılayın, birbirinizi değersiz göstermek için elinizden geleni yapın!

Bu tavrınız, çocuklarınızın gözünde ikinize de değer kaybettirecek, sizi onların nazarında küçültecek, ayrıca kişilerin arkasından konuşmayı öğretecektir.

3. Anne ve baba olarak birbirinize sevginizi ne söyleyin ne de hareketlerinizle gösterin! Hatta bu kadarla da kalmayın, çocuklarınıza da hiçbir zaman, hiçbir şekilde sevginizi söylemeyin. “Sevgi gösterirsek şımarır.” anlayışı içinde hareket edin!

Bu sayede çocuklarınız sizden en yakınlarını bile sevmemeyi öğreneceklerdir.

4. Anne olarak çocuklarınızı ihmal edin, evdeki avizelerden, biblulardan ve bulaşıklardan daha önemsiz olduklarını çocuklarınıza hissettirin, bunun için de evdeki eşyaların bakımına çocuklarınızdan daha fazla zaman ayırın!

Bu yaklaşımınız çocuklarınıza istenmediklerini hissettirecek, zamanı gelince onlar da sizi istemeyeceklerdir.

5. Çocuklarınıza ya çok bol ya da çok az harçlık verin!

Çok verirsiniz saçıp savurmayı, az verirsiniz cimriliği öğrenecekler, her anlamda sorumsuz birer insan olarak hayata atılacaklardır.

6. Çocuklarınızı bazen yüceltin, bazen de yerin dibine batırın! Bu dengesizlik tüm hayatlarına yansiyacak, hayatlarını tepetakla edecektir.

7. Anne ve baba olarak akşamlarınızı eğlence yerlerinde, sinemalarda, tiyatrolarda geçirin, çocuklarınızın evde ne yaptıklarını umursamayın, onlarla muhabbet etmeyin, sorunlarıyla ilgilenmeyin!

Böyle yaparsanız, yaşlılığınızda onların da sizin hiçbir sorununuzla ilgilenmemelerini sağlamış olursunuz. Öte yandan başıboş kalmayı öğrenecekler ve kimseyi umursamayacaklardır.

8. Baba olarak her akşam eve geç gelin ya da alalecele yemeğinizi yiyip kahvehaneye kaçın; evde kalsanız dahi televizyon başından ayrılmayın; çocuklarınızın hiçbir sorusunu cevaplandırmayın, onlarla asla oynamayın!

Bu sayede çocuklarınızın içe kapanık olmalarını sağlayabilir, agresif, saldırgan, hırçın olarak hayata atılmalarını temin edebilirsiniz.

9. Çocuklarınıza en küçük bir sorun çıkardıkları zaman onlara, “Zaten senden adam olmaz” diye çıkışın, her hâline sert tepkiler verin!

Ancak o zaman çocuklarınız kimseyi dinlememeyi öğrenirler, dersleriyle aralarındaki ilgi bağı kopar, gerçekten de adam olmazlar.

10. Çocuklardan gelecek tüm sorulardan kaçın, asla cevap-

“ Anne ve baba olarak birbirinizin arkasından konuşun, birbirinizi aşağılayın, birbirinizi değersiz göstermek için elinizden geleni yapın!

Bu tavrınız, çocuklarınızın gözünde ikinize de değer kaybettirecek, sizi onların nazarında küçültecek, ayrıca kişilerin arkasından konuşmayı öğretecektir.

“Çocuklarınızı bazen yüceltin, bazen de yerin dibine batırın! Bu dengesizlik tüm hayatlarına yansiyacak, hayatlarını tepetakla edecektir.”

landırmayın, yalnız ara sıra onları karşınıza alıp, onların yaşında iken ne kadar başarılı olduğunuz yolunda hayali hikâyeler anlatın!

Böyle yapın ki için için sizi küçümsesinler, vakti geldiğinde de kendi çocuklarına sizinkine benzer hayali hikâyeler anlatsınlar.

11. Evde ne kitaplık bulundurun ne de kitap! Hatta kitaplar ve yazarlar hakkında hiçbirinin işe yaramadığı yolunda nutuklar atın, kitap, ilim, edebiyat düşmanlığı yapın!

Çocuklarınız bu konuşmalarınız sayesinde kitap düşmanı olarak yetişecek ve hiçbir şey öğrenmeden hayatlarını bitireceklerdir: Tıpkı sizin gibi!

12. Çocuklarınızın elinde herhangi bir kitap gördüğünüzde tepki gösterin, “İbrahim Tatlıses, okuyarak mı ünlü oldu?” şeklinde örneklerle kafasını karıştırın!

Okuldan soğumasına böylece yardım etmiş olursunuz.

13. Televizyondan arta kalan zamanlarda sürekli para konuşun, ona ulaşmak için ezdiğiniz, oyuna getirdiğiniz “dürüst” insanları “enayi” gibi gösterin, “doğruluk”, “dürüstlük”, “vefa”, “samimiyet”, “maneviyat” gibi duygularla çocukların önünde alay edin!

Kural tanımaz, kutsal tanımaz çocuk yetiştirmek için bu birbiridir.

14. Bölüm başına on beş-yirmi ölü düşen dizileri çocuklarınızla birlikte seyrederken, sık sık ağzınızı bozun, arada bir homurdanın, televizyon dizilerine “hayatın gerçeği” muamelesi yapmayı da unutmayın...

Bu sayede çocuklarınız gerçekte hayali karıştıracak, silik şahsiyetler olarak hayata başlayacaklardır.

15. Çocuklarınızın okuluyla, öğretmenleriyle ilişki kurmayın, eve geliş gidiş saatleriyle ilgilenmeyin, okuldaki toplantılara gitmeyin!

Çocuk terk edildiğini düşünsün ki, o büyüüp siz yaşlandığınızda sizi daha rahat terk edebilsin.

16. Zaman zaman hak-sızlık ettiğiniz, hatta döv-düğünüz insanları çocuklarınıza anlatın. Kaba kuvveti övün. Gücünüzle iftihar edin. Hayata katkılarınız ve hayattaki başarı-larınızla değil (çünkü çoğumuzun yoktur) yumruğunuzun gü-cüyle kazandığınız kavgalarla övünün!

Sayenizde çocuğunuz beyinsel açıdan güdük, fiziksel anlam-da güçlü biri olarak yetişecek, ezebildiğini ezecek, ezemediği-nin önünde iki büküm eğilecektir.

17. “Biz adam olmayız” sözünü dilinizden düşürmeyin, Av-rupalıları ölçüsüzce överken, kendi milletinizi küçümseyin!

İnanın ki, çocuğunuz kendisine ve milletine karşı son derece güvensiz yetişecek, hayatı boyunca hiçbir risk almayacak, yenil-me korkusu içinde yaşayacaktır.

18. Çocuklarınızın gözlerinin önünde çöpünüzü sokaklara atın, parklardaki çiçekleri koparın, trafikte sürekli zikzak yapın ve sizi ikaz edenlerle de pervasızca ağız dalaşına girin!

“ Evde ne kitaplık bu-lundurun ne de kitap! Hatta kitaplar ve yazarlar hakkında hiçbirinin işe ya-ramadığı yolunda nutuk-lar atın, kitap, ilim, edebi-yat düşmanlığı yapın!

Çocuklarınız bu ko-nuşmalarınız sayesinde kitap düşmanı olarak yeti-şecek ve hiçbir şey öğren-medem hayatlarını bitireceklerdir:

”

Bu takdirde çocuklarınızın çevreye duyarsız, insanlara karşı saygısız yetişeceğini garanti edebilirim.

19. Türkiye'yi soyan hırsızları, uğursuzları, gasp çetelerini, hortumcuları, darbecileri çocuklarınıza övün, onlarla mücadele edenleri yerin!

Çocuklarınız da aynı yolun yolcusu olacak, demokrasiye boş verip darbecilerin arkasına takılacaktır.

20. Sık sık “Bize eli sopalı idareci lâzım... Bize yumruğunu masaya vuracak adam lâzım” diye ahkâm kesin!

Kesin ki, çocuklarınız “halkın demokratik gücü” yerine “dik-tatörün antidemokratik gücü”nü kutsasın. Zamanı gelince de öğrendiklerini bazen ülkesine, bazen de size uygulasin.

Önerilerimi uygularsanız, yetiştirdiğiniz çocuklardan ne size, ne de ülkeye hiçbir hayır gelmeyeceğini taahhüt ediyorum!

Hadi bakalım, kolay gelsin!

Çocuklarımız için neleri yapmayalım?

Para eksenli hayatın çarklarına dolanıp yittik yahut ekran karşısında uyuştuk! Uyanmamız için, uyanıp çocuklarımızla ilgi bağı kurmamız için bize kuvvetli bir şok lâzım.

Konu çok önemli, çünkü hem ailelerin huzuru, mutluluğu söz konusu, hem de toplumun ruh sağlığı. Üstüne üstlük bir de Türkiye'nin geleceği var: Unutmayalım ki yetiştirdiğimiz çocuklar gelecekte Türkiye'yi yönetecek. Onları doğru düzgün yetiştiremezsek, bugünkü yöneticileri mumla aratırlar: Artık yıllar boyu belimizi doğrultamayız.

Yani “Aman çocuklarımızı iyi yetiştirelim!” şeklindeki feryatlarımın altında, “Türkiye'nin geleceğine sahip çıkalım.” anlayışı yatar. Bunun için yeni bir takım alışkanlıklar kazanmak, özetle bazı yaptıklarımızı yapmamak, bazı yapmadıklarımızı ise yapmak gerekiyor.

Yapmamamız gerekenler özetle şunlar:

Kendi hayatımızı abartarak ve yaldızlayarak çocuklarımıza anlatmayalım... (“Ben senin yaşındayken” diye başlayan beylik nutuklarımızın çok sıkıcı olduğunu aklımızdan hiç çıkartmayalım.)

Selamsız sabahsız eve girmeyelim.

Çocuklarımızın yanında eşimize bağırıp çığdırmayalım.

Ailede ona - buna emir vermeyelim, Ortaçağ’dan kalma bir despot gibi davranmayalım.

Çocuklarımıza karşı cimrileşmeyelim, ama çok da bonkör davranmayalım. Sihirli sözcük “denge”dir, unutmayalım.

Sürekli olarak parasızlıktan, ekonomik sıkıntılardan, borçlardan filan yakınmayalım. Çocukların istediğı her şeyi almayalım, ama hepsini de parasızlık gerekçesiyle geri çevirmeyelim.

Çocuklarımıza kesinlikle “potansiyel suçlu” muamelesi yapmayalım.

Onları sürekli cezalandırmayalım, ikide bir ensesine vurmayalım, hatta sık sık bağırıp azarlamayalım. (Cezanın gücü ve etkisi kaybolur.)

Çocuklarımız arasında taraf tutar pozisyona girmeyelim, âdil olmadığımızı düşündürecek davranışlardan kaçınalım.

Kardeşlerinin ya da arkadaşlarının yanında onları küçük düşürmeyelim.

Sürekli olarak daha başarılı çocukları onlara örnek göstermeyelim, çocuklarımızı asla aşağılamayalım.

“ Türkiye’yi soyan hırsızları, uğursuzları, gasp çetelerini, hortumcuları, darbecileri çocuklarınıza övün, onlarla mücadele edenleri yerin!

Çocuklarınız da aynı yolun yolcusu olacak, demokrasiye boş verip darbecilerin arkasına takılacaktır.

”

“Çocuklarımıza karşı cimrileşmeyelim, ama çok da bonkör davranmayalım. Sihirli sözcük “denge”dir, unutmayalım.”

Çocuklarımızla oynadığımız her oyunu mutlaka kazanmaya çalışmalıyım.

Başarılarını ve başarısızlıklarını abartmayalım. Başarının kalıcı olması gerektiği yolundaki kanaatimizle on-

ları sürekli başarmaya zorlamayalım.

Bildiklerimiz yanlış çıktığında paniğe kapılmayalım, “Bizim zamanımızda böyleydi.” gibilerden mazeretlere sığınmayalım, hatamıza mazeret aramayalım.

Çocuğumuz haklı çıktığı zaman köpürmeyelim, yanlışımızı savunmayı sürdürmeyelim. “Haklısın evlat, bu defa da ben yarıldım.” diyecek olgunluğu gösterelim.

Kitabı dışlamayalım. (Birlikte kitap okuma seansları yapalım.)

Geç geldikleri zamanlar azarlamayalım. (Geç gelişinden memnun olmadığımızı sadece yüz ifademizle hissettirmek yeter.)

Eşimize karşı duyduğumuz sevgi ve saygıyı çocuklarımızın yanında seslendirmekten kaçınmayalım.

Onlarla konuşmak için ille de çok önemli konular bulmaya çalışmayalım. İstenirse her şey konuya dönüşebilir. Bunun için azıcık çaba göstermek yeterli olacaktır.

Çocuklarımızı eğitmenin yolunun kendimizi eğitmekten geçtiğini asla unutmayalım.

Sık sık karşımıza alıp öğütler vermeyelim. (Daha çok davranışlarımızı örnek alırlar.)

Yatmadan önce herkese “iyi geceler” dilemeyi unutmayalım.

Onların her konuda bizden bilgisiz olduklarını düşünmeyelim. (Çünkü bazı konularda bizden daha bilgilidirler.)

Çocuk yetiştirme konusunda dini ve tarihi kanallardan yararlanmayı unutmayalım.

Ve unutmayalım ki, hiç bir zaman “dövme zamanı” değil, her zaman “sevme zamanı”dır.

Okulla işbirliği şart mı?

Her anne-baba, çocuklarını elbette “iyi” yetiştirmek ister, ne var ki kendileri “iyileşme”ye pek yanaşmazlar. Bu yüzden çocuklarının “iyi” yetişmesini başkalarına (genellikle de öğretmenlere) “ihale” ederler...

Çocuğun “iyi” yetişmesi için elbette öğretmenin “iyi eğitim” vermesi şarttır, ancak bu tek başına sorunu çözmez. Aile, mahalle ve okulun işbirliği içinde olması lâzım...

“Mahalle” kavramı çoktan öldüğü için geriye aile ve okul işbirliği kalıyor. Yazık ki bu noktada da büyük bir kopuş var: Öğretmenler yoğun, aileler ise çok meşgul... Tüm geceleri televizyon kemiriyor!

Kendilerini “bilgi” açısından donanımlı hale getirmemiş anne-babalar, çocuklarının muhtemel sorularından kaçıp televizyona sığınıyorlar. Çünkü bilgisizliklerinin ortaya çıkmasından korkuyorlar.

Biraz da bu yüzden anne-babalar çocuklarıyla iletişim kurmuyor, ilgi bağı oluşturmuyorlar. Çocuklarımız giderek yalnızlaşıyor. İçlerinde koca bir boşluk büyüyor!

Oluşan boşluğu varlıksız aileler çocuğa bağırıp çağırarak, varlıklı aileler ise özel okullarda okutup marka elbi-

“Çocuğumuz haklı çıktığı zaman köpürmeyelim, yanlışımızı savunmayı sürdürmeyelim. “Haklısın evlat, bu defa da ben yanıldım.” diyecek olgunluğu gösterelim.”

“Çocuğun “iyi” yetişmesi için elbette öğretmenin “iyi eğitim” vermesi şarttır, ancak bu tek başına sorunu çözmez. Aile, mahalle ve okulun işbirliği içinde olması lâzım...”

seler giydirerek doldurmaya çalışıyorlar.

Oysa anne-babanın görevi, çocuğa “iyi marka” elbiseler giydirip cebine bol miktarda “harçlık” koyarak okula uğurlamaktan ibaret değil.

Saksının (ortamın) çok değerli, çok pahalı olmasının içindeki çiçeğe bir faydası yoktur! Doğru zamanda doğru şeyler yapmazsanız, çiçeğiniz (çocuğunuz) kuruyup gidecektir...

Çocuklarla iletişim kurmanın en iyi yolu, sorularına cevap verebilecek bir kapasiteye ulaşmaktır. Bu da “bilgi” ile mümkündür. Bilgiye giden yol ise kitaptan geçer...

İlk ayetin “Oku!” emriyle başlaması ve devamında kalemin övülmesi boşuna değildir. Kitap okumadan çocuk okunamaz!

Budist her Japon yılda yirmi beş kitap okurken, Türkiye Cumhuriyeti’nin Müslüman beş vatandaşı yılda yalnızca bir kitap okuyor...

Türkiye Cumhuriyeti’nin yüzde 99’u Müslüman olan vatandaşları, okumaya günde yalnızca üç saniye ayırırken, televizyon izlemeye beş saat ayırıyorlar!

Yani kendimizi gönüllü olarak cehalete mahkûm ettik; bu durumda çocuklarımızın hayata ve derslerine ilişkin sorularını nasıl cevaplandırabiliriz?

Tek çare kalıyor, kaçmak!

Anne gündüz temizliğe, gece mutfığa, baba ise gündüz işine, gece televizyona kaçıyor. Bu durumda çocuğun sorduğu her soru, “Git babana sor”, “Şimdi televizyon seyrediyorum, sonra gel” geçiştirmesinde, cevapsız kalıyor...

Çocuk biraz üstelese, anne-baba otoritesi azarlamaya başlıyor:

“Canım ya, yorgun argın eve gelmişiz, iki satır film seyredip dinleneceğiz, başıma ekşidin!”

“İşim var dedim, anlamıyor musun çocuğum?”

Böyle anne-babalarımız çok...

Bir de çocuklarıyla her akşam muhabbet eden, okulda öğrendiklerini her akşam denetleyen, aklında yanlış kalanlarla, temelde yanlış olanları düzelten, çocuğun sorularını sabırla cevaplandıran anne-babalar var...

Çocuklarına önerdikleri “ders çalışma”yı kendi nefislerinde yaşıyorlar, çocuklarını öğrenmeye teşvik ederken, kendileri de öğrenme çabası içine giriyorlar; aydınlanıyorlar ve çocuklarına yansıtıyorlar...

Pahalı saksının çiçeğe faydası olmaması gibi, paralı ortamın ve eğitimin çocuğa fayda sağlamayacağını biliyorlar.

Ortam gerçekten çok bozuk: Ancak her şeyi yapısal bozukluğa ya da sisteme ihale edip kenara çekilemeyiz...

Anne ve baba olarak, çocuklarımızdan, öncelikle biz sorumluyuz. Çocuklarımızın geleceği en çok bizi ilgilendirmeli: Zira küçük yaşta çocuğa verdiğimiz terbiyenin sonuçlarına onlarla birlikte en çok biz katlanacağız.

Yani devletin, milletin, okulun, öğretmenin, çevrenin, medyanın, hatta dünyanın sorumluluğu, bizden sonra geliyor.

Biz sağlam durabilirsek, çocuklarımız beyin ve yürek olarak sağlam olur!

Kendimizi yetiştirmeyi benimsemedikçe, çocuklarımıza ulaşamayız. Yetişmemiz için yüksek okullardan

“Çocuklarla iletişim kurmanın en iyi yolu, sorularına cevap verebilecek bir kapasiteye ulaşmaktır. Bu da “bilgi” ile mümkündür. Bilgiye giden yol ise kitaptan geçer...”

“ Anne ve baba olarak, çocuklarımızdan, öncelikle biz sorumluyuz. Çocuklarımızın geleceği en çok bizi ilgilendirmeli: Zira küçük yaşta çocuğa verdiği terbiyenin sonuçlarına onlarla birlikte en çok biz katlanacağız. ”

mezun olmamız şart değil: Yüksek okul mezunu öyle çok “cahil” tanıyorum ki... Önemli olan Kur'an-ı Kerim'in “Oku” emrini ihya etmek üzere bir karar verip doğru kitaplara yönelmektir.

Bir şey icad etmek için değil, kendi mucidinizi (Allah) idrak edip çocuklarınıza

o çerçevede intikal (ulaşma) için bilgiye ihtiyacınız var.

Tabii hiçbir kitap bizim yerimize çocuklarımızı yetiştirmez, ancak bu doğrultuda bazı ipuçları verirler, nirengi noktalarda bizi geliştirirler.

Yeri geldiğinde çocuklarınıza tarihten ve hayattan örnekler verebilmeniz için kitaplar yardımcı olacaktır. Böylece çocuklarınızın sorularından ve sorunlarından kaçmak zorunda kalmayacaksınız.

Bu konuları içeren pek çok iyi kitap var. Mutlaka seçici olun ve doğru kitaplar tercih edin.

Eğitim sistemimiz yasakların kısıracında

Ne kadar etkili olur, “Ata”dan kalma alışkanlıkları ne kadar kırar bilemem ama Milli Eğitim, 2013 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere okul müdürlerine bir tavsiye gönderdi.

Diyor ki: “Önümüzdeki yıl okul açılışından itibaren hiçbir çocuğumuzu kılık-kıyafeti sebebiyle aşağılamayınız. Onları geri göndermeyiniz. Saçı uzun diye hiçbir çocuğu okuldan uzaklaştırmayınız. Öğretmenlerinin ve öğrencilerin yanında onların saçını keserek rencide etmeyiniz... Yeni iklim yaratmaya, çocuklarımıza da saygı

göstermeye ihtiyacımız var. Onlar da biraz kendilerini gerçekleştirinler. Bırakın saçlarını uzatsınlar, bazen farklı bir şey giysinler... Genel anlamıyla kılık kıyafet yönetmeliğine uymayı size tavsiye ediyorken, özel anlamıyla aslında çocuklarımızın yaptığı ufak tefek kaçamaklara ve benzeri hususlara göz yummanızın aslında siz büyükler için daha iyi bir durum olduğunu ifade etmek istiyorum.”

Derken, Denizli’de kravatsız okula giden bir lise öğrencisinin, öğretmeni tarafından dövüldüğü haberi geldi.

Hayalim ortaokul yıllarıma gitti. Kravat yüzünden müdüründen yediğim iki tokadı hatırladım...

Pek bir şey değişmemiş: Okullarımızda ve hayatımızda “kıyafet” ekslenli kavgalarla hâlâ zaman öldürüyoruz.

Hikâyeme geleyim: O gün gömlek üstüne bisiklet yaka bir kazak giymiş, her nasılsa kravat takmayı unutmuştum. Baktım Müdür Yardımcısı giriş kapısında durmuş, kravat, kasket ve saç kontrolü yapıyor. Kazağımın içine bakar da kravatsız olduğumu görür korkusuyla bir çare düşünmeye başladım. Ayağımdaki bordo çoraplar aklıma geldi. Birini çıkardım. Yaka altından geçirip kravat görüntüsü verdim. Zaten çok az bir bölümü gözüküyordu. Müdür yardımcısı fark etmez diye düşünmüştüm. Nitekim de fark etmedi. Kontrolden geçtim, sınıfa girdim. Dersimiz tarihi ve tarih dersine Müdür Bey geliyordu. Disiplini seven biriydi. Şanssızlığa bakın ki, beni sözlüye kaldırdı. Sorduklarına takır takır cevap verdim (bende tarih on numara). Ama bu arada kazağın boyun kısmı kaymış, kravat yerine boynuma doladığım bordo renkli çorabın bir ucu kazağın dışına taşmıştı.

“Dur bakim!” dedi. “Bu nasıl kravat böyle?”

Yanıma gelip parmağını boynumdaki çorabın altından geçirmesiyle hızla kendine doğru çekmesi bir oldu. Zaten iğreti duran çorap çözüldü. Müdür Bey’in suratına fırladı. Aynı anda iki yanağıma sağlı-sollu iki tokat patladı (hocanın vurduğu

yerde gül biter derler ya, değil gül, neredeyse sakal bile bitmiyor).

Sonra neden böyle yaptığımı, hocalarımı neden kandırdığımı sordu. Ağlayarak anlattım. Sınıf kahkahadan kırıılırken, Müdür Bey, tokattan kızarmış yanaklarımı okşuyor ve “Keşke” diyordu, “doğru bana gelip durumu anlatsaydın.”

Ben de, “Keşke” diyorum şimdi, “öğretmenler tokat atmadan önce öğrencilerini dinleseler.”

Öğretmenler de çaresiz aslında: Sistemin koyduğu yasaklara bekçilik etmek zorunda kalıyorlar.

Saç uzatmak yasak (saç kesimini geciktiren öğrencileri makasla kırkıyorlar).

Kravatsız okula gelmek yasak (bizim zamanımızda şapkasız gelmek de yasaktı)!

Çorapsız okula gelmek yasak (eskiden bereket versin ki böyle bir yasak yoktu, olsaydı çoraptan kravat yapamazdım)!

Erkeklere bıyık, kızlara kuaför yasak!

Düşünsem başka yasaklar da bulabilirim ama gerek yok.

Sadece bir merakım var: Beyni bunca yasakla sınırlanan öğrenci, özgür düşünmeyi nasıl öğrenecek?

İlkokullara artık “ahlâk eğitimi”, “değerler eğitimi” ve “karakter eğitimi” gibi ruh terbiyesine ilişkin derslerin de konacağını gazetelerde okuyunca, “4+4+4” formülünü sevdim...

Peki yeter mi? Bence yetmez...

“Zaman eğitimi” de (zaman öldürmekte üstümüze yok) olmalı...

“Özgür düşünce eğitimi” de olmalı...

“Eleştirel ve analitik bakış” da olmalı...

Kısacası, reddetme ve soru sorma alışkanlığı kazandırılmalı; çocuklarımıza: “İtaat” yerine “itiraz” öğretilmeli... Ortaçağ alışkanlıklarından başka türlü kurtulamayız.

“ Sadece bir merakım var: Beyni bunca yasakla sınırlanan öğrenci, özgür düşünmeyi nasıl öğrenecek? ”

Bundan da anlaşılacağı üzere, “Her şeyin en iyisini, en doğrusunu o bilir.” inancı, düşünceyi öldüren bir baldıran zehridir! Bununla zehirlenen bir çocuk, kendini kolay kolay geliştiremez. “O, her şeyi bilir.” inancında körelip ziyan olur. Ne kendi başına yaşar, ne de kimseyle...

“O bilir” inancı, en başta düşünce tembelliği olmak üzere, her türlü tembelliğin de anasıdır.

İlkokuldan başlanarak şuurumuza “tembellik” ekiliyor.

“O bilir” (ben bilmesem de olur).

“O, her şeyi düşünmüş.” (ben düşünmesem de olur).

“O, her konuda en iyisidir.” (ben iyi olmasam da olur).

“Gelmiş geçmiş en iyi yönetici odur.” (daha iyisi olmadığına göre, çabalamama gerek yoktur).

Bize ilkokuldan üniversiteye kadar “O”nu benimsetmeye, sevdirmeye çalışırlar, tüm programları buna göre yapar, tüm sistemleri buna göre kurarlar. Anlamamızı değil, uymamızı, yani “tabi” olmamızı isterler.

Başöğretmenim (eski ilkokullarda öğretmenliğin yanı sıra müdür görevi de yapan öğretmene “Başöğretmen” denirdi) de öyle yapardı.

“O olmasaydı” derdi, “hepimiz gâvurun kölesi olacaktık!”

“O olmasaydı” derdi, “İngilizler ezanı kaldıracak, Kur’an eğitimi yasaklayacaktı!”

“O olmasaydı” derdi, “camiler kiliseye çevrilecekti!”

“O olmasaydı, zulüm altında inim inim inleyecektik!”

“O” dediği Atatürk'tü. Onu hepimiz çok sevmeliydik!

Peki ama sevgimizi nasıl gösterecektik? Kolaydı: Padişahlara veryansın edip tüm tarihi karalayacaktık! Sonra her yere bol miktarda heykellerini dikecektik, dağlara-taşlara sözlerini yazacaktık! Kendisini de ilkelelerini de kanunlarla koruyacaktık ...

Dediğinin fazlasını yaptık. Bulvarlara, okullara, hastanelere, havaalanlarına ismini, dağlara-taşlara sözlerini yazdık. Uyar mı uymaz mı demeden, el ayası kadar meydanlara bile heykellerini diktik (özellikle de darbe dönemlerinde).

Peki, işin özünü kavrayabildik mi? “Hayır” diyor “Atatürkçü” yazarlardan biri, “Atatürk'ü anlayamadık.”

Sabahları birbirinize ve tabii çocuklarınıza surat asmayın, gülümseyin ve selam verin, yani bir anlamda “hayırlı sabahlar” dileyin. Hatta biraz abartılı gözükse de, özellikle hafta sonları sabahlarında annen-babanızı, eşinizi ve çocuklarınızı öpebilirsiniz.

“Kısacası, reddetme ve soru sorma alışkanlığı kazandırılmalı; çocuklarımızı: “İtaat” yerine “itiraz” öğretilmeli... Ortaçağ alışkanlıklarından başka türlü kurtulamayız.”

Anlayamayız: Çünkü yapılanlar anlamaya yönelik değil; “anlamak” için eleştirel ve “analitik” yaklaşmak lâzım.

Hâlbuki sistem “analiz”i ya-saklıyor.

Dikkatinize ...

Çocuğu nasıl mutlu edebiliriz?

Sadece anne babalara değil, dedelere, ninelere, halalara,

teyzelere, ağabey ve ablalara, kısacası çocuğun en yakınındakilere bu konuda söyleyeceklerim var, ama öyle sıradan şeyler değil: Söyleyeceklerim uzmanlarla tartışıldıktan ve hayat içinde test edildikten sonra oluşturulmuştur.

Önce şunu sorun kendinize: “Ben çocuklarımı yetiştirmek istediğim gibi biri miyim?”

Değilseniz, bugünden tezi yok, onların olmasını istediğiniz gibi olun; en önemli şart budur.

Artık önerilere geçebiliriz...

Sabahları birbirinize ve tabii çocuklarınıza surat asmayın, gülümseyin ve selam verin, yani bir anlamda “hayırlı sabahlar” dileyin. Hatta biraz abartılı gözükse de, özellikle hafta sonları sabahlarında anne-babanızı, eşinizi ve çocuklarınızı öpebilirsiniz.

Yaratılmışlar arasında yalnızca insanoğlunun gülümseyebildiğini, bunun büyük bir meziyet ve mazhariyet olduğunu hep aklınızda tutun. Bilin ki, gülümseme, nezle gibi, esneme gibi bulaşıcıdır. Karşınızda tebessüm eden birini görürseniz tebessüm etmeye başlarsınız. Size biri gülümsediğinde siz de birine gülümsersiniz. Böylece zincir uzar gider. Siz siz olun, tebessümü dudaklarınızdan eksik etmeyin, hatta tebessümün en küçük ışığını bile fark etmeye çalışın.

Akşamları ise çocuklarınızın önünde, birbirinize güzel sözler söyleyin. Birbirinize iltifat edin. Yatarken de birbirinize “iyi geceler” dilemeyi unutmayın.

Hem birbirinizin, hem de çocuklarınızın küçücük başarılarını ödüllendirin. Hatalarını abartmadan, dramatize etmeden hatırlatın. Gerekliyorsa, yaşlarına uygun cezacıklar verin. Hatta bazen kendi cezasını tayin etmesini isteyin.

Çocuklarınıza sık sık hikâye-masal anlatın. Zaman zaman da çocukluk, gençlik, evlilik anılarınızı hikâyeleştirerek, merakları-

nı uyandıracak biçimde çocuklarınıza aktarın. Onlarla birlikte masallardan ve olaylardan ibret dersleri çıkarmaya çalışın. Bunu bir oyuna dönüştürün. (Kıssadan en fazla hisse, masaldan en güzel ders kim çıkarırsa yüksek puan alır gibisinden.)

Çocuklarınızın birer anı defteri olsun. Her gün yaşadıklarından yazmak istediklerini yazsınlar. Böylece hem duyguları gelişecek hem de duygularını ifade etmeyi öğrenecekler.

Çocuğunuzun odasına bir pano asıp buraya zaman zaman küçük övgü notları, küçük eleştiriler iştirin. Aynı panoya çocuğunuzun en iyi yazdığı ev ödevini ya da iyi not aldığı yazılı kâğıdını da asabilirsiniz. Çocuk, başarının tadına varacaktır. Buna karşılık, kendi başucunuza da bir pano koyun ve çocuklarınızdan sizi değerlendirmelerini isteyin. (Çocuklarınız özgür düşünceli yetişir.)

Anne-baba olarak birbirinizi sevin ve sevginizi abartmadan dışa vurun. Bir babanın evladına verebileceği en iyi armağan, annesini gerçekten sevmektir. Tabii bir anne için de bu geçerlidir.

Haftada (olamazsa ayda) bir günü “aile günü” ilân edin. O gün aileyi bir araya toplayın. Televizyonu tümüyle kapatın. Birbirinizle konuşun. Osmanlı ailesini yücelten “sohbet” geleneğinin tadına varın.

Birbirinizle yakınlaşmak için birlikte geçireceğiniz vakti artırmanız gerekiyor. Alışverişlere, yürüyüşlere çıkın, evde bir ağızdan şarkılar, ilâhiler söyleyin. Böylece aile hayatını tekdüzelikten çıkarıp olabildiğince eğlenceli bir serüvene dönüştürebilirsiniz.

Ev değiştirme, evi boyatma, yeni bir şey satın alma, yeni bir kardeş düşünme gibi, aile ile doğrudan ilgili konularda çocuk-

ların da fikrini sorun. Ailede olup bitenlere ilgisiz kalmalarına kesinlikle göz yummayın.

Çocuk yatağını topladığında, odasını süpürdüğünde, gömleğini ütülediğinde teşekkür edin. Yaptığı işi biraz eksik ve noksan da yapsa, kusurunu abartarak yüzüne vurmeyin. “Yatağını topladığın için teşekkür ederim, yükümü hafiflettin, ama işi şöyle yapsaydın yüküm daha da hafiflemiş olurdu.” şeklinde konuşun.

Okul döneminde beslenme çantasına koyduğunuz yiyecek ve içeceklerin üzerine birkaç iltifat ile birkaç sevgi sözcüğü iştirin.

Sık sık anlattığınız bir hikâyeyi yahut masalı, bazen değiştirerek anlatın. Ondan da çok iyi bildiği bir masalı, ya da hikâyeyi, aynı şekilde, biraz değiştirerek anlatmasını isteyin. Şarkılara da aynı şeyi yapabilirsiniz çocuğunuzun hayal gücü gelişir.

Çocuklarınızla birlikte pastalı-meşrubatlı Kur’ân-kitap okuma ya da müzik-ilâhî dinleme seansları yapın. Onlar okusun, siz dinleyin. Bazen siz okuyun, çocuklarınız dinlesin. Okuduklarını birlikte yorumlayın. Böylece yorum kabiliyetleri gelişir.

Kendilerine ait fotoğrafları ve kartpostalları koymaları için onlara birer albüm hazırlayın. Her fotoğrafın altına düşüncelerini yazmalarını sağlayın. Bu, onların, tarihi ve kendilerini anlamaları konusunda yardımcı olur.

Arada bir yalnız kalmak isteyip odasına çekilince sabır gösterin. İlle de sizinle oturmaya zorlamayın. Ama onu sıkın şeyi de bulup yardımcı olmaya çalışın.

“Çocuklarınıza sık sık hikâye-masal anlatın. Zaman zaman da çocukluk, gençlik, evlilik anılarınızı hikâyeleştirerek, meraklarını uyandıracak biçimde çocuklarınıza aktarın. Onlarla birlikte masallardan ve olaylardan ibret dersleri çıkarmaya çalışın.”

“ Ev değiştirme, evi bo-
yatma, yeni bir şey satın
alma, yeni bir kardeş dü-
şünme gibi, aile ile doğru-
dan ilgili konularda çocuk-
larınızın da fikrini sorun.
Ailede olup bitenlere ilgi-
siz kalmalarına kesinlikle
göz yummayın. ”

Çocuklarınızın müm-
künse özel kitaplıkları ol-
sun. Zaman zaman birlikte
kitapçılara gidin ama kitabı
siz seçmeyin, yalnızca da-
nışmanlık yapın. Parasını da
çocuk ödesin. Böylece kita-
bın, tıpkı gıda maddesi gibi
bir ihtiyaç olduğunu öğrene-
cekler.

Televizyon seyredecek-
seniz birlikte seyredin. Seyrettiğiniz filmleri kendi inanç ve kül-
türünüzün imbiğinden geçirip yorumlayın. Gerekiyorsa yaşadığ-
nız toplumun değer hükümlerinin ışığında eleştirin. Eleştirel
bakışı çocuklarınıza da kazandırmaya çalışın. Bu, her filmde
etkilenmelerini önleyecek, her duyduklarını kabulden alıkoya-
cak, kendi sistematiklerini ve hayat görüşlerini geliştirecektir.

Aileyi televizyona kilitlemeyin, her akşam sohbet etmek için
fırsatlar icat edin. Sohbet aile bireylerini birbirine bağlar.

Bazen aile oyunu oynayacağınızı söyleyerek tüm aileyi bir
odaya toplayın. Herkese bi-
rer kâğıt ve kalem verin ve
nasıl bir ailede yaşamak is-
tediklerini yazmalarını söy-
leyin. Çocuklarınızın yaz-
dıklarında bazen, ana-baba
olarak kendi hata ve noksan-
larınızı bulacaksınız.

Zaman zaman (özellikle
de kutsal gecelerde) tüm aile
birlikte namaz kılın, tüm aile
birlikte diz çöküp el açın ve

“ Çocuklarınızla birlikte
pastalı-meşrubatlı Kur'ân-
kitap okuma ya da müzik-
ilâhî dinleme seansları
yapın. Onlar okusun, siz
dinleyin. Bazen siz oku-
yun, çocuklarınız dinlesin.
Okuduklarınızı birlikte yo-
rumlayın. Böylece yorum
kabiliyetleri gelişir. ”

dua edin. Böylece hem duanın ve ibadetin rahatlatıcı atmosferini hissedeceksiniz hem ailece aynı Yaratıcı'yı tanımanın ortak huzurunu yaşayacaksınız hem de moral değerleri aynı anda paylaşmanın mutluluğunu duyacaksınız.

“Aileyi televizyona kitlemeyin, her akşam sohbet etmek için fırsatlar icat edin. Sohbet aile bireylerini birbirine bağlar.”

İstemediğiniz davranışlarını abartarak eleştirmek yerine, iyi ve doğru davranışlarını ölçülü bir biçimde övün. Çocuklar aptal değildir: Övmediğiniz davranışların yanlış davranışlar olduğunu anlayacaklardır.

Çocuklarınıza başka çocukları örnek göstermeyin. Başka çocukları övmeyin. Övülen çocuğun, annesinin sevgisini çaldığını düşünür ve övülen çocuğa düşman olur.

Çocuk yanlış yaptığı zaman bağırıp çığırma, hemen kızıp köpürmeyin. Önce onu dinleyin. Sonra yanlışın niçin yanlış olduğunu açıklayın. Ayrıca yanlışlarına ve hatalarına rağmen onu sevmeye devam ettiğinizi söyleyin. Meselâ kırık karne ile eve geldiğinde, “Karnen çok kötü, bu sana yakışmıyor, ancak karnenin kötü olması dünyanın sonu değil, ikinci yarıda çalışır düzeltirsin, biz, notların iyi olmadığı zaman da seni seviyoruz.” deyin.

Samimî arkadaşlarını eve getirmesine izin verin. Hatta bu konuda teşvik edin. Böylece arkadaşlarını tanıma fırsatı bulacaksınız. (Söyle arkadaşını, kim olduğunu söyleyeyim.)

Her istediğini yapmayın, imkânlarınız sınırsız olsa bile her istediğini almayın. Gerekteğinde çocuğa “hayır” demesini bilin. Ama hemen arkasından da neden “hayır” dediğinizi açıklayın.

Özel aile günleri için küçük oyunlar (tiyatro oyunları) yazın ya da en iyisi çocuklarınıza yazdırın. Tasarlama ve gerekirse yaz-

“ Samimî arkadaşlarını eve getirmesine izin verin. Hatta bu konuda teşvik edin. Böylece arkadaşlarını tanıma fırsatı bulacaksınız. (Söyle arkadaşını, kim olduğunu söyleyeyim.) ”

ma sırasında onlara yardımcı olabilirsiniz. Sonra çocuklarınızın arasında rolleri dağıtın. Anne-baba olarak sizler de rol üstlenin ama başrol ile önemli roller mutlaka çocukların olsun. İyiye hazırlanın ve günün birinde her şey tamam olunca oyunu oynama

maya başlayın. Bunun için fazla masrafa gerek yoktur: Evdeki bazı aksesuarlarla eski giyeceklerden yararlanabilirsiniz. Hatta oyunu oynayacağınız gün, çocuklara danışarak, bazı yakınlarınızı da davet edebilirsiniz. Bu oyunlar sayesinde çocuklarınız, önder-lider olmanın tadına varacak, başarıyı soluklayacaklar ve en önemlisi, başkalarının oyunlarına seyirci, ya da en çok figüran olmaktansa, kendi oyunlarında başrole çıkmanın anlamını öğrenecekler. Ayrıca, hayat oyununda başrole çıkmak için de çabalamak gerektiğini kavrayacaklar.

Çocukların yanında birbirinize kaş-göz işaretleri yapmayın, imalarda bulunmayın, fısıldaşmayın. Çocuklar dikkatsiz gibi gözükseler bile son derece dikkatlidirler ve özellikle anne-babalarının davranışlarını göz hapsinde tutarlar. Tabii kaş-göz işaretini de kolayca yakalarlar. Bu esrarengiz davranışlar çocuğu kuşkulandırır. Kendisinden bir şeyler sakladığınızı, hatta onu dışladığınızı düşünmeye başlar.

Çocuklarınıza karşı daima dürüst, net ve açık olun. Gerekirse onlarla tartışmaktan kaçınmayın ama tartışırken babalık-annelik otoritesinden sıyrılın, akranıymışsınız gibi, eşit şartlarda, arkadaşça tartışın. Bu onların cesaretini artıracak, ayrıca da tartışma âdabını öğretecektir.

Çocuklarınıza mutlaka doğruları söyleyin. Bilin ki bir kere yalanınızı yakalarsa bir daha size güvenmeyecekler, bu da onları ileriki yaşlarda güvensiz ve ürkek yapacaktır.

Çocuğun sözünü sık sık kesmeyin. Kendi doğrularınızı dayatmayın. Onları anlayışsızlıkla suçlamayın.

Çocuklarınıza öcü-bücü masalları anlatmayın. Korku filmlerini izletmeyin. Etkilenmediğini iddia etse de korkutucu masallardan ve filmlerden yoğun olarak etkileneceğini bilin. Bu da onu sonraki yaşlarında korkak yapacaktır.

Çocuklarınıza verdiğiniz her sözü mutlaka tutun. Tutamayaçağınız sözü asla vermeyin. Şayet bir terslik olmuş da sözünüzü tutamamışsanız, ondan sıcağı sıcağına özür dileyin. Neden sözünüzü tutamadığınızı açık bir dille anlatın ve en kısa zamanda hatanızı telâfi edin.

Aile içi sorunların en önemlisi, bence, iletişimsizliktir. Herkes aynı çatı altında, zaman zaman da aynı salonda yahut oturma odasında ayrı dünyaları yaşıyor. Bunu gidermek için hem birbirinizle konuşun hem de çocuklarınızla. Saatlerce susup televizyon seyretmelerine ya da kendi kendilerine oynamalarına müsaade etmeyin. Hiç olmazsa onlarla birlikte oynayın. Oynarken de susmayın, konuşun.

Çocuklarınıza her an bir şeyler öğretmek zorunda değilsiniz. Her cümleinizle bir ders vermeniz gerekmiyor. Bazen sadece konuşun, paylaşın yeter. Hatta havadan-sudan söz edin. Unutmayın ki, hayatın tümü ders değildir, tamamıyla ciddi bir olay

“ Çocukların yanında birbirinize kaş-göz işaretleri yapmayın, imalarda bulunmayın, fısıldaşmayın. Çocuklar dikkatsiz gibi gözükseler bile son derece dikkatlidirler ve özellikle anne-babalarının davranışlarını göz hapsinde tutarlar. ”

“Çocuklarınıza öcü-bücü masalları anlatmayın. Korku filmlerini izletmeyin. Etkilenmediğini iddia etse de korkutucu masallardan ve filmlerden yoğun olarak etkileneceğini bilin. Bu da onu sonraki yaşlarında korkak yapacaktır.”

da değildir. Hayatın içinde insan ruhunu ve şuurunu rahatlatıcı boşluklarla hoşluklar da vardır. Bunu zaman zaman yapın ki, çocuklarınız sizi gördükleri zaman gerginleşmesinler, rahatlasınlar.

Çocuklarınıza aldığınız oyuncakları kendi tekelinize almayın. (Bunu en çok bazı babalar yapıyor, çocuklarına

armağan ettikleri elektronik oyuncaklarla sürekli kendileri oynuyorlar.)

Çocuklarınızdan kaynaklanan problemleri çözmek için atacağınız en önemli adımların başında sabır gelir. Bir de sükûnetinizi korumak. Her şartta sabredin ve sakin olun. Önce problemin temeline inin. Kendinizden kaynaklanan yönleri varsa bir kâğıda not edin. Pratik çözümler üretin ama problemin özünde sizden kaynaklanan bir şeyler varsa, çözümün kalıcı olmasının ondan sonraki davranışlarınıza bağlı bulunduğunu unutmayın.

Çocuklar sabırsızdır, dakikalarca öğüt vermeyin, dinler gibi yaparlar ama dinlemezler. Boşuna yorulursunuz.

Çocuklar kendilerini anlatırken, dinler gibi yapmayın, can kulağıyla gerçekten dinleyin. Dinlemezsensiz hemen hissedерler ve çözümü başka yerlerde (sokakta, arkadaşlarında, yanlış insanlarda) aramaya çıkarlar.

Bir suç işlediğinde, örneğin sigara içerken yakaladığınızda saçınızı-başınızı yolmayın, çok üzölmüş gibi yapmayın, artık onu sevmiyormuşsunuz gibi davranmayın. Oturup onunla konuşun. Neden sigaraya yöneldiğini (kendini ispat, stres, özen-

me) tespite çalışın. Size güvenmesini sağlarsanız gerisi kolaydır ama güvenini kazanamazsanız hiçbir sorununu çözemezsiniz.

Çocuklarınızı özgür (başıboşluk anlamında değil) düşünmeye teşvik edin. Önlerini tıkamaya kalkışmayın. Zaten Türkiye’de yürürlükte bulunan antidemokratik yasalar özgür düşüncenin ve düşünceleri açıklamanın önünü yeterince tıkıyor. Bunu bir de, maalesef, “Söz gümüşse sükût altındır”, “Su küçüğün söz büyüğün”, “Sus da adam sansınlar”, “Ağır ol molla desinler” gibi, fikir açıklamayı âdetâ “günah” ve “ayıp” sayan geleneksel yanlışlarla destekliyoruz. Siz siz olun, artık çocuklarınızı susturmayın. Bırakın konuşsunlar, bırakın düşüncelerini ve yorumlarını açıklasınlar. Hatta zaman zaman onlarla tartışın. Sorularını bıkmadan, usanmadan cevaplandırın. Çocuk bir nesneyi ya da kavramı belki on defa soracaktır, on defa cevap verin. (Tabii bilen cevaplandırabildiğinden, bilen anne-baba olmaya çalışmak bir zorunluluktur.) Cevap verin ki, soru sormayı alışkanlık hâline getirsin. Meraklı, araştırmacı, sorgulayıcı biri olarak yetişsin. Unutmayın ki, başımıza ne geliyorsa “evet efendim”cilikten, “isabet buyurdunuz”culuktan geliyor. Başarı, merak ve sorgulamada gizlidir.

Çocukların derslerinde başarılı olmaları tek başına çok şey ifade etmez. Hele hayatta da başarılı olacakları anlamına asla gelmez. Çocuklar sosyal açıdan da etkin olmalıdır. Bunu sağlamak için, onları, bazı aile içi ve dışı sorumluluklara ortak edebilirsiniz. Meselâ, birlikte alış veriş yapın. Evi birlikte temizleyin. Ortallığı bir-

“Çocuklarınızdan kaynaklanan problemleri çözmek için atacağınız en önemli adımların başında sabır gelir. Bir de sükûnetinizi korumak. Her şartta sabredin ve sakin olun. Önce problemin temelini inin. Kendinizden kaynaklanan yönleri varsa bir kâğıda not edin.”

likte toplayın. Çamaşırını birlikte yıkayın. Yemeği birlikte pişirin. Bazı kararları birlikte verin. Sık sık fikrine müracaat edin. Odasını derli-toplu tutmak gibi bazı sorumluluklar verin. Zamanla sorumluluğun sınırlarını genişletin. Böylece, çocuklarınız, bulundukları ortamlarda sorumluluk yüklenmeyi öğreneceklerdir. Vaktiyle emek sarf etmeyen, alın teri dökmeyen, sorumluluk almayan çocuklar, emeğe ve alın terine ömürleri boyunca saygı duymazlar ve hiçbir konuda sorumluluk almazlar.

Önerilerim hem ailenin, hem de çocukların mutluluğu içindir...

Çocuklarımızın dünyası

Sanki çocuklarımıza bir şeyler oldu!

Eskiler “sıra saygı kalmadı” diye yakınırlandı. Şimdilerde “sıra saygı”dan geçtik, neredeyse bir “suçlu çocuklar ordusu”yla karşı karşıyayız. Özellikle liselerimizde çocuk çeteleri, uyuşturucu, kavg, cinayet, intihar kol geziyor...

Lise gençliği sancılı: Çünkü hem sistem bu çocukları ihmal ediyor, hem de aileler.

İki taraf da çocukların yalnızca başarılarıyla ilgili... Sanki kaç aldığı çocuğun kendisinden daha önemli. Düşük not almasını da sonuç veren problemleriyle gerçek anlamda ilgilenen yok.

Çünkü herkes çok meşgul!

Ve herkes çok yorgun (hayat yorgunu)!

Ne öğretmenden sıcak bir yaklaşım, ne anneden şefkat dolu bir ilgi, ne babadan sevgi yüklü bir mesaj. Ev işleriyle, eğlenceyle, para kazanmayla o denli meşgölüz ki, sevmeye bile zamanımız yok.

Çocuklarımız ister istemez yalnızlaştılar. Üstelik problemleriyle nasıl baş edeceklerini bilmiyorlar. Bu yüzden de zaman zaman çaresizleşiyorlar.

Yalnızlıktan beslenen çaresizlikleri sık sık ayaklarına dolaşüyor, çözümsüzlük gir-dabında bazen yüzüstü kaplanıyorlar.

***

Ne kadar aksini iddia edersek edelim, ne eğitim sistemi gençleri ciddiye alıyor, ne de aileler. Bağırıp çığırarak, cezalandırarak ya da öğüt vererek onları yanlışlarından arındıracağımızı, her köşede yanan Nemrut ateşlerinden koruyacağımızı sanıyoruz.

Oysa hayatla öğüt çoğunlukla örtüşmüyor. Zaten çocuğun dünyası ile büyüklerin dünyası çok farklı. Büyüklerin hayata bakışı, hayatı anlayışı ile, çocukların hayata bakışı ve anlayışı başka türlü.

Mesela çocuğun hayatını alt-üst eden problemler, büyükler açısından ilgi ve emeğe değmeyecek kadar küçük sayılabiliyor. Çünkü büyüklerin bazı tecrübeleri vardır.

Oysa çocuklar tecrübesizdirler. Hayatı tümüyle kavrayabilecek birikimleri yoktur. Bu yüzden çabucak paniğe kapılabilir, problemin çözümünü en olmayacak yerde (uyuşturucu ya da intihar gibi) arayabilirler.

Anlayacağınız, her çocuk, küçük bir hatayı tamir için, daha büyük hatalar yapmaya, geri dönülemez yollara girmeye namzettir.

Sonuçta herkes kendi tecrübelerini kendi hatalarıyla oluş-

“ Lise gençliği sancılı: Çünkü hem sistem bu çocukları ihmal ediyor, hem de aileler.

İki taraf da çocukların yalnızca başarılarıyla ilgili... Sanki kaç aldığı çocuğun kendisinden daha önemli. Düşük not almasını da sonuç veren problemleriyle gerçek anlamda ilgilenen yok.

”

turacaktır, bu doğru. Buna izin vermek, ancak telafisi imkânsız büyük hatalardan çocuğu koruyacak tedbirleri de almak anne babanın görevi. Bu görevi ifa ederken bunaltıcı olmamak ise işin püf noktası...

Kısaca söylemek gerekirse, anne ve babanın iyi birer gözlemci olmaları lazım. Ayrıca da her akşam çocuğu okumaları gerekir...

“Çocuğu okumak”, davranışlarını incelemek, davranışları arasındaki çelişkileri yakalamak, farklılaşmaları tespit etmek ve bütün bunlardan sonuçlar çıkarmaya çalışmak anlamına gelir. Çocuğunuzun okuyabildiğiniz ölçüde tanıyabilirsiniz.

Aile içi iletişim (biz buna sohbet-muhabbet diyelim) aracılığıyla onların dünyalarına girmek mümkün. Ne var ki, televizyon hayatımıza girdi gireli sohbeti unuttuk...

Anne pembe dizi müptelası, baba maç hastası, ya da bitmez tükenmez ekran gevezeliklerinin doyumsuz müşterisi; çocuklarımızın sorusunu geçiştirirken bile kulaklarımız televizyonda. Aynı çatı altında ayrı dünyaları yaşıyoruz.

Herkes git gide kendi dünyasında daha da yalnızlaşırken çocuklar yapayalnızlaştı. Üstelik evlerimiz çok asık suratlı! Televizyonun dayattığı eğlence anlayışının dışında (eğlenenleri seyretmekle sınırlı bir eğlence anlayışı) eğlenmek yasak gibi! Neredeyse evde gülmek bile yasak!

Çocuklarımızın eve geç gelmelerinin, hatta hiç gelmek istemelerinin sebeplerinden biri de bu. Çünkü gençler gülmeyi ve eğlenmeyi çok severler. Bu ihtiyaçlarını da aile ortamında giderebilmelidirler. Bunun için televizyona bile ihtiyacımız yok.

Eskiden satranç vardı, dama vardı, üçtaş, dokuztaş, on iki taş oyunları vardı, saklambaç vardı, uçtu uçtu vardı...

Televizyon öncesinin uzun kış gecelerinde yaşlılar menkıbe-

ler anlatır, kitaplar okur, zaman zaman da biz gençlerle oyun oynarlardı...

Eğlenme dâhil, her şey aile ortamında yaşanır.

Şimdi her şey aile dışındadır.

İsimsiz gençlerimiz

“Boğaziçi Üniversitesi ni bitireli üç yıl oldu” diyor isimsiz gençlerimizden biri; “kendi çapımda hayata tutundum. Başarılı da sayılırım. Ama evdeki varlığım tartışılır...”

Hiçbir sözümü dinlemiyorlar. Söylediklerime değer vermiyorlar. Ya öğüt alıyorum, ya da azar işitiyorum. Toplum içinde etkim var, ama ailem içinde zerre kadar etkim yok.

Bu durum ailenin en küçüğü olmamdan kaynaklanıyor olabilir, ancak artık çok yorulmuşum. Çocuk muamelesi görmekten bıktım. Ayrılıp tek başıma yaşamayı düşünüyorum. Bu konulara kafa patlattığınız için size yazmak istedim. Ailem her şeyime o kadar karışıyor ki, en sonunda isyan ettirecekler...”

Gördüğünüz gibi, ülkemizde sadece yaşlı olmak değil, genç olmak da zor! Bunu çok iyi biliyorum, çünkü her gün bir sürü gençten bu tür yakınmalar alıyorum... Öncelikle birey olarak kabul etmiyorlar gençlerimizi, en kötü yanı ise dikkate almıyorlar; ayrıca da inandıkları gibi yaşamaya bırakmıyorlar! İnanılana inanmaya zorlanıyorlar bir yandan da. Onu da ya devlet belirliyor, ya hükümet, ya askeriye, ya patron, ya da aile...

İnsanın kendi hayatını dilediği gibi yönetememesi ve yönlendirememesi zor bir durum...

“Çocuğu okumak”, davranışlarını incelemek, davranışları arasındaki ilişkileri yakalamak, farklılaşmaları tespit etmek ve bütün bunlardan sonuçlar çıkarmaya çalışmak anlamına gelir. Çocuğunuzu okuyabildiğiniz ölçüde tanıyabilirsiniz.

Eğitiminiz ne olursa olsun, dikkate alınmıyorsunuz; hatta belli bir makama ve yaşa gelmeden önce fark bile edilmiyorsunuz.

Bu ülkede özgürce sevmenize bile izin yok; kimi seveceğinizi, kimi beğeneceğinizi, kimi alkışlayacağınızı ve hayatınızı kiminle birleştireceğinizi size “büyükleriniz” söylüyor... İnciniyorsunuz, kılıyorsunuz, ruhunuz çözülüyor, hatta bazen de yüreğiniz paramparça oluyor!

* * *

Gencecik yürekler paramparça ülkemizde! Yüreğini özgürce yaşamak isteyen gencin dünyası zindan ... İstedığınızı yaşamak-la istenileni yaşamak arasında bunalıyorsunuz...

Aileler her şeyi bilirmiş! Gençler ise, iki fakülteyi aynı anda bitirseler bile “bir şey bilmezler”miş... Zira “tecrübeleri yok”muş! Anne babalar (dedeler ve nineler) sanki tecrübeyle doğmuşlar. Sanki “tecrübe” ya da “deneyim” dedikleri şey, hayat boyu yapılan yanlışların analizinden çıkmıyor. O zaman bırakınız da çocuklarınız da kendi tecrübelerini biriktirsinler.

“El kadar çocuk” nereden bilecekmiş doğruyu, yanlış? Varsın o “el kadar çocuk” otuzuna merdiven dayamış olsun, varsın üniversiteler bitirmiş olsun, mastırlar yapmış olsun, varsın şirketler yönetmiş olsun; kimin umurunda!

Ailenin gözünde o, ne istediğini bilmeyen “ebedi çocuk”tur! Onun yerine düşünür, onun yerine sever, onun yerine karar verirler. (Bazen sorar gibi yapsalar bile, sormalarında bile baskı kokusu vardır) Gençlere de yalnızca incinmek düşer!

Ne yapın biliyor musunuz, bahar yürekli gençlerim: İncinen kalbinizi kırmızı bir gül goncasının içine koyun, aynanın karşısına geçin ve “Gülün içindeki yüreğimi kendime saklıyorum!” deyin.

Sonra aynaya gülümseyin, tertemiz bir yürekle yaratıldığınız için Allah'a şükredin ve her şeye rağmen ayakta kalma kararlılığınızı vurgulayın...

Yüreklere hükmetmeye kalkışanlar, bunu asla başaramadıklarını bir gün idrak edecekler ve o gün yüreklere hükmetme sevdasından mecburen vazgeçeceklerdir.

Unutmayın: Hayat bir yarış, tırmanış ve yakarıştır! Herhangi bir gerekçeyle tırmanmaya ara verenler, kendilerini düşmeye mahkûm ederler...

Malum işte: Düşenin dostu olmuyor. Düşüğünüzde dostunuz olmayabileceğini bilin, ancak siz düşenlere dost olma-ya bakın. Gidenlerin arkasından ağlayarak vakit kaybetmek yerine, elinizde kalana gülümseyerek şükretmek daha doğru. Unutmayın: Sabretmeyi bilmeyen gönül ne sevmeyi bilir, ne kavuşmayı.

Aşk bir papatyanın kanadında bile yakalayıp yaşayan insan-sonu hüsrana bile olsa- hiç yaşayamayan çok daha talihlidir: Hiç olmazsa kimi günlerini yahut "an"larını mutlu geçirebilmiştir... Biliyor musunuz bu toplumda, para dışında hiç kimseyi sevmeden ve tabii hiç mutlu olmadan "severmiş gibi" yapıp "yaşarmış gibi" yaşayan milyonlar var. Sevgiyi de, hayatı da sadece taklit ediyoruz: Amma da ikiye bölüyoruz!

Gençler ise dürüsttür, temizdir, masumdur. Yüreklere bırakmalı onları, istediğimizle evlenmediler diye kasıp kavur-mamalı (Kızının kendisinden habersiz evlenmesine sinirlenen

“ Ülkemizde sadece yaşlı olmak değil, genç olmak da zor! Bunu çok iyi biliyorum, çünkü her gün bir sürü gençten bu tür yakınmalar alıyorum... Öncelikle birey olarak kabul etmiyorlar gençlerimizi, en kötü yanı ise dik-kate almıyorlar; ayrıca da inandıkları gibi yaşamaya bırakmıyorlar! ”

“Yüreklerimize hükmetmeye kalkışanlar, bunu asla başaramadıklarını bir gün idrak edecekler ve o gün yüreklere hükmetme sevdasından mecburen vazgeçeceklerdir.”

baba, düğüne giden eşini, küçük kızını ve kayınbiraderini öldürüp intihar etti. 22 Temmuz 2003 tarihli gazeteler).

***

Bize ve birbirlerine karşı bazı “yamukluk”ları da olmasa, tümüyle gençleri “haklı” çıkaracağım, ama ah şu sorumsuzluklar, sabırsızlıklar, tahammülsüzlükler, uygunsuzluklar! Hem birbirlerini kırıp geçiriyorlar, hem de ortalığı ezip büzüyorlar...

Hatalarını, kusurlarını “yetişme tarzı”na verip bunların sorumluluğunu da yetişkinlere yıkmak elbette ki mümkündür, ancak böyle bir yaklaşım adil olmaz; neden dersiniz, her türlü tercihi ve seçimi özgürce yapabilecek birikimde gösterdiğim gençlerin kendi sorumluluk paylarını üstlenmekten kaçındıkları gibi bir görüntü oluşur. Bu da çok güvendiğim gençlere yakışmaz.

Biliyorum, bahar yürekli gençler, siz bir yürek inkılâbı yapacaksınız...

Bu inkılâpla kendi dirilişinizi, kendi dirilişinizle de Türkiye'nin dirilişini sağlayacaksınız...

Bana da bu muhteşem “oluş”u seyredip keyfetmek düşecek.

Çocuğun kafasına soru eklemek

Osmanlı insanı çocuğunun kafasına ve yüreğine bazı sualler ekerdi:

Ben kimim?

Nereden geldim?

Nereye gidiyorum?

Bu dünyada ne işim var?

Bu soruları bizim de kendimize sormamız gerekir diye düşünüyorum.

Oysa kendimize böyle sorular sormak, pek çoğumuzun aklına bile gelmez.

Alışkanlıklarımızı yaşar, geleneksel yapı içinde yuvarlana yuvarlana ömrümüzü bitiririz.

Geleneksel yapıyı yaşamak, bize bahşedilen hayatı bir kısım dayatmalara hapsedmek, hatta kurban etmek anlamındadır...

Bu yüzden çoğumuz, hayatı ve hayat içindeki varlığımızı fark etmeden ölüp gidiyoruz.

Çünkü hayat alışkanlıklarımız hükmediyor!

Alışkanlıkların dışına çıkmaktan korkuyoruz. Yüreğimizi yaşamaktan ödümüz çatlıyor.

Kısacası hayatımıza inançlarımızdan, sevgilerimizden ziyade korkularımız ve çekincelerimiz hükmediyor. Bu da doğru düğün yaşamımızı engelleyen bir başka dert...

O kadar ki, dini inançlarımızı bile yüreğimizle yaşamıyoruz. Bazı ibadetlerimiz salt alışkanlıklarımızla sınırlı.

Dinin özünü kaçırdık, kabuğunda geziniyoruz! Dolayısıyla inançlarımız yüreğimize nüfuz etmiyor. Davranışlarımıza sinmiyor. Tabiatıyla ortaya, Peygamber Efendimizin yaşadığından farklı bir “Müslümanlık” çıkıyor!

Bir bakıma “laik Müslümanlık!”

“ Bize ve birbirlerine karşı bazı “yamukluk”ları da olmasa, tümüyle gençleri “haklı” çıkaracağım, ama ah şu sorumsuzluklar, sabırsızlıklar, tahammülsüzlükler, uygunsuzluklar! Hem birbirlerini kırıp geçiriyorlar, hem de ortalığı ezip büzüyorlar...”

“ Osmanlı insanı çocuğun kafasına ve yüreğine bazı sualler ekerdi:

Ben kimim?

Nereden geldim?

Nereye gidiyorum?

Bu dünyada ne işim var?

Bu soruları bizim de kendimize sormamız gerekir diye düşünüyorum.”

Hayatı kontrol etmeyen İslâm anlayışı böyle de tanımlanabilir.

Ticaret ve siyaset gibi, hayatının büyük bir bölümünü laik kurallara göre yaşayan Müslüman'ın, diğer davranışlarını İslâm'a uydurması halinde bile, ortaya çıkan ikiyüzlülüğü görmezden gelemeyiz.

Zaten çoğumuz yıllardan beri Avrupa özentisi bir hayat yaşıyoruz!

Düzen bunu dayatırken, medya özendiriyor.

İster istemez etkilendik. Sonuçta bir takım güzel alışkanlıklarımız değişti. Yardımlaşma-dayanışma, tasarruf, sade hayat gibi Müslüman'ca yaşamın belirleyici yönlerini unuttuk...

“Her koyun kendi bacağından asılır” anlayışı hayatımıza hükmetmeye başladı. Her koyun kendi bacağından asılır, ama ilgilenilmezse çürüyüp yedi mahalleyi kokutur.

Kalbimizin bazı köşecikleri kokuştı. Zamanla hem rüşvet dal-budak saldı, hem vurgun kol gezmede, hem kavga kıyamet, hem de altta kalanların canı çıkıyor!

Kısacası önce şeklen, sonra ruhen Avrupalılaştık! Kıyafetimiz ticaretimize de, siyasetimize de yansdı.

Nihayet bireyselleşip bencilleştik.

Artık yıllardan beri her koyun kendi bacağından asılıyor...

Herkes kendi kazandığını yiyor...

Gücü olan güçsüz olanı eziyor...

Büyük balık küçük balığı yutuyor...

Herkes başının çaresine bakıyor...

Herkes kendi kuyusunda boğuluyor...

Her kaptan yalnız kendi gemisini kurtarmaya çalışıyor...

Ama kendi gemisini kurtarıırken, çevresindeki gemileri batırmakta sakınca görmüyor...

* * *

Paramız varsa, âlâ-yi vâla ile saçıp savuruyor, fakir bir aileyi bir yıl rahatça yaşatabilecek miktarda para verip bir öğün yemek yiyor, yahut bir takım elbise alıyoruz...

Otomobilin hem Avrupa, hem de gözde marka olanını kullanmaya bayılıyor. Çocuğumuzun sünnet düğününü masallarda yaşayan peri padişahının oğlunun sünnet düğününe döndürüyoruz.

Çoğumuz “moda” tutkunu olduk. “Farklı” görünme hastalığı bizim de ruhumuzu avuçladı. Cebimiz para gördükçe zaruri olmayan ihtiyaçları “zaruri ihtiyaç” saymaya başladık.

Tamam, “zekât” gibi farz olan mükellefiyetlerimizi hâlâ yerine getiriyoruz, ancak bu milletin yirmi milyona yakını fukaralıkla boğuşuyor, on iki milyonu ise açlık sınırında yaşıyor.

Üstelik bazılarımızı “teğet” geçen kriz fakir fukarayı delip geçiyor.

İnsanlığımızı “farz” olanla sınırlı tutarsak, “imanda kardeşlik” sırrına ulaşamayız...

Şefkat toplumuna dönüşmeyiz.

“Dinin özünü kaçırdık, kabuğunda geziniyoruz! Dolayısıyla inançlarımız yüreğimize nüfuz etmiyor. Davranışlarımıza sinmiyor. Tabiatıyla ortaya, Peygamber Efendimizin yaşadığından farklı bir “Müslümanlık” çıkıyor!”

Unutmayalım ki, zenginimizle, fakirimizle hepimiz kardeşiz...

Kriz dönemleri bunu daha yürekten hissetmenin tam sırasıdır.

* * *

Ben kimim?

Nereden geldim?

Nereye gidiyorum?

Bu dünyada ne işim var?

Sorular cevap bekliyor.

Çocuklarımıza ulaşamıyoruz

“Kızım ergenlik çağında. Ona bir türlü ulaşamıyorum. Hele son günlerde çok hırçınlaştı. Bana eziyet etmekten adeta zevk alıyor. Sabretmeye çalışıyorum, ama bazen çok yoruyor, ne yapacağımı bilemiyorum. Bu konulara ilginizi kitaplarınızdan bildiğim için, sormak istiyorum: Bana ve benim durumumdaki okurlarınıza yardımcı olabilir misiniz?”

Pek tabii yardımcı olmak isterim, ancak konunun uzmanı değilim. Bu durumda sadece gözlem, deneyim ve tespitlerimi paylaşabilirim sizinle. Olsa olsa birkaç da tavsiyem olur belki.

Gerçekten “ergenlik çağı”, çocukların belki de en problemli dönemleridir. Bu çağda heyecan, korku ve telaş doruğa çıkar...

Çocuklarda korku ve tedirginlikten beslenen aşırı bir kızgınlık içinde saldırganlaşma eğilimi artar. Memnuniyetsizlikleri, mutsuzlukları çoğalır. Etraflarını kırıp geçirirler. Özellikle annelerini üzmemekten de âdeta zevk alırlar...

Çünkü “bu mutsuz dünya”ya gelişlerinden, en çok annelerini sorumlu tutarlar.

Ergenlik çağındaki çocukların anneleri, öncelikle “sabır taşı” olmak zorundadırlar. Hele kız çocuk anneleri iki kez “sabır taşı” olmalıdır. Çünkü kızlar daha duygusal, daha ürkek, hayata karşı daha ezik, dolayısıyla daha bezgindir.

Bu çağda aileleriyle yeterince zaman geçirebilseler pek bir sorun kalmayacaktır ama çoğu anneler fazlasıyla meşgul, babalar ise yoğundur...

Üstelik çoğu ailelerde, “ilgi”yi “denge”ye getirecek bilgi birikimi de yoktur. Çocuktaki hızlı değişimin sebebini pek çok aile kavrayamaz, kavrayamayınca da çocuklarına yardımcı olamazlar.

Modern hayat, annelere meşguliyet, babalara yoğunluk ve yorgunluk getirdi. Anne ve baba, “çocuklarına daha iyi bir istikbal” hazırlamak için çırpınırken, çocuklar yalnızlıktan çatlıyor. Altından kalkamadıkları sorunlarla boğuşmaktan yılğınlaşıp hayata isyan bayrağını açıyorlar.

Genç kızlığa ya da delikanlılığa adım attıkları en sorunlu dönemde bile anne-baba desteği alamıyorlar. Özellikle yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın çocukları için hayat daha da zor...

Çünkü mevcut sorunlara bir de “yabancılaşma” ve “dışlanmışlık” ekleniyor.

Ergenlik çağında çocukları olan ailelerin, özellikle de annelerin “sabır taşı” olmaları gerektiğini söylemiştim ya, bununla da iş bitmiyor. Her zamankinden daha anlayışlı, daha müşfik, daha

“İnsanlığımızı “farz” olanla sınırlı tutarsak, “imanda kardeşlik” sırrına ulaşamayız...

Şefkat toplumuna dönüşemeyiz.

Unutmayalım ki, zenginimizle, fakirimizle hepimiz kardeşiz...

“Çocuklarda korku ve tedirginlikten beslenen aşırı bir kızgınlık içinde saldırganlaşma eğilimi artar. Memnuniyetsizlikleri, mutsuzlukları çoğalır. Etraflarını kırıp geçirirler. Özellikle annelerini üz-
mekten de âdeta zevk alırlar...”

sevgi dolu ve sorumlu davranmak ve çocukların her problemlerine eğilip paylaşmak da gerekiyor.

Çocuklar, en sorunlu çağlarını anne-baba ilgisi, sevgisi, paylaşımı sayesinde en az hasarla atlatabilirler.

Oysa bazı babalar, tüm sorumluluğu anneye “ihale” edip işine kaçırıyor. Mazet belli: “Ekmek parası

kazanmaya çalışıyorum, hiç vaktim yok.”

Aslında bu bir kaçıştır! Hâlbuki hiçbir anne-babanın sorumluluktan “kaçma” lüksü yoktur. Her anne-baba'nın en önemli işi, çocuklarını ruhsal, zihinsel ve bedensel olarak sağlıklı yetiştirmektir...

Bundan hiçbir baba kaçınamaz, kaçınmamalıdır. Aksi takdirde, çocuklarını ihmal pahasına kazandığı tüm paraları geri ver-
se, kaybettiği evlâdını tekrar kazanamayabilir!

Unutmayalım ki, hayatın her türlü tehdidi karşısında çocukları savunacak kurum aile kurumudur...

Çocuk katiller

Magazin başlıklar arasında kaybolmuş bir felaketten söz etmek istiyorum bugün. Haberi de kaybolmuştu ama aslında kaybolan yalnızca bir haber değil, çocuklarımızdı; bir anlamda yüreklerimizdi

Buyrun, önce şu haberi bir okuyun:

“Suç istatistikleri, çocuklarla ilgili tüyler ürperten sonuçlar ortaya çıkardı... Kasten adam öldürme yüzde 12, kasten yaralama: yüzde 18, hırsızlık: Yüzde 34...

İçişleri Bakanlığı ile Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından ortaklaşa yapılan istatistik çalışmalarında çocuk yaştakilerin hiç de azımsanmayacak ölçüde suça karıştıkları tespit edildi. 27 İl Emniyet Müdürlüğü ve Jandarma Komutanlığı’ndan alınan veriler, DİE tarafından incelenerek, ‘Güvenlik birimlerine gelen, getirilen çocuk istatistikleri’ adı altında toplandı. Buna göre, bir yılda 38 bin 838 çocuk karakollara geldi. Bunların yüzde 68’i suç isnadı ile, yüzde 15’i ise şüpheli olarak getirildi. Çocuklarda tespit edilen özellikler şunlar:

Kasten adam öldürme suçlarının yüzde 12’si,

Kasten yaralama suçlarının yüzde 18’i,

Darp, rehin alma suçlarının yüzde 8’i,

Irza geçme ve geçmeye yeltenme suçlarının yüzde 18’i,

Hırsızlık suçlarının yüzde

34’ü,

Gasp ve yağma suçlarının yüzde 16’sı,

Kasten yangın çıkarma suçlarının yüzde 9’u çocuklar tarafından işleniyor.

Ayrıca:

Çocukların yüzde 10’u bağımlılık yapan bir madde kullanıyor, (alkol, uçucu ve çözücü madde kullanımı 12-18 yaş grubunda yoğunlaşıyor)

“Modern hayat, annelere meşguliyet, babalara yoğunluk ve yorgunluk getirdi. Anne ve baba, “çocuklarına daha iyi bir istikbal” hazırlamak için çarpınırken, çocuklar yalnızlıktan çatlıyor. Altından kalkamadıkları sorunlarla boğuşmaktan yılgınlaşıp hayata isyan bayrağını açıyorlar.”

12-15 yaş grubu çocuklar, uçucu ve çözücü madde (tiner ve bali gibi), ikinci olarak da alkol kullanıyor.

Bu çocukların yüzde 91'i kentlerde oturuyor, sadece 8,2'si kırsalda yaşıyor. (Kentlerde çalan tehlike çanları daha büyük)

Yaralama, darp ve hırsızlık gibi suçlar, daha çok kentlerde yaşanan çocuklar tarafından işleniyor.

Suçlu çocukların yüzde 43,3'ü birden fazla kişiyle birlikte, yüzde 35'i ise tek başına suç işliyor. (Arkadaşa dikkat)

Karakolluk olan çocukların yüzde 82,6'sının ilk defa geldiği, yüzde 5,1'inin bir defa daha geldiği, yüzde 12,3'ünün ise ikiden fazla karakolluk olduğu görülüyor."

* * *

Aklıma bir fıkra geldi...

Baba, oğluna tembih üzerine tembih verirmiş:

"Aman evlâdım, sen sen ol karakola düşme! Ne yaparsan yap karakola düşme!"

Günün birinde oğlu karakoldan aramış:

"Babacığım, maalesef karakoldan arıyorum. Sonunda buraya düştüm, ama beni sakındırdığın kadar korkunç bir yer değilmiş, gelip beni alır mısın?"

"Çocuklarımızın ufak-tefek suçlarına göz yumarsak, bilelim ki, her küçük suçta büyük suçlara giden bir yol vardır."

"Hayatın her türlü tehdidi karşısında çocukları savunacak kurum aile kurumudur..."

Baba tabii gitmiş, oğlunu karakoldan almış. Eve dönerken demiş ki:

"Oğlum, karakola düşmemeni istememin sebe-

bi, karakolun çok kötü bir yer olmasıyla ilgili değil, sadece alışkanlık yapmasıyla ilgili. Suçlar küçükten başlar, büyüğe doğru gider.”

“Özür dilerim babacığım” demiş oğlan, “bir daha düşmem.”

“Artık önemi yok evlâdım.”

Bediüzzaman: “Her gûnahta küfre giden bir yol var” diyor. Çünkü her günah başka günahları davet etmek gibi bir özellik taşıyor. *Çocuklarımızın ufak-tefek suçlarına göz yumarsak, bilelim ki, her küçük suçta büyük suçlara giden bir yol vardır.*

Çocuklarımızı eğitebileceğimiz çağda sevgiyle yumuşatılmış bir disiplin anlayışı içinde eğitemezsek, ahlâki normları yaşına uygun kalıplar içinde belletemezsek, “günah”ı, “sevab”ı, “haram”ı, “helâl”i, “ayıb”ı kavratamazsak, sonumuz hüsrân olur.

İstatistikler de, yaşananlar da böyle söylüyor.

Çocuk ve şiddet

Geçtiğimiz yıl Dokuz Eylül Üniversitesi’nce yapılan “Şiddet” anketinin sonucuna göre en çok çocuklar şiddete maruz kalıyor. En önemli şiddet aracı olarak ise dayak birinci plânda!

İşte araştırmanın genel sonuçları:

Çocukluğunda şiddete maruz kalanlar: % 76.69

Anne tarafından şiddete maruz kalanlar: % 15.67

Baba tarafından şiddete maruz kalanlar: % 19.27

Her ikisi birden: % 31.61

Öğretmen tarafından: % 39.26

Usta tarafından: % 4.97

Usta ve öğretmen birlikte: % 5.24

“Çocuklarımızı eğitebileceğimiz çağda sevgiyle yumuşatılmış bir disiplin anlayışı içinde eğitemezsek, ahlâki normları yaşına uygun kalıplar içinde belletemezsek, “günah”ı, “sevab”ı, “haram”ı, “helâl”i, “ayıb”ı kavrata-mazsak, sonumuz hüsrandır.”

Şiddetin türü:

Dayak: % 71.78

Bıçak-tabanca: % 2.70

Her ikisi: % 4.61

Şiddete maruz kalma sebepleri:

Terbiyesizlik: % 36.10

Sebepsiz: % 19.37

Cezalandırmak amacıyla:

% 20.86

Saldırı: % 4.30

Hiçbiri: % 19.37

* * *

İngiliz pedagog Dr. Sally Ward, “Annenin karnı büyümeye başlar başlamaz sohbet etmeli” diyor. “Araştırmalarımızda bebeğin zekâ puanının, ailesinin ilgi ve tavırlarına bağlı olduğunu gördük. Özellikle annenin ilgisi ve sohbeti bebeğin zekâsını inanılmaz derecede etkiliyor.”

Yaklaşık yedi yıl süren bir büyük araştırmayı gerçekleştiren Dr. Sally Ward, kendileriyle anne karnından itibaren konuşulan çocukların, hiç konuşulmayan çocuklara göre zekâ puanlarında en az bir yaşlık zekâ farkı ortaya çıktığını belirttiikten sonra, anelere şu tavsiyede bulunuyor:

“Karnınızın belirginleşmeye başladığı andan itibaren, bebeğinizle günde otuz dakika kadar konuşarak zekâ düzeyini yükseltebilirsiniz.”

Hemen akla onca zaman ne konuşulacağı sorusu geliyor...

Dr. Ward, bunun önemli olmadığını belirtiyor. Saçma sapan

şeyler bile söylenebilirmiş. Önemli olan sesteki sevgi titreşimle-riymiş. (Görüyor musunuz: Sevgi, anne karnındaki cenini bile etkiliyor.) Çocuğu terbiyeye başlama açısından da bu çok ge-rekliymiş.

“Terbiye” denilince, eminim, çoğu ailelerin aklına öncelik-le “dayak” geliyor. Oysa dayak bir terbiye metodu değil, bir iş-kence türüdür. Çocuğa işkence edilmez. Çocuk üst üste hatalar işlemeye başlarsa uygun biçimde cezalandırılır. Ama bunu da aşırıya vardırmmamak lâzım.

Önce “dayak” olayını analiz edelim, yani “çocuk dövül-meli mi?” sualine cevap arayalım. Ve hemen sözlerimin giri-şinde belirteyim ki, Türkiye, aile içi şiddette Pakistan, İran ve Hindistan’dan sonra, tüm dünyada, dördüncü sırada geliyor. Her dört öğretmenden biri öğrencisini dövüyor. Yine her yüz çocuktan kırkı, okulda dayakla karşılaşılıyor.

Eğitim Sen’in yaptırdığı “Eğitim Sistemi ve Şiddet” konulu araştırmanın sonuçları düşündürücü. Buna göre her iki aileden birinde çocuklar dövülüyor. Ve öğretmenler çocuklarımızın sa-çını, kulağını çekiyor, çocuklarımızı tek ayak üstünde durduruyor, tebeşir-silgi fırlatıyor onlara. Yani çocuğu ezen, hırpalayan, kişiliklerini bozan, kendine güvenini sarsan cezalar uyguluyor-lar.

Çocuğa yönelik şiddetin çocuk bünyesindeki tahribatına ge-lince: Tek kelime ile korkunç! Küçükken dövülen, utandırılan, aşağılanan çocuklar, ileri yaşlarında güvensiz, kararsız, intikam-cı ve saldırgan oluyor.

Çocuk ve ceza

Çocuğa yönelik her şeyde makul olmak şart. Soğukkanlılığı-mızı da elden bırakmamamız, kendimizi asla kaybetmememiz lâzım. Ama bu her zaman sağlanamıyor.

“Araştırmalarımızda bebeğin zekâ puanının, ailesinin ilgi ve tavırlarına bağlı olduğunu gördük. Özellikle annenin ilgisi ve sohbeti bebeğin zekâsını inanılmaz derecede etkiliyor.”

Çocuğa sinirlendiğimiz zaman çoğumuzun ağzından “Sen kötüsün, artık senin annen olmak istemiyorum”, “çok aptalsın”, “ne kadar da sorumsuz bir çocuksun”, “akşama baban gelince bak anlatmaz mıyım” gibi küçültücü, incitici, ürkütücü sözler çıkar. Kızdığımız zaman

oyuncaklarına el koyduğumuz, odaya, hatta banyoya kilitlediğimiz de oluyor (mu?).

Hadi düşünelim biraz: Biz gerçekten ne istiyoruz? Akıllı, mutlu, kendine güvenen, yalan söylemeyen, atak, girişken, dışa dönük çocukların anne babası olmak mı, yoksa pısırık, ürkek, mutsuz, korkak, içine kapalı çocukların anne, babası olmak mı istiyoruz?

Kuşkusuz ki, birincisini istiyoruz. Çocuklarımız akıllı, mutlu, bilgili, dışa dönük, doğrucu, kendine güvenli, girişken olsunlar. Öyleyse bazı yaramazlıklarına katlanmalıyız.

Diyelim ki, “Evde top oynanmaz” diye kaç kere tembihlediğiniz halde, yine oynadı ve en sevdiğiniz vazoyu kırdı. Siz de onu odasına kitlediniz: “İki saat hapis yat da aklın başına gelsin!”

Böyle bir ceza sistemi çocuğun ruh dünyasını nasıl alabora eder, kestirebiliyor musunuz? Kendine en yakın hissettiği, en güvendiği anne ya da babasından böyle sert bir tepki görmek önce onu çok korkutur. Kendini son

“Terbiye” denilince, eminim, çoğu ailelerin aklına öncelikle “dayak” geliyor. Oysa dayak bir terbiye metodu değil, bir işkence türüdür. Çocuğa işkence edilmez.

derece yitik, yalnız ve âciz hisseder. Koskoca dünyada kendisini seven tek kişinin bile kalmadığına inanmaya başlar. Anne babasına kızar, küser, öfkelenir. Bu öfkeyi, sonraki dönemlerde saldırganlık biçiminde dışa vurur.

Odaya kapatılan çocuğ şöyle düşünür: “Annemle babamla ödeştik.”

“ Çocuğa yönelik şiddetin çocuğ bünyesindeki tahribatına gelince: Tek kelime ile korkunç! Küçükken dövülen, utandırılan, aşağılanan çocuklar, ileri yaşlarında güvensiz, kararsız, intikamcı ve saldırgan oluyor. ”

Cezayı kabullenir. Hatta cezayı gitgide hayatının bir parçası yapar. Suçu tekrarlamaya meyleder. (Tembihlemelerinize ve cezalandırmalarınıza aldırmadan salonda top oynamayı sürdürür.)

Diyelim ki, evi pırıl pırıl temizlediniz, her şeyi yerli yerine koydunuz, konuk bekliyorsunuz. O arada pastanın pişip pişmediğini kontrol için çocuğunuzun yalnız bıraktınız. O yalnızlıkta çocuğunuz sulu boya takımını çıkardı. Duvarları boyamaya başladı. (Aslında niyeti evi güzelleştirmek de olabilir) Çok kızdınız. O kadar kızdınız ki, ağzınızdan şöyle bir cümle çıktı:

“Sen beni öldürmek mi istiyorsun? Artık bıktım senden, senin gibi bir çocuğın annesi (babası) olmak istemiyorum.”

Bunu duyan çocuğunuzun ne hissedeceğini hiç düşündünüz mü? Gerçekten sevilmediğini, seilmeye lâyık bir çocuğ olmadığını düşünür, her şeye küsüp içine kapanır.

Diyelim ki, çocuğunuzun arkadaşı geldi, birlikte oynuyorlar. Siz de işinize bakıyorsunuz. Arkadaşı gittikten sonra fark ediyorsunuz ki, televizyon ya da müzik seti kurcalanıp bozulmuş. Başınızdan aşağı soğuk sular boşalıyor.

“Kendine en yakın hissettiği, en güvendiği anne ya da babasından böyle sert bir tepki görmek önce onu çok korkutur. Kendini son derece yitik, yalnız ve âciz hisseder.”

“Bunu sen mi yaptın?” diye bağıırıyorsunuz çocuğunuz, “sen ne biçim bir çocuksun, ben arkadaşlarının eve gelmesine izin veriyorum, sen ise her şeyi mahvediyorsun.”

Bu takdirde çocuğunuz suçu üstlenmeyecek, yüzde yüz kendisinin bozduğu cihazın sorumluluğunu almayarak yalana yönelecektir. Çünkü ürkmüştür.

Çocuklarınızda bulunmasını istediğiniz özellikleri bir daha düşünün. Davranışlarınız arzuladığınız çocukla örtüşmeli. Eğer onu sinik, pısrık, korkak, içe kapanık biri yapmak istiyorsanız, yukarıdaki örneklerde gördüğünüz gibi davranın, olura olma-za bağırın, cezalandırın, babasıyla tehdit edin; yok eğer tutarlı, kararlı, akıllı, karakterli, dışa dönük, yalana tenezzül etmeyen atak çocuklarınız olsun istiyorsanız cezalandırmalarınızda bile makul ve mantıklı olun.

Kaş yapayım derken göz çıkarmanın anlamı yok. Anne ve baba olarak geleneksel metodlar yerine deneysel ve bilimsel metodları tercih etmeliyiz. Tabii ki bu da kendimizi eğitmekle olacaktır.

Dayak ve çocuk

Yıllardan beri “karakollarda dayak kalkacak” diye okurum. Hepsine gülüp geçtim. Kesinlikle inanmadım. Çünkü karakollarda atılan dayağın bir kaynağı var: Dayağın ve şiddetin kaynağı ailedir. Dayak aile ortamından besleniyor. Okulda pekişiyor, gelişiyor.

Yani dayak atmasını dayak yiye yiye öğreniyoruz.

Bizim toplumumuzda dayak sıradan iş. O kadar sık başvuruyoruz ki, bazı bünyelerde tiryakilik yapıyor.

Düşünün ki, çoğumuz eşimizi dövüyoruz...

Çocuklarımızı dövüyoruz.

Artık sadece evlâdı döven babaya değil, babayı döven evlâda da rastlıyoruz.

Yani şiddete eğilim aileden başlıyor...

Sokakta büyüklerin enseye inen şaplakları, okulda öğretmenlerin elimizde dolaşan cetvelleri ile pekişiyor...

Çocuk psikiyatristleri kesinlikle dayığa karşı. Bunun çocuğu terbiye etmediğini, hatta karakter yapısını tam ters yönde etkileyip olumsuzlaştırdığını söylüyorlar.

Bir şey daha: Acısının geçmesiyle dayığın etkisi geçmiyormuş, bazen insanın tüm hayatına yön veriyormuş.

Dayak kaynaklı bazı olumsuzlukları şöyle sıralayabiliriz:

- ❖ Hayata ve her şeye olumsuz açıdan bakma eğilimine giriyorlar.
- ❖ Dürüst davranmıyorlar.
- ❖ Yalanı bir metod olarak benimsiyorlar.
- ❖ Aile ile iletişim kuramıyorlar.
- ❖ Kendilerinden mevki ve makam olarak büyük olanlardan sürekli korkuyorlar.
- ❖ Sürekli korktukları için kendilerini gösteremiyor, başarılı olamıyorlar.
- ❖ Astlarını hırpalıyorlar.
- ❖ Kişilikleri gelişmiyor, kimliklerinde tereddüde düşüyorlar.

- ❖ Tepkisiz oluyor, arkadaş grubuna katılamıyor, grup çalışması yapamıyorlar.
- ❖ Yalnızlık ve çaresizlik içinde boğuluyorlar.
- ❖ Çevreye uyum sorunları çekiyorlar.
- ❖ Bazıları ileri yaşlara kadar altını ıslatıyor.
- ❖ Kekemelik, parmak emme gibi bozukluklar ortaya çıkıyor.
- ❖ Sevgisiz oluyorlar.
- ❖ Saygısız oluyorlar.
- ❖ İnsanlara zarar vermek istiyorlar.

Çocuğu hiç bir şekilde cezalandırmamak, yaptıklarını yanına kâr bırakmak gerektiğini söylemek istemiyorum. Sadece dayak dışında cezaların varlığını ve etkisini hatırlatmak istiyorum. Öyle cezalar var ki, dayağın etkisinden (ki, dayağın etkisi o anlıktır) çok daha kalıcı ve ders vericidir.

Ayrıca çocuğun “çocuk olmak” gibi bir hakkı olduğunu hiçbir zaman unutmamalıyız.

***

Hani zaman zaman çocuklarımıza kızar, “Kaç kere söyledim, bir kulağından girdi bir kulağından çıktı” deriz ya, doğrudur...

Yalnızca çocuklara söylenenler değil, büyüklere söylenenler de çoğunluk bir kulaktan girer, bir kulaktan çıkar!

“Davranışlarınız arzulanmadığınız çocukla örtüşmeli. Eğer onu sinik, pısrık, korkak, içe kapanık biri yapmak istiyorsanız, olura olmaza bağırın, cezalandırın, babasıyla tehdit edin; yok eğer tutarlı, kararlı, akıllı, karakterli, dışa dönük, yalana tenezül etmeyen atak çocuklarınız olsun istiyorsanız cezalandırmalarınızda bile makul ve mantıklı olun.”

Onun için birbirimizle iletişim kurmada zorlanırsınız ya...

Çünkü:

Söyledim: Duydu anlamına gelmez.

Duydu: Doğru anladı anlamına gelmez.

Doğru anladı: Hak verdi anlamına gelmez.

Hak verdi: Unutmayacak anlamına gelmez.

Unutmadı: Uygulayacak anlamına gelmez.

Uyguladı: Sürdürececek anlamına gelmez.

Sürdürdü: Başkalarıyla da paylaşacak anlamına gelmez.

Çocuklar kitap okumaya nasıl alıştırılır?

Her gün ortalama beş saat televizyon seyreden (70 yıllık ortalama ömürde toplam 15 yıl) bir toplumu, “Yaşayan toplum” olarak tanımlamak mümkün değil! Biz düpedüz seyreden bir toplumuz.

Buyurun istatistiklere bakın ...

Türkiye’de dergi okuma oranı yüzde 4

Gazete okuma oranı yüzde 22

Radio dinleme oranı yüzde 24

Televizyon izleme oranı ise yüzde 95.

Ekranda başkalarının hayatını seyrederken, kendi hayatımızı israf ediyoruz; ne kadar trajik bir durum!

Aldığım şikâyetlerin başında da zaten bu geliyor. Çoğunlukla anneler (çünkü babaların çocuklarıyla ilgi bağı yok) çocuklarının televizyon ve internet bağımlısı olduğunu, hiç kitap okumadıklarını söyleyip şikâyet ediyorlar.

Oysa hayatın tüm evreleriyle kavranmasını kolaylaştıran en iyi ilaç kitaptır. Hazin ki, toplum kitaba küskün gibi. Bunda elbette askeri darbelerin kitabı “suçlu” ilân edip televizyon

ekranlarından silahlarla birlikte teşhir etmelerinin (özellikle 12 Eylül dönemi) rolü de var. Bu yöntemle kitap “suç âleti”ne dönüştürüldü. “Terör”le birlikte anıldı. Ama asıl sebep ilgisizlik, nemelâzımcılık, özetle tembellik gibime geliyor.

Evlatlarının kitap okumamasından şikâyet eden annelere sorduğum birkaç soru var:

Dedesı, ninesi okuyor mu?

Babası, annesi okuyor mu?

Öğretmenleri okuyor mu?

Toplum okuyor mu?

Cevap belli: Hayır!

Haklarını yemeyelim, son yıllarda kadınlar erkeklerden daha fazla kitap okuyor. Bunun sonucu olarak daha bilgili, dolayısıyla da daha bilinçli oluyorlar. Tabii çocukları konusunda daha duyarlı, daha tutarlı, daha ilgili hâle geliyorlar. Hayatla daha sağlam bir ilişki içinde yaşıyorlar. Bu da erkekleriyle aralarındaki iletişimi etkiliyor. Erkekler, bilgili ve de bilinçli bir kadına kolay kolay katlanamıyorlar. Çünkü doğal saydıkları “üstünlük” duyguları kırılıyor. Gururları inciniyor. Bu yüzden şiddete bile başvurabiliyorlar.

Bu sosyolojik olduğu kadar trajik, hatta dramatik olan konuyu daha fazla detaylandırmadan kapatalım. Zira konumuz kitap... Gerçi okumayan bir topluma kitaptan bahsetmek fevkalâde zordur. Yine de kâfalara “dank” etmesi umuduyla bunu deneyeceğim...

Kur’ân “İkra” diyor,
“Oku!”

“Çocuğu hiç bir şekilde cezalandırmamak, yaptıklarını yanına kâr bırakmak gerektiğini söylemek istemiyorum. Sadece dayak dışında cezaların varlığını ve etkisini hatırlatmak istiyorum.”

Ardından, Allah; “Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?” diye sorarak, “kul”unu “bilge”liğe çağırıyor...

Demek ki, öğrenmeye çalışmak, Allah’ın davetine icabet etmektir.

Kaldı ki, bilgi, insanın bilinç düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltir. Hayatı hem fark etmesini hem de idrak etmesini sağlar. Şükrünü de fikrini de artırır. Çünkü ancak hayatı fark ve idrak edebilen insan şükreder. Yani sadece kendimiz için değil, hayatı “ikram” edene karşı yükümlülüklerimizi idrak açısından da okumamız gerekiyor.

“İlim, erkek ve kadın her mü’mine farzdır.” şeklindeki Peygamber-i Âlişan hükmü de cabası...

Şu hâlde ısrarla okumamak, hem Allah’a hem Peygamber’e hem de hayata ve yaradılış hikmetine karşı bir “isyan” manası içeriyor. Buna rağmen, aileler kitaba küs gibi! En çok okuması gereken öğretmenlerin bile yüzde 47’si (okuyup okumadığı konusunda bilgi vermek istemeyenleri okumuyor kabul ediyorum) hiç kitap okumuyor. (Eğitim-Sen’in araştırması.)

Bir Japon, yılda ortalama 25 kitap;

Bir İsviçreli, yılda ortalama 10 kitap;

Bir Fransız, yılda ortalama 7 kitap okurken, Türkiye’imizde 6 kişi yılda 1 (bir) kitap okuyor.

Okuma alışkanlığına sahip olan kişi sayısı ortalama 40 bin kişiden ibaret... 72 milyonun içinden yalnızca 40 bin bahtiyar...

Yani Japonya’da toplumun yüzde 14’ü;

Amerika’da yüzde 12’si;

İngiltere ve Fransa’da yüzde 21’i düzenli kitap okurken, Türkiye’de ancak on binde bir kişi okuyor.

Bir Norveçli, Türkiye’de bir kişinin kitap okumaya ayırdığı zamanın 300 katını ayırıyor...

“ Bilgi, insanın bilinç düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltir. Hayatı hem fark etmesini hem de idrak etmesini sağlar. Şük-rünü de fikrini de artırır. Çünkü ancak hayatı fark ve idrak edebilen insan şükreder. ”

Amerikalı 210 katını;
İngiliz ve Japon 87 katını
ayırıyor.

Nüfusu 7 milyon civarında olan Azerbaycan'da her kitap ortalama 100 bin adet basılırken, Türkiye'de 2.000 - 3.000 adet basılıyor.

Sonuç: Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu'nda kitap okuma

açısından Türkiye, Malezya, Libya ve Ermenistan gibi ülkelerin bulunduğu 173 ülke arasında 86. sırada geliyor. Bunun kültürel yansımalarının yanı sıra elbette siyasal yansımaları da oluyor. Mesela her Ermeni, sözde soykırım konusunda bilinç düzeyinde bilgi sahibi olurken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları “Bizde öyle şey olmaz.” demekle yetiniyor.

Bu da kimseyi tatmin etmiyor ve suçlamalar arka arkaya geliyor. Bunun karşısında ya susup kalıyoruz ya da bağırıp çıkıyoruz. Bağırıp çıkırmak “fikir” olmadığı ve hiçbir “bilgi” içermediği için kimse umursamıyor.

Anlayacağınız, durum yürekler acısı!

“Terörist” yetiştirmek ister misiniz?

Amerikan konsolosluğu baskınına ilişkin (Olay İstanbul'da gerçekleşti, bir grup terörist konsolosluğu basıp birkaç polisi-mizi şehit etti) olarak herkes ahkâm kesiyor... Nedenleri, gerekçeleri üzerine iri laflar ediyorlar.

Bendeniz olayın, bazılarınıza “ayrıntı” gibi gelebilecek en dramatik boyutundan söz etmek istiyorum.

Günlerdir kafamda tek soru var: Karıncayı bile incitmeyen bir delikanlı, nasıl terörist olur?

Baskın sırasında ölen teröristin annesi de dayısı da yakınları da delikanlıyı böyle tarif ediyorlar:

“Karıncayı bile incitmezdi.”

Peki, bu delikanlı gözünü kırpmadan polis öldürecek kerte-de nasıl canavarlaşmış?

Üstelik de bir hiç uğruna!

Önce yakınlarını dinleyelim ...

Annesi terörist oğlu Bülent’i anlatıyor:

“Oğlumu yoldan çıkardılar... Onu kandırdılar... O, cinayet işleyecek biri değildi. Karıncayı incitmezdi. Amcasının evine bile gitmezdi; kız gibi içerdeydi benim yavrurum.”

Dayısı anlatıyor:

“Gariban aileydi. Babası da çalışmıyor. Kardeşlerinin de doğru düzgün işi yok. Köyünden bir kızı seviyordu. Vermezler diye istemeyemedi. Ben, ‘biraz çalış, paramı kazan, isteyelim.’ dedim. ‘Doğru dürüst bir işim yok.’ diye karşı çıktı.”

Ailenin dört yıl önce Iğdır’ın Sürmeli Köyü’nden İstanbul’a geldiğini belirten dayı, mahallede ondan kimsenin şikâyetçi olmadığını, aksine efendiliği ile takdir topladığını, şimdiye kadar bir ağız dalaşına bile karışmadığını söylüyor:

“Bülent (ölen terörist) Şirinevler’e bile gitmeyi bilmiyordu. İstinye’yi bilmesi mümkün değil. Onu evden alıp götürmüşler.”

Kim kandırmış peki Bülent’i?

“Her Ermeni, sözde soykırım konusunda bilinç düzeyinde bilgi sahibi olurken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları “Bizde böyle şey olmaz.” demekle yetiniyor.”

Dayı, aynı saldırıda öldürülen öteki teröristi suçluyor:

“Erkan’la yaklaşık bir ay önce tanışmışlar. Erkan 15 gündür Bülent’in yanına gelip gidiyordu. Onu ne şekilde kandırdığını bilmiyorum ama Bülent böyle bir olaya karışacak insan değildi.”

Tahlile çalışalım ...

Şirinevler’e bile gitmeye çekinen, sevdiği kızı istemeye korkan, kimseyle pek konuşmayan içine kapanık işsiz bir delikanlı var ortada. Bu delikanlı “yanlış bir arkadaş” tarafından on beş gün içinde kandırılıyor. Çünkü “diri duruş” öğretilmemiş, yere sağlam basmayı, ilkelerine sahip çıkmayı, kıblesinde ısrar etmeyi bilmiyor. Kısacası, iyi yetiştirilememiş bir çocukla karşı karşıyayız. İyi yetiştirilemeyen her çocuk, küçücük yanlış adımlar yüzünden terör bataklığına sürüklenebilir ve o bataklıkta kaybolabilir.

Bunu hepimiz aklımızda tutmalıyız.

İşte bu yüzden ben yıllardır “Çocuklarınıza sahip çıkın!” diye yırtınıyorum.

Söyler misiniz, kaç anne baba çocuklarının okuduklarıyla, izledikleriyle ve en önemlisi arkadaşlarıyla yakından ilgileniyor?

Kaç anne baba, çocuklarını soru sormaya teşvik ediyor ve sorunlarını sabırla cevaplandırmaya çalışıyor?

Kaç anne baba çocuklarına faydalı olabilmek için kendini eğitiyor?

Çocuklarınızla birlikte zaman zaman kitapçıya gidip kitap alıyor musunuz?

Bilmediklerinizi çocuklarınızla birlikte öğrenme yürekliliğini gösteriyor musunuz?

Çocuğu derinden sarsan aile içi kavgalara son veriyor musunuz?

Birbirinize sevginizi gösteriyor musunuz?

Aile ortamınızı hem kendiniz, hem de çocuklarınız için tam bir sığınak, tam bir huzur dünyası yapıyor musunuz?

“İyi yetiştirilemeyen her çocuk, küşüçük yanlış adımlar yüzünden terör bataklığına sürüklenebilir ve o bataklıkta kaybolabilir.”

İyi anne, iyi baba olduğunuzdan emin misiniz sahi?

Bundan eminseniz çocuklarınızın geleceğinden de emin olabilirsiniz.

* * *

“Şartlar zor” diyeceksiniz, herkes için şartlar zordur; “Kapitalist anlayışın alabildiğine acımasızlaştırdığı bir dünyada kurulmuş kurtlar sofrasından pay kapma savaşı verirken, istemeden ailemizi ihmal edebiliyoruz.” şeklinde bir mazerete sığınabilirsiniz.

İsterseniz kendinizi, hatta söz ustası iseniz başkalarını, bu arada örneğin beni tatmin edebilirsiniz. Ancak bunlar bir işe yaramayacaktır. Çünkü ihmalinizin faturası öncelikle size çıkacaktır, çocuklarınıza çıkacaktır, ailenize çıkacaktır. Sonuçta, sizin ödeyeceğiniz bir faturaya mazeret aramak sadece vakit kaybıdır.

Hadiselerden ibret alalım.

Masal ve hikâyenin, çocuğun dünyasındaki rolü nedir?

Erich Köstner, “İnsan torun sahibi olduktan sonra çocuklarını anlamaya başlar.” diyor. Bu sözün doğruluğunu hayatımla test ettim diyebilirim. Çünkü ancak torun sahibi olduktan sonra çocuklarımı biraz olsun anlamaya başladım.

Şuurlarını önce masallarla besledim. Hikâyelerle devam ettim. Romanla geliştirmeye çalıştım. Nihayet yaşlarına uygun bilimsel kitaplara kadar geldik.

Çocukların zihinsel gelişimlerinde masalın, hikâyenin ve romanın etkisini bilerseniz, hiç durmadan masal, hikâye anlatır, roman okumalarına kızmaz, hatta teşvik ederdiniz.

Dünyalar tatlısı, dünyalar güzeli iki torunum var: Nilüfer ve Yavuz Bahadır...

Her şeyden önce, saflıkları, temizlikleri, riyasız bakış açıları ve kirlenmemiş değerlendirmeleriyle zaman zaman düşünsel katkıda bulunduklarını itiraf etmeliyim...

Sevinçlerinden, üzüntülerinden, sevgilerinden, kıskançlıklarından, abartılarından çocuklara dair çok şey öğrendim.

Yavuz Bahadır, daha küçükken tam bir masal delisiydi. Bize geldiği ya da bizim onlara gittiğimiz akşamlar kucağıma tüneyip, içinden arabalar geçen (çünkü arabalara çok düşküncü) masallar anlatmamı isterdi. Ben de duruma göre güncelleştirip şekillendirdiğim masallar anlatırdım. Daha doğrusu her masalı birlikte şekillendirirdik. Tabir yerinde ise, dede-torun kafa kafa verir, masalları tekrar yazardık. Yazarken de yaşadık bir anlamda...

Her masala, âdet olduğu üzere, “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir çocuk varmış” diye başlar ama masal kahramanı çocuğun adını Yavuz Bahadır’a sorardım... O, hiç duraksamadan, üstelik büyük bir mutluluk içinde cevap verirdi: “Çocuğun adı Yavuz Bahadır olsun.” (Çocuklar aklınızın alamayacağı kadar bencildir. Her yerde olmak, her şeyi yapmak isterler. Bu imkânı çocuğa tanımalısınız. Her yerde olmak isteyen çocuk, elbette masalın içinde de olacak.) Böylece masal başlar başlamaz daha dinamik, daha güncel, daha “bizden”, dolayısıyla daha ilginç bir kimlik kazanırdı.

Çocuk açısından, içinde kendisinin yer aldığı masallar en iyi masallardır. Yavuz Bahadır, koca masalda tek başına sıkılabilir, hatta belki ürkebilirdi. Yanına sevdiği, güvendiği biri lâzımdı. Kimi istediğini sorardım. Genelde beni yanına almak isterdi. (Bazen benimle birlikte birkaç sevdiğini daha yanına aldığı olurdu.)

“Allah’ın günlerinden bir gün...” diye devam ederdim, “Yavuz Bahadır’la dedesi Yavuz Bahadıroğlu gezmeye karar vermişler...”

Sözün burasında yine sorardım: “Nereye gitsinler?”

O gün gitmek istediği yeri söylerdi. Bu defa ne ile gitmek istediğini sorardım. Bir otomobil markası verirdi...

Masalın bundan sonrası, o gün Yavuz Bahadır’a öğretmek istediğim kurala göre gelişirdi... Diyelim ki, içkinin insana ve topluma verdiği zararların yanı sıra trafik kazalarına da sebebiyet verdiğini anlatmak istiyorum. O zaman masalı şöyle sürdürürdüm: “Günlerden bir gün, Yavuz Bahadır’la dedesi Yavuz Bahadıroğlu, otomobille gezmeye giderken, yanlarına sallana

sallana sarhoş bir otomobil yaklaşmış. Şımarık şımarık sormuş Mercedes’e:

“Yarışalım mı ha, yarışalım mı?”

“Hayır desin, hayır desin!” diye atılırdı Yavuz Bahadır.

“Çocukların zihinsel gelişimlerinde masalın, hikâyenin ve romanın etkisini bilerseniz, hiç durmadan masal, hikâyeye anlatır, roman okumalarına kızmaz, hatta teşvik edersiniz.”

“Bizim araba da zaten hayır demiş,” diye sürdürürdüm, “Sarhoş otomobille yarışmak istememiş.” Fakat sarhoş otomobil, tıpkı sarhoş insanlar gibi, söz dinleyecek gibi görünmüyormuş:

“Neden ha, neden?” diye üstelemiş, “Benden korktun değil mi? Çok hızlı gittiğimi bildiğin için geçilmekten korktun.”

Lastiklerinin üzerinde yalpalayarak bizim arabayı aşağılamış: “Korkak tavuk sen de!”

Bizim araba derin bir nefes aldıktan sonra:

“Ben korkak değilim ama sen körkütük sarhoşsun. Bu yüzden ne dediğini bilmiyorsun.” demiş.

“Seni sarhoş hâlimle bile geçerim.” diye kibirlenmiş sarhoş otomobil. “İnanmazsan dene.”

“Asla!” diye konuşmuş bizim araba. “Senden asla korkmuyorum ama yarışmak da istemiyorum. Bir kere sarhoşsun. Ayrıca biz yarış otomobili değiliz. Bu yol da yarışlara ayrılmış bir yol değil. Baksana herkes bu yolu kullanıyor. Bu yolda çocuklar, yaşlılar, sakatlar, hastalar da var. Herkes karşıdan karşıya geçiyor. Bizimki dâhil, kimsenin hayatını tehlikeye atmaya hakkımız yok.”

Sarhoş otomobil söz anlamaz cinstenmiş. “Korktun işte, benden korktun işte!” diye tutturmuş ve müthiş bir hızla Mercedes’in yanından ayrılmış.

Kısa bir süre sonra Yavuz Bahadır’la dedesi, yüreklerini hoplatan bir çarpışma sesi duymuşlar. Havaya bir toz bulutu yayılmış. “Eyvah!” demiş dedesi, “yine kaza oldu galiba.”

Yaklaşınca ne görsünler? Az önce kendileriyle yarışmak için tutturan sarhoş otomobil, bir elektrik direğine çarpıp paramparça olmamış mı?

Yavuz Bahadır’ın dedesi başını iki yana sallayarak acı acı mırlanmış: “Bu kazalar hep hız merakı, dikkatsizlik ve sarhoşluk yüzünden oluyor.”

Diyeceğim şu: Çocuklarınıza ve torunlarınıza anlatacak temiz masallarınız olmalı.

Çocuğa cinsel eğitim nasıl verilmeli?

Çok sorulan suallerden biri de şu: “Çocuğa ne zaman cinsel eğitim verilmeli, hangi yaşlarda başlanmalı ve ne kadar ayrıntıya girilmeli?”

Hadi itiraf edelim: Çoğumuz için bu konu “ciss” konudur, bu sular tehlikeli sulardır, bu sularda dolaşmaktan hazzetmeyiz! Çocuklarımız, cinselliğe ilişkin bir soru soracaklar diye de ödümüz kopar. Hâlbuki korkacak bir şey yoktur. Cinsellik hayat kadar doğal bir olgudur ve tüm evreleriyle İlâhî bir mucizedir. Yeter ki ne anlatacağımızı, nasıl anlatacağımızı, ne zaman anlatacağımızı ve ne kadar anlatacağımızı bilelim.

Aslına bakarsanız gelişmiş dünya bu konuya bizden daha fazla kafa patlatıyor. Her gün yeni bir şey çıkıyor, yeni tezler geliştirilmeye çalışılıyor. Çocuk gerçek bir muamma, üstelik inanca, ülkeye, bölgeye, yöreye ve aileye göre şekillenen bir varlık; bu bakımdan gelişmiş ülkelerin yöntemleri bize uymayabiliyor. Hele hele “cinsel eğitim” konusu çok farklılıklar gösteren bir konu. Hem gerekli görülüyor hem istismar ediliyor hem de yöreye göre değişebiliyor. Bazı yörelerde “ayıp konu” sayılması anne babaları hem çok zorluyor hem de kuşkuya düşürüyor:

Cinsel eğitim verilmeli mi, verilmemeli mi?

Hemen belirtmeliyim ki, çocuğa cinsel eğitim mutlaka verilmeli, ancak bunun zamanı ile dozajı çok iyi ayarlanmalı. En iyi dönem çocuğun bu konuda bilgilenmeye hazır olduğu dönemdir. Hazır olup olmadığını ise sorularıyla belli edecektir. Çocuk almaya hazır olmadığı bilgilerle yüklenirse, kafası allak bullak olur.

“Çocuk gerçek bir muamma, üstelik inanca, ülkeye, bölgeye, yöreye ve aileye göre şekillenen bir varlık; bu bakımdan gelişmiş ülkelerin yöntemleri bize uymayabiliyor.”

“Hayatı Aşkla Yaşamak” ve “Eşim, Çocuğum ve Ben” isimli kitaplarımı hazırlarken, bu konuyu pek çok psikiyatrla ve psikologla konuşup tartıştım. Ortaya şu çıktı: Çocuğa cinsel eğitim vermek için en uygun zaman, bu konuda sorular

sormaya başladığı zamandır. “Detay” ve “dozaj” ı da çocuğun soruları ayarlayacaktır.

Çocuğu eğitmek için, sorularına, merakını giderecek biçimde doğru ve düzgün cevaplar vermek yeterlidir. Cevapların “şık” olmasına da mutlaka dikkat edilmelidir.

Genellikle soru soran çocuğu eğitmek daha kolaydır. Ancak çocuğun soruları, birkaç kelimelik cevaplarla geçiştirilmemeli, örneklerle zenginleştirilmelidir.

Özet olarak söylemek gerekirse; anne babalar, çocukta hem cinsel merak uyandırmaktan hem de bu merakını engellemekten sakınmalıdırlar.

Çocuğun cinsel sorularına cevap verirken olumlu davranılmalı, konunun doğallığı iyice anlatılmalı, daha ilginç hâle getirmek için de konu, aile, sevgi, bağlılık, hayatın devamlılığı, insanın varlık hikmeti, Yaratıcı Kudret’in insana yönelik sevgisi gibi unsurlarla beslenmelidir. Yani salt cinsellik değil, cinselliğin amacı açıklanmaya çalışılmalıdır.

En doğrusu şu ki, bu konuda önce ana-baba yetişmelidir. Ondan sonra çocuk doğru bilgilerle beslenmeli; sorular, doğru anatomik kelimeler kullanılarak cevaplandırılmalıdır. Çocuk tatminkâr cevap alana kadar soru sormayı sürdürecektir. Frenlenmemeli, sordukça açıklama yapılmalıdır. Eğer kompleks bir

soru sormuşsa, bu konuda çocuğun düşüncesi sorulmalı ve gerçekte neyi kastettiği iyice ortaya çıkarılmalıdır.

Ne sorarsa sorsun, karşısında paniğe kapılmamalı, doğal olmaya çalışılmalıdır. Soru sormaya teşvik edilmeli, önü kesilmemeli, ayıplanmamalıdır.

Sorular uygunsuz bir zamanda sorulmuşsa, ilk uygun fırsatta cevaplandırma sözü verilmeli, sorulardan kaçıldığı izlenimi çocukta uyandırılmamalıdır. Böyle bir duygu uyandırıldığı takdirde, çocuk, ömür boyu kendini suçlu hissedecektir.

Altı yaşında bir çocuğun, cinsler arasındaki bedensel yapı farklılıklarına yönelik ilgisi artar. Bu konuda sorular sormaya başlar. Yani altı yaş grubunun bütün sorularına makul ve mantıklı cevaplar verilmelidir.

Anne ve babalar için sihirli formül yine sevgi, bilgi, ilgi ve sabırdır...

Çocuk yetiştirmede ninelerin ve dedelerin rolü var mı?

Şimdiki “çağdaş” (eski-den “asrî” derlerdi) aile yapımızda anne de çok meşgul baba da. Anne modernitenin dayattığı gereksizliklerle (eşyaya hizmetkârlık gibi) cebelleşirken, baba “daha fazla para” kazanma ihtirasının kamçısı altında durup dinlenmeden, hatta eve dahi uğramadan koşturuyor...

Nineler ve dedeler zaten aile dışına çıkarılmış. Bu durumda çocuklar ya sokağa

“ Çocuğa cinsel eğitim mutlaka verilmeli, ancak bunun zamanı ile dozajı çok iyi ayarlanmalı. En iyi dönem çocuğun bu konuda bilgilenmeye hazır olduğu dönemdir. Hazır olup olmadığını ise sorularıyla belli edecektir. Çocuk almaya hazır olmadığı bilgilerle yüklenirse, kafası allak bullak olur. ”

emanet ya da daha iyi bir ihtimalle kreşlere... Artık ne kadar yetişebilirlerse o kadar yetişiyorlar.

Dr. Brayer, Osmanlı aile hayatına temas ederken, bilhassa yetişkin çocukların anne-babaları ile birlikte oturmaktan derin bir haz duyduklarını belirterek diyor ki:

“Çocuklar yetişip adam oldukları zaman, (Osmanlı toplumunda) analarıyla babalarını yanlarında bulundurmakla iftihar ettikleri ve küçükken onlardan gördükleri şefkate mukabele etmekle bahtiyar oldukları hâlde...”

Ve geçiyor kendi toplumunu tenkide:

“Başka memleketlerde çok defa çocuklar, olgunluk çağına girer girmez (ekonomik özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz) analarıyla babalarından ayrılmakta, ekonomik menfaatleri hususunda onlarla çekişe çekişe tartışmakta, hatta bazen kendileri refah içinde yaşadıkları hâlde anne-babalarını sefaletle yakın bir hayat içinde bırakmakta, zavallılara karşı âdeti yabancılaşılmaktadır...”

Osmanlılar, hayatın tümünü çocuklarıyla paylaşırlardı. Şimdi ancak zaman kırıntılarını paylaşılabiliyoruz.

Ne yapmamız gerektiğini yine bir yabancı, Avusturya Başvekili Prens Metternih, hemen hemen aynı tarihlerde, Tanzimat dönemi (1840'lı yıllar) yöneticilerine yazdığı mektupta söylüyor:

“Avrupa medeniyetinden sizin kanun ve nizamlarınıza âdet ve maişet tarzınıza uymayan kanunları alıp iktibas

“Çocuğun cinsel sollarına cevap verirken olumlu davranılmalı, konunun doğallığı iyice anlatılmalı, daha ilginç hâle getirmek için de konu, aile, sevgi, bağlılık, hayatın devamlılığı, insanın varlık hikmeti, Yaratıcı Kudret'in insana yönelik sevgisi gibi unsurlarla beslenmelidir.”

etmeyiniz. Zira Garp kanunları, hükûmetinizin temelini teşkil eden kanunların dayanağı bulunan usul ve kaidele-re asla benzemeyen kaideler üzerine kurulmuştur. Garp medeniyetine esas olan şey, Hristiyan kanunlarıdır... Siz Türk kalınız. Lâkin mademki Türk kalacaksınız, İslâmiyet'e yapışınız..."

“Çocuklar yetişip adam oldukları zaman, (Osmanlı toplumunda) analarıyla babalarını yanlarında bulundurmakla iftihar ettikleri ve küçüken onlardan gördükleri şefkate mukabele etmekle bahtiyar oldukları hâlde...”

Heyhat, tarihsel kimliğimize gereği gibi yapışamadık! Şarklı'ydık, Garb'a özendik, lâkin tam Garplı da olmadık. İki cami arasında binamaza döndük. Şimdilerde sokaklar uyuşturucu batağı, iş alemi mafya, siyaset kaos!

Her yer Nemrut ateşi!

Ama vazgeçmek yok. İbrahimleşip ateşlerden kurtulmak gerekiyor.

Yani silkinmemiz lâzım.

Tarihsel kimliğimizde kendimize dönmeye ihtiyacımız var.

Bunu yapabiliriz çünkü köklerimiz hâlâ sağlam.

Yaşlanma korkusu aşılabılır mı?

Önce kendi istikbalimizi kazanmak için çırpınıyoruz. Ardından çocuklarımızın maddi dünyalarını inşa etmek için didiniyoruz. Derken, sıra torunlara geliyor. Onların dünyalarını da hale-yola koyduk mu, artık rahatlayacağımızı düşünüyoruz. Bir de bakıyoruz ki aynaya, saçlarımız bembeyaz olmuş. Yüzümüz buruşmuş. Gözlerimiz eski parlaklığını kaybetmiş.

“Heyhat, tarihsel kimliğimize gereği gibi yapışamadık! Şarklı'ydık, Garb'a özendik, lâkin tam Garpli da olamadık. İki cami arasında binamaza döndük. Şimdilerde sokaklar uyuşturucu batağı, iş alemi mafya, siyaset kaos!”

Bitip tükenmişiz açıkçası... Hastalıklar da ardı ardına gelmeye başlamış, ağrılar sükün etmiş. İşte o zaman başlıyoruz, “keşke” demeye... “Keşke dünyaya bir daha gelseydim!”

Bunun da arkasından o meşhur tekerlemeye geçiyoruz: “Ah şimdi genç olacaktım ki...”

Hiç kuşkunuz olmasın, bir daha genç olsak aynı yoldan aynı noktaya gelirdik. Tabii artık mümkün değil. Bu yaşa kadar kazandıklarınızın tamamını dahi verseniz, gençlik gitti gider.

Artık siz, istikballerini hazırlamak için kendinizi heba ettiğiniz çocuklarınızın, gelinlerinizin, torunlarınızın nazarında gün sayan, gün sayarken pek bir şeye karışmaması, fazlaca konuşmaması, aile gezilerine katılmaması gereken bir ihtiyarsınız yalnızca.

“Evde huzursuz oldunuzsa buyurun huzurevine!” (Asıl huzurevinin insanın kendi evi olduğunu gençler anlamak istemezler.)

Huzurevine gidip gitmeme kararını vermek bile elinizde değil.

* * *

Yaşlı insan zor insandır, çünkü kendini hep yapayalnız hissederek. Arkadaşlarının çoğu dünyadan göçüp gitmiştir, ecel baskısı altındadır, bu yüzden olura-olmaza karışır; onunla yaşayanlar sabır taşı olmak zorundadır...

Yaşlı insan zaman zaman çekilmez olur, gönlünü etmek de kırılınca gönlünü almak da güçtür, dikkat ister...

Yaşlı insan gençlerden sürekli anlayış bekler, yoğun ilgi, sevgi ve şefkat ister; kendisine danışılmasını bekler; ailenin büyüğü konumunu korumak için talimatlar yağdırır, katlanmak gerekir.

Yaşlılık, değişik bir çocukluk dönemidir aslında.

* * *

Yaşlılık gerçekten de zor zanaat, ancak yaşlanmamak mümkün değil. Şayet cüzdanınız yeterince şişkinse, estetik açıdan yaşlanmayı bir süre geciktirebilirsiniz, ancak önleyemezsiniz. Yani estetik cerrahların el maharetiyle genç görünmek, bir bakıma yaşlılığı yenmek, yaşlılıkta art arda sökün eden bazı hastalıkları ve ölümü yenmek anlamına gelmiyor. Bununla birlikte samimi dindar ailelerdeki yaşlıların biraz daha talihli olduğunu düşünüyorum. Çünkü dinimiz “anaya-babaya öf dememeyi” öğütüyor. Geleneklerimizde de bu var aslında. Var ama “Avrupalı hayat” anlayışı geleneklerimizi iyice kemirdi. Avrupa’dan gelenek nakli yaptık.

Onlarda aile bütünlüğü yok, bu yüzden genelde yaşlılarla aynı evi paylaşmazlar. Biz de bunu alıverdik, onlar gibi oluverdik.

Önce “asrî aile” dedik, sonra “çağdaş aile”. Avrupa’ya benze-yiverdik. Sonuç olarak bizde de yaşlılar huzurevini boylamaya başladı. Ama dini inançların belirleyici olduğu ailelerde büyükler hâlâ baş tacı. Hâlâ onlar “ailece varlığın kaynağı” ve “bereket kapısı” olarak görülüyor. Yaşlılara saygı gösteriliyor, sevgi gösteriliyor. Demek oluyor ki, yaşlılığında rahat etmek isteyen insan, servet peşinde koşmaktan ziyade dindar çocuklar yetiştirmeye çalışmalı. Zira en büyük değer, bize öğretilenin aksine, para değil, insandır...

Mademki en büyük değer insandır, bir annenin ve babanın kendisinden sonraya bırakabileceği en önemli miras da iyi çocuklardır.

Çocuklarımıza han-hamam bırakmak için gösterdiğimiz çabanın yarısını -hadi bonkör davranıp onda birini diyeyim- onları iyi birer insan (sevgi ve şefkat insanı) olarak yetiştirmeye ayırabilseydik, özellikle yaşlılığımızda çocuklarımızdan yana şikâyetlerimiz çok azalırdı.

Kadınlar erkekleri nasıl görüyor?

Hiçbir şey okumuyorlar.

Bu yüzden görgü kurallarından habersiz yaşıyorlar.

Kaba ve duygusuzlar, kadın duygusallığını kavrayamıyorlar.

Çocuk yetiştirme konusunda kadına yardım etmiyorlar.

Şiddete meyilleri var: En küçük tartışmaya bile dayak tehdidi katıyorlar.

Çok fazla televizyon seyredip, “Sallandırıcaksın üç-beş kişiyi, bak memleket nasıl düzeliyor” türünden abuk-sabuk yorumlar yapıyorlar.Akşamları aileyi bırakıp kahvehanelere kaçıyorlar.

Çok fazla futbol konuşuyor ve seyrediyorlar.

Çocukların derslerine yardımcı olmak yerine, onlara bağırıp çağırmayı seçiyorlar.

Bedensel ve çevresel temizliğe dikkat etmiyorlar.

İnce ve nazik değiller, çoğunlukla kaba davranıyorlar.

Güzel bir şeyler söylemekten kaçınıyorlar.

Evlilik yıldıönümü, doğum günü gibi çoğu kadınların önemseddiği konuları ya unutuyor ya da önem vermez görünüp geçiştiriyorlar.

Eve gülümseyerek gireceklerine hışımla giriyor, selam dahi vermiyorlar.

Aile bireyleriyle muhabbet etmiyorlar.

“Eline sağlık” demedikleri gibi, yemeğe kusur üstüne kusur buluyorlar.

Kendileri har vurup harman savursalar bile, kadının küçük harcamalarına laf ediyorlar.

Kadına, kendini “işe yaramaz” olarak hissettirmek için ellerinden geleni yapıyorlar.

Eşlerine ve çocuklarına lütfen bakıyorlarmış gibi davranıyorlar.

Ve daha pek çok maddeyi dolduracak kadar bol şikâyet...

Uzun zamandır Anadolu’yu geziyorum, bu değişim rüzgârlarını ilk kez hissediyorum. Kasabalı kadınlar, ilk kez, erkeklerin kendileri için uygun bulduğu yaşam tarzının sınırlarını zorluyorlar. Daha insanî, daha İslâmî, daha medenî (şehirli) bir hayat istiyorlar. Bir anlamda baş kaldırıyor, statü istiyorlar.

Bu rüzgâr neler getirir, neler götürür bilmeme imkân yok. Sadece haklılık paylarının yüksek olduğunu düşünüyorum...

Yıllarca arka plâna itilip söz hakkı verilmeyen büyük kitle (nüfusun yüzde altmış) hem kendini değerlendiriyor, hem de erkekleri...

Aynı zamanda, erkeğiyle arasındaki iletişimi sorguluyor.

Bu saatten sonra, “Kadın baş tâcımızdır... Hayat arkadaşımızdır... Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır” türünden “rüşvet-i kelâm” etmek de bir işe yaramayacaktır, çünkü o nokta çoktan geçilmiştir.

Tek çare, Peygamber-i Alişan Efendimizin “Veda Hutbesi”ndeki değerlendirmeyi, ilişkinin temeli yapmaktır; Efendimiz (a.s.m.)şöyle buyurmuş:

“Çocuklarımıza han-hamam bırakmak için gösterdiğimiz çabanın yarısını -hadi bonkör davranıp onda birini diyeyim- onları iyi birer insan (sevgi ve şefkat insanı) olarak yetiştirmeye ayırabilseydik, özellikle yaşlılığımızda çocuklarımızdan yana şikâyetlerimiz çok azalardı.”

“Ey İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah emaneti olarak aldınız... Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır.”

Yaptığı Yürek İnkılâbı ile kadını diri diri gömülmekten kurtarıp sosyal hayata kazandıran Efendimiz, günümüzden bin dört yüz sene önce okuduğu hutbede, düpedüz “kadın hakları”ndan söz ediyor...

Kadını bulaşıkçı, çamaşırcı, temizlikçi hatta çocukların mürebbiyesi gibi görmek yerine, hakları olan bir “insan” olarak görmek gerektiğini hatırlatıyor...

Erkek tarafının şunu iyice içine sindirmesi lâzım gelir ki, kadın evin hizmetçisi, ütücüsü, bulaşıkçısı çamaşırcısı değildir...

Erkeğin iş ortağı, çocukların mürebbiyesi ya da öğretmeni de değildir...

Cennet’te dahi dayanamadığımız yalnızlığımızı (Hazret-i Âdem örneği) paylaşan hayat arkadaşımızdır...

Sırdışımız, en yakın arkadaşımız, dert ortağımızdır...

Hayatın iki temelinden biridir (diğeri erkek).

Sevgi bağlarımız çözülüyor mu?

Sevgiler kaybolmuş dünyamızda, yitmiş, gitmiş... O kadar ki, gencecik bir okurum, “Sizi okumadan önce ‘aşk’ ve ‘sevgi’ kelimelerini kendime yasaklamıştım.” diyebiliyor.

Oysa bu topraklar aşkların yeşerdiği topraklardır. Bu kavramlar ise kültürümüzün temelinde mevcuttur... Anlaşılan ilişkiler çarpıklaştıkça sözcükler yanlış anlamlar yüklenmeye başlıyor! Zaten “televole” kökenli çarpık ilişkiler de sürdürülemiyor. Tabiatıyla hayat renklenemiyor. Genel olarak hayata bir can sıkıcılık hâkim oluyor.

“Ey İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah emaneti olarak aldınız... Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır.”

Dostluklar başlarken bitiyor, her an son gününü yaşıyor ve manasını kaybediyor. Arkadaşlığınızın ne kadar süreceğini, hangi sebeple ve ne zaman biteceğini kestirebiliyoruz. En yakın insanların arasında bile bir mesafe oluyor. Ortak yönler azalıyor, olanlar ise sıkıcı hâle bürünüyor. İnsanlar kendi içleri-

ne dönerek yalnızlaşıyor. Kopuyor diğerlerinden, derdini açmıyor kimseye, hiçbir şeyini başkalarıyla paylaşmıyor. Korku, endişe, telâş, umutsuzluk ve sevgisizlik dolu yalnız bir hayatı, kendi kendine yaşamaya çalışıyor.

Kendi ekseninden dünyaya bakmak, diğerlerinden ayırıyor insanları. İş “benmerkezciliğe” yöneliyor, mizaçlar hırçınlaşıyor ve diğer insanlarla kavga etme noktasına ulaşıyor. Kavga “taraf” olmayı teşvik ettiği için kısa sürede “saf”lar oluşuyor, hızla toplumsal boyutlar kazanıyor. Stres yaygınlaşıyor. Sevmek en büyük ihtiyacımız, ama sevmiyoruz, sevmesini bilemiyoruz. Dünyanın en güzel şeyi bir insanın sevildiğini bilmesidir; oysa daha güzeli, sevmesi, sevmeyi bilmesidir.

Sevmek “insan” tarafımızı bulmamızdır, biraz da yaklaşmamızdır Allah’a. Sevebilen insan kendini keşfetmiş insandır. Aşk-tır insanı yücelten, derinliğimiz aşktandır.

Plautos, “Yüreğim var, var ama yüreğimi dayayacak bir yer yok” diyor. Bütün mesele yüreğimizi dayayacak yeri bulmak. Yüreğimizi dayayacak yeri bulabilirsek, sevmeyi ve mutlu olmayı da başarabiliriz.

“ Bu topraklar aşkların yeşerdiği topraklardır. Bu kavramlar ise kültürümüzün temelinde mevcuttur... Anlaşılan ilişkiler çarpıklaştıkça sözcükler yanlış anlamlar yüklenmeye başlıyor! Zaten “televole” kökenli çarpık ilişkiler de sürdürülemiyor. Tabiatıyla hayat renklenemiyor. Genel olarak hayata bir can sıkıcılık hâkim oluyor. ”

14 Şubat “Sevgililer Günü” imiş... Her ne kadar bendeniz, “Anneler Günü... Babalar Günü... Dedeler Günü” ve “Sevgililer Günü” gibi oyunlarla duygusal dünyamızı tüketim ekonomisinin emrine veren ve insanı ticarî meta olarak sonuna kadar kullanan tuzakları onaylamıyor olsam da (çünkü hiçbirinde esasa yönelik bir cehd görmüyorum), pek çok insan 14 Şubat’ın gerçekten “Sevgililer Günü” olduğuna

inanıyor. Acaba bu özel günleri tümenden reddetmek mi akıllıca, yoksa onlarla birazcık oynayıp kendi kültür kaynaklarımıza göre şekillendirmek mi?

“Sevgili” kelimesine de, kavramına da çoğumuzun tepki duyduğu malum. Bunun sebebi, elbette ki “sevgili” kelimesinde saklı manaların gerçek boyutu değil. “Aşk”ın, “sevgi”nin gerçek boyutlarında hiç bir iticilik yok. Hatta “sevgili” kavramı, “sevgi” ve “aşk”ın yanı sıra, tasavvufun kutsadığı bir kavramdır. Lakin magazin yayınlarla televizyon kanallarının oluşturduğu tortular hafızamızda öyle izler bıraktı ki, neredeyse “aşk”ı “haram” sözcükler kertesinde görmeye başladık.

Bu yüzden “keşke” diyorum, “bugün ‘Sevgi Günü’ olarak kutlansaydı.” Herkes rahatlıkla kabullenebilirdi. (Sevgiyi tek güne hapsedmek anlamında değil, tek güne yoğunlaştırıp her güne yaymak anlamında) Ben o anlamda anlıyor ve alıyorum.

Zaten sevgiliye giden her yol sevgiden geçmeli. Sevgiden geçmeden sevgiliye giden yollar kirli yollardır! (Televole türü

aşklar.) Ve artık mutlaka temiz sevgiyi keşfetmemiz ve yüreğimize sarmamız gerekiyor. Çünkü herkesin dilinde dolaşan sevginin yürekleri sarmalamadığını görüyorum. Sevgi yürekleri sarmalasaydı, sevmeyi kılık kıyafet gibi bir takım şartlara endeksler miydik?

“ Sevmek “insan” tarafımızı bulmamızdır, biraz da yaklaşmamızdır Allah’a. Sevebilen insan kendini keşfetmiş insandır. Aşktır insanı yücelten, derinliğimiz aşktandır. ”

İnsan kılığıyla değil, yüreğiyle insandır. Ne giydiği fark etmez, etmemeli. Aksi takdirde sevgiyi şarta bağlamak anlamına gelir ki, “şartlı sevgi” nefretin çocuğudur! Bu yüzden sevgi kılık kıyafet şartına bağlanamaz, bağlanırsa zaten o sevgi olmaz!

Sadece şu kılıkta-bu kılıkta, şu partide bu partide, şu tari-katta, bu cemaatte, şu ideolojide bu dinde, şu fikirde bu fikirde insanlara yönelik sevgi de olmaz! “Pantolon giyersen, kravat takarsan, başını açarsan seni severim” mantığı, sevgi mantığı değildir...

O takdirde insanı değil pantolonu, kravatı, saç-başı, ya da bir ideolojiyi sevmiş olursunuz. Oysa insanın “eşref-i mahlûkat, ekmel-i varlık” olarak şartsız sevilmesi lâzım. Bazı kayıt ve şartlara bağlanmış sevgi sahte sevgidir. Gerçek sevgi “Yaradan’dan ötürü, yaratılanı sevmek” ve hoş görmektir. En azından her insanın yaşama hakkına saygı duymaktır. Bu da Allah’ı sevmekle olur.

Yani sevginin kaynağı Allah sevgisidir... Mevlâna gibi ciddi bir tasavvuf deryasını Şems’in demirci dükkânından gelen çekik seslerine ritm tutturup raksettiren ve keza Yunus gibi derin bir ummanı yollara düşüren kaynaktır o sevgi. Hazret-ı Mevlâna’ya, “Kim olursan ol gel” dedirten sır, Allah’tan gelip insanları saran sevginin sırrıdır.

Şöyle toparlayalım: *Gerçek dostluğu ve sevgiyi, ancak Allah'a dost olup tüm sevgilerin başına Allah sevgisini koyanlar bilir. Üst yanı gösteri, gösteriş ve gevezelikten ibarettir!*

14 Şubatlarda (sevgililer günü ya) bile, maalesef, “sevgi gevezeliği” yapıyor!

Şöhret bolluğunda neden “adam” kıtlığı çekiyoruz?

Alsanız anlı-şanlı şöhretlerimizden birini, dünya arenasına alsanız kimse dönüp suratına bakmaz. Çünkü bizimkilerin anları da, şanlıları da sınırlarımızı aşmamıştır. Türkiye dışında kimse onları tanımaz. Çünkü hiçbir evrensel çapta bir eser üretmemiş, bu yüzden de adını dünyaya duyuramamıştır.

Bir anlamda kendi kendilerine gelin güvey olan “sanatçı”ların harmanlandığı bir “sanat dünyamız” var!

Bırakınız “Türk sanatı”nı evrensel boyutlara taşımayı, yaptıkları zaten “sanat” değildir. “Sanat” yaptıklarını var saysak bile, o “sanat”ın kökleri “bizim” değildir!

“ Sadece şu kılıkta-bu kılıkta, şu partide bu partide, şu tarikatla, bu cemaatte, şu ideolojide bu dinde, şu fikirde bu fikirde insanlara yönelik sevgi de olmaz! “Pantolon giyersen, kravat takarsan, başını açarsan seni severim” mantığı, sevgi mantığı değildir...”

Biri batıp biri doğan “sanatçılarımız”ın çoğu “millî” değil; ya Batı sazına “söz”, ya da Amerikan “caz”ına “diz” uyduruyorlar!

Magazin dünyasının da vazgeçilmez malzemelerini teşkil ediyorlar.

Sınırlarımız dışında var olamayan bir sürü şarkıcı-mız, bir sürü mankenimiz, bir sürü oyuncumuz, bir sürü

köşe yazarımız var! Ayrıca, toplumsal değer olarak hiçbir şey üretmeyen bir sürü şovmenimiz, programcımız, şöhretimiz var! Hatta bol miktarda büyücümüz, falcımız, medyumumuz var!

Türkiye’imizde doğru düzgün bilim adamı, sanatçı, siyasetçi, diplomat, yani “işe yarar adam” fazla yetişmiyor, ama ıvır-zıvır şöhret bolluğundan da geçilmiyor.

Mevcutlar yetmemiş olacak ki, garip garip “ev”ler kurup “Semra Hanım”lar, “Sinem”ler, (bir yazımda bu ismi yanlış yazdığımı şimdi hatırladım) “Ata”lar, “Tülin”ler, “Caner”ler üretiyoruz!

Kimisi ağlayarak, kimisi bağırarak, kimisi sağa-sola saldırarak, kimisi kafa sallayarak şöhret basamaklarını tırmanıyor...

Hiçbiri hiçbir şey üretmiyor. Milletin hiçbir problemine çare getirmiyor. Bırakınız kendisinden sonrasına kalmasını, birkaç gün sonrasına kalacak bir şey yapmıyorlar. Yine de meşhur oluyorlar.

“Sen nasıl şöhret oldun?”

“Bir filmde kafa salladım.”

“Sen nasıl oldun?”

“Bol bol ağladım.”

“Bağırıp çağırdım!”

“Önüme gelene saldırdım, agresif takıldım.”

Hiç emek vermeden, hiçbir eğitim almadan ve hiçbir şey bilmeden (şöhret olma bahsinde bunlar büyük avantaj sayılır) şöhret olunup çuvala para kazanılabilen tek ülke herhâlde Türkiye’dir.

Şöhretlerimizin çoğu gerçekten de hiçbir şey bilmiyor. Elife “mertek” diyenler çoğunlukta. Ama şöhret oldukları için abuk-sabuk bir sürü şey söyleme hakkını kendilerinde görüyorlar.

Çocuklarımız maalesef bu örneklerle baka baka büyüyor.

“Hiç emek vermeden, hiçbir eğitim almadan ve hiçbir şey bilmeden (şöhret olma bahsinde bunlar büyük avantaj sayılır) şöhret olunup çuvala para kazanılabilen tek ülke herhâlde Türkiye’dir.”

Onlar kadar bilgisiz, gayretsiz, eğitimsiz olmaya özeniyor.

Herkes “Okuyup da ne olacak, hiçbir şey olamazsam, bir şekilde şöhret olur yırtarım” havasında. Bu ülkede hiçbir şey olamazsanız, (şansınız da biraz yaver

giderse) “şöhret” filan olursunuz! Hatta “şarkıcı” markıcı bile olabilirsiniz.

Türkiye’de “şarkıcı” olmanın “sanatçı” olmak anlamına gelmediğini, bunun için makam, usul nota bilmek gerekmediğini, sadece “albüm” yapacak bir dayı ile televizyona çıkaracak “televole”ci bulmanın yeterli olduğunu herkes biliyor.

Biz “kara cahil”lerden “sanatçı” üretmiş, kafa sallayarak tepinmeyi “modern dans” sayan “çağdaş dansör”ler üretmiş, hiçbir şey bilmemenin yanı sıra, ayrıca okuma yazma da bilmeyen nice “vatan evladı”nı “star” yapmış bir milletiz!

Bizde iyi ses olmanın, konservatuar bitirmenin, nota, makam ve usul-erkân bilmenin anlamı yoktur; hatta “kıroluk” kültüründen gelme köşe tutucular, böyleleriyle ya “mektepli” ya da “entel” diye dalga geçerler.

Bizde, eğitimsizlik başta olmak üzere her türlü uygunsuzluk ve duygusuzluk “geçer akçe”dir...

Varsa diplomanızı saklayın! Yamuk-yumuk konuşun! Abuk-sabuk şeyler söyleyin! Bol bol ağlayın! Herkese kaba-saba davranın! Her söze “Ülen” diye başlayın! “Kıro”luğunuzu her fırsatta gösterin! Mutlak surette görgüsüz olun! Göğüs-bağır açık gezin! Mafya ile işbirliği yapın!

Bunları yaptığınız takdirde, bir gün birinin dikkatini çekmeniz ve “şıpın işi” meşhur olmanız işten bile değildir! Meşhur olduktan sonra ise “delidir, ne yapsa yeridir” anlayışı devreye girer ki, bir avuç akıllı başında insan dışında hiç kimse, hiçbir hareketinizi kınamaz, hiçbir şey için kusurunuzla bakmazlar!

Nereye kadar aile içi özgürlük?

Bazılarına tespitim sert gelebilir, ancak kanaatim şu ki, aile hayatımız saldırı altında... Başta televizyon olmak üzere, her gün aile hayatımızın üzerine Nemrut ateşleri yağıyor!

Biliyor musunuz Amerika bu tehlikeyi neden sonra sezmiş ve aile yapısını kuvvetlendirici tedbirlere yönelmiş...

Devlet, gerçek Amerikan ailesini Amerikan vatandaşlarına anlatan ve onları öyle olmaya özendiren özel televizyon dizileri yapıyor. Filmler finanse ediyor. Kitaplar yazdırıyor...

Maksat Amerikan ailesinin geleneksel hususiyetlerini korumak ve aileyi modernitenin saldırılarından kurtarmak...

Başka çareleri yok: Aile yapısını diri tutamayan toplumların çözülüp çökeceğini ve devleti de çökerteceğini nihayet anladılar...

Biz çok şeyimizi kaybettik, ancak çok şükür henüz aileyi kaybetmedik... Ama böyle bir yola girdik... Kendimizi derleyip toparlamamız lazım... Çünkü aileyi kaybedersek bizi biz yapan değerlerin özünü ve özetini de kaybetmiş oluruz... Aileden geriye hiçbir şey kalmaz.

***

“ Biz “kara cahil”lerden “sanatçı” üretmiş, kafa sallayarak tepinmeyi “modern dans” sayan “çağdaş dansör”ler üretmiş, hiçbir şey bilmemenin yanı sıra, ayrıca okuma yazma da bilmeyen nice “vatan evladı”nı “star” yapmış bir milletiz! ”

“ Biz çok şeyimizi kaybettik, ancak çok şükür henüz aileyi kaybetmedik... Ama böyle bir yola girdik... Kendimizi derleyip toparlamamız lazım... Çünkü aileyi kaybedersek bizi biz yapan değerlerin özünü ve özetini de kaybetmiş oluruz... Aileden geriye hiçbir şey kalmaz.”

Aileyi dinamik ve sağlam tutmanın en iyi yollarından biri, aile bireyleri arasındaki iletişimi diri tutmaktır...

Bunun en kestirme ve kalıcı yolu ise “muhabbet”tir... Yani sevgi eksenli sohbet...

Sohbet sadece karşılıklı konuşma değil, aynı zamanda büyük bir paylaşımdır. Yürekteki köprü kurmadır... Bu bakımdan aileye sohbet havası hâkim

olmalıdır. Ama bu, “Gelin bu akşam muhabbet edelim” şeklinde tahsisli zamanlarla sınırlandırılmamalı, hayatın her alanına yayılmalıdır...

Alış verişte muhabbet, piknikte muhabbet, yürüyüşte muhabbet, okul ve dersler konusunda muhabbet, okunan kitaplar hakkında muhabbet, hatıralar konusunda muhabbet... Kısacası, hayatın her alanında muhabbet...

Bir anlamda muhabbeti aile hayatının temel direği olarak düşünmek gerekiyor. Bu sadece aile içinde sıcak bir hava oluşmasını sağlamayacak, aynı zamanda aile bireylerinin birbirlerini tanımalarını da sağlayacaktır.

Birbirlerine çok yakın gibi duran aile bireyleri maalesef birbirlerini tanımıyorlar. Tanımadıkları için de kolayca birbirlerinin damarına basabiliyorlar...

Mesela genç bir kız, aile büyüklerinin kendisini ismiyle çağırmasına, isminin yerine “hişt... ufaklık... kız... hey” gibi soyut kelimeler kullanmasına çok kızdığını söylemişti...

Bana gelen bazı mailer kara düşünce, bazı mektuplar hicrandır...

“Kimlik” ve “kişilik” konusunda genç kızlar daha hassas oldukları için en çok onlar yazıyor.

Gencecik yürekleri tökezleten problemlerin bazıları yerel geleneklerden kaynaklanıyor. Bazıları dinin yanlış yorumundan ... Bazıları da ideolojik tercihlerde farklılaşmaktan ...

Aileler çocuklarının kendileri gibi olmalarını istiyorlar. Onlar gibi inansın, onlar gibi düşünsün, onlar gibi giyinsin, onlar gibi yaşasın istiyorlar...

Çocuğun “farklı” bir birey olduğunu anlamak istemiyorlar. Ve bu noktada çatışma başlıyor.

“Laikçi” (kendi ifadesidir) bir ailenin kızı, yine kendi ifadesiyle, “İslâmî hayat”ı seçtiği için ailesinden dışlandığını yazıyor. Eve kapatmışlar. Başına da iki akrabasını dikmişler. İsteddiği kitabı okumasını, istediği radyoyu dinlemesini bile yasaklamışlar...

Ancak “gardiyanları dışarı çıkınca” kaçamak yapabiliyormuş.

“Nazım Hikmet’in şiirlerini okumam serbest ama Mehmed Âkif’i ya da Necip Fazıl’ı okumam yasak ... Moral FM’den sizi dinlemem de...” diyor.

Bu baskı niye? Kendi dünyasını içinden geldiği gibi kurmak isteyen bir genç kızı engellemenin mantığı var mı?

Eminim ki ailesi, kendilerine, “çağdaş” diyen ailelerden. Bu nasıl çağdaşlık ki, Ortaçağ engizisyoncularına taş çıkartıyor?

Bazı kafalar çağı kaçırdı. İkna gücü kalmayanlar, zorbalığa başvuruyor. Ama bir gün zorbalığın da sonu gelecek. Çünkü medeni insanı zorbalıkla ikna etmek mümkün değil. Cebir ise çözüm olmaz.

Muhabbet en iyi yöntem... Bir de tabii evlatlarımız dâhil, tüm insanların “özgür” olduklarını ve bizimle aynı haklara sahip bulunduklarını kabul etmek ...

“ Aileler çocuklarının kendileri gibi olmalarını istiyorlar. Onlar gibi inansın, onlar gibi düşünsün, onlar gibi giyinsin, onlar gibi yaşasın istiyorlar...

Çocuğun “farklı” bir birey olduğunu anlamak istemiyorlar. Ve bu noktada çatışma başlıyor.

O kadar yoğunuz ve yorgunluktan dolayı öylesine yorgunuz ki, çocuklarımıza yeteri kadar vakit ayıramıyoruz.

Bu arada okullar açılıyor, okullar kapanıyor...

Anne-baba olarak çocuklarımızla ilgimiz, okullar açılış sürecine girdiğinde “alış-verişe çıkmak”la sınırlı kalıyor...

Defter, kalem, silgi, çanta, kıyafet...

Dıştan hazırlıyoruz okula, ya içten?

Çocuğumuzla aramızda bir “ilgi” ve “bilgi” köprüsü kuruyor muyuz?

Bu konuda aramızda koca bir “iletişim boşluğu” var! Sınıfını geçene yarımamız bir “aferin” çekiyor, hemen arkasından nefsimize bir de pay çıkarıyoruz: “Ne de olsa babasının kızı!” (yahut oğlu)...

Ya sınıfta kalırsa? O zaman da “anasının kızı” (ya da oğlu) oluyor!

Sınıfta kalan evlâdımıza kimimiz söyleniriz, kimimiz bağırıp çığırırız, bazılarımız vahşileşip çocuğu döveriz...

Aslında karneler çocuğun “başarı”, yahut “başarısızlık” belgesi olmaktan çok, anne ve babaların “ilgi” ve “bilgi” göstergesidir!

Aileler ne kadar ilgili ve bilgili olurlarsa, çocuklar o kadar başarılı olur!

Biliyor musunuz, bu ülkede ana-baba bilgisizliği yüzünden, çocuklar sınıfta kalıyor!

Daha da vahimi, bu ülkede ana-baba ilgisizliği yüzünden, çocuklar evden kaçıyor, uyuşturucu batağına düşüyor, hatta bazarları intihar ediyor!

Çocuklara yazık ediyoruz!

* * *

Söyler misiniz lütfen, en son ne zaman çocuklarınızla birlikte vakit geçirdiniz?

En son ne zaman onlara sarılıp sevginizi kulaklarına fısıldadınız?

En son ne zaman çocuklarınızın gözlerinin önünde annenizin dizinin dibine oturup, çocukluğunuzdaki gibi, başınızı kucağına koydunuz ve zorluklarınızı onunla paylaştınız? (Harika bir örnek olur).

Çocuklarınızla en son ne zaman muhabbet ettiniz? (Muhabbet: Sevgi ve bilgi katkılı sohbetin adıdır).

Çocuğun okuduklarıyla, izledikleriyle, yaşadıklarıyla, yaptıklarıyla, arkadaşlarıyla en son ne zaman meşgul oldunuz?

Derslerine en son ne zaman yardım ettiniz?

Onlarla en son ne zaman oynadınız, ya da hayatı paylaştınız?

En son ne zaman sorularına cevap vermek için vakit ayırdınız?

En son ne zaman birlikte bir kitap okudunuz?

Herhangi bir konuda en son ne zaman çocuklarınızın da fikrini aldınız?

En son ne zaman birlikte namaza gittiniz? (Kaç yıl oldu?)

“ Bazı kafalar çağı kaçırdı. İkna gücü kalmayanlar, zorbalığa başvuruyor. Ama bir gün zorbalığın da sonu gelecek. Çünkü medeni insanı zorbalıkla ikna etmek mümkün değil. Ceber bir ise çözüm olmaz. ”

Anneliğe ve babalığa nasıl hazırlanmalı?

Belediyelere yıllardan beri “Ana-Baba Okulu” (kursu) açmaları için yalvarıp duruyorum (bazı belediyeler bunu yaptı, çok da iyi sonuçlar verdi). Çünkü bu bir zaruret...

Düşünün ki, demirci olmak için bile çıraklık şart iken, ana-baba olmak için hiçbir donanım öngörülüyor. Yirmili yaşlarda (bazı bölgelerimizde çok daha küçük yaşta) iki genç evlendirilip “sağlıklı aile” olmaları bekleniyor (Boşanmaların ilk beş yıla yığılması boşuna değil).

Sözün burasında size bir mektup özetleyeceğim...

“Bir yıllık evliyiz” diye başlıyor hanımefendi, “düşünmüyorduk ama bir anda ben anne, eşim baba adayı oluverdik. Oysa ikimiz de çok genciz. Bu sorumluluğu taşıyamamaktan korkuyoruz. Sizce biz ne yapmalıyız?”

Tabii ki anneliğe ve babalığa hazırlanmalısınız. Ne kadar genç olursanız olun, siz çoktan bir aile olmuşsunuz. Daha da önemlisi artık ana-baba adayısınız. Dolayısıyla, birbirinizle dayanışma hâlinde yeni sürece hazırlanmanız gerekiyor.

Pedagoglara göre, bu hazırlık aşamasında anneler daha şanslı. Çünkü zaten hayatlarının ilk yıllarından itibaren buna yönelirler. Kendilerini anneleriyle özdeşleştirir, onu taklitle anneliğe ilk adımları atarlar. Sonra bu yönelişlerini boy boy bebeklerle evcilik oynayarak beslerler. Arada, komşunun kendilerinden küçük çocuklarına annelik yaparak pratiklerini geliştirirler. Ayrıca ortam, onları yumuşak, duyarlı, duygusal ve şefkatli olmaya teşvik eder. Böylece kız çocukları, anne olmadan önce, annelik için gerekli eğitimi almış, hem fiziksel hem de ruhsal anlamda hazırlanmış olurlar.

Anne adaylarının bir başka avantajları da çocuğu dokuz ay boyunca karınlarında taşımalarıdır. Bebeğe bağlı olarak vücutta

meydana gelen bazı değişimler, anne adayını kendine ve bebeğine alıştıırır. Karnında ki yeni canın her hareketini anne adayı büyük bir mutlulukla algılar, bebeğin her tekmesine ayrı anlamlar yükler, onunla bütünleşir.

Bebek doğduğu zaman, anne bebeğe o kadar alışık, öylesine kendinden bir parça olarak görmektedir ki, bekle kaynaşma konusunda hiç yabancılık çekmez.

Hâlbuki erkeklerin bu şansı yoktur. Zaten babalık konusuna uzak büyürler. Onlar için, kızlarda olduğu gibi, çocukluk çağından başlayan ve gebelik sırasında beslenen bir “alışkanlık süreci” söz konusu değildir.

Bir kere küçük yaştan itibaren anneleriyle aralarındaki “cinsiyet farkı”nı fark ettiklerinden, anneleriyle özdeşleşemezler. “Erkek olma” arzusu, erkek çocuğu anneden uzaklaştırıp babaya yaklaştıırır fakat baba çok meşguldür. Sabahın alacasında işe gitmekte, ancak gece yarıları eve dönmektedir. Baba evden çıkarken de eve dönünce de çocuk uykudadır. Günlerce bebeğini görmediği olur. Görüşmeler bile, şayet baba, çocuğuyla bilinçli bir beraberlik kurmamışsa, görüşmeleri görüşememelerinden pek farklı olmaz. Elinde kumandayla sürekli televizyon zaptlayan babanın evde olması ile dışarıda olması arasında zaten fark yoktur. Bu yüzden babalar daha şanssızdır! Pek çok şeyi öğrenemedi (bu arada bebeği de öğrenemez) baba olmak zorunda kalmıştır. Olup bitenleri yadırgar. Eşinin hamileliğinden korkar, sık sık paniğe kapılır.

“Demirci olmak için bile çıraklık şart iken, ana-baba olmak için hiçbir donanım öngörölmüyor. Yirmili yaşlarda (bazı bölgelerimizde çok daha küçük yaşta) iki genç evlendirilip “sağlıklı aile” olmaları bekleniyor (Boşanmaların ilk beş yıla “ölmesi boşuna değil).”

Baba adayının bebeğe karşı çekinceleri bunlardan ibaret değildir. Bebekle baba adayı arasında anneninkine benzer güçte bir bağ bulunmaması, babayı bebeğe karşı kuşkucu yapar. Ona göre aileye, ne zaman ağlayıp ne zaman susacağı belli olmayan (üstelik çocuğun ne ağlamasını okuyabilirler ne de bakışlarını) bir “yabancı” katılmıştır. Bu yabancı, karısına tümünden el koymuş, bütünüyle sahiplenmiş, karısının tüm zamanını tüketmeye başlamıştır. Bu sebeple babalar bu yabancıya (çocuğuna) karşı derinden derine, asla itiraf etmek istemedikleri bir kıskançlık da hissetmeye başlarlar. Çünkü kendisi daha önce evin tek erkeği olarak rakipsizken, birden ortaya bir rakip çıkmıştır, ya da çıkacaktır. Karısının hem sevgisini hem şefkatini onunla paylaşmak zorunda kalacaktır. Bu durum, baba adayının pek hoşuna gitmez.

Bu bakımdan anneler, hamilelikleri boyunca eşlerini rahatlatmalı, bebek hakkında gerekli bilgileri vermeli, eşlerinin bebeğe alışmalarını anne karnından itibaren sağlamaya çalışmalıdırlar.

Doğumdan sonra da babanın bebekle yakından ilgilenmesi sağlanmalıdır. Ben psikiyatr değilim. Ama bu alanda iki önemli ismi (Martin Greenberg ve Norman Morris) referans gösterek, diyebilirim ki, babalar biraz sabreder, zihinlerini bir parça aileye yeni katılan (ya da katılmaya hazırlanan) bireyle (çocuk) meşgul eder, onu okumaya, anlamaya çalışırlarsa, durum kısa sürede düzeler.

Bunun için babaların sık sık bebekle yalnız kalmalarında yarar vardır. Yalnız kalırlarsa onunla daha rahat bütünleşebilirler. Ama bilmem ki anneler buna izin verirler mi?

Şunun için soruyorum: Anneler bebeklerini babalarıyla bırakmaya pek hevesli değildirler. Çünkü erkeklerin yapısında duygusallık, duyarlılık, empati gibi inceliklerin olmadığına inanırlar. Kadınların bu inancı, erkeklerin kendileri hakkındaki

düşüncelerini de etkiler. Bu yüzden çocuklarıyla yürek yüreğe içten bir ilişkiye girmeye kolay kolay cesaret edemezler.

Bence anneler, erkeklerin duyarsız, umursamaz ve kaba oldukları biçimindeki peşin hükümlerinden biraz sıyrılıp, bebek konusunda

babaları biraz yüreklendirmelidirler. Erkekler de aileye daha fazla zaman ayırmanın bir yolunu mutlaka bulmalıdır.

Bu konunun da sihirli kelimeleri, yine “sevgi-ilgi-bilgi”dir. Sorunlar ancak sevgi ekseninde üreyen ilgi, bilgi ve dayanışma ile aşılabılır.

Çocukların yetişmesinde oyun ve oyuncağın rolünü de unutmamak lâzım...

Oyun ve oyuncak tabii ki çocukları yetiştirmez ama ruhsal ve fiziksel gelişimini destekler. Çocuklar pek çok şeyi oynayarak öğrenirler. Bu anlamda oyuncaklar çocuğun deney araçları, bir nevi laboratuvarlarıdır. Çocuk o laboratuvarlarda hayata hazırlanacaktır.

Bu sebeple oyuncak seçimi önemlidir. Yanlış oyuncak çocuğu yanlışla, doğru oyuncak doğruya yönlendirir.

Artık oyun ve oyuncak konusunda sözü bir uzmana bırakmak istiyorum. Gazi Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi Eğitim Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Özlem Ersoy diyor ki:

“Çocuklar, âletlerin nasıl çalıştığını düşünerek bulma, yeni kelimeleri ve fikirleri öğrenme, hayal gücünü geliştirme, problem çözme ve işbirliği yapabilme gibi pek çok beceriyi oyun oynarken öğrenir.”

Ve oyuncakların fonksiyonlarını sıralıyor:

“Anneler, hamilelikleri boyunca eşlerini rahatlatmalı, bebek hakkında gerekli bilgileri vermeli, eşlerinin bebeğe alışmalarını anne karnından itibaren sağlamaya çalışmalıdırlar.”

“Oyun ve oyuncak tabii ki çocukları yetiştirmez ama ruhsal ve fiziksel gelişimini destekler. Çocuklar pek çok şeyi oynayarak öğrenirler. Bu anlamda oyuncaklar çocuğun deney araçları, bir nevi laboratuvarlarıdır. Çocuk o laboratuvarlarda hayata hazırlanacaktır.”

1. En işlevli oyuncaklar: Çingiraklar, basınca öten oyuncaklar, toplar, yap-boz'lar, boncuklar ve kart oyunları çocukların el- göz koordinasyonunu geliştirir. Problem çözme ve işbirliğini teşvik eder, ayrıca aletlerin çalışma şeklinde, çocuk, fikir üretmeyi öğrenir.

2. Kitap ve kasetler: Bebekler parlak resimlerden

hoşlanır ve kısa sürede kitapların sayfalarını çevirebilirler. Daha büyük çocuklar için hikâye ve şiirler eğlencelidir. Kitaplar ve kasetler çocuğa yeni bilgiler kazandırır, yerleri ve insanları anlamasına yardımcı olurlar, dilleri gelişir.

3. Yapı-bina gereçleri: Ağaç işi malzemeler, inşaat takımları, bloklar (birleştirilebilir) gibi oyuncaklar çocukları bilime yaklaştırır, sayı kavramlarını geliştirir.

4. Deney malzemeleri: Kum, kil, su ve müzik âletleri gibi deneysel malzemeler öğrenme araçlarıdır. Çocuklar bunlarla oynarken malzemeyi kontrol etmeyi öğrenir.

5. Aktif oyun gereçleri: Bunlar çocuğun fiziki saldırılara karşı gerekli güveninin ve kararının gelişimini destekler. Onlarla oynarken, çocuğa aşırı koruyucu davranılmamalı, ona güvenilmelidir. Parklarda gördüğümüz, bazılarının görüntüsünden etkilendiğimiz ve korktuğumuz eski oto lâstikleri ile tırmanma kafesleri, çocuğun dengesini sağlar. Çocuğun atlaması, tırmanması ve diğer çocuklarla oyun kurması için mükemmel oyuncaklardır.

6. Gerçeğin taklidi oyuncaklar: Oyuncak bebekler, doldurulmuş hayvanlar ve hareketli şekiller gibi nesneler, çocukların hayal güçlerini kullanmalarına ve yeni davranış biçimlerini denemelerine fırsat verir, böylece hayatı tanımalarına yardımcı olurlar.

Oyuncak, çocuğun yaşına ve cinsiyetine uygun olmalı. Doç. Dr. Selahattin Şenol, bunları dört kategoriye ayırıyor:

1. Duygusal oyuncaklar: Duygusal zorlukların yenilmesi için seçilen, bazıları oldukça çirkin, yumuşak ve tüylü oyuncaklardır. (Oyuncak ayı, maymun, kertenkele ve benzerleri gibi.)

2. Zevk nesnesi oyuncaklar: Çocuğun sadece hoş vakit geçirmesi için seçilen oyuncaklar. (Araba, vs.)

3. Eğitsel oyuncaklar: Boyama kitapları, yap-bozlar, maket oyuncaklar gibi aynı zamanda eğiten oyuncaklar.

4. Sosyal oyuncaklar: Yaşlılarıyla oynamakta kullandığı oyuncaklar.

Yalnız dikkat! Oyuncaklar da tıpkı sevgi gibi, şuurlu bir denge içinde çocuğa sunulmalı. Bunun için de ailenin “bilgili” ve tabii “dengeli” olması gerekiyor.

Çocuklarınızla oyun oynamayı da sakın ihmal etmeyin. Bunu söylerken, tabii ki, çocuklarınızın oyuncasını kapıp tek başınıza oynamanızı (en çok babalar yapar) kastetmiyorum. Onların yaşındaymışsınız gibi onları kavrayarak ve keyif alarak birlikte oynamaktan söz ediyorum. Tamamen eşit şartlarda... Hatta önceliği çocuklara vererek...

Sözün tam da burasında eski aile yapımızla hayat algımıza bir göz atmakta fayda var: Bakalım, nereden nereye gelmişiz?

Aile kurmak kolay mı?

Her alanda ve her anlamda Âlişan Efendimiz’le ashabını önder almıştık. Örnek almıştık. Hayatımızı “Devr-i Saâdet”le çer-

“Oyuncak bebekler, doldurulmuş hayvanlar ve hareketli şekiller gibi nesneler, çocukların hayal güçlerini kullanmalarına ve yeni davranış biçimlerini denemelerine fırsat verir, böylece hayatı tanımalarına yardımcı olurlar.”

çevlelemiştik. Evlilikler de boşanmalar da buna göre yaşanırdı. Buna göre yaşadığı için zaten evlilikler uzun ömürlü olurdu. Şimdi kısa sürüyor. O kadar ki, boşanmalar Avrupa Birliği seviyesine yaklaştı. En azından bu işte standardı yakaladık! Ama saadet de serap oldu!

Ayrıca işin ciddiyeti de kalmadı pek.

Eski evliliklerin hedefi mutluluktu. Şimdiki evliliklerin hedefi ise “hayatı daha özgürce yaşamak!” Yani anne-baba baskısından sıyrılıp özgürleşmek!

Ya evliliğin getirdiği doğal sınırlamalar? İşte onlar fark edildiği anda çözülme başlıyor: “Ben kimsenin kölesi değilim” anlayışı boşanma ibresini tepeye vurduruyor.

Eski evliliklerin hedefi mutluluk dedik ya, yeni evliliklere başka öncelikler musallat oldu: Evliliğin “olmazsa olmaz”larından biri ev, diğeri araba... Bir de “görekemli bir düğün” şartı var... Bu yüzden evlilikler alabildiğine zorlaştı.

Peygamber-i Âlişan Efendimizin “Evliliği kolaylaştırınız” tavsiyesiyle zıtlaşır gibiyiz. Bunu “ümmet” kavramıyla nasıl bağdaştırdığımızı bilemem. Bildiğim şu ki, biz o kavramdan da hayli koptuk!

Yeni neslin, evlenir evlenmez ayrı eve taşınma arzusunu pek anlayamıyorum. Bu bir “arzu” bile sayılmaz aslında, “dayatma” demek daha doğru... Ya da “ön şart”... Evliliğin en başında konuşulan bir konu...

Genç kızların çoğu, “İlle de ayrı ev isterim” diye tutturuyor. Maddi imkânı yerinde olanlar için neyse de, kıt kanaat geçinen aileler için bu dayatma evliliği müthiş zorlaştırıyor. Çünkü yeni ev açmak, yalnızca bir dört duvar temin etmekle sınırlı değil, dayayıp döşemek gerekiyor. Neresinden baksanız, ailenin birkaç yıllık geçimini sağlayacak miktarda para bu işe harcanıyor. Bu da hayatı müthiş zorlaştırıyor. Borçlanma başta olmak üzere bir sürü problemin başlangıç noktasını oluşturuyor.

Kaynana ve kayınpederle (doğrusu “kaimpeder” yani, baba yerine sayılan) birlikte oturmanın böyle zorlukları yok. Gelin, dayalı-döşeli eve geliyor. Tabii onun da kendine has bazı problemleri oluyor.

Bana yazan bir hanımefendi işte tam da o problemlerden şikâyetçi...

“Evlendiğimizde ayrı eve çıkacaktık” diye sızlanıyor, “ama eşim sözünü tutmadı, anne babasıyla oturmaya zorladı beni. İlk tartışmalarımız bu yüzden çıktı. Sonra tırmandı ve boşanma noktasına geldik. Söyler misiniz lütfen, ben anne babasının yanında oturmak zorunda mıyım? Benim de evimin hanımı olma hakkım yok mu?”

Var elbette, olmaz olur mu? Fakat bu durumda üç soruya cevap bulmak gerekiyor:

Nasıl geçineceksiniz?

Ayrı eve çıktığınızda yaşlıların deneyiminden mahrum kalacak olan çocuklarınızı nasıl yetiştireceksiniz?

“Peygamber-i Âlişan Efendimizin “Evliliği kolaylaştırınız” tavsiyesiyle zıtlaşır gibiyiz. Bunu “ümme” kavramıyla nasıl bağdaştırdığımızı bilemem. Bildiğim şu ki, biz o kavramdan da hayli koptuk!”

Yalnız kalan yaşlılarınızın hâli ne olacak?

Son soru en mühimi bence. Günün birinde sizin de yaşlanmanız kaçınılmaz olduğuna göre, yaşlılığınızda sizin hâliniz ne olacak?

Yemeğinizi kim pişirecek?

Hastalığınızla kim ilgilenecek?

Kim şefkatle size seslenecek, “Anneciğim” diye?

Eski aile yapımızda, her evlenenin ev açması gibi bir sorun yoktu, ama yeni aile yapımızda var. Daha kız isteme safhasında dayatılıyor bu konu: “Kızımız ayrı oturacak!” Böylece evlilik, Peygamber-i Âlişan’ın tavsiyesinin tam tersi istikametinde zorlaştırılıyor.

“Ev alınacak (ya da kiralanacak), dayayıp döşenecek, perdeler şöyle, halılar böyle, mobilyalar filanunki gibi gösterişli olacak!”

Hiçbir şey ihtiyaca göre seçilmiyor, her şey “gösteriş” tutku-muza ayarlı! Maksat “Filanın kızına ne masraflar yaptılar.” densin.

Yeni bir ev açmak, beyaz eşya almak, dayayıp döşemek dünya para... Bu parayla bir aile hiç çalışmadan birkaç yıl rahat rahat geçinebilir. Borç harç denkleştiriliyor, çaresi yok. Denkleştirilirken de aile tükeniyor. (Bazı bölgelerimizde bir de “başlık parası” belası var ki, akıl-mantık kitabına sığdırmak mümkün değil.)

Gerçekten de eskiden böyle bir sorunumuz yoktu. Evlenen çiftler anne babalarıyla oturur, onların deneyimlerinden yararlanarak yeni durumlarına alışırlandı. Anne babanın nezaretinde “annelik”, “babalık” öğrenirlerdi.

Avrupa’dan Türkiye’ye “çekirdek aile tipi” ithal ettik edeli, evlenenler yeni ev açıyor. Yeni evde borçları ve tecrübesizlikle-riyle baş başa yaşıyorlar. Bu yüzden boşanmalar evliliğin ilk beş yılında yoğunlaşıyor. Gençler evliliğin inceliklerini düşe kalka

öğrenmeye çalışıyorlar... Bu arada bazıları düştükleri yerden kalkamıyor!

Mali durumu iyi olan yaşlılar için durum pek “dramatik” olmayabilir, ancak maddi durumu iyi olmayan yaşlı anne babalar için durum “facia” boyutlarına çıkabiliyor. Evlâtları tarafından terk edilen yaşlı ana babalar, “ahir ömür”lerinde “namerde muhtaç” hâle geliyorlar.

Kendilerini itilmiş, atılmış, terk edilmiş hissediyorlar. Tabiatıyla da mutsuz oluyorlar.

Durum gençler açısından da kötü aslına bakarsanız. Eski den yeni aileler, ailedeki yaşlıların gözetimi altında kurulurdu. Deneyimsiz gençlerin zaman zaman geçirdiği sarsıntılar aile büyüklerinin sevecen müdahaleleriyle boşanmaya varmadan onarılırdı.

Şimdiki evlerde yaşlılar yok. İki tecrübesiz gencin oluşturduğu aile kurumu, ilk duygusal kavgada dağılabiliyor. Yani yaşlılarla aynı evi paylaşmak avantajlıdır... Bu avantajları şöyle sıralayabiliriz:

1. Genç evliler için ev arama zahmeti ortadan kalkar. Aileler bir sürü eşyaya para harcama derdinden kurtulurlar. (Eşyaya verilecek para daha önemli işlerde değerlendirilir.)

2. Kurulu bir düzen olduğu için gençler yeni düzen kurmaya vakit ayırmazlar. (Dolayısıyla daha ilk günlerde yıpranmaz, yorulmazlar. Tabii bunlardan kaynaklanacak kavgalara da girmezler.)

“Eski aile yapımızda, her evlenenin ev açması gibi bir sorun yoktu, ama yeni aile yapımızda var. Daha kız isteme safhasında dayatılıyor bu konu: “Kızımız ayrı oturacak!” Böylece evlilik, Peygamber-i Âlişan’ın tavsiyesinin tam tersi istikametinde zorlaştırılıyor.”

“Avrupa'dan Türkiye'ye “çekirdek aile tipi” ithal ettik edeli, evlenenler yeni ev açıyor. Yeni evde borçları ve tecrübesizlikleriyle baş başa yaşıyorlar. Bu yüzden boşanmalar evliliğin ilk beş yılında yoğunlaşıyor.”

3. Gelin hanım, kocasının sevdiği yemekleri bizzat kaynanasından öğrenme imkânı bulur. Annesinin, oğluna nasıl davrandığını gözlemler ve zaman içinde bunları uygulayarak kocasını kendisine bağlar.

4. Yemek ve temizlik gibi önemli iki büyük derdi olmayacağından, kocasıyla

rahat rahat gezmelere çıkabilir. Eve ayıracağı zamanı kocasına, sonra da çocuklarına ayırabilir.

5. Anne-baba kanalıyla da eve para girdiğinden (emeklilik vesaire), yeni evliler geçim sıkıntısı çekmezler.

6. İşten atılma korkusu hayatlarını cehenneme çevirmediklerinden, mutlu olma ihtimalleri artar.

7. Aileye kaynana ve/veya kayınpeder kanalıyla da para girdiği için, gelin hanım çalışmak zorunda kalmaz. Damat bey, aynı gerekçeden dolayı ikinci bir işte çalışmayacağından vaktinden önce çıkmaz. Tüm vakitlerini birbirlerine hasrederler.

8. Damat zaman zaman iş icabı geceleri de çalışacak yahut seyahatlere çıkacaktır. Bu durumda, evde anne-baba yoksa gelin hanım yapayalnız kalır. Özellikle evliliğinin ilk yıllarında, alışmadığı bir muhitte, hatta kentte yaşadığı için yalnız kalmaktan ölesiye korkabilir. Korkusu sinirlerini bozacağından, başka biçimde eşine yansıtabilir. Böylece yeni ailenin ilk kavgaları başlayabilir.

9. Çocuklarıyla aynı evde oturan anne babalar, mutlu olurlar. Onların mutluluğu genç evlileri etkileyeceğinden tüm ailede mutluluk havası eser.

10. Hamilelik döneminde, deneyimli bir insanın ailede varlığı, ilk çocuğuna hamile olan genç bir gelin için büyük güven-cedir. Eğer ailede tecrübeli biri yoksa geçici süreler için yine annelerden yardım istenecek, böylece iki taraf da mecburen alışmadıkları ortamı paylaşacak ve büyük ihtimalle huzursuz olacaklardır. Bu da zaten stres içinde olan hamile gelini daha da büyük bir strese sürükler.

11. Çocuklar, büyüme çağında, yalnız anne-babaya değil, dede ve nineye de muhtaçtır. Pek çok hayat dersini onlardan alırlar. Dede ile nine kavramı belli yaşlardaki çocuklar için bir sığınaktır. Annenin yersiz öfkelerinden ve zaman zaman şiddete varan çıkışlarından kaçan çocuk, dedesine yahut ninesine sığı-nır. Her biri hayattan alınma masalları, kıssaları, hikâyeleri ve hatıraları onlardan dinler. Hatta çocuklar, çıkarsız sevmeyi, yaşlı yakınlarını severek öğrenirler.

12. Anne-babaya sevgi, saygı; anne-babayı koruma, kollama, gözetme ve mutlu etme, zaten Allah'ın emri, Peygamber'in kav-lidir. Bu itibarla ibadettir.

Demek oluyor ki, yaşlı anne ve babalarımızın yüreği cenne-tin kapısıdır. Onların yüreğine girmek demek, cennete gitmek demektir. Ancak yaşlılarla birlikte oturmanın bazı mah-zurları da var, biraz da onlara bakalım...

Konuya girerken sürekli hatırdı tutmanız gereken en önemli nokta şu: Onlar bi-zim büyüklerimizdir... Biz onların gençleriyiz...

Onlar ve biz: Hayat birlik-te daha güzel olur!

“ Aileye kaynana ve/veya kayınpeder kanalıyla da para girdiği için, gelin hanım çalışmak zorunda kalmaz. Damat bey, aynı gerekçeden dolayı ikinci bir işte çalışmayacağından vaktinden önce çökmez. Tüm vakitlerini birbirlerine hasrederler. ”

“ Yaşlı anne ve babalarımızın yüreği cennetin kapısıdır. Onların yüreğine girmek demek, cennete gitmek demektir. Ancak yaşlılarla birlikte oturmanın bazı mahzurları da var, biraz da onlara bakalım...”

Buna rağmen bazı güçlüklerinin olduğunu hepimiz biliyoruz. Hele de eşini kaybetmiş bir yaşlı ile yaşamak bütün bütün zordur. Hayata karşı kinlenmiş gibi dururlar ve bunu her hâllerine yansıtırlar... Kolay kolay mutlu olmazlar...

Olura olmaza öfkeli, karamsar, anlayışsız olabilirler.

Kaşları çatık, suratları asıktır. Her şeyi eleştirirler, her konuda problem çıkarırlar...

Bu sorunlar ancak sevgi, şefkat ve sabrın sihirli anahtarlarıyla aşılabılır.

Şimdi artık yaşlılarla oturmanın güçlüklerine gelelim...

1. Yaşlılar, yaşlılığın ya da tecrübenin yahut farklı ortamlarda, farklı zamanlarda yetişmenin sonucu olarak fazla müdahalecidirler. Bu yönleri zaman zaman en sağlam sinirlerin bile bozulmasına sebep olur, tahammül sınırlarını fena hâlde zorlar.

2. İstedikleri olmadığında çabucak saldırganlaşıverir, gelinin o ana kadar yaptıklarını bir kalemde siliverirler.

3. Çok konuşurlar ve bilsinler bilmesinler her şeye karışırlar. Ayrıca gelini kendilerine benzetmeye çalışırlar. Ayrı ve farklı bir kimlik, ayrı ve farklı bir kişilik olduğunu anlamak istemezler.

4. Oğullarını kendi eksenlerinde görmek isterler. Geline fazla iltifat etmesinden hoşlanmazlar. (Hatta bazı yörelerde gelin damadı, damat gelini ismiyle çağırılmaz, konuşamaz bile.)

5. Baskıcıdırlar. Aile hayatının arzuladıkları istikamette şekillenmesi için acımasızca baskı yapabilirler.

6. İleri yaşlarda çok yakını, bazen gelinlerini herkese çekiştirirler.

7. Çocukları annelerine bırakmak istemez, kendileri bildikleri usulle (babadan kalma diyelim) terbiye ederler. Zaman farkını, kuşak farkını algılamaya pek yanaşmazlar.

8. Çok fazla kendilerinden bahsederler, geçmişte yaşarlar. “Bizim zamanımızda...” diye başladıkları her konuşma, geçmişin methiyesidir ama geçmişte hiç bir şeyleri olmadığını da zaman zaman itiraf etmekten çekinmezler.

9. Genç karı-kocanın birlikte gezmeye gitmek istemelerini bir şekilde engellemeye kalkışır. Özellikle kaynanalar, ille de bir yerlere birlikte gitmek ister. İsteği reddedilirse, günlerce somurtabilir, söylenebilirler.

10. Evin tek hâkimi gibi davranırlar. Yemeğe, temizliğe, kıyasası her şeye kendileri karar vermek isterler. Gelini karıştırmaya yanaşmazlar, hükmetme ve emretme sevdalılarıdır. Bu da zaman zaman tahammül sınırlarını zorlayabilir, hatta kavga patlatabilir.

11. Kulakları ağır işittiğinden, televizyonun sesini fazla açarlar. Zaman zaman komşularla bu yüzden problem çıkabilir.

12. Yaşlı insanlar meraklı olur. Bu yüzden çevrelerinde olup biten her şeyi bilmek isterler ama öğrenince ağızlarında pek bakla ıslanmaz. Aile sırrını bile ifşa edebilirler. Bunu kötülük olsun diye değil, bir şeyler bildiklerini, yani hâlâ işe yaradıklarını ispatlama uğruna yaparlar. Ama bazen bardak taşar...

Her şeye rağmen yaşlılar tatlı ve bereketli insanlardır. Onlarla ilgilendiğimiz kadar yaşlılığımızda onlar da bizimle ilgilenilecektir.

“Turn off Tv - Turn on life!” nedir?

Eskiden aileye çocukların sesi hâkimdi. Şimdilerde ise televizyonun sesi çınlıyor...

“ Genç karı-kocanın birlikte gezmeye gitmek istemelerini bir şekilde engellemeye kalkıştlar. Özellikle kaynanalar, ille de bir yerlere birlikte gitmek ister. İsteği reddedilirse, günlerce somurtabilir, söylenebilirler. ”

Her gece ya bizim hayatımıza hiç benzemeyen hayatları izlemekle hayatımızı tüketiyoruz, ya da ekranlar arası ahkâm kesen tanımadığımız bir sürü insanı rahatça duyabilmek için kendi çocuklarımızı susturuyoruz!

Sadece çocuklar değil, televizyon yüzünden hepimiz konuşmayı (Osmanlı ceddimizin

dirilişini inşa ettiği “sohbet”) unuttuk: Aile ortamında sağır-dilsiz rolü oynuyoruz!

Yapılan kamuoyu araştırmalarına göre, televizyon açısından durumumuz pek iç açıcı gözüküyor.

İnsanımız günde ortalama dört saate yakın televizyon seyrediyor. Beş saatin üzerinde televizyon seyredenlerin oranı ise azımsanamayacak seviyede: % 20

Televizyona bu derece bağımlılığın altında yatan sebeplerin başında kuşkusuz tembellik geliyor. “Şöyle bir göz atmak” üzere ekran karşısına geçen vatandaş, kanallar arasında mekik dokurken, saatlerin nasıl geçtiğini fark edemiyor...

Bir de bakıyor ki, yatma vakti gelmiş...

Bir gün daha bitmiş...

Haydi yatađa!

Anlayacağınız her günün önemli bir bölümünü yaşayamamış olarak uyuyoruz.

* * *

Dünyada televizyonun tuzağına ilk kez Amerikalılar düştü. Hâlâ çok yaygın olarak seyrediliyor (dünya birincisi) ...

Bu yüzden oluşan ailevî ve toplumsal problemlerle sağlık sorunlarını (hareketsizlik çocuğu obez yapıyor) en aza indirmek için, ABD büyük harcamalar yapıyor ama televizyonun hâkimiyetini bir türlü kıramıyor.

Hatta özel olarak bu iş için oluşturulmuş bazı sivil kurumlar, toplumu televizyonun tuzağından kurtarıp hayata katmayı amaçlayan programlar yürütüyorlar.

Çünkü tembel tembel televizyon karşısında zaman öldürmenin bedeli çok ağır: Yanlış beslenme (Amerikan türü ayakta tıknıma) alışkanlığında oluşup televizyon tembelliğinde pekişen obezite (aşırı şişmanlık hastalığı) Amerika'daki ölüm nedenlerinin başını çekiyor.

Bu yüzden, bazı sivil oluşumlar Amerika'da, "TV-Turn off Week", yani "TV Kapatma Haftası" açıyorlar. Amaç, insanları televizyonun karşısından alıp hayata katmak...

Bu kampanyanın çarpıcı bir de sloganı var: "Turn off TV - Turn on Life!" Yani, "Televizyonun düğmesini kapat, hayatın düğmesini aç!"

Sırası gelmişken, konuyla ilgili bir Amerikan hikâyesini sizinle de paylaşmak istiyorum.

* * *

Bir akşam Jeremy okuldan eve sıkıntılı bir şekilde döndü. İngilizce öğretmeni ona bir ödev vermişti: Evdeki televizyon bir haftalığına kapatılacak, bu süre tüm ayrıntılarıyla kaleme alınıp öğretmene getirilecekti.

Jeremy'yi aldı bir düşünce: Televizyonsuz bir hafta geçer miydi? Kendini bildi bileli, televizyon, ailenin en ayrılmaz parçasıydı. Neredeyse hiçbir akşam kapanmaz, hatta her

“Televizyon yüzünden hepimiz konuşmayı (Osmanlı ceddimizin dirilişini inşa ettiği "sohbet") unuttuk: Aile ortamında sağirdilsiz rolü oynuyoruz!”

“Tembel tembel televizyon karşısında zaman öldürmenin bedeli çok ağır: Yanlış beslenme (Amerikan türü ayakta tıkinma) alışkanlığında oluşup televizyon tembelliğinde pekişen obezite (aşırı şişmanlık hastalığı) Amerika'daki ölüm nedenlerinin başını çekiyc

akşam televizyon programlarıyla ilişkili mazeretler bulunup kimsenin ziyaretine gidilmez, ziyaretçi kabul edilmezdi.

Bu kadar televizyona bağımlı olan ailesine durumu nasıl kabul ettirecekti? Üstelik basketbol maçları o hafta başlıyordu. Hatta o hafta içinde, yaşadıkları şehrin takımı bir dizi maça çıkacak, rakipleriyle mücadele edecekti. Babası

bu maçlara tutkunduydu. Ona nasıl söyleyecekti?

Gerçekten de Jeremy'nin teklifi babasını çileden çıkardı. Bağırды, çağırды. Öğretmen aklını mı yitirmişti, mahsus mu yapıyordu; maçların başlayacağı zamanı isteyerek mi seçmişti?

Demediğini bırakmadı. Sonra duruldu. Ucunda ölüm yoktu ya, bir hafta sabrederdi. Böylece Jeremy'nin ailesi, televizyonu bir hafta süreyle açılmamak üzere kapattı. Ve sonuç herkes için çok şaşırtıcı oldu: Bütün aile çok farklı bir hafta geçirdi... Öncelikle birbirleriyle konuşmayı, birlikte aynı şeyleri yapmayı, yaşamayı ve paylaşmayı keşfettiler...

Televizyondan seyredemedikleri iki önemli maçı sindire sindire tribünden seyrettiler...

Yıllar sonra ilk kez birlikte tiyatroya ve sinemaya gittiler... Ne zamandır görmedikleri akrabalarını, arkadaşlarını ziyaret ettiler... Mutfakta anneye yardım ettiler.

Jeremy'nin emekli öğretmen olan babası, hafta sonunda hayretle söylenmekten kendini alamadı:

“Meğer birlikte yapacak ne çok işimiz varmış.”

Ardından da ilginç bir benzetme yaptı:

“Bir haftalık tecrübemle herkese diyorum ki, televizyonunuzu kapatın. Bu küçük iş, sizin beyninizi mısır lapası olmaktan kurtaracaktır.”

Jeremy’nin öğretmeni, nereden esinlenerek böyle bir ödev verdi bilemiyoruz, fakat bir haftalığına televizyonu kapatmak, son yıllarda gittikçe yaygınlaşan bir eylem...

Arada bir hayatta böyle değişikliklerle hayata yeni pencereler açmak, hayatımızı rutinleşmekten kurtarabilir. Malum: Sürekli aynı şeyleri yaşayıp seyretmek, hayatı git gide çekilmez yapıyor.

Nerede okuduğumu hatırlayamadığım bir tespiti kaydetmek istiyorum:

“Siz boş boş, arkanızı yaslayıp televizyon seyrettiğiniz vakit, düşünün ki o an başkalarının çalışmalarını seyre diyorsunuz!”

Çocuklar hayatı bizim gibi mi algılar?

Bir anne için özellikle erkek evlâtları zapt etmek zordur. Hele belli yaşlarda bütünüyle zorlaşır. “Yapma” dediğinizi yapar, “yap” dediğinizi ise asla yapmazlar. Bunun için de bin türlü mazeret sıralarlar. Hatta yalana yönelirler.

İsminin açıklanmasını istemeyen bir okurum tam da bu konuya değindi işte: “On yaşında bir oğlum var, inadına aykırı gidiyor, hatta durup dururken eşyalara zarar veriyor, onunla başa çıkamıyorum.”

Bu okurum şahsında tüm annelere şunu hemen söyleyeyim ki, çocuğun eşyalara zarar vermesi, eşyaların annesini kendisinden çaldığına inanmasıyla ilgili olabilir. Haksız da sayılmaz hani... Anneler, kuşkusuz evlatlarını eşyalardan fazla seviyorlar, ancak eşyalarına ayırdıkları vakti çoğu zaman çocuklarına ayırmıyorlar...

Eşyalarına gösterdikleri ilgi ve sevgiyi ya çocuklarına göstermiyorlar ya da eşyaların tozuyla, cilâsıyla, düzeniyle haddinden fazla meşgul olmaları çocuklarda böyle bir izlenim oluşturuyor. Tabiatıyla da annelerini kendilerinden çalan eşyalara karşı derin bir öfkeye kapılıp, onlardan intikam alma hevesine kapılabiliyorlar.

Anneleri yalnız kendilerine kalsın, tüm zamanlarını kendilerine ayırsın diye eşyaları bozmaya, kırmaya, çirkinleştirmeye çalışıyorlar: “Eşyalar çirkinleşirse, annem bana kalacak” diye düşünüyorlar.

Çocuklar bizim gibi hayata bakmadıklarından, olayları bizim gibi algılamazlar. Bu yüzden hoşumuza gitmeyen şeyler yaparlar: Mesela çok konuşurlar, çok bağırırılar, gürültü çıkarırlar, kırıp dökerler, ya da özene-bezene yetiştirdiğimiz gülü hoyratça koparır, nispet yapar gibi de yere atarlar. Biz bunlara “yaramazlık” deriz ve çok kızarız. Çünkü bazı yaramazlıklarını hiç anlamlandıramayız: “Neden gülü koparıp yere attı ki, sırf zarar vermek istediği belli işte” gibisinden değerlendirmelerde bulunuruz.

Hâlbuki sevgili dostlar, çocukların davranışları bir analizin ürünü değildir. Yani hareketlerini muhakeme etmezler, değerlendirmezler, (o tarafları henüz oluşmamıştır) sonuçlarını hesaplamazlar, yanlış mı doğru mu olduğunu düşünmezler, bu yüzden “mantık” ve “denge” aranmaz. Onlar sadece içlerinden geleni yapmaktadırlar. Ancak kendilerine davranışının yanlış olduğu, anlayabilecekleri şekilde anlatılınca vazgeçebilirler.

Ne var ki, zaman zaman çok inatçıdırlar, kendilerini her konuda sınırladıklarını düşündükleri yetişkinleri taciz etmek için ellerinden geleni yaparlar.

Şimdi, çocuklarınızı anlamanız konusunda yardımcı olabileceğini düşündüğüm bir hayat hikâyesi anlatmak istiyorum.

Yaşlı adam lisenin tam karşısında bahçeli şirin bir ev satın almıştı. Karısıyla birlikte son yıllarını huzur içinde yaşamak istiyorlardı...

Taşındıklarının ilk birkaç haftasını huzur içinde geçirdiler. Ancak ders yılı başlar başlamaz her şey değişti. Çünkü dersten çıkan bir grup öğrenci, sokak boyunca dizili tüm çöp bidonlarını sırayla tekmeliyor, çıkan sese çığlıklarını katıp müthiş gürültü yapıyorlardı. Bu çekilmez gürültüye yaşlı karı koca ancak birkaç gün dayanabildiler... Bir sabah Lise Müdürü'ne çıktılar, olayı anlattılar:

"Lütfen ilgilenin" diye de ricada bulundular. Değişen bir şey olmayınca, polise şikâyet ettiler. O hafta boyunca polis tüm sokağı denetime aldı. Fakat polisler sokaktan çekilir çekilmez, çocuklar öyle bir bağırmaya ve bidonları tekmelemeye başladılar ki, yaşlı adamla karısı neredeyse eski günlerini arar hâle geldiler. Yedi çocuk babası dostu işte tam o sırada telefon etti.

Yaşlı adam o kadar doluydu ki, hâl hatırdan hemen sonra çocukları şikâyete başladı. Dostu, yedi çocuk büyütmüş olmanın tecrübesiyle bir tavsiyede bulundu: "Tavsiyemi aynen uygulayabilirsen huzura kavuşursun." dedi.

Yaşlı adamın başka çaresi yoktu. Öğrendiği yöntemi uygulayacaktı...

Ertesi gün, tam da çocukların gürültüyle sokaktan geçtikleri saatte bahçeye çıktı. Çocuklar yaşlı adama hiç aldırmadan bidonları tekmelemeyi sürdürdüler.

“Eşyalarına gösterdikleri ilgi ve sevgiyi ya çocuklarına göstermiyorlar ya da eşyaların tozuyla, cilâsıyla, düzeniyle haddinden fazla meşgul olmaları çocuklarda böyle bir izlenim oluşturuyor. Tabiatıyla da annelerini kendilerinden çalan eşyalara karşı derin bir öfkeye kapılıp, onlardan intikam alma hevesine kapılabiliyorlar.”

Yaşlı adam ise her şey yolundaymış gibi gülümseyerek seyrediyordu. Tam önünden geçerlerken, çocukları durdurdu.

Elebaşı oldukları anlaşılan iki çocuğun gözlerinin içine gülümseyerek: "Hepiniz çok iyi çocuklarsınız" dedi, "tıpkı gençliğime benziyorsunuz. Ben de sizin yaşlardayken gürültü çıkarmaktan hoşlanırdım. Ama bunun ödüllendirilmesi lâzım. Eğer her gün bu saatte gürültü yaparsanız, size bir Dolar vereceğim."

Bu teklif çocukların çok hoşuna gitti. O günden sonra çöp bidonlarını daha büyük bir istekle tekmelediler, daha dayanılmaz biçimde gürültü ettiler. Birkaç gün sonra yaşlı adam, tekrar çocukların karşısına çıktı: "Çocuklar" dedi, "biliyor musunuz bu ay enflasyon yükselmiş; bu durumdan en çok biz emekliler etkileniriz."

"Yani?" diye sordu çocuklardan biri, "ne demeye çalışıyorsunuz?"

"Bundan böyle size bir dolar yerine yarım dolar verebileceğimi söylemeye çalışıyorum, çünkü enflasyon gelirim azalttı."

Çocuklar bu durumdan pek hoşlanmadılar ama razı oldular. Artık elli sent karşılığında sokaktaki çöp bidonlarını tekmiyorlardı. Derken yaşlı adam, bir süre sonra bir kez daha karşısına çıktı:

"Kötü haber" dedi, "bu ay da enflasyon yüksek çıktı. Anlayacağımız gelir kaybım arttı. Bundan sonra ne yazık ki sadece yirmi beş sente bidonları tekmeleyeceksiniz."

Gruba önderlik eden iki çocuk kendi aralarında tartışıp bir karar verdiler:

"Bu imkânsız bayım. Günde yirmi beş sente bu zor işi kimseye yaptırılmazsınız. Gücenmeyin ama biz işi bırakıyoruz."

Yaşlı adamla karısı o günden sonra bahçeli evlerinde huzurlu ve mutlu bir hayat yaşadılar.

Gül veren el, gül kokar

“Osmanlı Ailesi ve Aile İçi Sağlıklı İletişim” konusunda konferans verdiğim yerlerde, gelin-kaynana zıtlaşmasının büyük bir sorun teşkil ettiğini gözlemledim...

Zaman zaman bu konuya takılan biri olarak, çözemediğim bir sorunu sizinle de paylaşmak istiyorum...

Aynı insanı seven iki kişi (gelin ve kaynana) neden birbirleriyle didişip durur? Bunun, sevdikleri insana zarar verdiğini nasıl fark etmezler?

Bu konuda hepinizle eski bir Çin hikâyesini paylaşmak istiyorum.

* * *

Li-Li gelin olup Çin geleneklerine uygun biçimde kaynanasının evine taşınmıştı. Fakat kısa bir süre sonra, kaynanasıyla arasında geçimsizlik başladı. Çünkü kişilikleri tamamen farklıydı ve birinin “ak” dediğine diğeri “kara” diyordu.

Genç gelin ayrı bir eve taşınmak için nabız yoklayınca ortalık ayağa kalktı: Hiçbir gelin kaynanasından ayrı ev açamazdı. Çin gelenekleri buna asla izin vermiyordu. Li-Li mecburen vazgeçti. Kendini bastırıp kaynanasıyla oturmayı sürdürdü. Fakat hayat gitgide çekilmez oluyordu. Hele de eşinin hâli perişandı: Annesiyle karısı arasında tükeniyordu. Hayat üçü için de cehennem azabına dönmüştü. Genç gelin çaresizlik içinde kıvranırken, aklına çılgın bir fikir geldi: Kaynanasını zehirleyecekti. Fakat bunu kimseye fark ettirmeden yapmalıydı.

Doğruca babasının eski bir arkadaşı olan ihtiyar bir aktara koştı ve planını anlattı.

“Peki” diyen yaşlı baharatçı, ona bitkilerden bir şurup hazırladı:

“Bu” dedi, “etkisi üç ay içinde görülecek bir zehirdir. Üç ay boyunca her gün azar azar kaynananın yemeğine karıştıracaksın.”

Parmağını havaya kaldırarak devam etti yaşlı Çinli aktar: “Kaynanan öldüğünde kimsenin senden kuşkulanmaması için, üç ay boyunca kaynanana çok iyi davranmalı, bir dediğini iki etmemelisin. Kadıncağız üç ay sonra nasılsa ölecek, bari gözü arkada kalmasin.”

“Tamam” diyen Li-Li sevinç içinde eve döndü ve yaşlı baharatçının dediklerini aynen uygulamaya koydu...

Kaynanasına her gün çok güzel yemekler pişiriyor, o güne değin hiç olmadığı kadar da iyi davranıyordu. O kadar iyi davranıyordu ki, kaynanası gelinine yaptıklarından dolayı pişman olmaya başlamıştı. Gelinine haksızlık ettiğini düşünüyordu. Birkaç gün içinde o da değişip iyileşmeye karar verdi. Artık o da gelinine çok iyi davranıyordu...

Böylece aileye dirlik ve düzen gelmişti. Herkes çok mutluydu. Özellikle Li-Li'nin eşi bu değişimden son derece memnundu. Annesiyle karısı arasında öğütölmekten kurtulmuştu.

Fakat zehir etkisini gösterip kaynana ölünce ne olacaktı? Genç gelin yaptıklarından pişman bir vaziyette aktar dükkânının yolunu tuttu. Babasının dostu olan yaşlı aktarı tekrar buldu. Kaynanası için bir panzehir yapmasını rica etti.

“Artık ölmesini istemiyorum, lütfen verdiğiniz zehiri etkisizleştirecek bir panzehir hazırlayın.”

Li-Li konuşurken ağlıyordu. Yaşlı baharatçı, karşısında ağlayarak konuşan genç gelini gülümseyerek dinledikten sonra, sordu:

“Neden artık kayınvalidenin ölmesini istemiyorsun? Oysa buraya ilk geldiğinde çok kararlı görünüyordun.”

“İstemiyorum,” dedi Li-Li gözyaşlarını silerek, “çünkü o çok değişti, artık eskisi gibi aksi değil, benim ‘ak’ dediğime ‘kara’ demiyor, evin içinde gülümseyerek dolaşıyor, bana ‘kızım’ diye hitap ediyor. Anlayacağınız ey babamın dostu, evde her şey yolunda.”

İhtiyar baharatçının gülümsemesi tüm yüzüne yayıldı:

“Demek işler yolunda, birbirinizle artık zıtlaşmıyorsunuz...”

“Asla” dedi genç gelin, “zıtlaşmak şöyle dursun çok seviyoruz birbirimizi, biraz görmesek özlüyoruz.”

“Ve artık onun ölmesini istemiyorsun.”

“Asla! Kaynanamı o kadar seviyorum ki, ölürse dayanamam: Bu benim başıma gelebilecek en büyük felaket olur.”

Yaşlı aktar uzun sakalını çekiştirerek tane tane konuşmaya başladı: “Ey benim eski ve iyi dostumun kızı Li-Li, merak etme, sana zehir diye verdiğim şey iştah açıcı etkisi olan bir şuruptu. Ondan yemeğine katarak, sadece kaynananın iştahını artırabilirdin.”

Derin bir nefes aldıktan sonra devam etti:

“Gerçek zehir senin beyninde idi. Adı ‘peşin hüküm’ ve ‘nefret’ti. Zaten nefret peşin hükmün çocuğudur. Bir beyne yerleştiler mi beyindeki tüm iyi şeyleri öldürürler. Kaynanana iyi davranınca beyindeki zehirlerden kurtuldun. Kaynanan da, senin iyi davranışların sayesinde kendi beynindeki zehirlerden kurtuldu. Sana iyi davranmaya başladı. Peşin hükümle birlikte nefret dağıldı gitti, yerlerine sevgi geldi. Sonuçta olmanız gerektiği gibi ana-kız oldunuz.”

Eski bir Çin atasözü şöyle der: ‘Gül veren elde gül kokusu kalır.’

Hadi gelin birazcık çocuklaşalım

Mantıklı olmak “yetişkin” olmanın şartıdır...

Anladık da, arada bir mantık dışına çıkıp duygusallaşmak da “insan” olmanın şartı değil mi?

Bunu pek kimse dikkate almaz...

Dikkate almadıkları için de, en küçük bir sapmada hemen “mantıklı ol”maya davet ederler...

“Yavuzcuğum, biraz mantıklı ol lütfen.”

Hafif bir uçukluğun ve uçarılığın arkasından ise hemen “akıllı ol” çağrısı gelir...

“Deli misin Yavuz!”

İşte o an, “Evet” diye bağırasım gelir, “deliyim!”

En azından “akıllı” ve “mantıklı” hâlinde yapamadıklarından bazılarını yapabilmek için bazen “deli” olmak istiyor insan.

Malum: “Delidir, ne yapsa yeridir”...

Deliler daha mutludurlar belki, ne dersiniz?

Öyle ya; ne siyaset, ne ticaret, ne Obama, ne Birleşmiş Milletler, ne Kıbrıs meselesi, ne Filistin çıkmazı, ne şu, ne bu...

“Azıcık aşım, ağrısız başım...”

Geçenlerde bir dostum, “Yahu mantıklı ol” deyince, kafama takıldı...

Neden hiç “duygusal ol” diyen olmaz?

Hiç kimse, hiç kimseye “duygusal ol” çağrısı yapmazsa, duygular git gide insanın içinde pörsür, çürür, nihayet yok olur gider.

Belki de duygularımız böyle böyle yok oldu.

* * *

Bir gün rahmetli babam, bilmem neden, “Hâlâ çocuksun” dedi... O gün incindim...

Babama büyüdüğümü ispatlamak için envai çeşit yöntem denedim...

Keşke şimdi de birileri bana “Hâlâ çocuksun” dese...

Bir deseler, öyle mutlu olacağım ki...

* * *

Her yetişkinin içinde yaramaz bir çocuk yaşadığına yürekten inanıyorum...

Ve içindeki yaramaz çocuğu öldürdüğü zaman, insanın ihtiyarlamaya başladığını düşünüyorum ...

Bir yetişkin, sırf içinden geldiği için pantolonunun paçalarını sıvayıp çamurun gözüne basmıyorsa ...

Deniz kıyısında durup dalgın dalgın ufka bakmak yerine denizde taş sektirmece oynamıyorsa ...

Zaman zaman torunlarıyla parka gidip alt alta, üst üste çayır-larda yuvarlanmıyorsa ...

Yaz yağmuru altında sırlıslık olana dek yürümüyorsa ...

Ayağına gelen topa vuracağı yerde arkasından bakıyorsa ...

Somurtup duruyor, nerede bir çocuk görse azarlıyorsa ...

O yetişkin, içindeki son çocuğu da öldürmüş demektir ...

İçindeki çocuğu öldüren yetişkin olumsuz, negatif, tasalı, ke-yifsiz, hayata karşı ilgisiz ve asık suratlı olur!

Zira, çocuk olmak, hayatla buluşup koklaşmak ve oynamak-tır!

* * *

En son ne zaman çocuk olmuştunuz sahi?

En son ne zaman açık havada sırtüstü yatıp gökyüzündeki bulut karmaşasında değişik şekiller ürettiniz?

En son ne zaman ıssız bir yerde otomobilinizi (ya da ken-dinizi) yolun kenarına çekip, yıldızlarla konuştunuz?

En son ne zaman ayın yü-zeyindeki lekeler hakkında kendinize masallar uydurdu-nuz?

En son ne zaman içinizden geldiği için bir güle dokundu-nuz ve eğilip gülü kokladınız?

“ Her yetişkinin içinde yaramaz bir çocuk yaşa-dığına yürekten inanıyo-rum...

Ve içindeki yaramaz çocuğu öldürdüğü zaman, insanın ihtiyarlamaya baş-ladığını düşünüyorum.. ”

En son ne zaman yağmur altında, ya da çamur deryası bir yolda ayakkabılarınız ellerinizde yürüdünüz?

En son ne zaman güneşin doğuşunu, ya da denizdeki dalgacıklara pembe öpücükler göndere göndere batışını izlediniz?

En son ne zaman çimlerin, ya da karların üzerine yatıp yuvarlandınız?

En son ne zaman çıkmak mecburiyetinde olmadığınız hâlde bir ağaca çıktınız?

En son ne zaman çocukluğunuzla güreşir gibi, çocuklarınızla güreştiniz?

En son ne zaman herkesin gözlerinin önünde hiç sıklmadan, “Elalem ne der” endişesine kapılmadan, zevk alarak bir uçurtma uçurdunuz?

En son ne zaman çocuklarla seksek, saklambaç yahut misket oynadınız?

En son ne zaman hiç tanımadığınız birine gülümsediniz?

En son ne zaman çocuklarınızla birlikte doya doya ve keyif ala ala bir masal okudunuz?

En son ne zaman sevdiğiniz kişinin ellerini tutup, göz bebeklerine bakarak sevginizi fısıldadınız?

En son ne zaman bir aynaya uzun uzun bakıp kendinize göz kırptınız?

En son ne zaman kendi kendinize konuşup güldünüz?

* * *

Hadi artık değiştiremeyeceğiniz olaylar üstüne ahkâm kesmeyi bırakın da bari bugünlük çocuklaşın.

Daha çok mutlu olduğunuzu göreceksiniz.

Uyuşturucu ve “sanatçı”

Çoğumuzun dışarıdan bakıp özendiği “sanatçı”lar nasıl kahredici bir yalnızlık içindedirler ki, ellerinde bulunan tüm imkânlarla (servet-şöhret, vs) rağmen uyuşturucunun sahte cennetinden fayda umuyorlar?

Öyle bir yalnızlık, kısıtlılık ki, özenmek değil, hallerine acı-mak gerekiyor! Ve bu beladan çocuklarımızı korumaya çalış-mak...

Yapılan bir araştırmaya göre, çocuklarımız en çok özentî ve “arkadaş grubuna ayak uydurma” yüzünden uyuşturucuya bu-laşıyor...

Bu konuda yapılan araştırmalar, “toplumsal alârm” anlamına geliyor...

Çünkü liseli gençlerin yüzde 35’i uyuşturucu, uçucu ve uya-rıcı madde kullanmış...

Neden uyuşturucuya başladıkları sorusuna verilen cevapla-rın mahiyeti sanırım anne babalar açısından uyarıcı olabilir.

Özentî yüzünden başladığını söyleyenler, yüzde 27

Çevreye, arkadaş grubuna uyma çabasından dolayı başladı-ğını söyleyenler, yüzde 15

Can sıkıntısından kurtulmak için uyuşturucuya başladığını söyleyenler yüzde 12

Kendini ispatlamak için başladığını söyleyenler yüzde 10

Merak yüzünden başladığını söyleyenler yüzde 10

Yalnızlıktan bunaldıkları için başladığını söyleyenler yüzde 7

Sakinleşme-rahatlama arzusundan başladığını söyleyenler yüzde 5

Alışkanlıktan kullandığını söyleyenler yüzde 4

Hoşlandığı için kullandığını söyleyenler yüzde 3

Bedensel ihtiyaçtan kullandıklarını söyleyenler yüzde 2
Gördüğünüz gibi durum iç açıcı değil.

* * *

Hepimiz çocuklarımızı çok severiz, üzerlerine titreriz. Ancak bunlar yetmiyor. Onları hem tehlikelerden korumak, hem de geleceğe hazırlamak da gerekiyor.

“Tehlike” derken ilk akla geleni uyuşturucu. Uyuşturucu Nemrut ateşi gibidir; bir kıvılcım düşerse ocağımıza tarumar oluruz!

Uyuşturucu operasyonlarının sıklığı ve yakalanan uyuşturucunun cesameti bu belanın ne kadar yaygınlaştığını gösteriyor.

Polis anne-babalardan yardım istiyor. Çünkü uyuşturucu belası gün geçtikçe çocuk yaşlara doğru inip yaygınlaşıyor.

Sakin “Benim kapımı asla çalmaz” diye düşünmeyin. Unutmayın ki, kendi kapısı çalınmadan önce herkes böyle zanneder.

Olmaz inşallah, ama bir gün uyuşturucu belası sizin de kapınızı çalar ve evlâdınızı pençesine alırsa, sakın davranın. Kesinlikle paniğe kapılmayın. Uzman olmayanlara danışmayın. Farz edin ki, çocuğunuz hasta. “Hasta” yavrunuza “en iyi dost” olma-ya çalışın. Uzmanlarla görüşün. Tavsiyelerine uyun.

Tabii felaket kapıyı çalmadan önce tedbir almak en iyisi... Bu da çocuklara sürekli olarak yakın olmanızı gerektiriyor. Yakın olmak için de tâ en başından çocukla “iyi dost” olmanız lâzım.

Bu ilişkide sihirli kelime yine aynı: Denge...

Dengeli sevgi, dengeli ilgi, dengeli bilgi, dengeli beslenme...

Dengeli beslenme bedensel sağlığı, dengeli ilgi, bilgi ve sevgi ise hem ruhsal, hem de duygusal sağlığı korur.

Çocuklarınızı sevgi kaynaklı bir disiplin uyumunda terbiye etmeye çalışın ve tedirgin etmeden onu mutlaka izleyip gözleyin.

Eğer çocuğunuzda aşağıdaki belirtilerden birkaçını gözlerseniz çok dikkatli olun.

1. Uyuşturucu bağımlısı çocuk okulunu umursamaz, aksatır.

2. Asabi ve sinirlidir. İştahı kesildiğinden yemek yeme isteği yoktur. Bahanelerle ge-
çştirir. Aynı zamanda hızlı bir şekilde zayıflamaya başlar.

3. Uyku bozuklukları yaşar. Bazen aşırı uykucu, bazen uykusuzdur.

4. Dış görünüşüne dikkat etmemeye başlar. Giyimine özen göstermez, saçlarını taramaz, aynaya küser.

5. Her zaman aşırı halsiz ve yorgundur. Gözlerinde kanlanma, göz bebeklerinde büyüme oluşur.

6. Sürekli dalgındır. Ya aşırı neşeli, ya çok neşesiz görünür. Çevreden kopuk yaşar. Dikkatini toparlayamaz. Her gün biraz daha içine kapanır.

7. İleri safhalarda her türden gürültüye duyarlı hâle gelir ve gürültü olduğu zaman çok sert tepki vermeye başlar.

8. Sık sık tualete gitme ihtiyacı duyar. Bel ağrısından yakınır. Kol ve bacak adalelerinin çekildiğini söyleyebilir.

9. Her zamankinden daha çok harçlığa ihtiyaç duyar. Fırsatını bulursa anne ve babasından para çalmaya başlar.

10. Vücudunun çeşitli yerlerinde (en çok da kolunda) iğne izleri, morarmalar oluşur.

Anlayacağınız tehlike çok büyük; aileler tedbir almaz, öğretmenler umursamazsa korkarım daha da büyüyecek.

“ Hepimiz çocuklarımızı çok severiz, üzerlerine titreriz. Ancak bunlar yetmiyor. Onları hem tehlikelerden korumak, hem de geleceğe hazırlamak da gerekiyor. ”

“ Bir gün uyuşturucu belası sizin de kapınızı çalar ve evlâdınızı pençesine alırsa, sakın davranın. Kesinlikle paniğe kapılmayın. Uzman olmayanlara danışmayın. Farz edin ki, çocuğunuz hasta. “Hasta” yavrunuza “en iyi dost” olmaya çalışsın. Uzmanlarla görüşün. Tavsiyelerine uyun. ”

Yasakların gölgesinde yaşamak

Yasakları seviyoruz...

Bir belediye otobüsünde bile bir sürü “**yasak**” tabelâsı var!

Biz özgür birey olarak yasaklarla mücadele edeceğimize, mücadele edenlerle mücadele ediyoruz!

Elimize fırsat geçer geçmez de yasak koyuyoruz!

Bizler (yetişkinler) yasakların kısıkacında büyüdük. Çocuklarımızı da yasakların kısıkacında büyütüyoruz. Her şey “**kısla terbiyesi**” çerçevesinde geliyor.

Çocuğun terbiyesi ailede başlar ya, yasaklar da ailede başlıyor.

Büyüklerin sözünü kesmek yasak...

Büyükler konuşurken söze karışmak yasak...

Eve geç gelmek yasak...

Yaramazlık etmek yasak...

Bazı oyunları oynamak yasak...

Kirlenmek yasak...

Komşunun bahçesine girmek yasak...

Gürültü etmek yasak...

Dövüşmek yasak...

Evde top sektirmek yasak...

Sokağa çıkmak yasak (özellikle de kız çocuklarına).

Yüksek sesle gülmek de ağlamak da yasak ...

Bir de okuldaki yasaklar var ...

İzin almadan konuşmak yasak...

Tembellik etmek yasak...

Talim-Terbiye'den tavsiyeli olmayan kitapları okumak yasak ...

Aklına esen şiirleri okumak yasak... (Eskiden Nazım Hikmet ve Necip Fazıl yasaktı, şimdilerde kim bilir hangi şair yasak?)

Derse geç kalmak yasak.

Sokak çocuklarıyla (Başöğretmenim Hikmet Bey okula gelmeyen çocukları böyle tanımlardı) arkadaşlık etmek yasak ...

Başörtüsü takmak yasak...

Gerisini siz hatırlayın.

Çocuk, yasakların çemberinde büyüyüp nihayet askere gidiyor...

Asker ocağının yasakları, biraz da konumu gereği, sayılamayacak kadar çok olduğu için saymaya teşebbüs dahi etmeyeceğim.

Ve çocuk hayata atılıyor...

Artık önünde iki yol vardır: Ya kanunlarla belirlenmiş yahut belirlenmemiş (Türkiye gibi az gelişmiş demokrasilerde yazılı olmayan yasaklar yazılı olanlardan daha fazladır) yasakların girdabında bunalacaktır, ya da kendisi yasakçı sisteme entegre olup milletin başına “baş yasakçı” kesilecektir.

Cübbe giymek, sarık sarmak yasak...

Başörtüsüyle “kamusal alan” a girmek yasak...

Memurlara mesai saatinde cumaya gitmek yasak...

Memurun karısının başını örtmesi yasak...

Düşünmek yasak olmasa bile düşündüğünü açıklamak yasak...

Laik ve Atatürkçü olmamak yasak...

Devlet gibi inanmamak, devlet gibi düşünmemek yasak...

Türkçenin dışında dil kullanmak yasak(tı düne kadar)...

Resmi nikâhtan önce dini nikâh kıymak ve kıydırmak yasak...

Şoförle konuşmak yasak...

Ayakları döşemeye dayamak yasak!

Kısacası dostlarım, hayatımızda sayamayacağımız kadar bol yasak var.

Sebepleri açıklamadan yasaklar koymak yerine sebepleri açıklayan bir tavırla çocuğa yaklaşabilsek, inanın daha kalıcı sonuçlar alabiliriz.

Diyeceğim şu ki, insana saygı, hakka-hukuka riayet ve demokrasi terbiyesi ailede başlar...

Oysa bizim geleneksel aile yapımız diktatoryal temeller üstünde oturuyor. Bunu okul katılaştırıyor, askerlik pekiştiriyor, medya ve siyaset besliyor.

Daha bu ülkede demokrasi nasıl kökleşsin?

Eğer gerçekten “İnsan hakları eksenine oturmuş demokrat Türkiye” istiyorsak, aile içi terbiye metodolojimizi bir kez daha gözden geçirmek zorundayız.

Ne diyor, Buckle:

“Toplum suçu hazırlar; suçlu onu sadece işler.”

Baskıcı yapıyı toplum hazırlıyor.

“Ah Biz!” ve “Ah Çocuklarımız!”

Menfaat üzerine dönen siyaset gitgide canavarlaşmış, insan yüreği ile vicdanını öğütür hâle gelmiş!

Çıkar ilişkileri dostluk-komşuluk ilişkilerini kemiriyor...

Halktan kopuk medya, sosyal hayatı çürütüyor...

Sözde sanatçılar arasındaki reklam-menfaat eksenli “ikili ilişki”ler, sonuçta İlâhî aşka dönüşmüş eski temiz aşkları bile kirletiyor...

Bilim üretmesi gereken üniversiteler kavga ve ideoloji üretiliyor.

Öte yandan aşırı heyecanlı, aşırı kitapsız, aşırı bilgisiz, aşırı kavgacı, aşırı taklitçi ve aşırı “askerci” toplumsal yapımızla her türlü kışkırtmaya açık hâldeyiz...

Hepsi bu kadarla kalsa yine iyi: Para yegâne değer hâline geldi...

Ticarette amaç değişti (ticaret spekülasyon amaçlı hâle geldi)...

Hayat menfaat eksenli...

Yalan, talan, kavga, riya, gösteriş, sevgisizlik ve uzlaşmazlık üstüne sahte bir dünya kurduk.

Sahte: Çünkü geleneksel dünyamızla uzaktan yakından bir ilgisi yok.

Ama işte, bu “bizim dünyamız!”

Dünün penceresinden bakarsanız bu dünyanın aslında “bizim” olmaması gerektiğini, ancak bugünün hayat penceresinden bakarsanız, maalesef, “bizim” olduğunu görürsünüz.

Artık ister gülün, ister ağlayın: Ama çocuklarımız için kurduğumuz dünya bu!

Çocuklarımız bu dünyada doğuyor, büyüyor, okuyor, mesleğe giriyor ve “yalan dünya”ımızın bir parçası olmak için hayata atılıyor.

“Dünün penceresinden bakarsanız bu dünyanın aslında “bizim” olmaması gerektiğini, ancak bugünün hayat penceresinden bakarsanız, maalesef, “bizim” olduğunu görürsünüz.

Artık ister gülün, ister ağlayın: Ama çocuklarımız için kurduğumuz dünya bu!

Kötü örnek çok

Kötü örnek o kadar bol ki, anne babanın daha dikkatli, daha duyarlı, daha eğitilmiş olması ve işi çok sıkı tutması gerekiyor.

Devreye ilk anne girecek, çünkü çocuk ilk defa onu görmekte, onu sevmektedir. Annenin yanı sıra baba ve diğer aile bireyleri görevler üstlenecekler...

Çocuğun ilk örnekleri olan anne ve baba bilgisiz

iseler, çocukla her yaş seviyesine uygun iletişim kurmada yetersiz kalacaklardır.

Bilgili, kültürlü ancak duyarsız iseler, zaten çocuğa ulaşamayacaklardır. Çünkü çocuğa ulaşmanın en iyi yolu duygu zenginliğinden geçer.

Duygu zenginliği insana bilinçli olarak çocuklaşmayı kazandırır... Çocuklaşmak ise çocuğa ulaşmayı getirir.

Bu duyguların bütünleşmesi, yüreklerinin ritminin yakalanması olayıdır. Oysa ailelerin, özellikle de anne babaların çocuklaşmaya vakitleri yok...

Çünkü toplumda neredeyse tek değer hükmü olarak algılanmaya başlanan paranın ve paraya ulaşmanın kestirme yolu olarak gözüken siyasetin dışındaki konularla kimse çok fazla ilgilenmiyor... Diğer zamanları ise televizyon tüketiyor...

Baba televizyon şaşkınlığı, anne temizlik hastası!

Bu durumda çocuk kendi yalnızlığı içinde çaresiz...

Kimden destek alacak da sorunların üstesinden gelecek?

Okuldan mı?

İdeolojik, kalıpsal yapılanma eğitimin canına okumuşken, okul, ihtiyacı olanı nasıl versin çocuğa?

Kıscacı önüne konanlar, çocuğun, hayatın labirentlerinde yol bulmasına yetmiyor.

Kimsenin elinde sihirli formüller de yok.

* * *

Öncelikle aile ortamımızı “cennetten bir köşe” yapmamız lâzım: Ailede sevgi, bilgi ve ilgi dengesi kurulmalı...

Aile içi şiddeti tümüyle yok etmeliyiz...

Çocuğumuza, çocuklarımıza sabırla eğilmeliyiz. Her şeyi ile hem anne olarak, hem de baba olarak birlikte ilgilenmeliyiz.

Ama ilgimizi de bilimsel ve duygusal bir dengede tutmalıyız...

Ne aşırı yoğun ilgi, ne de aşırı ilgisizlik ... Her şey kararında olmalı.

Özetin en önemli vurgusu şu: Her şeyden önce, anne ve baba birbirlerini gerçekten sevmeli, gerçekten dinlemeli ve birlikte çocuklarına zaman ayırmalılar.

Babalar vatan kurtarıyor, anneler yoğun ve yorgun... Ailede kavga var, dayak var...

Aile, şiddet-siyaset-para üçgeninde bunalmış durumda!

“Çocuğun ilk örnekleri olan anne ve baba bilgisiz iseler, çocukla her yaş seviyesine uygun iletişim kurmada yetersiz kalacaklardır.”

Siyaset hamaset edebiyatı yahut menfaat ekseninde cannavarlaşma sürecinde...

Üniversite bilim, akıl ve mantık dışı uygulamaların arenasında tüketilmiş...

“Öncelikle aile ortamımızı “cennetten bir köşe” yapmamız lâzım: Ailede sevgi, bilgi ve ilgi dengesi kurulmalı...”

Aile içi şiddeti tümüyle yok etmeliyiz...”

Medya ideolojiyi tence-re-tava ticaretine malzeme yapan ve sadece kendi saplantılarını dayatan bir müstehcen ve sorumsuz yayın karnavalına dönüşmüş...

“Sanat çevreleri” kirlenmiş ilişkiler içinde mafya yöntemleri kullanıyor! Maf-

ya yöntemleriyle “şantaj”, yine aynı mafya yöntemleriyle “ayağından vurma...”

Öyle garip bir dünyamız var ki, ne kadarı gerçekten bizim, ne kadarı sanal? O bile tam belli değil.

Böyle bir dünyada çocuklar kimi örnek alıp büyüyecekler? Öncelikle anne babayı elbet. Ya anne baba iyi örnek oluşturmuyorlarsa ne olacak?

İşin her bakımdan zorluğu belli: İki misli vakit, emek, ilgi, bilgi gerektiriyor. Öncelikle kendimizi iki misli daha iyi anne baba olarak eğitmeliyiz... Zor elbet, ama başka çaremiz de yok...

Oysa biz çok meşgulüz. Kimi zaman hükümet kuruyoruz, kimi zaman yıkıyoruz... Kimi Amerikan ekonomisi üstüne ahkâm kesiyor, kimi Rusya Federasyonu’nun ateş gücünü tartışıyoruz. Bazen savaş ilan ediyor, bazen barış yapıyoruz.

Özellikle babalar, kendilerine, “dünyayı kurtarmak” gibi büyük bir misyon biçtiler. Kendilerini ve ailelerini kurtaracak vakitleri yok. Hâlbuki Amerikan ekonomisi yahut Rus Federasyonu’nun elinde kalan nükleer silahlar üstüne yaptığımız gevezelikleri ne ahrete götürebiliriz, ne de bunlar çocuklarımızı yetiştirir. Aile saadetimize de hiç bir katkıları olmaz.

İyisi mi “dünyayı kurtarmak” gibi üzerimize elzem olmayan büyük işleri uzmanlarına bırakalım... Biz üzerimize elzem

olan işlerle uğraşalım: Nasılsa dünyayı kurtarmaya yönelik lâfazanlıklarımız (gevezelik) kimse için pek bir şey ifade etmiyor.

Öyle durumlarla karşılaşıyorum ki, içimden hâlimize ağlamak geliyor. Keşke hâlimize ağlama durumuna gelmeden, kendi iç dünyamıza yönelebilsen... Keşke eşimize, çocuklarımıza biraz daha dikkatle, biraz daha ciddi boyutta eğilebilsen.

Çoğumuz çocuklarımıza uzağız. Onlarla dostluk ve arkadaşlık kurmayı başaramıyoruz. Hatta biz babalar, çocuklarımızla doğrudan doğruya konuşmak yerine anneleri vasıtasıyla konuşmayı tercih ediyoruz.

Baba olarak büyüğüz ya: Maşallah hepimiz birer dâhiyiz. Dünya omuzlarımızda dönüyor sanki. İşimiz de çok. Hem gündelik nafakamızı kazanıyoruz hem de Türkiye'yi, Amerika'yı, bazen de elimiz değmişken dünyayı kurtarıyoruz! Ama çocuklarımız kayboluyor!

Çocuklarımızla sık sık konuşabilsek, zaman zaman gezmelere gidebilsek, hayatı paylaşabilsek, birlikte oynayabilsek... Sokak aralarında yanan "Nemrut ateşleri"ne dikkatlerini çekebilsek... Kitaplaşabilsek önlerinde, kitaplıklaşabilsek...

"Kitaplaşma" benzetmesi Amerika'nın eski başkanlarından Abraham Lincoln'a ait. Diyor ki: "Okuduğum en güzel kitap annemdir."

Ama anne-babalar okunacak hale gelmezlerse, ya da kendilerini kendi işlerine kapatırlar da, çocuklarının okumasına izin vermezlerse (onlarla konuşmazlarsa, gezmezlerse, oynamazlarsa) çocuklar anne babayı nasıl okuyacak?

“ Böyle bir dünyada çocuklar kimi örnek alıp büyüyecekler? Öncelikle anne babayı elbet. Ya anne baba iyi örnek oluşturmuyorsa ne olacak? ”

“Çoğumuz çocuklarımızı uzağız. Onlarla dostluk ve arkadaşlık kurmayı başaramıyoruz. Hatta biz babalar, çocuklarımızla doğrudan doğruya konuşmak yerine anneleri vasıtasıyla konuşmayı tercih ediyoruz.”

Anne babayı, baba anneyi okuyabiliyor mu sanki? Theodore Hesburgh: “Bir babanın çocuklarına yapabileceği en büyük yardım, annelerini sevmektir” demektedir, ancak bu ülke annelerin dövüldüğü bir ülke hâlâ!

Sağlıklı aile, sevgi merkezli ailedir. Ancak sevgi merkezli ailelerde ruhen ve bedenlen sağlıklı çocuklar yetişir. Eşler arasında doğru - düzgün iletişim yoksa, çocuklara ulaşmanın imkânı kalır mı?

Aile idare etmek çok ciddi iş. O kadar ki, meşhur Fransız düşünür Montaigne, aileyi devlete benzetiyor. Diyor ki: “Bir aile ile bir devleti yönetmek arasında büyük bir fark yoktur.”

Yani koskoca Montaigne, çoğumuzun küçümsediği aile reisliğini devlet reisliği kadar önemsiyor.

Oysa bu bize yetmiyor. Biz her gün Türkiye’yi, Amerika’yı, hatta dünyayı kurtarıyoruz!

Sadece çocuklarımızı kurtaramıyoruz!

Ne büyük çelişki bu!

Ve ne büyük acı!

Gelinlerle kaynanaların kavga etmesi mecburi mi?

Yaşlılarla oturmanın faydalarından söz ettim ya, bunu yanlış bulanlar soruyor: “Gelinlerin çoğunda ‘cadı kaynana’ sendromu var, tabii kaynanaların çoğunda da ‘cadı gelin’ sendromu; bunlar aynı ortamı nasıl paylaşacak da mutlu olacaklar?”

Ne diyeyim, okuyucularım bu suali sormakta haklı. Gerçekten de, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de böyle bir sendrom var. Ama aşılabilir şey değil. Pekâlâ ortak bazı noktalar bulunabilir ve o noktalarda yoğunlaşarak birliktelikler daha tutarlı ve anlamlı hâle getirilebilir.

Belirtmek gerekir ki, gelinin kaynanaya, kaynananın geline karşı tavrını, peşin hükümler belirliyor. Yani kafalar birbirlerinin aleyhine hükümlerle dolu olarak buluşuyorlar. Ve kafaların da taşıdıklarına göre davranıyorlar. Bu da en küçük bir anlaşmazlığı kavgaya dönüştürüyor. Yoksa aynı insanı seven iki kişi neden o yoğunlukta kavga etsin?

Bu girişten sonra taraflara şu tavsiyelerde bulunabilirim:

1. Kafanızdaki peşin hükümleri sorgulayın, gerçekten de kaynananız (ya da gelininiz) düşmanlığınızı hak edecek kadar kötü biri mi?

2. Aranıza çıkan sorunları peşin hükümlerinizi bütünlmeyin. Çıkan her sorunu tek başına ele alın.

3. Yanlış bir davranışla karşılaştığınızda bu davranışının nedenleri üzerine tahmin yürütmeyin, abartmayın, sebebi kendisinden öğrenmeye çalışın; (çoğunlukla bir yanlış anlama ile karşılaşacaksınız).

4. Gelin-kaynana aynı insanı sevdiğinizi, onun üzerine titredığınızı, onu mutlu etmek için çırpındığınızı hatırlayın,

5. Kaynananızı annenizin (gelininizi kızınızın) yerine koyun; annenizden (kızınızdan) ters bir davranışla karşılaştığınız zaman ne yapıyorsanız yine aynısını yapın.

“Sağlıklı aile, sevgi merkezli ailedir. Ancak sevgi merkezli ailelerde ruhen ve bedenlen sağlıklı çocuklar yetişir. Eşler arasında doğru - düzgün iletişim yoksa, çocuklara ulaşmanın imkânı kalır mı?”

“Gelinin kaynanaya, kaynananın geline karşı tavrını, peşin hükümler belirliyor. Yani kafalar birbirlerinin aleyhine hükümlerle dolu olarak buluşuyorlar. Ve kafalarında taşıdıklarına göre davranıyorlar. Bu da en küçük bir anlaşmazlığı kavgaya dönüştürüyor.”

6. Birbirinize nispet yapmayın, inat etmeyin; gelini kocasına, ya da kaynanayı oğluna şikâyetle korkutmaya kalkışmayın, aranızda gelişen sorunları aranızda çözün; kavga ederek değil, ancak konuşarak kalıcı sonuçlara ulaşabileceğinizi unutmayın.

7. Birbirinizi sevmiyorsanız, bunda, kaynana-gelin

ilişkisi konusundaki peşin hükümlerimizin rolü olduğunu bilin.

8. Sevgisizliğinizi somutlaştırın: Kaynananızın, (ya da gelininizin) hangi huylarını, hangi davranışlarını sevmiyorsunuz?

9. Kaynananızın (gelininizin) olumsuz yönleriyle olumlu yönlerini alt alta yazın, kararınızı buna göre verin.

10. Birbirinizi başkalarıyla kıyaslamayın, herkesin farklı olduğunu unutmayın.

11. Birbirinizi değiştirmeye kalkışmayın, olduğu gibi kabul lenin ve çatışma unsurları arayacağınıza uyum arayın.

12. Farklı kuşaklara mensup insanların, (bir de farklı bölgelerin farklı kültüründen gelmişlerse) zaman zaman çatışması kaçınılmazdır; bunu kaynana-gelin ilişkisinin ön çatışma şartı yapmayın, farklılıkları abartmayın.

13. Sorunlarınızı komşularla tartışmayın. Unutmayın ki bazı komşular açısından sizin ailevi rahatsızlıklarınız sadece eğlence ve dedikodu malzemesidir. Dertleşecekseniz mutlaka uygun komşu bulun.

14. Bu konuda da sevgi sihirli sözcüktür. Gelin kaynanayı, kaynana gelini sevebilirse sorun hallolur.

Tek cümle ile söylemek gerekirse: Alışkanlıklarımızı, düşüncelerimizi, geleneklerimizi; kısacası beynimizdeki her şeyi zaman zaman sorgulamayı göze almalıyız.

Hadi şu netameli işi bir fıkra ile tatlıya bağlayalım:

Temel Reis'in kaynanası kaybolmuş. Karısı gazetelere “kayıp ilanı” vermesi için zorlamış Temel'i. Temel de kaynanasının fotoğrafiyle birlikte bir gazeteye büyükçe bir ilân vermiş:

“Ha bu kadını görenler insanluk adına görmezden gelsün.”

Aile içi kavgalarımız

Soru şu: Evliliği her yaşta ve dönemde canlı ve heyecanlı tutmak mümkün mü?

Karı kocanın biraz gayretiyle mümkün gibime geliyor. Bunun için, tecrübe ve gözlem imbiğinden geçmiş bazı önerilerde bulunabilirim:

Birbirinizi sorgusuz sualsiz sevin. (Sevgi yoksa hiçbir şey yok demektir.)

Eşinizin yalnız dudaklarıyla söylediklerini değil, gözleri, hatıta yüreğiyle söylediklerini de dinleyin. (Seslendirilemeyen derin arzu ve isteklerin de keşfi.)

Evlilik bağı gibi kutsal ve güzel bir bağla birbirinize bağlı olsanız da, bilin ki siz farklı insanlarsınız. Bazı konuları farklı değerlendirebilir, farklı düşünebilirsiniz. Farkların oluştuğu yerde zıtlasma

“ Sorunlarınızı komşularla tartışmayın. Unutmayın ki bazı komşular açısından sizin ailevi rahatsızlıklarınız sadece eğlence ve dedikodu malzemesidir. Dertleşekseniz mutlaka uygun komşu bulun. ”

ve inatlaşma yerine karşılıklı anlayışı esas alın. İhtilaflarınızı geriye çekip zamana yayın. Onlar ortak bir buluşma noktasına gelinceye kadar birlik unsurlarınızı öne çıkarın. Zıtlıklarınızı konuşacağınıza, özellikle evliliğin ilk yıllarında paylaştığınız değerleri konuşun. Evvela sevginizi, saygınızı, tanışmanızı, evlenmenizi ve sonra çocuklarınızı... Evliler arasında konuşacak ve paylaşacak öyle çok güzellik var ki, evliliğe dengeli ve çözümcü yaklaşıldığı takdirde, zıtlaşmaları gündeme almaya ömür boyu sıra gelmeyebilir.

Sevincinizi ve mutluluk kaynaklarınızı önce eşinizle paylaşın. Kendisine çok değer verdiğiniz için bu konuyu öncelikle ona açtığınızı söyleyin. Ancak diyalogunuz sevincinizle sınırlı kalmasın: Mutsuzluklarınızı, hayal kırıklıklarınızı, dertlerinizi, öfkelerinizi de eşinizle paylaşmaktan çekinmeyin. Ama bunu abartmadan, eşinizi suçlamadan, sabrını taşırmadan, bir de şikâyetle süreklilik katmadan (her gün şikâyet çekilmez) yapmaya çalışın. Tabii dert döktüğünüzde, dert dinlemeye de hazır olun. Çünkü problemler, sıkıntılar tek taraflı değildir; mutlaka eşinizin de bazı problemleri, dertleri vardır, o da dertlerini sizinle paylaşmak isteyecektir.

Birbirinizin bekârlıktan kalma bazı alışkanlıklarına (arada bir eski arkadaşlarıyla buluşmak, ya da anneciğinin yemeklerini özlemek gibi) saygı gösterin. Ama sorumluluklarını da hatırlatın.

Birbirinizin merakıyla (erkeklerin futbol, kadınların pembe dizi merakı gibi) alay etmeyin, birbirinizin merakını sorgulamayın, hele de asla yargılamayın. Meraklarınızı karşılıklı anlamaya, hatta zaman içinde paylaşmaya, en azından birbirinizin merakına biraz olsun katlanmaya çalışın.

Birbirinizden bağımsız olarak yapabileceğiniz bir şeyleriniz olsun. (Yazmak, tamir etmek, oya yapmak, bahçe ile uğraşmak,

bir dernekte ya da vakıfta aktif görev almak gibi) Bağımsız küçük meşguliyetler insanı diri tutar, kendine güveni arttırır, “ben birey olarak da varım ve çok değerliyim, kendim üretebilir, kendime yetebilirim” düşüncesinde insan moral bulur.

Merak etmeyin, her tartışma, her kavga boşanmayla sonuçlanmaz. Bu bakımdan, tartıştığınızda kesinlikle paniklemeysin. Ortam ne kadar

sertleşirse sertleşsin kendinizi öfkenize kaptırmayın. Kavganın her aşamasında mantıklı olun, maksadı aşan ifadeler kullanmayın. Kavga sırasında bile eşinize saygınızı, sevginizi gösterecek jestler yapın.

Üçüncü şahıslarla (özellikle eşinizin arkadaş çevresiyle) konuşurken sakın eşinizi şikâyet anlamına gelebilecek cümleler kullanmayın. Bunun yerine eşinizi övün, yüceltin, kusurlarını değil, meziyetlerini anlatın. Nasılsa söyledikleriniz eşinizin kulağına gidecek, bu da sizi daha çok sevmesine ve aynı şekilde üçüncü şahıslara övmesine sebep olacaktır.

Evliliğinize ilişkin problemlerinize kimseyi ortak etmeyin. Buna ailelerinizi bile karıştırmayın. Birbirinizi en iyi siz tanıyorsunuz, bu itibarla en iyi çözüm sizdedir. Problemlerinizi başa vererek çözün.

Başınız sıkıştığı anda ailelerinize koşmak yerine, onların varlığından güç alıp eşinizle birlikte kendi çözümünüzü üretin. Aileler son çare olarak görülmeli. (Her sıkışmada onlara giderseniz, onları gitgide size daha çok karışmaya yönlendirmiş

“ Sevincinizi ve mutluluk kaynaklarınızı önce eşinizle paylaşın. Kendisine çok değer verdiğiniz için bu konuyu öncelikle ona açtığınızı söyleyin. Ancak diyalogunuz sevincinizle sınırlı kalmamasın: Mutsuzluklarınızı, hayal kırıklıklarınızı, dertlerinizi, öfkelerinizi de eşinizle paylaşmaktan çekinmeyin.”

“ Her tartışma, her kavga boşanmayla sonuçlanmaz. Bu bakımdan, tartıştığınızda kesinlikle paniklemeyin. Ortam ne kadar sertleşirse sertleşsin kendinizi öfkenize kaptırmayın. Kavganın her aşamasında mantıklı olun, maksadı aşan ifadeler kullanmayın. ”

olursunuz ki, böylece yeni kurulmuş ailelerin en büyük sıkıntılarından birini ellerinizle hazırlamış olursunuz.)

Eşinizin bazı davranışlarından hoşlanmıyorsanız, bunu surat asarak, hırçınlaşarak anlatmaya kalkışmayın. Ondan ne beklediğinizi, nasıl davranmasını istediğinizi açıkça söylerseniz en azından nasıl olması gerektiğini anlar. Ona göre yeni bir tavır

belirler. Eşler birbirlerinin bu kabil arzu ve isteklerini müsamaha ile karşılamalı, yersiz direnişlere, inatlaşmalara girmemelidir.

İnat yuvayı yıkan tahrip kalıbıdır. İnatlaşma yerine uzlaşmayı seçin.

Sağlam aile yapısı toplumun güvencesidir. Bunun için de aile içi eğitim şart gözüküyor. Haftada hiç olmazsa bir akşam televizyonlar kapatılmalı ve “Aile Gecesi” yapılmalı. O akşam anne, baba, dede, nine ve çocuklar sadece sohbet etmeli. Sırayla güzel bir kitap okunmalı. Bu iyi bir iletişim biçimi olabilir. Ve çok gereklidir.

Çünkü aile içi problemlerin çoğunun temelinde iletişimsizlik yatıyor.

Tartışma usulü

Her evlilikte küçüklü büyüklü bazı problemler olur. Bazı evlilikler problemsiz olduğu için değil, eşler problemleri büyümeyi çözme alışkanlık haline getirdikleri için mutlu ve uzun sürmüştür.

Siz de problemlerinizi biriktirmeyin ve büyötmeyin. Asla örtbas etmeyin. Problem varsa, yokmuş gibi davranmayın.

Eşinizden hiçbir şey saklamayın. Her şeyi eşinizle oturup tartışın. Allah dert vermişse derman da verir. Bilin ki hiçbir problem çözümsüz değildir.

Şimdi tartışma âdâbını maddeleştirelim:

Ne olursa olsun, eşinize kesinlikle şiddet uygulamayın.

Bir gün büroma gözü dayaktan morarmış bir kadınla gözünü morartan bir erkek geldi. Yanlarında da yedi sekiz yaşlarında kızları vardı. Erkeğe neden karısını dövdiğünü sordum. Her zaman dövmediğini, ama bazen karısının dayağı hak ettiğini söyledi. “Hak etmek mi?” diye sordum, “buna kim karar veriyor?” Erkek şaşırdı. Öyle ya, karısının dayağı hak ettiğine kendisi karar vermişti. (Yani hâkim görevini üstlenmişti) Oysa aynı zamanda karısının dayağı hak ettiği yolunda bir iddia sahibiydi (savcı)... Nihayet kararı infaz eden kişi (infaz memuru yahut gardiyan) oldu. Erkeklerin bakış açısını anlatması açısından bu örnek bana çok çarpıcı geldi. Tabii erkeğin hak etmesi halinde ona kimin dayak atacağı belli değil. Çünkü güç erkekte. Şu halde adamın “hak ediş” dediğı şey bir hak ve hakikatten çok fiziki güce dayanıyor.

Diyelim ailede kadınla erkek arasında şu veya bu nedenle bir dargınlık sürecine girildi. Ama herhalde dargınlık kıyamete kadar sürececek değil. Barış olacak, ama nasıl?

Böyle durumlarda erkekler ilk adımı kadınlardan bekler. Oysa kadınlar daha duyusaldır. Bu yüzden daha

“Eşinizin bazı davranışlarından hoşlanmıyorsanız, bunu surat asarak, hırçınlaşarak anlatmaya kalkışmayın. Ondan ne beklediğinizi, nasıl davranmasını istediğinizi açıkça söylerseniz en azından nasıl olması gerektiğini anlar.”

fazla incinirler. Bu yüzden dargınlıktan sonraki ilk barış adımını erkekler atmalı. İçten bir gülümseme, sevgi dolu bir bakış, yerine göre bir çiçek, ya da başka bir hediye, içinde boşanma potansiyeli olan pek çok dargınlığı tatlıya bağlayabilir.

Kavgaların çoğu iletişimsizliğin çocuğudur. Öncelikle birbirinizle sağlam bir iletişim kurun. Yani sık sık birbirinizle göze gelin, gülümseyin, işaretleşin ve tabii ki konuşun.

Eşinizi suçlayarak tartışmaya girmeyin. Neden öyle davrandığınızı öğrenmeye çalışın. Olmazsa kendisine sorun.

Eşiniz kendisini savunmak istiyorsa mutlaka bu imkânı verin.

Problemin çözüleceği yer, ürediği yerdir. Aile içinde üreyen problemlerden kaynaklanan tartışmaları evinizin dışına taşırmayın. Çocuklarınızı asla tartışmalarınıza karıştırmayın.

Soyut kavramlar üzerine tartışmak yerine, somut problem üzerine tartışın. Hatta önce problemi tahlil edin.

Tartışmaya konu olan problem nedir?

Taraflar problemi nasıl görmektedir?

Problemin detayları nelerdir?

Yanlış anlaşılımlar var mıdır? (Zira kavgaların birçoğu yanlış anlaşılmaktan doğar.)

Tartışma esnasında problemle eşinizin kişiliğini özdeşleştirmeyin. ("Zaten sen hep böylesin" filan demeyin.)

Dikkatinizi eşinize cevap yetiştirmeye yönelteceğinize problemin kendisine yöneltin.

Tarifsizi seslendirmekten kaçının. Mesela eşinize çok sormasız, çok umursamaz olduğunu söyleyeceğinize, nasıl olmasını arzu ettiğinizi söyleyin.

Tartışırken kendinizi eşinizin yerine koyun, ama bunu yaparken olabildiğiniz kadar dürüst olun. Böylece haklı olduğu yanları görebileceksiniz. (“Her şey görünüşü gibi değildir” kuralı)

İsteklerinizle eşinizin değer ölçülerinin zıtlaşmamasına dikkat edin. (Annesinin evine gitmemesini isterseniz, eşinizin değer ölçülerine aykırı davranmış olursunuz.)

Beklemesini bilin. Bekleyin: Eşiniz konuşsun, iyice boşalıp rahatlasın. Her sözüne cevap üretmeyin. Onu dinler gibi de yapmayın. Gerçekten büyük bir sabırla dinleyin. Doğrularına tereddütsüz hak verin. Bu yaklaşımınız ona, kendisini anladığınızı düşündürecek ve yumuşatacaktır.

Tartışmalarınızı kendi doğrularınızı eşinize kabul ettirmek için değil, gerçeği bulmak ve gerçekte uzlaşmak için yapın. Haklı ise büyük bir memnuniyetle eşinize hak verin ve rahatlıkla özür dileyin.

Eğer tartışmayı o gün sonuçlandıramamışsanız, bağırarak evi terk etmeyin. (Böyle yaparsanız o gününüz zehir olur. Ayrıca eve döner dönmez, daha sertleşerek tartışmayı devam ettirme ihtimaliniz çok yüksektir. Bu yüzden tartışmanız sonlanmasa bile, eşinize ne olursa olsun kendisini sevdiğinizi, onunla her konuyu tartışmakta fayda gördüğünüzü, ancak zamanın şimdilik yetmediğini, eğer isterse daha sonra tartışmaya devam edebileceğinizi söyleyin. Daha yumuşak bir zemin, daha neşeli bir ortam, belki bir gonca gül tartışmanın uzlaşmayla bitmesine yardımcı olacaktır.)

“Kavgaların çoğu iletişimsizliğin çocuğudur. Öncelikle birbirinizle sağlam bir iletişim kurun. Yani sık sık birbirinizle göz göze gelin, gülümseyin, işaretleyin ve tabii ki konuşun.”

“ Tartışırken kendini eşinizin yerine koyun, ama bunu yaparken olabildiğiniz kadar dürüst olun. Böylece haklı olduğunuz yanları görebileceksiniz. (“Her şey görüldüğü gibi değildir” kuralı) ”

Evliliğinizden şikâyetçisiniz?

Yeni evli çiftlerden çok sayıda yakınma alıyorum...

Çoğu beklediğini bulamadıklarını söylüyorlar: Müthiş bir hayal kırıklığı!

Bir çocukluk arkadaşım vardı. Çok genç yaşta ev-

lendirildi (Karadeniz geleneği). Şöyle böyle bir hafta sonra, bir sabahın köründe baktım denizin içindeki bir taşla (Bizim Karadeniz sahillerinde böyle taşlar çoktur) oturmuş, başını ellerinin arasına almış kara kara düşünüyor...

Yüzerek yanına gittim, ne olduğunu sordum...

“Evlilik bizim bildiğimiz gibi bir şey değilmiş arkadaş” dedi, “filmlerdeki, romanlardaki gibi de değil... Bu bambaşka bir şeymiş!”

Anladım ki, kafasındaki evlilikle karşı karşıya kaldığı olay çok farklı. Bu yüzden de kafası karışık.

O zaman arkadaşına ne söylediğimi hatırlamıyorum, ama muhtemelen dişe dokunur bir şey söyleyememişimdir. Çünkü ben ondan birkaç yaş küçüktüm.

Şimdi ise söyleyecek çok şey olduğunu düşünüyorum.

Kuşkusuz evlilik, öncelikle genç çiftler, sonra da aileleri açısından son derece önemli bir değişimdir.

Bu yüzden aceleyle getirilmemeli, ancak “armudun sapı, üzümün çöpü” anlamına gelen direktmelerle, iş yokuşa da sürülmemelidir.

Her şey makul ve mantıklı bir zeminde cereyan etmelidir.

Önce gençlerin karar vermesi gerekiyor: “Ben artık evlenmeye hazırım.”

Bu kararda gönül başka telden, akıl başka telden çalmamalı, tam bir duygu-mantık bütünlüğü sağlanmalı.

Yürekle beyin çelişkisine düşen gencin hayatı paramparça olur.

Evlilik sürecinde gençlere baskı yapılmamalı, birileri dayatılmamalı, tavsiyelerde bulunmakla birlikte yürekleri özgür bırakılmalıdır...

Bir de gençler evlenmeden önce evlilikten ne beklediklerine karar vermelidirler.

Evliliklerinden şikâyet eden gençlere önce evlilikten beklentilerinin ne olduğunu soruyorum.

Ya doğru düzgün cevap vermiyorlar, ya da karşıma sınırları belirsiz bir “hayal dünyası” çıkarıyorlar...

Beklentiler öyle çok ki, biri tutmasa bile hayal kırıklığı oluyor.

Beklentiler ne kadar çok olursa, hayal kırıklıkları o kadar derin olur.

Evlilikte her şeyin gül gülistan olacağını zanneden çiftlerin dünyası, ilk fırtınada (tartışmada) tepe takla gider. Arkasından büyük bir ümitsizlik doğar. Kendilerini kolay kolay toparlayamazlar.

Unutmayalım ki, evlilik, farklı iki insanın bir araya gelmesinden oluşur. Tarafların farklı alışkanlıkları, bakış açıları, algılayışları, farklı

“ Kuşkusuz evlilik, öncelikle genç çiftler, sonra da aileleri açısından son derece önemli bir değişimdir.

Bu yüzden aceleye getirilmemeli, ancak “armudun sapı, üzümün çöpü” anlamına gelen direktmelerle, iş yokuşa da sürülmemelidir.

”

tepkileri, farklı dünya görüşleri vardır. Farklılıklardan kaynaklanan sorunları aşmak için zamana ihtiyaç vardır. Sabır, anlayış ve hoşgörü bu işin sırrıdır.

Evlilerin birbirlerini tanımaları ile evliliğin oturması zaman içinde gerçekleşecektir...

Biraz sabır ve alabildiğine hoşgörü ile problemlerin üstesinden gelinebilir...

* * *

Ve anne babalar...

Kendi deneyimlerinizi çocuklarınıza aktarın, ama doğrudan müdahale etmeye kalkışmayın...

Unutmayın ki, artık onlar da bir ailedir!

Sorunlarıyla baş etmeyi zaman içinde öğreneceklerdir.

Bu bakımdan siz de sabırlı olun ve çocuklarınıza zaman tanıyın!

Siz de hiç acele etmeyin genç çiftler...

Her kavgada "Ailem dağılıyor mu?" kaygısına kapılmayın...

"Kavgalar evliliğin tuzu-biberidir." sözü boşuna söylenmemiş. Kavgalarınızda kendinizi kaybetmeyin. Aşağılayıcı sözler sarf etmeyin. Ve her kavga-dan sonra mutlaka bir vicdan muhasebesi yapın ve vicdanınız sizi haksız gördüğü anda eşinizden özür dileyin.

Merak etmeyin, özür dilemek kimseyi küçültmez. Ama inat sıcak aile yuvasını dağıtabilir...

“Evlilik, farklı iki insanın bir araya gelmesinden oluşur. Tarafların farklı alışkanlıkları, bakış açıları, algılayışları, farklı tepkileri, farklı dünya görüşleri vardır. Farklılıklardan kaynaklanan sorunları aşmak için zamana ihtiyaç vardır.”

Bu da çocukların ruh dünyasını paramparça eder...

Suçlular ordusunun askerleri ruh dünyası paramparça olan çocuklardan çıkar!

Özellikle mazbut insanlar için aile ortamı çok önemlidir. Çünkü başka hayatları yoktur. Bu itibarla mazbut insanlar için aile hem eğlenme yeridir, hem dinlenme yeridir hem de öğrenme yeri...

Aile ortamının herhangi bir sebeple çatışmaya sürüklenmesi demek, dünya cehennemine düşmek ve yanmak demektir.

Ayrıca da çocukların geleceğini karartmak demektir.

Kadın dövmenin erkeksi keyfi

Bu ülkede herkes mağdur gerçi, ama en çok kadınlar mağdurdur...

Dayak, şiddet, küfür, kapıya koyma, terk etme, ikinci, üçüncü kadın yapılma, hatta erkekler tarafından başka erkeklerle satılma (Başlık karşılığı ikinci, üçüncü kadın olarak çok yaşlı erkeklerle sözde evlendirilmenin yanı sıra düpedüz pazarlanan

kadınlar da maalesef var), cinsel obje olarak kullanılıp başka başka yaftalar altında hoyrat bakışlara sergilenme, vs...

Açıkkası bu toplumda kadın aşığılanıyor.

Özellikle kırsalda kadının hiçbir hakkı, hukuku yok. Sadece hizmetçidir, aşçıdır, temizlikçidir, ırgattır; zevk aracı ve kuluçka maki nesidir.

“Özür dilemek kimseyi küçültmez. Ama inat sıcak aile yuvasını dağıtabilir...”

Bu da çocukların ruh dünyasını paramparça eder...

Suçlular ordusunun askerleri ruh dünyası paramparça olan çocuklardan çıkar!

Neden yorumlarımda kadın cephesinde gözüktüğümü şimdi anlamış olmalısınız.

Ben “kadından taraf” olurken, aslında ezilenden, sömürülenden, horlanandan, aşağılanandan taraf olmuş oluyorum. Bu da mertlik gereğidir. Hadi Türkiye’nin çok sevdiği ifade ile söyleyeyim: “Kadın tarafını tutmak erkeğin şanındandır!”

Gelin düşünün bir: Kocasını döver, yetmez de bazen kaynanası, bazen kayınpederi, (aslı, “kaimpeder”... Yani baba yerine geçen) hatta kayınbiraderi (kaimbirader=kardeş yerine geçen) dövüyor. İstatistiklerle ulaşılan sonuç korkunç: Türkiye’de “kadın ikinci sınıf vatandaş” sayılıyor.

Onları horlarken, aynı zamanda anamızı, eşimizi, bacımızı horladığımızın farkında bile değiliz.

Sevdiğimizi söylüyoruz, ama galiba gerçekten pek sevmiyoruz.

Nedeni bence malum değil. Yalnız, zaman zaman, kadını kendimize (erkeklik gururumuza) rakip gibi gördüğümüzü, belki o yüzden yeterince sevmediğimizi düşündüm.

Hani dünyayı erkekler yönetiyor ya, kadınlar günün birinde dizginleri ele almaya kalkışırsa halimiz ne olur diye, soluk aldır-mamaya çalışıyoruz.

Evet, dünyayı erkekler yönetiyor.

Belki erkekler yönetmeseydi, dünya, bu kadar kanlı, bu kadar aç, bu kadar huzursuz, bu kadar barut kokulu, bu kadar kriz eksenli olmaz, mazlumların, çocukların, kadınların gözyaşlarıyla böylesine ıslanmazdı.

Yıllardan beri bu ülkeyi yönetenlerin hiçbirinin adı Ayşe, Fatma, Emine, Leyla değil (Sadece bir Tansu oldu... O da zaten erkeksi tavırlıydı. Ayrıca yönetimi kadınlıştıracak kadar cesur olamadı). Ülkeyi yıllardan beri Süleyman’lar, Bülent’ler, Turgut’lar, Mesut’lar, Recep’ler yönetiyor...

Yani bugünkü kaosta kadınların bir ihmali, beceriksizliği, başarısızlığı, yolsuzluğu söz konusu değil! Yine de faturası kadınlara çıkıyor.

Dayağı hak edenler, kadına dayak atıyor.

Bir zamanlar gözü morarmış genç bir kadınla kocası ve sekiz yaşlarında kızı ziyaretime gelmişti. Hanımefendi daha önce beni aradığı ve kocasının dayak attığını söylediği için hazırlıklıydım:

Karısının gözünü kimin şişirdiğini sordum adama.

“Ben şişirdim” demeye utandığından mıdır, nedir, kaçamak bir cevap verdi:

“Bazen hak ediyorlar, Hocam!”

Kadının dayağı hak edip etmediğine kimin karar verdiğini sormadım. (Öyle ya, cezai bir hüküm vermek için en azından hâkim olmak gerekiyor.)

Bu durumda adam hem savcı, hem hâkim, hem de infaz memuru rolünde...

Önce iddia ediyor, sonra hüküm veriyor, ardından da infaz edip karısının gözünü morartıyor; derken safsata bir tekerlemeye sığınıyor:

“Karım değil mi, severim de, döverim de!” (Hadi be sen de!)

Adamı imalı anlatımdan anlayacak kapasitede görmediğim için, direkt bir soru sordum:

“Mademki dayağı bir hak ediş olayı gibi görüyorsun, bir gün bir kusurundan dolayı sen de dövülmeyi hak eder misin acaba?”

“ Belki erkekler yönetmeseydi, dünya, bu kadar kanlı, bu kadar aç, bu kadar huzursuz, bu kadar barut kokulu, bu kadar kriz eksenli olmaz, mazlumlardan, çocuklardan, kadınların gözyaşlarıyla böylesine ıslanmazdı. ”

“O... olabilir” diye kekeleydi.

“Peki buna kim karar verecek ve daha da önemlisi gözünü kim morartacak?”

Erkeklerin kadına uyguladığı şiddet olgusuna adalet duygusu değil, yalnızca vahşet duygusu hâkim...

Bunun dürtükleyicisi de erkeğin fiziki gücüdür.

Ah gençlerim!

“İnsan değerini Kur'an'da buluyorsa, neden bu memlekette insanın değeri sıfır?” mealinde bir soru sorup sözüm ona açık düşürmeye çalışıyor beni, genç adam...

Hâlbuki tespitimde hiç bir zaaf yok: Biraz kafa yoran, dinin esas kaynaklarındaki anlatımla “dindar”ların yaklaşımı arasındaki farkı çözer.

Ama gençlerimiz çok kolaycı! Gencecik hayatlar bilgisayar ekranıyla çerçeveli. Sadece hayat değil, bilgi de öyle. Bir türlü okumuyorlar!

Çok sığ yorumlar geliyor.

Özellikle gençlerden öfke tufanına dönüşmüş bazı mektuplar (mailler vs) alıyorum. Kimisi konuştuğum radyoları beğenmiyor, kimisi yazdığım gazete ve dergileri beğenmiyor, kimisi yazdığım gazetede yazan falancayı beğenmediği için bana çatıyor, kimisi filan kitabımı, kimisi tarzımı, kimisi tavrımı, kimisi bıyığımı, sakalsızlığımı, kıyafetimi beğenmiyor...

Kendisini eleştirenlere Bediüzzaman Hazretleri'nin şöyle bir sözü var: “Ben kendimi beğenmiyorum, beni beğenenleri de beğenmiyorum.”

Üstadın bu sözü tam tamına duygularıma tercüman oluyor. Eleştiriler karşısında hissettiklerimi bütünüyle anlatıyor. Yalnızca şu kadarcık bir tarizim olacak ki, eleştirilenin eleştiriden

yararlanabilmesi için neden eleştirildiğinin de anlatılması lazım. Böyle bir şey yok. Delikanlı açıyor telefonu, “Ben buna karşıyım” deyiveriyor. Neden karşı olduğunu soruyorsunuz, eleştiri hakkından söz ediyor. Tamam sevgili kardeşim, eleştirmek senin hakkın, ancak izin ver de, eleştirilme sebebini öğrenmek de benim hakkım olsun.

Bir şey daha söylemeliyim: “karşı olma” fiilinin son zamanlarda çok fazla kullanılmaya başladığına şahit oluyorum. Televizyondan fışkıran bu modayı, tıpkı diğerleri gibi, ne sevdim ne de seveceğim. Bir kere “karşı olmak” bir fikir değildir. Görüş değil, inanç değil, fiil değildir. Binaenaleyh, birinin “şu düşüncene karşıyım” demesi, kendi düşüncesini söylememesi halinde hiçbir anlama gelmez, hiçbir şey ifade etmez. Bu yüzden, “filan yazıma karşı” olduklarını söyleyen herkesten istirhamım var: Nedenini açıklasınlar, ben de faydalanayım.

Gerçi kimi zaman bilemediğim, anlayamadığım sebeplerden dolayı bana kızanlara kızmıyorum, mailini cevapsız bıraktığım için küsenlere küsmüyorum, sorumlu olmadığım konulardan bile beni sorumlu tutup (mesela aynı gazetede yazdığımız filancanın yazılarından) yerden yere vuranlara sert cevaplar vermiyorum.

Biliyorum ki, bu insanlar genç: Gençlik heyecandır, karmaşadır, aceleciliktir, kırgınlıktır, kolaycılıktır, deneyimsizliktir. Gençlikte hayat ya aktır, ya da kara. Değişik renkler yoktur. Bunların sonucu olarak da öfke tufanıdır gençlik. Gençlikte her girift basit, her muamma kolay, her sır ortadadır!

“ Erkeklerin kadına uyguladığı şiddet olgusuna adalet duygusu değil, yalnızca vahşet duygusu hâkim...

Bunun dürtükleyicisi de erkeğin fiziki gücüdür.

“ Gençlik heyecandır, karmaşadır, aceleciliktir, kızgınlıktır, kolaycılıktır, deneyimsizliktir. Gençlikte hayat ya aktır, ya da kara. Değişik renkler yoktur. Bunların sonucu olarak da öfke tufanıdır gençlik. Gençlikte her girift basit, her muamma kolay, her sır ortadadır! ”

Her aksayanı, yaşlıların beceriksizliğine bağlar, ülkenin kendilerine teslim edilmesi halinde, kısa zamanda gülistana dönüştüreceklerine yürekten inanırlar. Bu inanç içinde yetişkinlere kızarlar, onları kınarlar, onlara küserler. Ama kendilerine düşeni de bir türlü yapmazlar, mesela ders çalışmazlar, başarmak için fazla uğraşmazlar, aileye yardımcı ol-

mazlar, sabretmeyi bilmezler. Yaşlıların da bir zamanlar genç olduklarını, bu itibarla gençliği yaşadıklarını ve deneyim kazandıklarını, oysa gençlerin hiçbir zaman yaşlı olmadıklarını, böyle bir deneyimden geçemediklerini daima unuturlar...

Kızmasınlar: Ben sadece hayata ayna tutan adamım!

* * *

Önümde öfkeli bir mail duruyor. Bir çuval lafı da zaten bu tür mailler ve mektuplar için ettim. Son derece iyi niyetli olduğuna emin bulunduğum gençlerimizden biri diyor ki: “Müslüman zenginlerle aydınlar bir araya gelsin. Çok güçlü gazete ve dergi çıkarsınlar. Bu gazete o sırada oluşturulacak dünya çapında ajanslar tarafından (yine Müslümanların kuracağı) derlenen haberlerle beslensin. Böylece Türkiye’nin en mükemmel gazetesi vücut bulsun. Milyonlarca satsın. Para sorunu olmayacağı için üniversite öğrencilerine bu gazete ile dergi ya bütünü bedavaya dağıtılsın, ya da çok ucuza satılsın.”

Mailin bundan sonrası itham, tariz, saldırı, veryansın! Çünkü böyle büyük oluşumları biz yetişkinler (ihtiyar muhterisler) engelliyoruz!

Oysa ne kolaymış: Alt tarafı tüm dindar zenginleri bir araya getiriyorsunuz, ardından tüm dindar aydınları bir araya getiriyorsunuz, ardından tüm yazar çizerleri bir araya getiriyorsunuz, ardından dünyanın dört bir yanına Amerikan ajanslarına meydan okuyacak cesamette haber ajansları oluşturunuz ...

Müslüman zenginler trilyonlarını bu işe koyuyor, Müslüman aydınlar emeklerini birleştiriyor, Müslüman yazarlar tüm işlerini bırakıp oluşuma katılıyor... Gazete ve dergi çıkarıp gençlere bedava dağıtılıyorsunuz ...

“Akıllı Müslüman” olmak ne kadar da kolaymış meğer!

Kimsede farklı düşünce, değişik görüş, başka türlü bakış yok. Herkes aynı inanacak, aynı düşünecek, aynı yaşayacak ... Bunlara göre Müslüman olmak galiba farksız olmak anlamına geliyor. Oysa Müslüman olmak “farksız” olmak değil, meşru farklarla birlikte hayatı sanata dönüştürmektir.

Yani son derece girift bir iştir.

Hayatın çöplüklerinden “insan” toplamak

Önce bir hikâye ...

Beşinci sınıf öğretmenini Bayan Thompson sınıfa girdi. Çocuklara döndü: “Hepinizi seviyorum, çocuklar!” dedi. Konuşmasına devam edecekti, ama gözleri ön sıraya büzülmüş uyuklayan Theodore (Teddy) Stoddard’a takılınca sustu. Yalan söylediğini düşündü. Bu sünepe, derslere ilgisiz, söyleneni anlamayan ve hiçbir arkadaşı olmayan çocuğu diğerleri kadar sevebilir miydi?

Kendi yalanını yakalamıştı, ama umursamıyordu. Nasılsa hiç kimsenin elinde bir sevgi ölçer, ya da bir sevgi tartar yoktu. Teddy’ye tekrar baktı: Öncelikle banyoya girip yıkanması gerekiyordu. Sonra onu çöplüğe döndüren üzerindeki paçavralardan kurtulmalı, kendini derslerine vermeliydi. Birazcık da gülümsemeyi öğrense çok iyi olacaktı. Çünkü her zaman asık suratlı ve mutsuz duruyordu.

Toparlandı. Hiçbir çocuk durup dururken bu hâle gelmezdi. Sorunları olmalıydı. Teneffüste Teddy'nin birinci sınıf öğretmenini buldu. Bakalım Teddy okula başladığı yıl nasıldı? "Harikaydı." dedi, birinci sınıf öğretmeni, "Derslerinde son derece başarılı, duygusal, aşırı zeki, her an gülmeye hazır... Ödevlerini düzenli olarak yapar, arkadaşları tarafından da çok sevilirdi."

Bayan Thompson şaşırmıştı. Araştırmayı detaylandırmaya işte o anda karar verdi: Teddy'nin sırrını çözecekti. Teddy'nin ikinci sınıf öğretmenini buldu: "Çok mükemmel bir öğrencimdi" dedi adam, "arkadaşlarını seven, arkadaşları tarafından sevilen bir çocuktur. Fakat evde hasta bir annesi vardı, annesinin amansız hastalığı onu üzüyordu."

Thompson'un merakı daha da artmıştı. Üçüncü sınıf öğretmenine koştu: "Hatırlamaz olur muyum?" dedi üçüncü sınıf öğretmeni, "zavalılık için annesinin ölümü büyük şok olmuştu. O yaştaki çocukların annesizliğe alışmaları çok zordur. Yavrucak çok etkilendi."

Öğretmen Thompson vakit kaybetmeden Teddy'nin dördüncü sınıf öğretmenine gitti. "Teddy içine kapanık bir çocuktur" dedi öğretmeni, "ne kendine, ne de okula ilgi göstermiyordu."

Bayan Thompson sorunun kaynağını bulmuştu: Annesizlik. Çocuk, annesinin hasreti ve evdeki olumsuz şartlar yüzünden içine kapanmıştı.

Yeni yıl geldi... Öğrencileri Bayan Thompson'a göz alıcı ambalajlar içinde yeni yıl armağanları verdiler. Sadece Teddy'nin armağanı buruşuk bir kese kâğıdına sarılmıştı. Yine de Teddy'nin hediyesini özenle açtı. Paketten sahte taşlardan yapılma, birkaç taşı kırık bir bileklikle üçte biri dolu bir parfüm şişesi çıktı.

Bazı öğrenciler, paketten çıkanlara kahkahalarla gülmeye başladılar. Fakat öğretmen, bilekliği hemen bileğine taktı ve Teddy'ye gülümseyerek teşekkür etti. Sonra da parfüm şişesini

açarak üzerine sıktı. Öğrenciler kıkırdamayı kestiler. Derin bir sessizlik oldu. O sessizlik içinde Bayan Thompson: “Çocuklar” dedi, “sizi seviyorum, ama her birinizi kendi oluşunuz içinde farklı farklı seviyorum.”

Paydosta Teddy öğretmeninin yanına gitti, yaşlı gözlerle gözlerine bakarak: “Öğretmenim” dedi, “bugün hep annem gibi koktunuz.” Bilezik de parfüm de annesinindi. Bayan Thompson bunu zaten anlamıştı. Çocuğa sarıldı ve dakikalarca ağladı.

O günden sonra Bayan Thompson, çocuklara sadece ders anlatmayı bir yana bıraktı, onları tanımaya, onları okumaya çalıştı. Bu sayede Teddy sınıfın en çalışkan öğrencilerinden biri olmuştu.

Öğretmen Thompson, yıl sonunda, kapısının altında bir not buldu. Teddy'dendi. Tanıdığı en iyi öğretmenin kendisi olduğunu yazıyordu.

Ondan yeni bir not alana kadar altı yıl geçti. Notunda lise-yi üçüncülükle bitirdiğini, bir sürü öğretmen gördüğünü, ama tanıdığı en iyi öğretmenin hâlâ kendisi olduğunu söylüyordu.

Ondan tam dört yıl sonra bir mektup daha aldı. Teddy tıp fakültesine girmişti. Bayan Thompson hâlâ hayatında tanıdığı en iyi öğretmendi.

Beş yıl sonra bir mektup daha gönderdi Teddy. Tıp fakültesini çok iyi bir dereceyle bitirdiğini, ama daha ileriye gitmek istediğini yazıyordu. Bayan Thompson hâlâ en iyi ve en sevdiği öğretmendi. Bu kez mektubun altındaki imza biraz daha uzundu: Dr. Theodore F. Stoddard...

İlkbaharda bir mektup daha aldı Bayan Thompson. Teddy hayatının kadınıyla tanıştığını ve evlenmeye karar verdiklerini yazıyordu ve Bayan Thompson'dan, düğününde, kendi ailesi için ayrılan yere oturmasını istiyordu. “Tabii ki otururum.” diye mırıldandı, Bayan Thompson.

Bayan Thompson düğüne giderken, özenle sakladığı birkaç taşı kırık bilekliği taktı, Teddy'nin ona verdiği ve annesi gibi koktuğunu söylediği parfümden sürmeyi de ihmal etmedi. Öğretmenle öğrenci sevgi ve hasretle kucaklaştılar. Teddy, eski öğretmenin kulağına eğildi: “Bana inandığınız için çok teşekkürler Bayan Thompson, kendimi önemli hissetmemi sağladınız ve beni değiştirdiniz...”

Bayan Thompson gözlerinde yaşlarla ona karşılık verdi:

“Yanılıyorsun Teddy, oğlum. Ben seni değil, sen beni değiştirdin, sen bana hayatı ve insanı okumayı öğrettin. Seninle karşılaşınca kadar ben öğretmenliği de bilmiyormuşum aslında. Bu yüzden ben sana teşekkür ederim.”

Teddy güldü, parmağını eski öğretmenin yüzüne doğru salladı:

“Ne olursa olsun, sonuçta hâlâ annem gibi kokuyorsunuz.”

Aşk bir Peygamber sünnetidir

“Evlilikte aşk olmayabilir” diyenler var...

“Olmalı” diyenler var...

“Olsa iyi olur, ama şart değil” diyenler de var...

Yani rivayet muhtelif...

Takdir ettiğim ve sevdiğim bir yazar dostum, adımı geçirdiği yazısında, “Çocukların varlığı, paylaşım, ortak çıkarlar, alışkanlıklar ve karşılıklı saygı evliliğin devamı için yeterli olabilir.” demeye getirdi...

Evliliğin yıllanması hâlinde bu mümkündür. Ama doğru sunu söylemek gerekirse, evliliği bunların üzerine oturtmak, “zorunlu beraberlik” anlamına gelir ki, böyle bir beraberliğin zaman zaman işkenceye dönüşmesi kaçınılmazdır. Evliliği kemiren zorluklarla zaman zaman baş gösteren bıkkınlıklar bile ancak aşk (derin sevgi ve ilgi) sayesinde aşılabılır.

Bu yüzden ya âşık olur evlenirsiniz, ya da evlendikten sonra âşık olursunuz. İkisi de mümkündür: Ancak aşksız meşk pek mümkün değildir.

Ayrıca, istatistiklere göre boşanmalar ilk beş yıla yığılıyor. Acemiliklerden ve farklılıklardan kaynaklanan tartışmaların, çatışmaların boşanmaya varmaması için özellikle ilk yıllarda aşk şart gibi gözüküyor: İki insan ancak birbirlerine duydukları derin sevgi ve ilgi sayesinde birbirlerine katlanabilirler. Bu da tartışmaların ve uyumsuzlukların boşanmaya gitmeden çözülmesi demektir.

Yine de aşk konusunda kanaatler de rivayetler de muhtelif-tir. Aşkın dünyadaki kişi sayısınca tarifi olabilir. Anlayacağınız dostlar, bu kavram tarife de sığmıyor, tarihe de...

İnsanlık tarihi boyunca aşk uğruna iyilik yapanlar da var, kötülük yapanlar da... Ölenler de olmuştur, öldürenler de... En güzeli onunla birlikte yaşamaktır, ama sanırım bu iş zordur! Çünkü şefkat gerekir, hürmet gerekir, hamiyet gerekir, fedakârlık gerekir...

Aşk bütün bu duyguların yoğunlaşarak atom çekirdeğine dönüşmesidir! Hiçbir madde onu kuşatamaz, o tüm maddeleri kuşatır... Yani, zerreden arşa kadar her şey aşktır!

Öyle olmasaydı, Şair Fuzuli, “Aşk imiş her ne varsa âlemde/ İlim ancak bir kil u kal (boş şeyler) imiş” diyerek müthiş keşfini inim inim inler miydi?

Ve aşk bir peygamber sünnetidir.

Biliyorsunuz Hazret-i Hatice, Peygamber-i Âlişan Efendimizin ilk eşidir. Aralarında on beş yaş fark bulunmakla birlikte, Efendimiz onu hep özlemiş, “Hristiyan kadınların en hayırlısı İmrân’ın kızı Meryem, Müslüman kadınların en hayırlısı ise, Hüveylid’in kızı Hatice’dir” ya da “Dünya ve âhirette değerli

“İki insan ancak birbirlerine duydukları derin sevgi ve ilgi sayesinde birbirlerine katlanabilirler. Bu da tartışmaların ve uyumsuzlukların boşanmaya gitmeden çözümlenmesi demektir.”

dört kadın vardır: İmran'ın kızı Meryem, Firavun'un kızı Asiye, Hüveylid'in kızı Hatice ve Muhammed'in kızı Fâtıma” şeklinde hadislerle ilk eşini övmüş, ölümünden sonra bile akrabalayla yakından ilgilenmiştir. Çünkü Âlişan Efendimiz Hz.

Hatice'ye âşıktı... Âşık olmasaydı dulluğunu ve kendisinden on beş yaş büyük olmasını sorun ederdi... Hiçbirini umursamadan onunla evlendi ve yaşadığı müddetçe başka hiçbir kadını istemedi. Hatta Hz. Hatice vefat ettikten sonra, ona hürmeten uzun sayılabilecek bir süre evlenmedi.

Ondan bir süre sonra üst üste evlenmesinin farklı hikmetleri üzerinde elbette durulabilir, ancak bir yönü “Hz. Hatice”ye duyduğu derin özlemdir. Her kadında onun kokusunu, onun duruşunu, onun aşkını aramış, bulamayınca Hz. Ayşe validemizi çocuk denebilecek yaşta nikâhlayarak yıllar boyu eğitmiş, Hz. Hatice'ye benzetmek istemiştir...

Sonuçta faziletinden, takvasından, şefkatinden, sevgisinden, kavrama kabiliyetinden, nihayet kadın duruşundan etkilenmiş, bu kez Hz. Ayşe'ye âşık olmuştur.

O kadar ki, Hz. Ayşe kadınısı bir merak ve istekle “Efendim, beni seviyor musunuz?” diye sorduğunda, “Kördüğüm gibi” diye cevap vermiştir, “Seni kördüğüm gibi seviyorum.”

Aradan birkaç yıl geçiyor...

Zor yıllardır o yıllar.

Âlişan Efendimiz öncelikle bir peygamberdir ve bu sıfatıyla Bizans kralından çöl bedevisine kadar binlerce kişiye hakikati tebliğle mükelleftir...

O buna vakit ayırıyor...

Aynı zamanda devlet başkanıdır, devlet başkanı sıfatıyla görüşmeler, anlaşmalar yapıyor...

Buna vakit ayırıyor...

Aynı zamanda başkomutandır, orduları yönetiyor...

Buna vakit ayırıyor...

Muallimdir, çevresine ve dünyaya öğretmenlik yapıyor...

Buna vakit ayırıyor...

Kocadır kadınlarına, babadır çocuklarına, dededir torunlarına vakit ayırıyor...

Bazen savaşmak zorunda kalıyor, bazen yoklukla, hatta açlıkla mücadele ediyor...

O böylesine girift ve yoğun işlerle uğraşırken, kim bilir yine hangi kadınısı duyarlılığın etkisiyle, Hz. Ayşe, yıllar öncesinden kalma o “kördüğüm”ü hatırlatmak istiyor Efendimize...

Damdan düşer gibi soruyor:

“Efendim, kördüğüm nasıl?”

“Ne kördüğümü?” diye sormuyor Efendimiz...

“Bunca işimin arasında yıllar önce söylediğim bir kelimeyi hatırlamamı bekleyemezsin” diye azarlamıyor Hz. Ayşe Validemizi... “Ben nelerle meşgulüm, sen nelerle meşgulsün” diye de küçümsemiyor...

“ Aşk bütün bu duyguların yoğunlaşarak atom çekirdeğine dönüşmesidir! Hiçbir madde onu kuşatamaz, o tüm maddeleri kuşatır... Yani, zerreten arşa kadar her şey aşktır! ”

O cümleyi bir saat önce söylemiş gibi gülümsüyor sadece. Derin derin eşine bakıyor ve teminat veriyor: “Kördüğüm daha da girift bir hale geldi, yüreğime bütün bütün dolaştı...”

Türkiye’de bu sünneti ihya edecek kaç babayığit var?

Kadınların dövülmesi gerektiğinden sürekli bahseden hocalarımızdan kaç bu ince yaklaşımı gösterebilir, cemaatine de anlatabilir?

Tekrarlıyorum: Aşk sünnettir! Zaten Allah’a da ancak o yoldan gidilir.

Eş, iş ve arkadaş seçimi

Yazarlık hayatım boyunca “Keşke ben yazabilseydim” dediğim yazı sayısı çok azdır. Aşağıda onlardan ikisini bulacaksınız. Onları keşke ben yazsaydım.

Ama bırakın yazmayı, yazarını bile bilmiyorum maalesef. İnternette posta kutuma düştü.

Sizinle de paylaşmak istiyorum.

Akşam annemle babam televizyon seyrediyorlardı...

Annem, “Geç oldu” dedi, “zaten yorgunum, ben yatıyorum.”

Kalktı, mutfaka gitti. Çerez-meyve tabaklarını çalkaladı, kaldırdı...

Sabaha hazır olsun diye çaydanlığı doldurdu, demliğe çay koydu...

Şekerliğe baktı, dibinde az kalmıştı, üzerine ekledi...

Kahvaltı için buzluktan ekmek çıkardı...

Sabaha kadar çözülsün diye de, eti buzdolabının dondurucısından alıp en alt rafına koydu...

Sabah kahvaltı masasını hazırlarken vakit kaybetmemek için, masanın üstündekileri topladı...

Telefonu şarja koydu, telefon defterini kapatıp yerine kaldırdı.

Sonra çamaşır makinesinden ıslak çamaşırları çıkarıp astı ve makineyi tekrar kirlilerle doldurdu.

Banyodaki çöp sepetini boşalttı.

Islak bir havluyu kurusun diye duş perdesinin borusuna astı. Bir gömlek ütöledi, kopuk düğmesini dikti. Ardından çiçekleri suladı.

Esneyerek gerindi ve yatak odasının yolunu tuttu.

Çalışma masasının yanından geçerken durdu, öğretmene tezkere yazması gerektiğini hatırlamıştı: Tezkereyi yazdı...

Okul gezisi için para sayıp ayırdı. Sonra eğildi, sandalyenin altına girmiş ders kitabını aldı, masanın üstüne koydu.

Kek tarifleri defterini çıkardı, arkadaşına söz verdiği tarifi bir kâğıda yazdı, çantasına koydu.

Bakkaldan alınacakları not etti, notu da çantasına attı.

Sonra gitti, üçü bir arada temizleme losyonu ile yüzünü sildi, dişlerini fırçaladı. Gece kremini ve kırışık önleyici nemlendiricisini sürdü. Tırnaklarına baktı. Törpüledi.

İçeriden “sen yatmaya gitmemiş miydin” diye seslenen babama, “Şimdi gidiyorum” deyip kedinin su kabını doldurdu.

Kapıları, pencereleri kontrol etti, holdeki lâmbayı yaktı. Kardeşimin odasına gitti, oğlan uyumuştı, lâmbasını söndürdü, bilgisayarını kapattı, yere fırlattığı gömleğini astı, yerdeki kirli çorapları toplayıp sepete attı.

Bana geldi, “Haydi yat artık, biraz da yarın çalışırsın” dedi.

Kendi odasına gitti, saati kurdu, ertesi gün giyeceklerini hazırladı. Altı maddelik “acil işler” listesine üç madde daha ekledi...

Kendi kendine “iyi geceler” diledi, hayallerinin gerçekleştiğini gözünün önüne getirdi.

İşte o sırada babam televizyonu kapattı, ortaya öylece bir “Ben yatıyorum” dedi...

Ve gitti yatı.

* * *

İlerde bir gün arkanızı dönüp “keşke” demek istemiyorsanız, üç şeyi doğru seçmelisiniz:

1. Eşinizi doğru seçmelisiniz...

Doğru eş, uzun zamandan beri tanıştığınız ve beğendiğinizi sandığınız kişi olmayabilir. Fikirlerinizin uyuştığı, hayat tarzınızın benzediği, espri anlayışınızın yakın olduğu, zor zamanlarında hep yanında olacağını bildiğiniz, dertlerinizi, sevinçlerinizi paylaşabileceğiniz, fikirlerine, olaylara bakış açısına güvendiğiniz, fikirlerinize saygı duyan, konuşmaktan sıkılmayacağını, hayata küstüğünüz zaman sizi kabuğunuzdan çıkartıp eğlendirebilen, gözlerine baktığınızda söylemek istediğini anladığınız; aynı zamanda iyi bir arkadaş, fiziksel görünüşün dışında da sizi siz olduğunuz için sevebilecek ve bunu kaldırabilecek birini eş olarak seçmelisiniz.

“Dünya da böyle biri var mı?” diye sorabilirsiniz şimdi. Emin olun var.

Tabii ki sayıları çok değil... Hatta hayatta insanın karşısına ya bir, ya da iki kere çıkar... Önemli olan karşınıza çıktığında onu fark edebilmek...

Eğer bu satırları okuduğunuzda aklınızdan bu özellikleri olan bir isim geçiyorsa, bilin ki çok şanslısınız...

Ne olursa olsun, onu sizinle evlenmeye razı etmek için elinizden geleni yapın. Çünkü bir daha onun gibisini bulma şansınız olmayabilir.

Bütün aptal aşklar gibi ilk hareketi ondan beklerseniz çok geç kalabilirsiniz...

Eğer bu satırlar sana böyle birini çağrıştırmıyorsa, etrafınıza bir kere daha dikkatle bakın. Çünkü o an, o da size bakıyor olabilir!

2. İşinizi doğru seçmelisiniz...

Doğru iş rahat iş değildir...

Çok kazandıran iş de değildir...

Kariyer hiç değildir...

Klimalı büro ortamı değildir...

Doğru iş, yapmaktan zevk aldığınız iştir.

Sabahleyin kalktığınızda gitmekte üşenmediğiniz, bıkmadığınız iştir...

Bunların yanı sıra rahatlık, kariyer ve iyi ücret de olursa ne âlâ.

3. Arkadaşlarınızı doğru seçin...

Çok sayıda arkadaşınızın olması “iyi arkadaşlarınız” olduğu anlamına gelmez...

Unutmayın ki, güzel günlerdeki arkadaşlıklar geçicidir...

Mutluluklarınızın yanında acılarınızı da paylaşan, fikirlerine ihtiyaç duyduğunuz, her zaman yanınızda olmasını istediğiniz, maddî değil manevî zenginlikleri olan tek bir arkadaş bile size çok şeyler kazandırabilir.

Evimiz ve kullanılmayan eşyalarımız

Osmanlıların yüksek tavanlı, geniş sofalı, bahçeli meskenlerini gördükçe, arsa bolluğunda diledikleri gibi yayıldıklarını düşünür, mimarının insan karakteri üzerindeki etkilerini hesaplamazdım...

Mimarının insan karakteri üzerindeki etkilerini çok sonra öğrendim. Meğer atalarımızın geniş yürekli, sabırlı, azimli ve hayırsever oluşlarında, yaşadıkları mekânların etkisi varmış...

“Mutluluklarınızın yanında acılarınızı da paylaşan, fikirlerine ihtiyaç duyduğunuz, her zaman yanınızda olmasını istediğiniz, maddî değil manevî zenginlikleri olan tek bir arkadaş bile size çok şeyler kazandırabilir.”

Meğer yüksek tavan can sıkıntısını azaltır, insanın kendini daha rahat ve mutlu hissetmesini sağlarmış...

Karşılıklı pencereler komşuluğa açılır (üst üste bindirilmiş balkonların kapıları ise kavgaya açılıyor, çünkü balkonlardan alt kat-taki komşunun başına halı-

kilim silkeleniyor), bahçede, çiçeklerin arasında yapılan yürüyüşler kilo sorununu çözer, bahçeyle ilgilenmek stres almırmış...

Neden bu kadar sinirli, öfkesi burnunda, stresli, kilolu, sıkıntılı olduğumuzu şimdi daha iyi anlıyorum. Yaşadığımız mekânlar küçüldükçe küçüldü, tavanlar alçaldıkça alçaldı, pencereler ufaldıkça ufaldı, bir biri üzerine bindirilmiş “daire”ler ise yükseldikçe yükseldi...

Git gide evler “daire”ye, daireler “site”ye, siteler “residence”a dönüştü... Anlamsız bir yabancılaşıma içinde dönüp duruyoruz.

Yani, geleneksel mimarinin dışına çıkmakla aslında geleneksel karakterimizin de dışına çıkmış olduk: Toparlayamıyoruz.

* * *

Dairelerimiz çok küçük olmasına rağmen, çoğumuz salonlarımızı kullanmıyoruz. Neymiş efendim: Her an misafir gelebilirmiş! Bu yüzden eşyalar eskitilmemeli, misafir için daima yeni ve daima hazır tutulmalı imiş...

Böylece evimizin en aydınlık, en geniş ve güzel bölümünü, gelip gelmeyeceği bile belirsiz konuklara tahsis etmiş bulunuyoruz. Ev halkına “girmek yasak!” Sadece levhasıyla tel örgüsü eksik. Ev halkı salondan arta kalan kısma sığışmaya çalışıyor!

Hiç düşündünüz mü: Ne zaman geleceği belli olmayan, bazılarını çok da iyi tanımadığımız insanlara evimizin en mükemmel mekânını açıyoruz da, evin gerçek sahipleri ve emektarları olarak kendimizi neden daracık alanlara hapsediyoruz?

Misafir gelmeden biz gidersek (ölürsek) ne olacak?

Onca emek ve değer verdiğimiz evimizin en güzel bölümünü mezar olarak mı kullanacağız? Unutmayın: Hiç kimseyi evinin, köşkünün, malikanesinin salonuna gömmezler.

* * *

Zaten salonda otursak bile fark etmiyor artık: Eskiden insanların saltanat sürdüğü bu bölümde artık eşyalar saltanat sürüyor!

En güzel yerde koltuklar oturuyor! Üzerinde çok seyrek olarak yemek yenen kocaman yemek masası bir gösteriş tuzağı. “Amma kocaman yemek masaları var, kim bilir üstünde ne nadi-de yemekler yiyorlar” desinler...

İrili ufaklı sehpa, salonda yürümek isteyenlere geçit vermiyor. Hava olsun diye salonun şurasına burasına atılmış küçücük halı ve kilimler insanın ayaklarına dolaşıyor...

Bunlara bir de gösterişli vazolar, yapma çiçekler, mumlar, müzik seti ve televizyon ekleyin.

İçi kullanılması yasak tabaklarla, çatallarla ve incik boncukla dolu kocaman vitrin tüm duvarı kaplıyor...

“Neden bu kadar sinirli, öfkesi burnunda, stresli, kilolu, sıkıntılı olduğumuzu şimdi daha iyi anlıyorum. Yaşadığımız mekânlar küçüldükçe küçüldü, tavanlar alçaldıkça alçaldı, pencereler ufaldıkça ufaldı, bir biri üzerine bindirilmiş “daire”ler ise yükseldikçe yükseldi...”

“ Onca emek ve değer verdiğimiz evimizin en güzel bölümünü mezar olarak mı kullanacağız? Unutmayın: Hiç kimseyi evinin, köşkünün, malikanesinin salonuna gömmezler. ”

Ama onca yer tutmasına karşın içindeki tabaklarla ıvrır zıvırlar hemen hemen hiç kullanılmıyor. Yüz altmış parça yemek takımından biri kırılrsa takım bozulurmuş.

Misafirin işi-gücü yok da bizim yemek takımını mı sayacak?

“1, 2, 3, 9, 119, 159... Sizi gidi! Bana yutturamazsınız: Takımda bir eksik var. Oysa bizim yemek takımı tam takım, değil mi Hanım?”

Hayatta böyle bir şey olabilir mi? Öyleyse neden kullanmadığımız tabakları yıllar boyu yıkayıp, kurutup, sarıp sarmalayıp vitrine istifliyoruz?

Sonra bir depres: Vitrin devriliyor, yepyeni yemek takımları ve incik boncuklar tuzla buz oluyor!

Sen sağ, ben selamet!

* * *

Ne mi yapacaksınız?

Hemen bu akşam tüm aileyi toplayın. Ama ondan önce salonun kapısına kırmızı bir kurdele gerin. (Hani tesis açılışlarında gördüğümüz türden) Sonra da eşinizle birlikte kurdeleyi kesip salonu ev halkına açın ve artık içindekilerle birlikte tepe tepe kullanın!

Böylece evinizde eşyanın insana hâkimiyetine bir son verin. Zira hiçbir şey insandan daha değerli değildir.

Sakın “yarın olsun” demeyin: Hayatın yarını yoktur. Allah geçinden versin, ama yarın çok geç olabilir!

Unutmayın: Sadece yaşadığınız “an” sizindir.

“An”ı değerlendirin...

Hayatı ve umudu asla ertelemeyin.

İstismar kavşağında annelik

“Anneler Günü”nün günlerdir reklâm edilip tüketim vasıtası olarak kullanılmasından belli ki, kapitalist ahlâk diğer kutsallar gibi anneliğe de saygı duymuyor...

Saygı duymak ne kelime, “Anneler Günü” münasebetiyle bile anneliği tüketiyor.

İlgilendiği şey annelik değil, anneleri istismar yoluyla tüketimi kamçılarlamak. Yani mal satmak!

Başta kadın olmak üzere her kutsalı her anlamda istismar eden bir anlayıştan anneliği kutsamasını beklemek zaten safdillik olurdu...

Benim asıl anlayamadığım şey, “Cennet anaların ayakları altındadır” hadis-i şerifini “vird-i zeban” yapan “Bizim Mahalle” sakinlerinin (dini bütünlerin), bir yandan kendi annelerini kutsarken, çocuklarının annelerini dövmeyi ihmal etmemeleridir...

Mademki annelik kutsaldır, neden dövülür bu ülkede kadın?

Kadın olunmadan anne olunamayacağına göre, bu ülkede kadın neden “kamusal alan”ın dışına itilir? (Bir türlü çözümlenemeyen şu başörtüsü problemi).

Cahiliye döneminin (Peygamber Efendimiz’den öncesi) en belirgin vasfı,

“ Hemen bu akşam tüm aileyi toplayın. Ama ondan önce salonun kapısına kırmızı bir kurdele gerin. (Hani tesis açılışlarında gördüğümüz türden) Sonra da eşinizle birlikte kurdeleyi kesip salonu ev halkına açın ve artık içindekilerle birlikte tepe tepe kullanın! ”

“ Benim asıl anlayamadığım şey, “Cennet anaların ayakları altındadır” hadis-i şerifini “vird-i zeban” yapan “Bizim Mahalle” sakinlerinin (dini bütünlerin), bir yandan kendi annelerini kut-sarken, çocuklarının annelerini dövmeyi ihmal etmemeleridir...”

kız çocuklarının (geleceğin kadını) “ihtiyaç fazlası” sayılanların diri diri toprağa gömülmesi, bir anlamda kadının dışlanmasıydı...

Kadını kıyafeti, siyaseti, inancı, ibadeti yüzünden beğenmeyip “kamusal alan”dan yok etmeye kalkışan erkeğin davranışı, cahiliye davranışını andıran bir davranıştır. Çünkü kadın erkekle birlikte hayatın vazge-

çilmezidir. Erkekle birlikte her alanda ve her anlamda var olma hakkına sahiptir.

Bu bahsi şöyle de özetleyebilirim: Anneye saygı duyan, kadına da duyar.

Ya da şöyle söyleyeyim: Kadın kimliğine saygısızlık edenin, anneye gerçek anlamda saygı duyması imkânsızdır. Ve hemen altını çizeyim: Kültür seviyesi ne olursa olsun, erkeklerin büyük bölümünün maalesef kadın kimliğine saygısı yoktur.

Kadın yalnızca “anne” olduğu için değil, öncelikle “insan” olduğu için, sonra da, erkeklerden daha duygusal, daha şefkatli, daha ince ruhlu, daha rikkatli, daha sevecen, daha yürekli olduğu, yani “kadın” olduğu için ayrıca saygı görmelidir.

* * *

“Anneler Günü”ne gelince...

Bu ne ikiyezlülüktür! Yıllardan beri, sırf farklı kıyafet tercihleri sebebiyle, kadına her türlü saygısızlığı reva gören, evlatlarıyla birlikte anaları da itip kakarak yüreklerini inciten sanki onlar değil!

Bazı vehimlerini gerekçe göstererek başörtülü kızlarımızın elinden okuma haklarını alan sanki onlar değil!

Kıyafet özgürlüğü gibi kadının en doğal özgürlüğünü elinden alan sanki onlar değil!

Gencecik kızları, başörtülü olmaları sebebiyle yadırgayan, yargılayan, suçlayan, hırpalayan sanki onlar değil!

Anneler Günü münasebetiyle birkaç gün boyu açık-kapalı ayırt etmeden anneye (=kadına) serenat yaptılar. Tüm anneleri, yani tüm kadınları, mürteci-ilerici ayırımı yapmadan övdüler, yüceltiler.

Doğrusu da budur: Kadınlar arasında bir ayırım yapmamak, hepsine aynı sevgi, aynı şefkat ve aynı hassasiyet ölçüsünde yaklaşmaktır.

Lakin ne gezer: Çiftetelli medyası, kadını (=anneyi) çoktan beri ikiye bölmüş durumda: Bir kesim kadına (=anneye) “çağdaş-modern” diyor, bir kesimine “çağdışı-gerici” diyor. Ve ikinci kesimde yer alanların okuma haklarını, çalışma haklarını, seçilme haklarını, özgür düşünme ve düşüncelerini açıklama haklarını çiğniyor...

Bu anlayış, kadını diri diri gömen anlayıştan belki daha ehven, ancak bu çağda olması dolayısıyla ondan daha vahim bir olaydır!

Aslına bakarsanız, bu tavır, genelde tüm hak ve özgürlüklere, özelde ise kadın kimliğine yönelik bir saldıdır...

Kadın hakları konusunda samimi olanların önce bu saldırıyı bertaraf etmekte işbirliğine yanaşmaları gerekir.

“Kadın kimliğine saygısızlık edenin, anneye gerçek anlamda saygı duyması imkânsızdır. Ve hemen altını çizeyim: Kültür seviyesi ne olursa olsun, erkeklerin büyük bölümünün maalesef kadın kimliğine saygısı yoktur.”

Hale bakın: Hemen her konuda başörtülü kadınları dışlayanlar, sıra “Şehitler Günü”ne, yahut “Anneler Günü”ne gelince, başörtülü ile baş açık ayırımı yapmıyorlar. Çünkü şehit annelerinin çoğu gibi, Anadolu annelerinin çoğunun da başı örtülüdür. Bu durumda bir ayırım yapmaları demek, Anneler Günü münasebetiyle yapılacak alış-verişlerin büyük bölümünü tırpanlamaları demektir!

Çünkü “Anneler Günü” aynı zamanda “hediyeleşme günü”, yani yoğun alış-veriş yapma günüdür; bir anlamda tüketimi kamçılama günüdür!

Anlayacağınız işin özü paradır! Para söz konusu olduğunda irtica filan dinlemiyorlar, ideolojik tercih yapmıyorlar, kapalı-açık ayırımına girmiyorlar.

Aslında Anneler Günü, Babalar Günü, Dedeler Günü, Sevgililer Günü gibi, kapitalizmin tüketimi kamçulamaya yönelik sömürü tuzakları beni fazla ilgilendirmiyor. Ama bir “Annelik” kavramı var ki, o her zaman yüreğimi titretir.

Çünkü annesizim. Annesizliğin en büyük yalnızlık olduğunu annesizliği yıllar yılı yaşayarak öğrendim.

Sözün burasında, yıllar önce kaybettiğim anneciğime tek cümle ile seslenmeme izin verir misiniz lütfen: Seni çok özledim anne!

Kadını tüketmenin öteki yanı

Bendeniz, “kutsallık” içeren “insan” ı istismar kokan oluşumlara asla iltifat etmem...

Bu bakımdan, “Anneler Günü”, “Babalar Günü”, “Dedeler Günü”, “Nineler Günü”, “Sevgililer Günü” ve “Dünya Kadınlar Günü”, taşıdıkları isim ve yüklendikleri mana açısından anlamlı gelse de, gizli amaçları açısından bana anlamlı gelmiyor...

Çünkü temel amaç “kadına saygı ve sevgi” öğütlemek değil, tüketimi biraz daha arttırmak, insanlara biraz daha fazla mal satmaktır.

Bu da doğrudan doğruya hem duygu istismarıdır, hem de kadının bir başka biçimde (ticari malzeme olarak) kullanılmasıdır.

Peki hiçbir faydası yok mu?

Var: Baş tacı etmemiz gerekirken, çok ihmal ettiğimiz, hatta zaman zaman yok saydığımız “anne”yi bir özel gün münasebetiyle olsun hatırlamak faydalıdır.

Belki bu münasebetle bir gül götürür, iki çift güzel sözle gönünü alırız.

Unutmayalım ki, annemiz kadındır...

Eşimiz kadındır...

Ablamızdır, kardeşimiz kadındır...

Teyzemiz, halamız kadındır...

Kadına Batı’nın koyduğu ölçüler ya da gelenekselleşmiş yanlışlar çerçevesinde değil, inanç manzumemizle bütünleşmiş fitrat kanunlarının öngördüğü biçimde bakarsak, bazı yanlışlardan sıyrılabilir, kadını lâyık olduğu makama yeniden oturtabiliriz...

Bilirsiniz: Peygamber-i Alişan Efendimizin Veda Hutbesi hem Müslüman toplumların temel örgüsüdür, hem de Hz. Peygamber’den ümmetine bir vasiyettir.

Kısadır, özdür, ancak bu kısa ve öz hutbenin bir bölümünün kadınlara ay-

“Aslında Anneler Günü, Babalar Günü, Dede-ler Günü, Sevgililer Günü gibi, kapitalizmin tüketimi kamçılama-yı yönelik sö-mürü tuzakları beni fazla ilgilendirmiyor. Ama bir “Annelik” kavramı var ki, o her zaman yüreğimi tit-retir.”

“Kadına Batı'nın koyduğu ölçüler ya da gelenekselleşmiş yanlışlar çerçevesinde değil, inanç manzumemizle bütünleşmiş fıtrat kanunlarının öngördüğü biçimde bakarsak, bazı yanlışlardan sıyrılabilir, kadını lâyük olduğu makama yeniden oturtabiliriz...”

rılması, kadının öneminin o kısa metinde bile vurgulanması, Müslüman toplumlar da kadının önemi açısından anlamlıdır.

Şöyle buyuruyor Resul-i Alişan Efendimiz:

“Ey İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim...”

Siz kadınları Allah emneti olarak aldınız... Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır.”

İşte konunun bamteli, özü, özeti ve altın çerçevesi...

Aile hayatımızı “Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır” anlayışına oturtabilseydik herhalde bugün karşılıklı şikâyetçi olduğumuz pek çok konuda uzlaşma sağlar, aile hayatımızı bu anlamda cennete dönüştürmüş olurduk.

Çünkü huzur hayatın cennetidir...

Ne kadar yaşadığınız yıllarla değil, huzur içinde yaşadığınız günlerle belirlenir...

Öyleyse huzura ulaşmak yaşamın ta kendisidir.

Kendi kimliğiyle özdeşleşip sevgi ve şefkatle kendini buluşturmuş kadının çevresine saçtığı şey ise huzur ve mutluluktan ibarettir.

Biliyorsunuz inanç ve törelerimizde anne “kutsal varlık”tır...

O kadar kutsaldır ki, anneye “öf” dedirtmek yasaktır...

Bu anlamda ben de klâsik bir yaklaşımla “her gün annelerin” diyeceğim; ancak maalesef, Avrupa ve Amerika normlarına endeksli büyük şehir hayatını dikkate aldığımında, gönül rahatlığı içinde bunu söyleyemiyorum...

Çünkü, tıpkı Avrupalılar, Amerikalılar gibi, biz de annelerimize sıcak ilgi ve sevgi göstermiyoruz.

Biliyorum, bu konuda pek-çok mazeretimiz var: Bir kere çok meşgulüz. Giderek zorlaşan hayat şartlarında kendimizi bile düşünemiyoruz...

Yalnız annemizi değil, eşimizi ve çocuklarımızı da ihmal ediyoruz.

Güzel de, Allah, anne-babalara “öf” dahi dedirtilmemesi gerektiğini söylerken, herhalde böyle zor günlerin de geleceğini biliyordu...

Buna rağmen bir hüküm vermişse, hayat şartları, ilgisizliğimize, sevgisizliğimize mazeret olmamalı.

Her gün Anneler Günü olsa ve biz her gün annemizin dizlerinin dibinde kıvrılıp başımızı kucağına dayayarak sevgilerimizi fısıldasak yeri...

Seni seviyorum anneciğim...

Yıllar önce ölmüş olsan da bu duygum hiç azalmıyor.

“Kadın” ile “anne” arasında kalmak

Aile içi sorunların çözümü konusunda babalar biraz “duyarsız”, biraz da “sorum-suz” mu davranıyorlar sizce?

“Aile hayatımızı “Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır” anlayışına oturtabilseydik herhalde bugün karşılıklı şikâyetçi olduğumuz pek çok konuda uzlaşma sağlar, aile hayatımızı bu anlamda cennete dönüştürmüş olurduk.”

Benim gözlemlerim bu yönde. Tabii bunun da bazı sebepleri var...

1. Zamanlarının büyük bölümünü aile ortamı dışında geçirmek zorunda oluşları, aile sorunlarına ilgilerini doğal olarak azaltıyor...

2. Kadınların (eşinin) duygusal mantıkla hayata baktıklarını ve her olayı abartarak yansıttıklarını düşünüyorlar...

3. Kendilerinin aileyi geçindirmek dışında bir yükümlülüklerinin bulunmadığına inanıyorlar...

4. Dış sorunları çözmenin kendi (erkek) görevleri, aile içi problemleri çözmenin ise eşinin (kadın) görevi olduğunu zannediyorlar.

5. Hayata kadın perspektifinden bakmıyorlar, bakmadıkları için de hayatın ince nüanslarını kaçırıyorlar, olayları kadınlar kadar detaylandıramıyorlar.

Böylece, aile içi sorunlar neredeyse bütünüyle annenin omuzlarına yıkılmış oluyor...

Çocukların yetiştirmeleriyle, okullarıyla, okuduklarıyla, dersleriyle, arkadaşlarıyla, alışverişleriyle tek başına ilgilenmek ve sorunlarını tek başına çözmeye çalışmak zorunda kalıyor...

İşin içinden çıkamayıp eşinden yardım istemeye kalkışınca, ya “yorgunluk”, ya “yoğunluk”, ya “bıkkınlık” bahanesiyle geçiriliyor; “Ben her gün bin türlü problemle boğuşuyorum, sen iki çocukla başa çıkamıyorsun” diye de suçlanıyor, azarlanıyor.

Bu durumda komşuya kaçıp komşuyla dertleşecek, içini boşaltacaktır, ama komşuluk biteli çok oldu... Devasa apartmanlarda kimse kimseyi tanımıyor...

Zaten eskinin “hemdert” olan komşuları da yok. Herkes hızlı yaşıyor. Kimse “komşuluk hatırı” için dert dinlemiyor...

Nezaket gösterip dinleyenler, eski komşular gibi “ketum” değil, “sır” tutmuyorlar. Bugün derdini söyleyen, yarın bütün mahalleliden dinliyor...

Dostluklar ve arkadaşlıklar ise, modern hayatın dayatmaları karşısında çözüldü.

Hayat Fuzuli'nin yakınması gibi:

“Dost bi-vefa, felek bi-rahm, devran bi-sükûn,

Dert çok, hemdert yok, düşmen kavi, tali zebun!”

“Dertli kadın” için geriye sadece birkaç yol kalıyor:

Kendi çizgisine yakın radyo programcılarını arayarak dertleşmek ...

İnternet aracılığıyla, tanımadığı insanlara ulaşıp içini dökmek ...

Ne var ki, hâlâ çözümsüzdür: Çünkü aradığı radyo programcılarının çoğu amatördür; profesyoneller ise ailenin tüm özel-liklerini bilmeden olayı tanımlamaya kalkıştıkları için, yanlış çözümler önerebilmektedirler.

Her şey daha fazla karışır ve kadın fena halde yorulur ...

Hayatın üzerine geldiğini düşünmeye başlar ...

Başa çıkamayacağı düşüncesiyle paniğe kapılır ...

Sonuçta her şey birbirine girer ve kadın çaresizleşir.

Bu durumda, Avrupalı kadınların çoğu ya bir psikiyatrdan ya da bir psikologdan yardım isterler. Bizimkiler ise kendi başına mücadeleyi sürdürmeye çalışır.

Psikiyatra gitse, yadırganmaktan endişelenir, hatta adının “deli”ye çıkmasından korkar ...

En azından kocası dalga geçecektir.

Kadın için artık depresyon kaçınılmazdır!

* * *

Belki farkında değiliz, ya da değilmişiz gibi yapıyoruz, ama değişen dünya ile birlikte hayatımızda da çok şey değişti ...

Envai çeşit gelişme, insanları alabildiğine yalnızlaştırdı ...

Mektubun yerini telefon, mail; sohbetin yerini chat aldı. Eskiden komşuya gidip iki satır dertleşenler, şimdilerde chat yapıyor...

Geniş ailelerde yapılan rahatlatıcı sohbetler de çoktandır yok; anne, baba ve çocuklardan oluşan “çekirdek aile” yalnızlaşmanın bir başka boyutunu teşkil ediyor...

Birkaç kişiden ibaret ailelere sessizlik hâkim. Fertler birbirleriyle konuşmıyor. Herkes kendi dünyasına kapanmış...

Ailede sürekli konuşan tek varlık televizyon: O da dinlemesini bilmiyor!

Sonuç: Yalnızlık, yalnızlık ve yalnızlık!

Çözüm: Erkeğin aile içi konularda daha fazla sorumluluk üstlenmesi... Eve erken gelmeye çalışması... Hafta sonlarını ailesiyle geçirmesi... Karısını aktif yöntemle (gerçek anlamda) dinlemesi ve çözüm üretmede ona yardımcı olmaya çalışması.

Mesele şu: Erkekler buna hazır mı?

Din dersi ve çocuk

Kimi Alevi kuruluşlar, “Sünni İslâm”ı öğrettikleri gerekçesiyle, okullarda din dersinin zorunlu olmaktan çıkarılmasını istiyorlar...

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nden böyle bir karar da çıkartmışlar. Ne hikmetse başörtüsü yasağını insan haklarına “aykırı” bulmayan mahkeme, din kültürü dersini, aldırma istemediği yolunda yazılı müracaatı bulunmayan velilerin çocuklarına okutulmasını insan haklarına aykırı buluyor!

Konuya çok vakıfmış gibi de, kararda “Sünni İslâmi”, “Alevî İslâmi” gibi tanımlamalar yapıyor.

Avrupa kendi Hristiyanlığına baksın, biz Müslümanlar nasıl Müslüman olduğumuzu zaten biliyoruz.

Temel kurallar değişmiyor. İslâm'ın yorumlanmasında Alevi grupların ittifakı yok. Kendi aralarında gruplara, grupçuklara ayrılmışlar. Her grup ve grupçuk kendi yorumunu geliştirmiş. Bunlar yazılı bir kaynaktan da beslenmiyor. Tek kaynak dedeler! Dedelerin her sözü, eğitimine filan bakılmaksızın “mutlak” ve “değişmez” sayılıyor.

Herkes istediğine inanmakta elbette özgürdür. Ancak din gibi, kahır ekseriyeti ilgilendiren son derece önemli ve hassas bir konuda Avrupa mahkemelerinden “icazet” alıp ahkâm kesmek büyük kesim açısından fazla incitici olabilir.

Tarihin pek çok devresinde incindiklerini ifade eden Alevilerin, büyük kitleyi incitmeme konusunda daha hassas davranmaları gerekirdi.

Yine de çocukların sırtından kavga üretmenin mantığını anlayamıyorum...

Onların hiçbir hesapları yok. Hiçbir ard niyetleri yok. Bu konuda tercihleri de yok. Ne “Sünni İslâm'ı” bilirler, ne “Âlevî İslâm'ı”...

Büyüklerin kavgalarına malzeme olmayı anlayamayacaklarına eminim.

Korkarım okullar bu konuda tam bir kargaşaya sürüklenecek ve çocuklar büyük bir şaşkınlık içine düşecekler.

Şimdiye kadar aynı sıralarda sarmaş-dolaş okuyan mazlumlar ayrılacak. “Farklı” olmak kâh “meziyet” gibi algılanacak, kâh “kusur” gibi...

“Çözüm: Erkeğin aile içi konularda daha fazla sorumluluk üstlenmesi... Eve erken gelmeye çalışması... Hafta sonlarını ailesiyle geçirmesi... Karısını aktif yöntemle (gerçek anlamda) dinlemesi ve çözüm üretmede ona yardımcı olmaya çalışması.”

Yürekleri, algılayamadıkları kavramların boşluğuna düşecek...

Düşünün: Buna hakkımız var mı? Bu kavganın tarafları ve taraftarları kendi çıkarları (hadi müsamaha gösterip inançları diyelim) istikametinde cebelleşirken, arada çocukların ezilmesini içim götürmüyor.

* * *

Osmanlı insanının çocukluğu, aile, cami ve mektep üçlemesine oturmuştu. Aile çocuğun iyi yetişmesi için “yöntem” belirler; cami, başta namaz olmak üzere, toplumun dini inançları istikametinde hayatı ve ibadeti öğretir, mektep ise hayata bakmanın yanı sıra, hayatla barışmanın yollarını gösterir, ayrıca da ebedileşmenin ipuçlarını verirdi.

Yaşlılar sabır ve şefkatle çocukları işlerdi.

Ailenin cami ve mekteple ilişkisi mükemmeldi. Aralarında sürekli paslaşır, çocuklar için en mükemmel olanı ararlardı. Çocukların iyi yetişmesi hepsinin sorumluluğuydu.

Sonra bir şeyler oldu: “Mekteb”in yerini okul, “muallim”in yerini öğretmen aldı...

Ve o mükemmel ilişki, o dengeli münasebet aniden koptu...

Okul bir tarafa gitti, cami ve aile başka tarafa savruldu!

Bu kopukluktan da en çok çocuklar etkiledi: Yönlerini (kıbellerini) şaşırdılar; dengeleri alt üst oldu!

Aile, yaşlı üyeleriyle dengelemeye çalıştı kopukluğu. Yapısını yeniden dizayn etti. Bu kez kendini “yaşlılar ve çocuklar” temeline oturttu.

Yaşlılar çocukları eğitecek, okulun artık vermediğini, ailedeki yaşlı üyeler çocuğa verecekti.

Şefkati ve sevgisiyle besledi yeni dünyasını...

Böylece toplumda hem yaşlıların, hem de çocukların önceliği oldu: Çocukların önceliği sevgi merkezli, yaşlılarınsa saygı merkezliydi...

Sonra sonra, geleneksel değerlerimizden kopuş süreci içinde, çocuklar ve yaşlılar eksenli aile yapısından da koptuk: Televizyon eksenli, para merkezli bir aile yapısına geldik!

“Çekirdek aile” çıkmazı, cami ve mektepten sonra, aileleri, yaşlıların tecrübelerinden de mahrum bıraktı...

Tabiatıyla, başta çocuklarımız olmak üzere, herkes derece derece bundan etkilendi.

Yine de en çok çocuklar mağdur: Çünkü çocuklar, ailenin yaşlılarından gelen eleştirisiz sevgi ve öfkesiz şefkatten mahrum kaldılar. (Anne-babanın sevgilerinde bile eleştiri, şefkatlerinde bile zaman zaman öfke olur.)

Ağlamakla olmaz: Artık her şeyi yeniden değerlendirmemiz ve kendimize bir “yol haritası” çizmemiz gerekiyor.

Büyük amcamın kissaları ile yönlenen çocukluğum

Çok geniş bir aileden geliyorum...

O kadar ki, tüm aile, yemek masası niyetine kullanılan kocaman bakır sininin etrafına sığmaz, bu yüzden bazen iki sofraya birden kurulurdu...

Sofranın üstünde yiyecek çok bir şeyimiz yoktu belki, ama neşemiz vardı...

“ Osmanlı insanının çocukluğu, aile, cami ve mektep üçlemesine oturmuştu. Aile çocuğun iyi yetişmesi için “yöntem” belirler; cami, başta namaz olmak üzere, toplumun dini inançları istikametinde hayatı ve ibadeti öğretir, mektep ise hayata bakmanın yanı sıra, hayatla barışmanın yollarını gösterir, ayrıca da ebedileşmenin ipuçlarını verirdi.

”

Birbirimize karşı derin sevgimiz vardı ...

Şimdilerde çok özlediğim “sofra muhabbeti”miz vardı.

Yemeği değil, (çünkü çok ince, narin ve iştahsızdım) o sofraya muhabbetini çok özlerdim ...

Koca sininin duvardaki yerinden indirilmesini, özenle işlenmiş ahşap ayağına oturtulmasını, sallanmamasını sağlamak için ileri-geri oynatılmasını, bakır taslarla sahanların ve tahta kaşıkların tek tek bakır sininin üstüne dizilmesini, sonra büyük amcamın bir işaretiyle sofraya oturulmasını ve besmele eşliğinde yemeğe başlanmasını özlerdim.

Akşam yemeği hazırlığı bayram hazırlığı gibiydi ...

Sofra muhabbetlerinin ise, özellikle benim açımdan küçük birer okul mahiyetinde olduğunu düşünüyorum.

Bugün bile çok özliyorum. Derin bir hasretle çocukluğumu yâd ediyorum.

Çocukluğuma ilişkin olarak çok özlediğim şeylerden biri de rahmetli büyük amcamın (babamın amcasının) yürek katkılı “kıssa”larıdır ...

Büyük amcam beni dizine oturtur, hafif diz hareketleriyle zıplatarak ve mutlak surette sevgisini katarak “kıssa”lar anlatırdı ...

Büyük amcam sevgi katkılı “kıssa”sını bitirince diz hareketlerini keser, gözlerimin içine gülümseyerek sorardı:

“Benim zeki oğlum (Büyük amcam, bana “oğlum” derdi; ben de ona “büyük baba” derdim) ne anladı bakalım?”

Kendimce izahlar yapmaya çalışırken yer yer güler, zaman zaman da küçük düzeltmeler yapardı ...

İtiraf edeyim ki, yetişmemde büyük amcamın katkısı çok büyüktür. Onu rahmetle anıyorum.

Şimdinin “çekirdek aile” tiplemesinde “büyük amca”lar yok!

“Büyük hala”lar, “büyük teyze”ler de yok!

Hatta “nine” (yahut anneanne-babaanne) ve “dede” bile yok!

Anne-babalar son derece yoğun ve yorgun oldukları için de, çocuklar mecburen “kıssa”sız büyüyor...

“Kıssa” olmayınca, tabii “hisse” de olmuyor.

Ah çocuklarımız! Nelerden mahrum bırakıldığınızı bir bile-bilseniz!

* * *

Günümüzde her şey televizyon...

Hayatı Hülya Hanım’dan, Aliye Hanım’dan, Beyaz Bey’den, Zekeriya Bey’den ve Reha Bey’den; bilemediniz magazin programlarından ve dizi filmlerden öğreniyoruz!

Hâlbuki onların hayal dışında hayata yapabilecekleri bir katkı yok.

* * *

Büyük ailelerde genç anne-babalar da başıboş kalmaz, hayatı el yordamıyla öğrenmek zorunda kalmazlardı...

Ailenin yaşlılarından, hayat tecrübesiyle desteklenmiş yapıcı eleştiriler alarak yetişirlerdi...

Anneliği ve babalığı öğrenirlerdi.

Artık bu da yok!

Her şey, hayatı çok yoğun yaşamak zorunda kaldıkları için her zaman yorgun olan anne ile babanın sırtına yıkılmış durumda.

Hem ailenin geçimini sağlayacaklar, hem komşu ve akrabalarla giriştikleri gizli ekonomik rekabeti kazanacaklar, hem çocuklara bakacaklar, onları eğitecekler, hayata hazırlayacaklar...

Bu durumda anne-babanın işi çok zor: Zaten bazı ailelerde anne de, baba da çalışıyor ki, onların işi daha da zor!

“ Anne-babalar son derece yoğun ve yorgun oldukları için de, çocuklar mecburen “kısas”sız büyüyor...

“Kısas” olmayınca, tabii “hisse” de olmuyor.

Sorun sadece “hayat bilgisi”nden ibaret olsaydı, anne babalar bu kadar zorlanmayabilirlerdi. Sonuçta her anne baba, hayat hakkında bir şeyler bilir.

Asıl sorun, çocuğa dini bilgiler vermekte kendini gösteriyor. Zira anne ve babaların bir kısmı zaten konu-

ya vakıf değil. Hem “dindar”, hem de namaz kılmayı çocuklarına öğretebilecek kadar bilgili olmayan anne babalar var.

Ama insan öğrenebilir bir varlıktır. Bilmeyen anne ve babalar öğrensin...

Sonra da işten geriye kalan tüm zamanlarını çocuklarına hasretmenin bir yolunu bulsunlar...

Başka çaremiz yok gibi gözüküyor.

Kopuk hayatlar

“On yılda annem ve babamla konuştuklarımı toplasanız bir saat tutmaz. Bu süre içinde yüzlerine belki toplam üç dakika bakmışımdır. İnanın artık yüzlerini bile unuttum. Acı da gelse bu hayatı kabullendim” diyor yirmi sekiz yaşındaki Can (gerisi mahfuz).

Aile içi kopukluğun bundan daha acıtıcı, daha incitici örneği olabilir mi?

On yılda anne babanın yüzüne üç dakika bakmak ve toplam bir saat konuşmak: Her yıla yaklaşık beş dakika, her aya yarım dakikadan daha az bir süre düşünüyor...

Yani tek kelime ile koca bir yılın geçtiği olmuş.

Bu nasıl bir hayat böyle, sevgili dostlarım?

Küskünlükse nasıl bir küskünlük, kızgınlıkse ne türden bir kızgınlık bu?

“Annemle babamın yapısı bana uymuyor, biz apayrı dünyaların insanlarıyız” demek bu tabloyu yeteri kadar izah ediyor mu?

Biz nasıl “sevgi toplumu”na dönüşeceğiz sahi?

Baksanıza aileler, kendi içlerinde, birbirlerinin yüzlerine bakmayacak derecede küskünler.

Medya küskün...

Siyaset küskün...

Ticaret küskün...

Üniversite küskün.

Acımasız bir rekabet duygusuyla herkesin kendi meslektaşının kuyusunu kazabileceğine inanırım, ama evladın anne babaya, anne babanın evlada düşman olabileceğine nasıl inanayım?

Bu da olmuşsa geriye ne kalıyor sahi?

Aile küskünse, hayat küskün, her şey küskün demektir. Çünkü barış ve sevgi ailede başlar, ailede yeşerir. “Sevmek” ailede öğrenilir.

Kendi annemizle, kendi babamızla, kendi kardeşlerimizle, eşimizle, çocuklarımızla barışmamışsak, hayatla nasıl barışacağız?

Hem de dindarız! Üstelik, “anne babaya öf dedirtme”yi yasaklayan bir “sevgi” ve “şefkat” dinine mensubuz. Anne ve babamızın hangi olumsuz davranışı, on yılda toplam üç dakika yüzlerine bakmamızı ve toplam bir saat konuşmamızı mazur gösterebilir?

Müslüman, öncelikle “sevgi insanı” olmak zorundadır. İnsanın “sevgi” eksenine oturtmayan Müslümanlığın kişiye yansımalarında müthiş bir terslik var demektir. Bu terslik İslam’da olmayacağına göre Müslüman’dadır!

“ Acımasız bir rekabet duygusuyla herkesin kendi meslektaşının kuyusunu kazabileceğine inanırım, ama evladın anne babaya, anne babanın evlada düşman olabileceğine nasıl inanayım? ”

Şunu söylemeye çalışıyorum ki, kişiyi “sevgi insanı” yapamayan dindarlığı gözden geçirmemiz lazım.

Anne babasını sevmeyen başka kimi sevecek?

Tamam, bazı anne babalar çocuklarını bunaltacak kadar yüreğine abanıyorlar.

Sert, tartışmaya kapalı, somurtuk, aksi mizaçlar var. Çocuğun neye inanacağını, nasıl giyineceğini, nasıl yaşayacağını, kiminle evleneceğini onlar kararlaştırmak ister. Üstelik kararları kesindir. En mantıklı itirazlar bile granit yüzlerde korkunç yankılar yapar, kavgalar üretir...

Çocuklar itaatle isyan arasında tükenirler. Kimi bunalıma düşer, kimisinin psikolojisi bozulur. Yüreklere darmadağın olur kısacası.

Keşke büyükler daha anlayışlı olsalar. Keşke o kadar üstelemeseler, baskı yapmasalar, ezip büzmeseler gencecik yürekleri, tümenden tüketmeseler.

Yine de konuşmak gerekir onlarla, bıkmadan, usanmadan anlatmaya çalışmak gerekir. Unutmayalım ki, yetişme tarzları farklı olduğu gibi, gençlik zamanları da farklıdır. Bakmayın “Biz de bir zamanlar genç olduk” diye başlayan konuşmalarla gençleri anlar gibi yapmalarına. Aslında yaşanan gençlik zamanları çok farklıdır, bu yüzden zamanı çözemezler. Nerede hata yaptıklarını da pek anlayamazlar. Tüm suçu gencin üzerine yıkıp kendilerine “beraat” verirler.

Gençlere Hazret-i Eyüb sabrı lazım.

Ana babaya küsmek, çıkışmak, hele hele yüzlerine bakmamak, konuşmamak olmaz!

Yine üstüne basa basa önereceğim: Aileden başlayarak, tüm toplumu içine alacak bir sohbet zemini oluşturmamız. En azından haftanın bir günü televizyonu kapatıp konuşmalıyız.

Ama bilirsiniz, “Ağaç yaşken eğilir” derler.

Anlayacağınız bazı güzel alışkanlıklar çocuk yaşta edinilir.

Özellikle ailede sohbet alışkanlığını çocuk yaşta edinmeliyiz. Görev yine anne babaların. Çocuk yaşta sohbet etmeyi öğretmediğimiz çocuklarımız büyüdüklerinde konuşmayı unuttur.

Sorun kronikleşmeden çözüm bulunmalıdır; iyice karmaşık hale gelip kronikleştikten sonra çözüm bulmak zordur.

Ufuklu insan nasıl yetişir?

Hiç düşündünüz mü: Diyelim ki, Kayı Aşireti’ni ortanca kardeş Ertuğrul Gazi yerine ağabeylerinden Gündoğdu Bey ya da Sungur Tekin yönetseydi, tarihimiz nasıl değişirdi?

Muhtemelen Osmanlı Devleti tarih sahnesine hiç çıkmaz, Bizans yıkılmaz, onca zafer kazanılmaz, Süleymaniye ve Selimiye gibi muhteşem eserler inşa edilemezdi.

Çünkü ağabeyleri Gündoğdu Bey’le Sungur Tekin, Ertuğrul Gazi’ye gelip geri dönme teklifinde bulunmuşlardı. Ertuğrul Gazi’nin cevabı hedef sahibi insan olmanın ne anlama geldiğini açıklıyor:

“Ötelere gideceğiz, derayı (denizi) geçeceğiz ve inşaallah devlet olacağız!”

O tarihte bile Ertuğrul, Bizans’ı fethetmişti. Bunun için denizi geçmesi gerekiyorsa geçecekti.

“Müslüman, öncelikle “sevgi insanı” olmak zordur. İnsanı “sevgi” eksenine oturtmayan Müslümanlığın kişiye yansımalarında müthiş bir terslik var demektir. Bu terslik İslam’da olamayacağına göre Müslüman’dadır!”

“Özellikle ailede sohbet alışkanlığını çocuk yaşta edinmeliyiz. Görev yine anne babaların. Çocuk yaşta sohbet etmeyi öğretmediğimiz çocuklarımız büyüdüklerinde konuşmayı unutur.”

Bizans'la kavgaya tutuşması gerekiyorsa tutuşacaktı. (Eminim Bizans'ın fethedileceğine dair olan Hadis-i Şerif yürek pusulasına dönüşüp Ertuğrul Gazi'ye yol gösteriyordu) O da Aşireti'ne yol gösterdi.

Ertuğrul'un ufkunda büyük bir hedef vardı: Hedef, devlet olmaktı. Bu uğurda her türlü zorluğa ve meşakkate katlanmaya da gönüllüydü. Ve tüm arkadaşlarını bu çerçevede motive ediyor, onları her fırsatta yüreklendiriyor, kendisi gibi hedefe kilitlenmelerini sağlıyordu.

Tam bu sırada ummadığı bir zorluğa toslamış, emellerinin önünü ağabeyleri kesmişti. (Bu noktada hatırlatmadan geçemeyeceğim ki, iki tür insan vardır: Birinci tür insan kendine uzak-yakın hedefler seçer, hamle üzerine hamle yapar, şartlar ne olursa olsun teslim olmaz, gerektiğinde hedefine kilitlenir ve sürekli tırmanır. İkinci tür insan tipinin ise bir hedefi yoktur. Hedefsiz yaşamaktan tatmin olmadığı için de başkalarını da hedefinden şaşırtmaya çalışır. Başarıyı başkalarının muhtemel başarılarını engellemekte arar. Tırmanmaya çalışan hedef sahibi insanların ayaklarına dolaşır. Neden tırmanmaması gerektiği konusunda ikna etmek ve caydırmak ister. Böylece onu da kendi seviyesinde tutacak ve başarılı örneklerin çok azaldığı bir ortamda gönül huzuruyla yaşayacaktır. Ertuğrul Gazi birinci türün, ağabeyleri de ikinci türün örnekleridir.)

Ertuğrul Gazi'nin ağabeylerinin ufkunda devlet yoktu. Uzun süren yolculuktan bıkmışlar, geri dönmeyi kurtuluş çaresi gibi görmeye başlamışlardı. Bu görüş çerçevesinde ağabeylerinden biri Ertuğrul Gazi'ye şöyle çıktı: “Derya diye tutturursun, lakin deryanın suyu tuzludur; içilemediği gibi, hayvan ve bitki sulamaya da elverişli değildir.”

Ertuğrul Gazi'nin ağabeylerinin tüm ufkı çiftçilik ve hayvancılıkla sınırlıydı. Hayalsiz ve ütopyasız yaşıyorlar, “baha-ne” olarak da “şartlar”ı kullanıyorlardı. Sonuçta Ertuğrul Gazi ile ağabeylerinin arasında büyük bir tartışma çıktı. Ağabeyleri fikirlerinde ısrar ettiler. Nihayet aşiretin yaridan fazlasını yanlarına alıp geriye, geldikleri topraklara dönmek üzere yola çıktılar. Ertuğrul Gazi ise atının başını Bizans istikametine çevirip Söğüt'e yerleşti.

Ötesi malum: Dönen ağabeylerinden hiçbir tarih tek cümle olsun bahsetmiyor. (Muhtemelen Moğol çapaçullarının hücumuna uğrayıp tükendiler) Bizans yakınlarına yol tutan Ertuğrul Gazi ve arkadaşları ise büyük bir tarih yazdılar: Osmanlı Tarihi.

Artık rahatlıkla şunu söyleyebiliriz: Ufkunuzda ne varsa, o olursunuz!

* * *

Şimdi de Ankara Savaşı (Timur'un Yıldırım Bayezid'i yendiği savaş) sonrasını hatırlayalım...

Timur galip geldi. Anadolu'yu yağmalamakla kalmadı, Bursa'daki devlet hazinesini aldıktan sonra tüm devlet arşiviyle birlikte yaktı. Ayrıca Osmanlı Devleti'ne bağlı Anadolu beyliklerini de hortlattı. Nihayet Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid ile iki oğlunu (Osmanlı kaynaklarının “Düzmece Mustafa” olarak isimlendirdiği Şehzade Mustafa ile Musa Çelebi) yanına alarak Asya steplerine döndü.

Durum o kadar vahimdi ki, “şartlar” ve “sebepler” penceresinden hayata bakanlar, Osmanlı Devleti'nin bir daha dirilemeyecek şekilde çöktüğünü düşünüyorlardı.

Tarihimizde “Saltanat-ı Fasıla”, yahut “Fetret Devri” olarak anılan kargaşa devri tam on yıl sürdü. Olanlar yetmemiş gibi, Osmanlı Devleti, bu on yıl müddetince kardeş kavgalarında tükendi. Nihayet Çelebi Mehmet tekrar birliği sağladı ve “İkinci Kurucu” olarak selamlandı.

Neden diğer kardeşlerinin (Süleyman, Musa, İsa, Mustafa Çelebiler) başaramadığını Mehmed başarabildi dersiniz?

Çünkü diğer kardeşler bir kez daha büyüyüp güçlenmenin artık “imkânsız” olduğuna inanıyor, bu yüzden Osmanlı Devleti’nden arta kalan küçük bir toprak parçasında hükümdarlık yapmaya razı oluyorlardı.

Çelebi Mehmed ise “Ya hep, ya hiç” diyordu; “devlet taksim kabul etmez; ya atalarımın hüküm sürdüğü tüm topraklar, ya da bir avuç topraklık bir mezar...” Diyeceğim şu: Aşk olmayınca meşk olmuyor. “Oluş” çizgisinde “birey”in önemini artık kavramamız lazım.

Anne-baba dayatmacılığı

Gençlerin evliliklerine ilişkin öyle çok mektup ve mail alıyorum ki, birkaç ismin problemi gibi yansıtmak doğru olmaz.

Bu tam anlamıyla anonim bir dert!

Yurtdışında yaşayan aileler, genellikle kızlarını Türkiye’deki yakınlarının oğullarıyla zorla evlendirmeye çalışıyorlar. (Yurt içinde sanki çok mu farklı?) Bunun da sebebi, maişet endişesi. Çünkü Alman vatandaşı bir kızla evlenen Türkiye vatandaşı oğlan, kolayca Almanya’ya yerleşebiliyor. Bu da mesleksiz gençler için bulunmaz fırsat.

Bu evliliklerde belirleyici düşünce maddi olunca, denklik filan da aranmıyor. Bazen yurt dışında üniversite eğitimi görmüş aydın kızlar, Türkiye’de yaşayan amcanın ilkökul bile bitirmemiş mesleksiz oğluna nikâhlanıyor. İtirazlar asla dikkate alınmıyor. Bu konuda analık-babalık hakkı ile “evlâtlıktan red” tehdidi alabildiğine kullanılıyor.

Sonuçta yüzlerce gencecik kız mutsuz oluyor.

Okuyucularımdan biri, “Burada öyle şeyler yaşıyorum ki, bu çağda mümkün değil zannedilir. Çünkü cahiliye devrini hatırlatıyor” diyor, “örneğin Avrupa’da doğup büyümüş genç kızları,

Türkiye'deki akrabaların çocuklarına zorla nikâhlıyorlar. Gerekçe malum: Akrabadan birini daha yurt dışına alıp istikbalini kurtarmak. Bunun için gencecik insanların hayatını kaydırıyorlar. Hiç kimseyi dinlemiyorlar. Üstelik de bu tercihi yapan ailelerin çoğu dindar! Ben bu tür bir Müslümanlığı anlayamıyorum hocam!

Söyler misiniz lütfen, iki ateş arasında kalan gencecik yürekler ne yapsın?”

Ne zor, ne yakıcı bir soru bu. Türkiye'deki bazı genç kızlarımızın yüreği inançla devlet arasında tükenirken (başörtüsü yasağı yüzünden) Avrupa'daki bazı genç kızlarımız aileleriyle kendi hayatları arasında tükeniyor.

Devletin mazereti: “Rejimin selameti...”

Ailelerin mazereti ise, “gelenek ve görenekler...”

Sadece gençlere mazeret hakkı tanınmıyor...

Ya yüreklerine taş basıp itaat ederek sevmedikleriyle evlenekler, ya da anne, baba başta olmak üzere tüm çevrenin hışmına uğrayacaklar.

Belki de aileden aforoz edilecekler.

İki durumda da mutsuzluk var: Ölümlerden ölüm beğenmek gibi...

Yanlış gelenek ve görenekler sevginin, hatta inancın önüne geçebiliyor. Cehaletten beslenen yanlış gelenek ve görenekler ölüme bile yol açabiliyor.

Oysa temelde anne-babalar evlatlarının tırnağına diken batmasını dahi istemezler. En küçük acısına, ağrısına katlanamazlar. Çünkü evlatlarını çok sevmektedirler. Mutlu olmasını istemektedirler. Ama evlilik konusunda, mutsuz olması pahasına, kendi dediklerini yapmasını beklerler. Çünkü mutluluk (tabii onlara göre) sadece kendi tercihlerinin hayata geçmesidir. Çocukların evlilik konusunda da ana-babaya itaat etmeleri, eğitim seviyeleri ne olursa olsun (isterlerse üç fakülte bitirsinler) şahsi tercih haklarını kullanmamalarıdır. Ancak o zaman “hayırlı evlat” olacaklar ve mutlu bir hayat sürecekler.

Dürüst olmam gerekirse küçük bir kuşku var: Anne babaların, çocukları için akraba evliliği tercih etmelerinde, sezdirilmemeye çalışılan ince bir hesap da olabilir mi acaba? “Damadımız bizden biri olursa yaşlılığımızda bize bakar” hesabı?

Ne olursa olsun, çocuğun hayatını geçireceği kişiyi belirleme konusunda anne-babaların dayatmacı olmasını kabullenemiyorum. Görenler bilir: Avrupa’da yaşayan Türk ailelerin çoğu, doğdukları bölgenin (kasaba ve köylerin) geleneklerini aynen yaşamaya çalışıyorlar. Oysa gençler daha geniş açıdan bakabiliyor hayata; bu da kaçınılmaz çatışmaları beraberinde getiriyor.

Aileler parçalanıyor. Anne ve baba evlatlarına, evlatlar anne-babaya düşman kesiliyor. Huzur bozuluyor, Yüreklar dağlanıyor. Yüreklar arası savaşlar veriliyor.

Savaşmak yerine oturup konuşmak tek çare gibi geliyor bana. Ama buna yanaşmayan anne babalar var. Bunlara karşı gençler ne yapacak?

Sonsuz sevgi ve saygı içinde herkes yüreğinin götürdüğü yere bir gidebilse...

Ama olmuyor ki. Herkes kendi doğrusunu evvela kızına dayatıyor. Çünkü erkek evlatların reddetme ihtimali daha yüksek: Eh, “ne de olsa serde erkeklik var.”

Ve kız çocukların yüreği eziliyor. İstemedikleri evliliklere hayat boyu katlanmak zorunda kalıyorlar.

Anne babalar biraz daha müsamahakâr, biraz daha anlayışlı olabilseler keşke.

Şefkatli misiniz?

Van depremiyle bir hareketlendik, bir ayağa kalktık, büyük bir sorumluluk ve derin bir “kardeşlik” duygusu içinde bir sahiplendik ki bölge insanını, bu tutum sonsuza kadar devam edecek sandım.

Ama öyle olmadı. Hızla kendi gündemimize dönüp dünyamızı kendimizle tepeleme doldurduk.

Biz böyle bir esip bir gürleyip ardından durulmazdık. Bize ihtiyaç kalmayınca kadar yardımlarımızı sürdürürdük. Garibanlarla sarsılır, yoksullarla aç kalır, çocuklarla üşürdük.

Yani tam anlamıyla birer “hayır ve hasenat insanı”ydık. Sadaka vermeyi âdetâ “farz” telâkki eder, cebimizdeki her kuruşta fakirin hakkının da bulunduğu düşüncesiyle cebimizdekileri fakir fukarayla bölüşürdük.

Lüks, ihtişam, gösteriş, tantana, tepeden bakma gibi dünyevî zaaflardan sıyrılmış, “Mahkeme-i Kübra’da hesap verme” inancı içinde “kul”â dönüşmüştük.

Dünyamız fani lezzetlere değil, ebedî saadete dönüktü. “Ne yaparsan elinle, o gelir seninle” atasözüne uygun olarak hayır hasenata öncelik verir, geçimimizi şöyle-böyle sağlayacak kadar bir miktarı kendi maişetimiz için ayırır, gerisini fakir-fukaraya dağıtırdık.

İşte bu yüzden Osmanlı toplumunda ne fakire, ne de dilenciye rastlanırdı. Bu durum, o devirde dilencisi ve fukarası bol bir ülkeden gelen meşhur Fransız gezgin Du Loir’in dikkatini çekmiş, 1654’de Paris’te yayınladığı değerli seyahatnamesinin 191. sayfasına kaydetmişti: “Türkiye’de dilenci nadir görülür. Fransa’da herkesi bunaltan tembel dilencilerin Türkiye’de kimseyi taciz etmesine imkân yoktur.”

Bu paylaşımın kaynağı hiç kuşkusuz Allah’ın “infak” emri ile Resulullah’ın bu konuda gösterdiği dikkat ve hassasiyetti. Zaten Osmanlı, Devr-i Saadet’i en doğru biçimde hayatına yansıtan bir toplumsal yapı geliştirmişti. Toplumun öncüsü doğrudan doğruya Peygamber-i Âlişan Efendimiz’di.

Bu yüzden Osmanlı toplumu, sözün tam manasıyla bir “sevgi, şefkat ve yardım toplumu”ydu. Devlet, “Hayrat Devleti”, insan “hayrat ve hasenat insanı”ydı. Komşu açken tok uyumayı Hz. Peygamber dergâhından kovulma anlamına alır ve çevresine elinden gelen her türlü yardımı yapardı.

Eski zengin Müslümanlar, oturdukları muhitin malî durumuna uygun bir hayat tarzını tercih ederlerdi. Gösterişe kaçmazlardı...

Diyelim ki Fatih'te yaşayan varlıklı bir Müslüman'ın yediği, giydiği, genelde Fatihlilerin yediğinden, giydiğinden çok az farklıydı...

Bu farkı da çevrelerindeki fakirleri doyurarak, muhtaçlara yardım eli uzatarak, (özellikle Ramazan ayında devlet önderlerinin konakları sabaha kadar açık olur, isteyen yer içer, üstüne bir de “diş kirası” alırdı) kapatırlardı.

Selâtin camilerinin bir köşesinde bulunan “Sadaka Taşı”na zenginler, özellikle kutsal gecelerde sadakalarını bırakır, fakirler gece yarısı sonrasında aynı taşı ziyaret edip, kimseye gözükmenden ihtiyaçları kadarını alırlardı. Ne veren alanı tanırdı, ne alan vereni. Böylece kimse kimsenin minneti altına girmezdi.

Vakıf anlayışı sistemleşmiş, tüm devlet ve millet neredeyse “vakıf devlet”, “vakıf millet” statüsü kazanmıştı...

Borçtan dolayı cezaevine düşen birinin borçlarını mahalleli ödemek suretiyle onu kurtarır, kışın kömürsüz kalanlara ismi meçhul bir zengin kömür gönderir, mahalle bakkalının borç defteri (zimem defteri), belli bir sayfadan belli bir sayfaya kadar ödenirdi.

Batılılaştık ya, artık “Her koyun kendi bacağından” asılıyor. Ama Van hâlâ yardım bekliyor.

Sözün bittiği yerde evlilik de biter

Dikkat ettiniz mi bilmem: Yabancı karı kocaların ağızları hiç durmaz. Bütün gün konuşacak mevzular bulurlar...

Kadın erkeğe bir şeyler anlatır, erkek kadına...

Böylece hayatları tazelenir. Kendilerini ve evliliklerini yenilerler.

Bize ise anlaşılmaz bir suskunluk hâkimdir.

Ağızlarımızı bıçak açmaz.

Özellikle kırkı geçmiş karı kocalar yeminli gibi susarlar.

Sanki tüm konular bitmiş, bıkkınlık başlamıştır.

Böyle bir çifte büyük bir alış veriş merkezinin kafeterya bölümünde rastladım.

Yarım saat gözlemledim.

Erkek tavandaki süslemelere bakıyor, kadın dışarıda dolu-dizgin yağan yağın yağmuru seyrediyordu.

Arada karşılaşan bakışları sonsuz bir boşluğa düşüyor, bazen isteksizce mırıldandıkları birkaç kelime isteksizlik çukurunda yitiyordu.

Tam manasıyla Türk standartlarına uygun görünen bu çift, orta yaşlılık kertesinde şaşkın gibiydiler.

Bitirmiş ve bitmişlerdi sanki ...

Bundan sonrasını nasıl yaşayacakları konusunda hiçbir fikirleri yoktu.

Konuşmalar bile sonsuz suskun, bakışlar sonsuz boşluktu...

O yaşa gelene kadar yapılması gereken her şeyi yapmışlar, söylenmesi gereken her sözü söylemişlerdi sanki...

Birbirleriyle konuşmaları gereken her şeyi konuşmuşlar da bitirmişler gibiydi ...

Bitirmişler ve bitmişler gibi!

Onlara göre dünyada konuşulacak hiçbir şey kalmamıştı ...

Konuların köküne kıran girmiş, söz bitmişti.

Hâlbuki benim kafamda konular raks edip duruyordu.

Mesela PKK terörü ...

Afganistan'daki durum ...

Pakistan'da yeni Pervez Müşerref darbesi ...

Bir türlü çözilemeyen Kıbrıs meselesi ...

Eğitim ve sağlık problemlerimiz...

Milli gelir...

Ekonomi...

Üretim...

İhracatın arttırılması ...

Turizm.

Bunlar ilginç gelmediyse apartmandaki komşuların durumu ...

Evlenenler, boşananlar, kavga edenler?

Havalar de soğudu!

Yürekler de öyle!

* * *

“Konu çok, hadi konuşsanıza!” diye bağırarak istediğimi hatırlıyorum.

Bağırarak istiyorum, çünkü biliyorum ki, evliliğin gerçekten bitmesi (kâğıt üzerinde devam etse de) konuşacak konuların bitmesi anlamına geliyor.

Yani, öz bitmeden söz bitmiyor!

* * *

Bir ara kadın erkeğe baktı yarım yamalak, “Hayat ne kadar da sıkıcı, yapacak hiçbir şey yok” der gibi.

Erkeğin gözleri hâlâ tavandaydı. Durmadan konuşan genç çiftlere gıpta ile bakıp iç çekiyordu.

“Evet çok sıkıcı gerçekten” demek istiyordu belki, ama tembelliği elvermediği için onu bile diyemiyordu.

Neden sonra kadın yan masada fısıldaşıp gülüşen genç evlilere (yeni evli oldukları o kadar belliydi ki) gülümsüyor:

“Vakit varken eğlenin, hayatın tadını çıkarın evlatlarım” dercesine; “sakın kendinizden vazgeçmeyin!”

Evet, vazgeçmeyin!

Daima söyleyecek sözünüz olsun ...

Asla bitmesin!

Ama bu kitap burada bitti ...